

JAWAN TARANG

DEPARTMENT OF YOUTH WELFARE
PANJAB UNIVERSITY, CHANDIGARH

Volume - XII, Issue 2025-2026

EDITORIAL BOARD

Prof. Renu Vig
Chief Patron

Dr. Sukhjinder Singh Rishi
Patron

Dr. Tejinder Singh
Chief Editor

EDITORS

Dr. Pargat Singh Garcha
(Principal) Editor Punjabi section

Dr. Sarvjeet Kaur Brar
(Principal) Editor Hindi Section

Dr. Neena Aneja
(Principal) Editor English Section

Prof. Shweta Dhand
(Principal) Editor Pictorial Design Section

STAFF EDITORS

Dr. Harjeet Singh
Staff Editor (Punjabi)

Mr. Onkar Singh Chahal
Staff Editor (Punjabi)

Dr. Monika Kapoor Verma
Staff Editor (Hindi Section)

Dr. Sourabh Kumar
Staff Editor (Hindi Section)

Dr. Sarabjit Kaur
Staff Editor (English Section)

Dr. Kirti Kuthiala Kalia
Staff Editor (English Section)

Dr. Kamalpreet Kaur Staff Editor
(Pictorial & Design Section)

MESSAGE

Anchored in the timeless ideal of a journey from darkness to illumination, Panjab University conceives education as a deeply transformative process that refines intellect, nurtures sensibility, and cultivates creative inquiry.

This vision is fostered through the initiatives of the Department of Youth Welfare, which skillfully directs the enthusiasm and creative potential of students toward diverse cultural, literary, and artistic expressions. Such platforms not only encourage nuanced self-expression but also instill discipline, collaboration, and an abiding respect for plural traditions and shared cultural inheritances.

Participation in these activities fosters resilience, teamwork, and a pursuit of excellence, while also creating lasting memories and meaningful connections. Jawan Tarang, as an annual magazine, becomes a platform where such experiences find thoughtful expression, reflecting the creative and intellectual vitality of students.

The current issue centered on the theme “Nurture the Nature for a Sustainable Future” adds a vital contemporary dimension to this vision. It underscores the responsibility of young minds to engage with environmental concerns, promote ecological balance, and adopt sustainable practices. By encouraging sensitivity towards nature, the university is not only shaping responsible citizens but also inspiring a commitment to preserving the planet for future generations.

Heartfelt congratulations are due to the students, contributors, and the Editorial Board for their dedication and hard work in curating this edition. Their collective effort stands as a testament to the spirit of innovation and excellence that defines the university. I extend my sincere wishes for the continued success of all future endeavours of the Department of Youth Welfare.

Prof. (Dr.) Renu Vig
Vice-Chancellor

Panjab University, Chandigarh

ਦੇ ਸ਼ਬਦ

ਭਾਰਤ ਇੱਕ ਜਨਸੰਖਿਆ ਪੱਖ ਤੋਂ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਸਿਖਰ 'ਤੇ ਖੜ੍ਹਾ ਰਾਸ਼ਟਰ ਹੈ ਬਾਕੀ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿਚ ਵੀ ਭਾਰਤ ਦਾ ਉਭਾਰ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਇਸਦੇ ਨੌਜਵਾਨ ਗਤੀਸ਼ੀਲ ਸੰਭਾਵਨਾਵਾਂ ਨਾਲ ਭਰਪੂਰ ਹਨ। ਅੱਜ ਦੇ ਨੌਜਵਾਨ ਤਾਜ਼ੇ, ਜੀਵੰਤ, ਅਭਿਲਾਸ਼ੀ, ਅਤੇ ਇੱਕ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਵਿਕਸਤ ਹੋ ਰਹੇ ਸੰਸਾਰ ਨਾਲ ਡੂੰਘੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜੁੜੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਦੁਨੀਆਂ ਤੇਜ਼ ਤਕਨੀਕੀ ਤਰੱਕੀ ਦੁਆਰਾ ਵਿਕਸਤ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ, ਉਸੇ ਦਾ ਹਾਣੀ ਸਾਡੇ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਵਿਚਲੀਆਂ ਅਸੀਮ ਸੰਭਾਵਨਾਵਾਂ ਨਾ ਸਿਰਫ਼ ਭਾਰਤ ਦੀ ਤਾਕਤ ਹਨ ਸਗੋਂ ਉਹ ਅਜਿਹੀ ਨੀਂਹ ਹਨ ਜਿਸ 'ਤੇ ਭਵਿੱਖ ਦਾ ਨਿਰਮਾਣ ਹੋ ਰਿਹਾ।

ਡਿਪਾਰਟਮੈਂਟ ਆਫ਼ ਯੂਥ ਵੈਲਫੇਅਰ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਨੂੰ ਜੀਵਨ ਦੇ ਸਾਰੇ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਆਪਣੀ ਸਮਰੱਥਾ ਅਤੇ ਸ਼ਕਤੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦੀ ਪਹਿਚਾਣ ਕਰਵਾਉਣਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸਦੇ ਦੋ ਹੋਰ ਵਿਕਾਸ ਲਈ ਪਲੇਟਫਾਰਮ ਅਤੇ ਵਾਤਾਵਰਣ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਯੁਵਕ-ਮੇਲੇ, ਲੋਕ-ਮੇਲੇ, ਲੀਡਰਸ਼ਿਪ ਕੈਂਪ, ਟਰੈਕਿੰਗ ਕੈਂਪ, ਸੈਮੀਨਾਰ ਅਤੇ ਵਰਕਸ਼ਾਪਸ ਆਦਿ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ ਕੋਈ ਸਧਾਰਣ ਮੁਕਾਬਲੇ ਜਾਂ ਕਾਰਜਕ੍ਰਮ ਨਹੀਂ ਹਨ ਬਲਕਿ ਨੌਜਵਾਨ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਸ਼ਕਤੀ, ਆਪਣਾ ਆਪ ਪਛਾਨਣ ਦਾ ਹੁਨਰ ਬਖਸ਼ਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਖੰਭ ਫੈਲਾਅ ਕੇ ਉਡਾਰੀ ਮਾਰਨ ਦਾ ਹੌਸਲਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਇਸੇ ਲੜੀ ਅੰਤਰਗਤ ਵਿਭਾਗ ਦੇ ਸਲਾਨਾ ਮੈਗਜ਼ੀਨ 'ਜਵਾਂ ਤਰੰਗ' ਦੇ ਸੱਜਰੇ ਅੰਕ ਦੀ ਆਮਦ 'ਤੇ ਮੈਨੂੰ ਬਹੁਤ ਖੁਸ਼ੀ ਹੈ। ਇਹ ਅੰਕ ਜਿਥੇ ਆਪਣੀ ਬੁੱਕਲ ਵਿਚ ਵਿਭਾਗ ਦੀਆਂ ਸਾਲ ਭਰ ਦੀਆਂ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ ਦਾ ਲੇਖਾ ਜੋਖਾ ਸਾਂਭਦਾ ਹੈ ਉਥੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦੀ ਸਾਹਿਤ ਸਿਰਜਣਾ ਨੂੰ ਵੀ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕਰਨ ਦਾ ਪਲੇਟਫਾਰਮ ਬਣਦਾ ਹੈ। ਸਮੁੱਚੇ ਸੰਪਾਦਕੀ ਮੰਡਲ ਅਤੇ ਰਚਨਾਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਬਹੁਤ-ਬਹੁਤ ਵਧਾਈ ਅਤੇ ਸ਼ੁਭਕਾਮਨਾਵਾਂ।

ਡਾ. ਸੁਖਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ

ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਯੂਥ ਵੈਲਫੇਅਰ

ਪੰਜਾਬ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ

ਦੇ ਸ਼ਬਦ

ਪੰਜਾਬ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਦੇ ਯੂਥ ਵੈਲਫੇਅਰ ਵਿਭਾਗ ਦਾ ਸਾਲਾਨਾ ਮੈਗਜ਼ੀਨ "ਜਵਾਨ ਤਰੰਗ" ਨੌਜਵਾਨੀ ਦੀ ਊਰਜਾ ਅਤੇ ਸਿਰਜਣਾਤਮਿਕਤਾ ਦਾ ਸੁੰਦਰ ਪ੍ਰਤੀਕ ਹੈ। ਇਹ ਮੈਗਜ਼ੀਨ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਵਿਚਾਰਾਂ, ਸੁਪਨਿਆਂ ਅਤੇ ਕਾਬਲੀਅਤ ਨੂੰ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਨ ਲਈ ਇੱਕ ਮਜ਼ਬੂਤ ਮंच ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਰਹਿਤਲ ਅਤੇ ਸਾਂਝੀ ਵਿਰਾਸਤ ਦੇ ਅਨੇਕਾਂ ਰੰਗ ਇਸ ਮੈਗਜ਼ੀਨ ਦੇ ਹਰ ਪੰਨੇ 'ਤੇ ਜਗਮਗਾਉਂਦੇ ਹੋਏ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਉਹ ਦਰਪਣ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਅੱਜ ਦਾ ਨੌਜਵਾਨ ਆਪਣੀ ਪਹਿਚਾਣ, ਸੁਪਨੇ ਅਤੇ ਸੰਘਰਸ਼ ਨੂੰ ਵੇਖਦਾ ਹੋਇਆ ਮੰਜ਼ਿਲ ਦੇ ਰਾਹ ਵੱਲ ਤੁਰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਸਿਰਫ਼ ਰਚਨਾਤਮਕ ਲਿਖਤਾਂ ਦਾ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਹੀ ਨਹੀਂ ਇੱਕ ਅਜਿਹਾ ਮੁਕਾਮ ਹੈ, ਜਿੱਥੇ ਕਲਮ ਨਵੀਆਂ ਸੋਚਾਂ ਨੂੰ ਜਨਮ ਦੇ ਕੇ ਨਵੇਂ ਦਿਸ਼ਾਵਾਂ ਵੱਲ ਉਡਾਣ ਭਰਦੀ ਹੈ। ਜੇਨਲ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਨੈਸ਼ਨਲ ਯੂਥ ਫੈਸਟੀਵਲ ਤੱਕ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰਾਪਤੀਆਂ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮਿਹਨਤ ਅਤੇ ਜਿੱਤ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਇਸ ਦੀ ਰੂਹ ਨੂੰ ਹੋਰ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ।

ਯੂਥ ਟ੍ਰੇਨਿੰਗ ਕੈਂਪ, ਵਰਕਸ਼ਾਪ ਅਤੇ ਸੈਮੀਨਾਰਾਂ ਰਾਹੀਂ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਨੂੰ ਸਿੱਖਣ, ਸੋਚਣ ਅਤੇ ਨਵੇਂ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਵਿਕਸਿਤ ਕਰਨ ਦੇ ਬੇਸ਼ੁਮਾਰ ਮੌਕੇ ਮਿਲਦੇ ਹਨ। ਸੱਭਿਆਚਾਰਕ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮਾਂ ਦੀ ਰੌਣਕ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਦੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਵਿਭਾਗਾਂ ਨਾਲ ਨਾਲ ਪੰਜਾਬ ਅਤੇ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਦੇ ਹੋਰ ਸੰਸਥਾਨਾਂ ਨਾਲ ਸਾਂਝੇ ਉਪਰਾਲੇ ਇਸ ਯਾਤਰਾ ਨੂੰ ਹੋਰ ਵੀ ਵਿਸ਼ਾਲ ਬਣਾਉਂਦੇ ਹਨ।

ਇਹ ਨਿਰੰਤਰ ਯਾਤਰਾ ਜਾਰੀ ਰਹੇ, ਚਾਨਣ ਵਧਦਾ ਰਹੇ, ਅਤੇ ਹਰ ਸਫ਼ਾ ਨਵੀਂ ਕਹਾਣੀ, ਨਵਾਂ ਸੁਪਨਾ ਲਿਖਦਾ ਰਹੇ। ਮੈਂ ਯੂਥ ਵੈਲਫੇਅਰ ਵਿਭਾਗ ਦੇ ਸਾਰੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਅਤੇ ਯੋਗਦਾਨ ਕਰਤਿਆਂ ਨੂੰ ਇਸ ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਉਪਰਾਲੇ ਲਈ ਵਧਾਈ ਦਿੰਦੇ ਹੋਏ ਸਾਰਿਆਂ ਦਾ ਧੰਨਵਾਦ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਤੇ ਦਿਲੋਂ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਮੈਗਜ਼ੀਨ ਆਉਣ ਵਾਲੀਆਂ ਪੀੜ੍ਹੀਆਂ ਲਈ ਪ੍ਰੇਰਣਾ ਦਾ ਸਰੋਤ ਬਣਿਆ ਰਹੇ।

ਪਿਆਰ ਅਤੇ ਅਸੀਸਾਂ ਸਹਿਤ।

ਤੇਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ

ਡਾ. ਤੇਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ
ਸਹਾਇਕ ਨਿਰਦੇਸ਼ਕ
ਯੁਵਕ ਭਲਾਈ ਵਿਭਾਗ
ਪੰਜਾਬ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ

Annual Report

Department of Youth Welfare, Panjab University, Chandigarh

The Department of Youth Welfare, being an important part of the University and working for the overall development of the students, was set up in 1958 under the Directorship of Dr. K. C. Anand as its Founder Director. At present, Dr. Sukhjinder Singh is heading the department as the Director and Dr. Tejinder Singh is working as the Assistant Director with an objective of nurturing the young minds for the overall development of their personality. The core aims and objectives of the department are:

- ◆ To channelize the creative energy and enthusiasm of the young students.
- ◆ To provide students with an atmosphere of creativity and group participation so that their latent potentialities and talent find an outlet in joyous and fruitful ways.
- ◆ To inculcate feelings of patriotism and nationalism among participating students and to acquaint them with their rich cultural heritage and human values.
- ◆ To create a sense of belonging and commitment to the country, providing youth with a meaningful direction for the realization of national goals.
- ◆ To inculcate a spirit of adventure, positive thinking, and respect for higher values, human goodness and noble behavior.
- ◆ To provide opportunities to youth not only for self-development and character building but also for imbibing quality of leadership, mutual tolerance and camaraderie.
- ◆ To preserve and promote rich folklore and traditional culture through display of diverse art and craft forms, thereby enriching culture and social life of the region.

Keeping in view its objectives, the department organizes a spectrum of activities throughout the year such as Youth Leadership Training, Hiking-Trekking & Rock-Climbing Camps, Panjab University Zonal Youth & Heritage Festivals, and Panjab University Inter-Zonal Youth & Heritage Festivals. The Department also makes persistent efforts for the participation of the University students in Inter-University Youth Festivals at State, North and National level. The Department is successfully running Student Holiday Homes (Youth Hostels) at Chandigarh and Dalhousie. Just as the department encourages the young students to come forward and prove themselves by participating in various creative activities, similarly the active participation of the students in these activities encourages the department to provide them with more and better opportunities for their overall development.

The year 2025-26 has been extremely fruitful for the department as it has made great strides with significant achievements at various levels. Following are some glimpses of the glorious achievements of the department for the year 2025-26:

Punjab State Inter University Youth Festival 2025-26

Panjab University was the 2nd runner up in the Overall Championship Trophy of the **Punjab State Inter University Youth Festival** organized by Directorate of Youth Services, Government of Punjab at Guru Nanak Dev University, Amritsar from **November 30 to December 03, 2025**. Panjab University won 12 First Prizes, 11 Second Prizes and 10 Third Prizes out of a total of 51 events. The details of the positions secured in this event are given below:

First Position

Kavishari: Jaskirat Kaur, Parneet Kaur, Sandeep Kaur: Dev Samaj College for Women, Sector- 45, Chandigarh

Mimicry: Rupali Sharma: Khalsa College for Women, Civil Lines, Ludhiana

Bhangra: Sai Arpan, Gaurav, Manjinder Singh: G. G. D. S. D. College Sector- 32, Chandigarh, Manav Sharma: P. G. Govt. College, Sector- 11, Chandigarh, Vansh: S. G. G. S. College, Sector- 26, Chandigarh, Supanpreet Singh: Guru Nanak College, Killianwali, Varun Dogra, Vishal Bhatia Honey Sharma (Boliyaan Singer): G. G. N. Khalsa College, Ludhiana

Heritage Quiz: Bhavdeep Singh, Bikramjit Singh, Amandeep: S. C. D. Govt. College, Ludhiana

Cartooning: Nandan: G. G. D. S. D. College, Sector- 32, Chandigarh

Tokri Making: Sumit: D. A. V. College, Hoshiarpur

RassaVattana: Gurkirat Singh: D. A. V. College, Sector- 10, Chandigarh

Embroidery: Bagh: Gaganjot Kaur: M. C. M. D. A. V. College for women, Sector- 36, Chandigarh

Mitti De Khidaune: Harshdeep Singh: Govt. College of Art, Sector-10, Chandigarh

Bhand: Manpreet Singh, Karan Singh: Guru Nanak Govt. College G. T. B. Garh, Moga

Music Instrumental (Non-Percussion): Aman: P. G. Govt. College, Sector-46, Chandigarh

Mehandi Designing: Khushi Dhiman: Govt. College of Art, Sector-10, Chandigarh

Second Position

Classical Dance: Ms. Guddi Rani: P. G. Govt. College for Girls, Sector- 42, Chandigarh

Folk Dance (Jhumar): Bikramjeet Singh Baidwan, Hardeep Singh, Rajvir Singh, Manav Sharma, Jatinder Singh, Amrit Singh, Gurdit Singh, Abhijeet, Jagmeet Singh, Ishwinder Singh, Narinderpal Singh: P. G. Govt. College, Sector-11, Chandigarh

Poster Making: Ritika Bose: M. C. M. D. A. V. College for women, Sector- 36, Chandigarh

Chhikku Making: Maneesha Rani: Dev Samaj College for Women, Ferozepur City

Peerhi Making: Amandeep Kaur: D. A. V. College of Education, Hoshiarpur

Ravayti Pehraava Prdarshani: Simrandeep Kaur: D. A. V. College, Sector- 10, Chandigarh

Guddian Patole Making: Bhajanpreet Kaur: D. A. V. College, Sector- 10, Chandigarh

Naala Making: Geeta Rani: M. C. College of Education for Women, Ludhiana

Gazal: Sargam Sharma: P. G. Govt. College for Girls, Sector-11, Chandigarh

Ennu Making: Bhumiika Devi: Dashmesh Girls College, Chak Alla Baksh, Mukerian

Music Instrumental (Percussion): Manmahi Singh: D. A. V. College, Sector- 10, Chandigarh

Third Position

Folk Dance (Sammi): Kirandeep Kaur, Nikita, Sharanjeet Kaur, Taranjit Kaur, Kanika, Isha Mehmi, Muskan, Kirti, Tanvir Kaur, Shweta, Tamanna Devi: Govt. College, Hoshiarpur

Mime: Saina Batiall, Anjita Rajput, Angel Verma, Simran, Diya Arora, Divya: M. C. M. D. A. V. College for women, Sector- 36, Chandigarh

Crochet Work: Gaganpreet Kaur: Guru Nanak Khalsa College for Women, Ludhiana

Pakhi Designing: Amandeep Kaur: Dasmesh Girls College, Badal, Sri Muktsar Sahib

Group Shabad: Dilveen Kaur Makkar, Jasleen Kaur, Sukhdeep Kaur, Hargunpreet Kaur, Taranjeet Kaur Lamba, Manmeet Kaur, Janvi: Ramgarhia Girls College, Ludhiana

Embroidery: Phulkari: Riya: D. M. College, Moga

Muhaarvredar Vaartalap: Husanpreet Kaur, Dapinder Kaur, Jasleen Kaur: Panjab University Campus, Chandigarh

One Act Play: Chand, Satveer Kaur, Jashandeep Kaur, Ritika, Veerpreet Kaur, Harpreet Kaur, Prinka Kaur, Rupinder Kaur, Kanchan Rani: Dasmesh Girls College, Badal, Sri Muktsar Sahib

Folk Orchestra: Brahmpreet Singh, Bisman Kaur, Mankara Singh Kalsi, Navdeep Singh, Nimrat Kaur, Garv Patiyal, Gurnoor Kaur, Rehat Kaur, Akshdeep Singh, Agam Singh Khalsa, Harshdeep Singh, Gurpreet Guri: G. G. D. S. D. College, Sector-32, Chandigarh

Ladies Traditional Songs: Jaspreet Kaur, Ramanpreet Kaur, Radhika Karyal, Rishu, Simran Kumari, Himani: P. G. Govt. College for Girls, Sector-11, Chandigarh

39th AIU Inter-University National Youth Festival 2025-26

The Panjab University contingent participated in the 39th AIU Inter-University National Youth Festival at Sathyabama Institute of Science and Technology, Chennai, Tamil Nadu from March 10 to 14, 2026. About 150 universities from all over India participated in this grand event which was organized by the Association of Indian Universities (AIU), New Delhi. **Panjab University participated in three events and bagged one second prize and one third prize. The details of the positions secured in this event are given below:**

Second Position

Cartooning: Nandan: G. G. D. S. D. College, Sector- 32, Chandigarh

Third Position

Mimicry: Rupali Sharma: Khalsa College for Women, Civil Lines, Ludhiana

All India Open National Youth Festival 2025-26

Approximately fifty-five (55) Students/Team Managers from Panjab University Campus and affiliated colleges represented Punjab State and Chandigarh UT in dance, music and fine art events during 29th All India Open National Youth Festival which was organized by the Government of India, Ministry of Youth Affairs and Sports at Bharat Mandapam, New Delhi, from January 10 to 12, 2026.

39th AIU Inter-University North Zone Youth Festival 2025-26

In the 39th AIU Inter-University North Zone Youth Festival organized by Association of Indian Universities (AIU), New Delhi at Chitkara University, Rajpura, Punjab from January 06 to 10, 2026, Panjab University bagged the **Second Runner Up position in Theatre Events for Championship Trophy. Panjab University bagged 2 second prizes, 1 third prizes, 8 fourth prizes and 5 fifth prizes out of total 27 events of this festival. The details of the positions secured in this event are given below:**

Second Position

Mimicry: Rupali Sharma: Khalsa College for Women, Civil Lines, Ludhiana

One Act Play: Amrita, Jiya Sharma, Nitika Kumari, Eklavya Pradhan, Rannvijay Singh Khatra, Shivansh Chopra, Parwaz, Aryan Manhas, Aryan Yadav: D. A. V. College, Sector- 10, Chandigarh

Third Position

Cartooning: Nandan: G. G. D. S. D. College, Sector- 32, Chandigarh

Fourth Position

Music Instrumental (Percussion): Manmahi Singh: D. A. V. College, Sector- 10, Chandigarh

Music Instrumental (Non-Percussion): Aman: P. G. Govt. College, Sector- 46, Chandigarh

Group Song (Indian): Harmanbir Gill, Hrishita Shandil, Rhythm, Dev Vratt Singla, Simran Kaur, Vinod: Panjab University Campus, Chandigarh

Light Vocal (Indian): Sargam Sharma: P. G. Govt. College for Girls, Sector- 11, Chandigarh

Folk Orchestra: Harshdeep Singh, GarvPatyal, GurpreetGuri, Akshdeep Singh, Navdeep Singh, Mankaran Singh Kalsi, Agam Singh Khalsa, Rehat Kaur, Bisman Kaur: G. G. D. S. D. College, Sector- 32, Chandigarh

Mime: Saina Batiall, Anjita Rajput, Angel Verma, Simran, Diya Arora, Divya: M. C. M. D. A. V. College for Women, Sector- 36, Chandigarh

Clay Modelling: Rajeshwar Kumar: G. G. D. S. D. College, Sector- 32, Chandigarh

Poster Making: Ritika Bose: M. C. M. D. A. V. College for Women, Sector- 36, Chandigarh

Fifth Position

Classical Vocal (Solo): Shilpi Roy: Panjab University Campus, Chandigarh

Skit: Amrita, Eklavya Pradhan, Rannvijay Singh Khatra, Shivansh Chopra, Nitika Kumari, Parwaz: D. A. V. College, Sector- 10, Chandigarh

Creative Chorography: Gaurav, Jaskaran Pal Singh, Manjinder Singh, Tanveer Singh: G. G. D. S. D. College, Sector- 32, Chandigarh, Anjita Rajput, Diya Arora, Divya, Simran: M. C. M. D. A. V. College for Women, Sector- 36, Chandigarh, Vansh: S. G. G. S. College, Sector- 26, Chandigarh, Supanpreet Singh: Guru Nanak College, Killianwali

On the Spot Painting: Ritika Bose: M. C. M. D. A. V. College for Women, Sector- 36, Chandigarh

General Quiz: Jyant, Lakshay Goyal, Advit Kapoor: Arya College, Ludhiana

66th Panjab University Inter-Zonal Youth & Heritage Festival 2025-26

The 66th Panjab University Inter-Zonal Youth and Heritage Festival was held at A. S. College, Khanna, Ludhiana from November 08 to 12, 2025. Principal, Dr. K. K. Sharma was the Convener of the fest and Dr. Ravinder Jeet Singh was the Organizing Secretary. Nearly 2100 winners from the Panjab University Zonal Youth and Heritage Festivals participated in this event. **D. A. V. College, Sector- 10, Chandigarh won the Panjab University Vice Chancellor's Over All Trophy for the session 2025-26. The 1st and 2nd Runner up positions were bagged by G. G. D. S. D. College, Sec. 32, Chandigarh and Khalsa College for Women Civil Lines, Ludhiana respectively.**

Youth Leadership Camp 2024-25

92 students (30 Boys and 62 Girls) from affiliated colleges of Panjab University, Chandigarh participated in the Youth Leadership Camp organized by Department of Youth Welfare at Student Holiday Home (Youth Hostel), Department of Youth Welfare, Panjab University, Chandigarh from June 21 to 27, 2025.

Ms. Parishti Thakur, M. C. M. D. A. V. College for Women, Sec. 36, Chandigarh, Ms. Navneet Kaur, Guru Nanak National College, Doraha and Ms. Ekum, M. C. M. D. A. V. College for Women, Sec. 36, Chandigarh were declared Best Camper Girls while Mr. Sidhant Gupta, J. C. D. A. V. College, Dasuya, Mr. Krish Sachdeva, **D. A. V. College, Malout** and Mr. Deepak Kumar, M. R. Govt. College, Fazilka were adjudged as Best Camper Boys in Youth Leadership Camp- 2025.

Hiking-Trekking Camp 2024-25

16 students (04 Boys and 12 Girls) from affiliated colleges of Panjab University, Chandigarh participated in the Hiking-Trekking Camp organized by Department of Youth Welfare at Student Holiday Home Dalhousie (HP) from June 18 to 22, 2025.

Ms. Nandini Yadav, P. G. Govt. College for Girls, Sector- 42, Chandigarh, was declared Best Camper Girl while Mr. Arpit Dubey, G. G. D. S. D. College, Sector- 32, Chandigarh was declared Best Camper Boy in Hiking-Trekking Camp- 2025.

Vidhan Sabha Visit 2025

Students from Panjab University, Chandigarh, visited the Punjab Vidhan Sabha as part of an educational tour to understand the working of the state legislature. The visit aimed to provide practical exposure to parliamentary procedures and the functioning of democratic institutions.

A key highlight of the visit was a demo session specially organized by the Speaker of the Punjab Vidhan Sabha, S. Kultar Singh Sandhwan. In this interactive session, students participated in a mock assembly, assuming roles such as Speaker, treasury members, and opposition leaders. They conducted discussions and debates, closely simulating real assembly proceedings.

Plantation Drive 2025-26

The Department of Youth Welfare in collaboration with the horticulture division of Panjab University, Chandigarh conducted a Plantation Drive. During this event different types of saplings were planted in Shaheed Bhagat Singh Park of Department of Youth Welfare by Dr. Sukhjinder Singh (Director), Dr. Manu Sharma (UIET) and Dr. Tejinder Singh (Assistant Director) along with the staff members of the Department on September July 30, 2025. Prof. Ravi Inder Singh (DCDC), Panjab University was Guest of Honour for the occasion. also participated in this plantation drive.

Punjab State Youth Training Workshop 2025-26

Panjab University, Chandigarh in collaboration with the Directorate of Youth Services, Govt. of Punjab organized four full time Residential Youth Training Workshops for boys and girls from July 15 to August 06, 2025. The Department of Youth welfare, Panjab University, Chandigarh served as venue for the same. The primary objectives of the programme were to inculcate the habit of analytical understanding of working of values and ethics in society, and to examine the relationship between society and individual. The workshop was conducted in the form of different modules on Personality and Professional Growth, Research Methods and Skills, Public Speaking and Communication Skills, Art and Adventure of Leadership, Strengthening Stakeholder (Youth) Engagement in Achieving SDGs, Cyber- Crime and Cyber-Security, Productivity and Time Management, Academic Writing, and Building Personal Resilience through Stress and Anxiety Management.

17th Tribal Youth Exchange Program (TYEP) 2025-26

The 17th Tribal Youth Exchange Program (TYEP) was organized at Mahatma Hans Raj Hall, Panjab University, Chandigarh from November 02 to 08, 2025. The program was conducted by Mera Yuva Bharat, Chandigarh, under the Ministry of Youth Affairs and Sports, in collaboration with the Department of Youth Welfare. This seven-day program witnessed the participation of 200 tribal youth, accompanied by 25 officials from the Central Armed

Police Forces (CAPFs). The participants came from 12 districts across the five Indian states reeling under severe Left Wing Extremism (LWE) - Chhattisgarh, Jharkhand, Odisha, Maharashtra, and Madhya Pradesh. The main objective of the program was to provide exposure to tribal youth, promote national integration, and foster cultural exchange. Various educational, cultural, and interactive sessions were organized during the program, allowing participants to engage with different aspects of urban life, education, and career opportunities.

Basant Utsav 2025-26

Department of Music organize a classical extravaganza 'Basant – Utsav' on the occasion of Basant Panchami on 23-01-2026, in collaboration with Department of Youth Welfare in which various eminent artists and students from Department of Music, Panjab University, Chandigarh participated.

15th Rose Festival 2025-26

15th Panjab University Rose Festival, 2026 was organized by Horticulture Division, Panjab University, Chandigarh from February 06 to 08, 2026. A major highlight of the second day, February 7 was the 'Cultural Evening' at Old Convocation Ground, Panjab University, Chandigarh organized by the Department of Youth Welfare. The program featured a series of lively performances by students, including music, dance, and theatrical acts. The performances reflected the diverse cultural heritage of India and demonstrated the artistic talents of the university students. The audience responded with great enthusiasm, making the evening both engaging and memorable.

Various competitions and interactive activities were also held during the festival, encouraging student participation and fostering a spirit of creativity and healthy competition. The event provided a platform for students to showcase their talents beyond academics.

Nature Camp, Thapli 2025-26

A Nature Camp was organized by Youth Welfare Coordinator, Govt. of Haryana from February 24 to 25, 2026 at Nature Camp, Thapli, Panchkula, Haryana. 37 students (12 Boys and 27 Girls) from Panjab University Campus, Chandigarh participated in this camp. The main objective of this program was to make students aware of the cultural and natural significance, and to raise awareness among youth about environmental conservation.

Workshop on Universal Human Values 2025-26

A workshop on “Universal Human Values” was successfully conducted on 16 February 2026 by the Department of Youth Welfare at Panjab University. The session aimed to promote ethical awareness, self-reflection, and the importance of human values in personal and professional life among students.

The workshop was led by the distinguished resource person, Prof. Shankar Sehgal, who delivered an insightful and engaging talk. He emphasized the significance of values such as honesty, compassion, respect, and responsibility in building a harmonious society. Through real-life examples and interactive discussions, he encouraged students to introspect and align their actions with universal ethical principles.

Yuva Kavi Darbar & Poetry Workshop 2025-26

Department of Youth Welfare organized Yuva Kavi Darbar & Poetry Workshop on 17-02-2026 in Mahatma Hans Raj Hall, Panjab University, Chandigarh. The Yuva Kavi Darbar & Poetry Workshop was successfully held with great enthusiasm and creative spirit, bringing together young and aspiring poets on a common platform. The event aimed to encourage literary expression, nurture poetic talent, and provide an interactive learning experience for participants.

The poetry workshop was organized with the aim of developing creative writing skills and encouraging participants to explore the art of poetry. The workshop was highly informative and engaging, attracting enthusiastic learners interested in expressing their thoughts through verse. The session was conducted by two experienced poets, S. Jung Singh Fattar and Mr. Manpreet Tiwana, who shared their knowledge and insights on how to write effective and meaningful poems. They guided participants through the fundamentals of poetry in a simple and interactive manner.

The program witnessed the participation of 12 poets, and 150 students from different colleges, each poet presenting their original compositions. Some notable poets present were Mr. Varinder Aulakh, Dr. Simran Aks, Mr. Karanjit Singh Komal, Mr. Wahid, Mr. Rakeshpreet Rishi, Mr. Harjit Katil, Mr. Harry Bholuwalia, Dr. Rajinder Singh Sunami, Mr. Jagtar Katib.

Faculty Development Programme (FDP) on Universal Human Values 2025-26

The Faculty Development Programme (FDP) on Universal Human Values was successfully organized by the University Institute of Engineering and Technology (UIET) in collaboration with the Department of Youth Welfare, Panjab University Chandigarh from March 19 to 21, 2026. The programme aimed at sensitizing faculty members towards the importance of human values in education and their integration into professional and personal life.

Annual Magazine Jawan Tarang 2025-26

Yet another creative dimension of the department is exhibited in the form of its annual magazine *Jawan Tarang* which was first published and released in the year 2013 with a focus on Youth Activities. The 11th edition of this magazine has been published under the Chief Patron Worthy Vice Chancellor, Panjab University, Patron, Dr. Sukhjinder Rishi, Director Youth Welfare, Chief Editor, Dr. Tejinder Singh and Editors, Dr. Pargat Singh Garcha, G. H. G. Khalsa College of Education, Gurusar Sadhar, Ludhiana (Punjabi Section), Dr. Monika Kapoor Verma, Shukdeva Krishna College of Education for Girls, Moga (Hindi Section), Dr. Neena Aneja, S. D. College for Women, Moga (English Section) and Dr. Shweta Dhand, G. H. G. Institute of Law, Sidhwan Khurd, Ludhiana (Pictorial/Designer Section) along with staff editors Mr. Onkar Singh Chahal, Dasmesh Girls College of Education, Badal, Sri Muktsar Sahib, Mrs. Ramanpreet Kaur, S. D. College for Women, Moga (Punjabi Section), Dr. Saurabh Kumar, S. C. D. Govt. College, Ludhiana, Dr. Shivani Chopra, D. A. V. College, Sector- 10, Chandigarh (Hindi Section), Dr. Sarabjit Kaur, G. G. S. College for Women, Sector- 26, Chandigarh, Dr. Kriti Kuthiala Kalia, D. A. V. College, Sector- 10, Chandigarh (English Section) and Dr. Kamalpreet Kaur, G. G. S. College for Women, Sector-26, Chandigarh, Dr. Harjeet Singh, D. A. V. College, Sector- 10, Chandigarh (Pictorial/Designer Sections).

This magazine is a wonderful platform for providing ample opportunities to young minds to express their emotions, opinion, dreams and aspirations in a creative way. The contributions for the magazine are in the form of creative writings from the students of departments, affiliated and constituent colleges of the Panjab University along with the record of the various youth activities of the department during the session.

Dr. Tejinder Singh
Assistant Director
Department of Youth Welfare
Panjab University, Chandigarh

MESSAGE

“The future depends on what we create today—let it be thoughtful, sustainable, and inspiring.”

I extend my heartfelt gratitude to all contributors for their valuable inputs to the Annual Magazine “*Jawan Tarang*” published by the Department of Youth Welfare for the session 2025–26.

Aligned with the theme of this year's Panjab University Youth and Heritage Festival, “*Nurture the Nature for a Sustainable Future*” your enthusiasm, creativity, and commitment have greatly enriched this publication. Your contributions have added depth and substance to every page reflecting the vibrant spirit of our institution while reinforcing the importance of environmental consciousness and sustainability.

I would also like to express my sincere thanks to the Honourable Vice-Chancellor, Panjab University, Chandigarh and the Department of Youth Welfare for their continued support and encouragement and for providing me with this wonderful opportunity. It is this collective effort that has made this edition both meaningful and visually engaging, and your dedication to quality and timely submissions is deeply appreciated.

Thank you once again for your cooperation in making “*Jawan Tarang*” a success.

Shweta Dhand

Editor (Pictorial / Designer Section)

Prof. (Dr.) Shweta Dhand
Principal, G. H. G. Institute of Law, Sidhwan Khurd, Ludhiana

Staff Editors (Pictorial / Designer Section)

Dr. Shiwani Chopra

D. A. V. College, Sec. 10, Chandigarh

Dr. Kamalpreet Kaur

G. G. S. College for Women, Sec. 26, Chandigarh

Punjab State Inter University Youth Festival 2025-26

Organized by: Directorate of Youth Services, Govt. of Punjab

Venue: Guru Nanak Dev University, Amritsar

Date: November 30 to December 03, 2025

39TH AIU INTER-UNIVERSITY NATIONAL YOUTH FESTIVAL 2025-26

Under the aegis of Association of Indian Universities (AIU), New Delhi

Hosted by: Satyabama Institute of Science and Technology, Chennai

Date: March 10 to 14, 2026

39TH AIU INTER-UNIVERSITY NORTH ZONE YOUTH FESTIVAL 2025-26

Under the aegis of Association of Indian Universities (AIU), New Delhi

Hosted by: Chitkara University, Rajpura, Punjab

Date: January 06 to 10, 2026

66th Panjab University Inter-Zonal Youth & Heritage Festival 2025-26

Dr. K. K. Sharma
(Convener)

Dr. Ravinder Jeet Singh
(Organizing Secretary)

A. S. College, Khanna

November 08 - 12, 2025

Vice Chancellor's Trophy

D. A. V. College, Sector- 10, Chandigarh

Panjab University Zonal Youth & Heritage Festival 2025-26

Dr. Ajay Sharma
(Convener)

Ms. Pooja Sarin
(Organizing Secretary)

Zone – Chandigarh

G. G. D. S. D. College, Sector- 32, Chandigarh

October 25 & 26 and November 01-02, 2025

ZONAL TROPHY

G. G. D. S. D. College, Sector- 32, Chandigarh

Panjab University Zonal Youth & Heritage Festival 2025-26

Prof. (Dr.) Gursharan Jit Singh
(Convener)

Dr. Geetanjali Pabreja
(Organizing Secretary)

Zone – Ludhiana
S. C. D. Govt. College, Ludhiana
October 11-14, 2025
ZONAL TROPHY
S. C. D. Govt. College, Ludhiana

Panjab University Zonal Youth & Heritage Festival 2025-26

Dr. Vinay Kumar
(Convener)

Dr. Kulwant Singh Rana
(Organizing Secretary)

Zone – Hoshiarpur
D. A. V. College, Hoshiarpur
October 14-17, 2025
ZONAL TROPHY
S. G. G. S. Khalsa College,
Mahilpur, Hoshiarpur

Panjab University Zonal Youth & Heritage Festival 2025-26

Dr. Jatinder Kaur
(Convener)

Dr. Vikas Mongia
(Organizing Secretary)

Zone – Moga/Ferozepur
Guru Nanak College, Moga

October 27-30, 2025

ZONAL TROPHY

Dev Samaj College for Women, Ferozepur City

Panjab University Zonal Youth & Heritage Festival 2025-26

Dr. Surinder Singh Sangha
(Convener)

Dr. Indra Pahuja
(Organizing Secretary)

Zone – Sri Muktsar Sahib
Dasmesh Girls College, Badal, Sri Muktsar Sahib
October 29 – November 01, 2025
ZONAL TROPHY
Maharaja Ranjit Singh College, Malout

Panjab University Zonal Youth & Heritage Festival 2025-26

Dr. Tripta Parmar
(Convener)

Dr. Avninder Preet Singh
(Organizing Secretary)

Zone – Education-A
Malwa Central College of Education for Women,
Ludhiana
October 14-17, 2025
ZONAL TROPHY
D. A. V. College of Education, Hoshiarpur

Panjab University Zonal Youth & Heritage Festival 2025-26

Dr. Vijay Grover
(Convener)

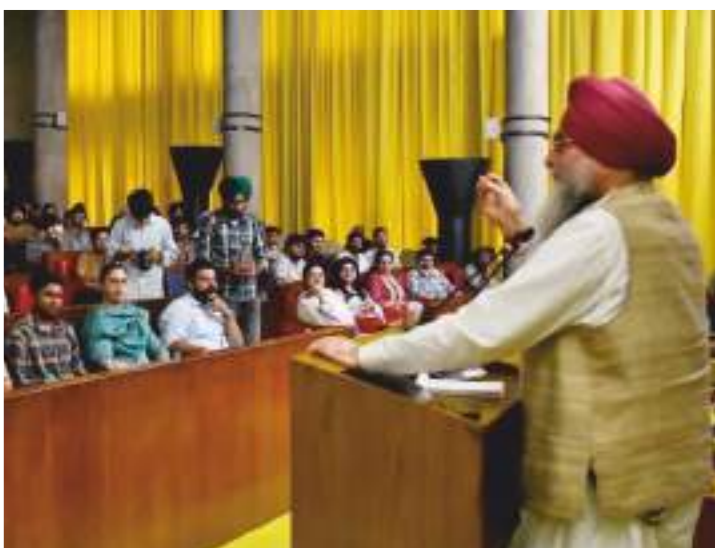
Dr. Ajay Khosla
(Organizing Secretary)

Zone –Education- B
D. A. V. College of Education, Abohar
October 25-28, 2025
ZONAL TROPHY
D. A. V. College of Education, Abohar

Vidhan Sabha Visit 2025

Date: June 24, 2025

Faculty Development Programme 2025-26

Date: March 18 to 21, 2026

Workshop on Universal Human Values 2025-26

Organized by: Department of Youth Welfare

Date: February 16, 2026

YUVA KAVI DARBAR & POETRY WORKSHOP

Organized by: Department of Youth Welfare
Date: 17-02-2026

YUVA KAVI DARBAR & POETRY WORKSHOP

Organized by: Department of Youth Welfare
Date: 17-02-2026

Cultural Evening (15th Panjab University Rose Festival) 2026
Presented by: Department of Youth Welfare
Date: February 07, 2026

Basant Utsav

Organized by: Department of Music in collaboration
with Department of Youth Welfare
Date: 23-01-2026

Plantation Drive 2025

17th Tribal Youth Exchange Program (TYEP) by Mera Yuva Bharat Chandigarh
Ministry of Youth Affairs and Sports in collaboration with Department
of Youth Welfare, Panjab University, Chandigarh
Date: November 02 to 08, 2025

17th Tribal Youth Exchange Program (TYEP) by Mera Yuva Bharat Chandigarh
Ministry of Youth Affairs and Sports in collaboration with Department
of Youth Welfare, Panjab University, Chandigarh
Date: November 02 to 08, 2025

ਦੇ ਸ਼ਬਦ

ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਜੀਵਨ ਮਨੁੱਖੀ ਜੀਵਨ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਸੰਵੇਦਨਸ਼ੀਲ, ਜਿਗਿਆਸੂ ਅਤੇ ਰਚਨਾਤਮਕ ਦੌਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਸਮੇਂ ਦੌਰਾਨ ਨੌਜਵਾਨ ਮਨ ਸਿਰਫ਼ ਗਿਆਨ ਹੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ, ਸਗੋਂ ਆਪਣੇ ਆਲੇ-ਦੁਆਲੇ ਦੇ ਸਮਾਜ ਨੂੰ ਸਮਝਣ, ਉਸ ਨਾਲ ਸੰਵਾਦ ਕਰਨ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਅਨੁਭਵਾਂ ਨੂੰ ਅਭਿਵ੍ਯਕਤ ਕਰਨ ਦੀ ਸਮਰਥਾ ਵੀ ਵਿਕਸਿਤ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਸਾਹਿਤ ਇਸ ਅਭਿਵ੍ਯਕਤੀ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਮਾਧਿਅਮ ਹੈ। 'ਜਵਾਂ ਤਰੰਗ' ਇਸੇ ਸਾਹਿਤਕ ਅਭਿਵ੍ਯਕਤੀ ਦਾ ਮੰਚ ਬਣਦੀ ਹੈ, ਜਿੱਥੇ ਨੌਜਵਾਨ ਲੇਖਕ ਆਪਣੇ ਵਿਚਾਰਾਂ, ਜਜ਼ਬਾਤਾਂ ਅਤੇ ਸੁਪਨਿਆਂ ਨੂੰ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਪੇਸ਼ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਸਾਡੇ ਲਈ ਇਹ ਮਾਣ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਮੈਗਜ਼ੀਨ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਰਚਨਾਵਾਂ ਨੌਜਵਾਨ ਮਨ ਦੀ ਸੰਵੇਦਨਸ਼ੀਲਤਾ, ਸਮਾਜਿਕ ਚੇਤਨਾ ਅਤੇ ਮਨੁੱਖੀ ਮੁੱਲਾਂ ਦੀ ਖ਼ੁਬਸੂਰਤ ਝਲਕ ਪੇਸ਼ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਕਵਿਤਾਵਾਂ, ਕਹਾਣੀਆਂ ਅਤੇ ਨਿਬੰਧਾਂ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਅਨੇਕਾਂ ਅਜਿਹੇ ਵਿਚਾਰ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਏ ਹਨ ਜੋ ਅੱਜ ਦੇ ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਸੰਦਰਭਾਂ ਨਾਲ ਗਹਿਰੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਜੁੜੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਕਿਤੇ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਦੇ ਸੁਪਨੇ ਹਨ, ਕਿਤੇ ਮਨੁੱਖੀ ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਦੀ ਗਹਿਰਾਈ ਹੈ, ਕਿਤੇ ਸਮਾਜਿਕ ਅਸਮਾਨਤਾਵਾਂ ਪ੍ਰਤੀ ਚਿੰਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਕਿਤੇ ਮਨੁੱਖੀ ਅਸਤਿਤਵ ਅਤੇ ਜੀਵਨ ਦੇ ਅਰਥਾਂ ਬਾਰੇ ਸੋਚਣ ਦੀ ਪ੍ਰੇਰਣਾ ਮਿਲਦੀ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਰਚਨਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਪੰਜਾਬੀ ਮਿੱਟੀ ਦੀ ਖ਼ੁਸ਼ਬੂ, ਸਮਾਜਿਕ ਹਕੀਕਤਾਂ ਦਾ ਪਰਛਾਵਾਂ ਅਤੇ ਨਵੀਂ ਪੀੜ੍ਹੀ ਦੀ ਸੋਚ ਦਾ ਦਰਸ਼ਨ ਇੱਕੋ ਵੇਲੇ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਇਸ ਮੈਗਜ਼ੀਨ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕਵਿਤਾਵਾਂ ਨੌਜਵਾਨ ਦਿਲਾਂ ਦੀ ਸੰਵੇਦਨਸ਼ੀਲਤਾ ਅਤੇ ਆਤਮਿਕ ਅਨੁਭਵਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਪਿਆਰ, ਉਮੀਦ, ਸੰਘਰਸ਼, ਆਤਮ-ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਅਤੇ ਸਮਾਜਿਕ ਬਦਲਾਅ ਦੀ ਲਾਲਸਾ ਵਰਗੇ ਵਿਸ਼ੇ ਬੜੀ ਸੂਝ-ਬੂਝ ਨਾਲ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਏ ਹਨ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਵਿੱਚ ਸਮਾਜ ਦੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਪੱਖਾਂ-ਪਰਿਵਾਰਕ ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਦੀ ਮਿਠਾਸ, ਮਨੁੱਖੀ ਸੰਘਰਸ਼, ਨੈਤਿਕ ਮੁੱਲਾਂ ਅਤੇ ਆਧੁਨਿਕ ਜੀਵਨ ਦੀਆਂ ਚੁਣੌਤੀਆਂ- ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਢੰਗ ਨਾਲ ਦਰਸਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਰਚਨਾਵਾਂ ਸਿਰਫ਼ ਸੁਹਜ ਹੀ ਪੈਂਦਾ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀਆਂ, ਸਗੋਂ ਪਾਠਕ ਨੂੰ ਸੋਚਣ ਲਈ ਵੀ ਮਜ਼ਬੂਰ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ ਕਿ ਅਸੀਂ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਮਾਜ ਰਚਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ ਅਤੇ ਉਸ ਵਿੱਚ ਸਾਡੀ ਭੂਮਿਕਾ ਕੀ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।

ਸਾਹਿਤ ਦਾ ਮੂਲ ਉਦੇਸ਼ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਸੰਵੇਦਨਸ਼ੀਲ ਬਣਾਉਣਾ ਅਤੇ ਸਮਾਜ ਪ੍ਰਤੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਪੈਦਾ ਕਰਨਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਨੌਜਵਾਨ ਪੀੜ੍ਹੀ ਕਲਮ ਰਾਹੀਂ ਆਪਣੇ ਵਿਚਾਰ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਇਹ ਕੇਵਲ ਰਚਨਾਤਮਕਤਾ ਦਾ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਸਗੋਂ ਇੱਕ ਸਚੇਤ ਸਮਾਜ ਦੀ ਨਿਰਮਾਣ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਵੀ ਬਣਦਾ ਹੈ। 'ਜਵਾਂ ਤਰੰਗ' ਦੀਆਂ ਰਚਨਾਵਾਂ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਪ੍ਰਮਾਣ ਹਨ ਕਿ ਸਾਡੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਸਿਰਫ਼ ਪਾਠਕ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਸਗੋਂ ਸੰਵੇਦਨਸ਼ੀਲ ਸੋਚ ਵਾਲੇ ਲੇਖਕ ਵੀ ਹਨ ਜੋ ਸਮਾਜ ਨੂੰ ਨਵੀਂ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦੇ ਸਕਦੇ ਹਨ।

'ਜਵਾਂ ਤਰੰਗ' ਦੀ ਤਿਆਰੀ ਵਿੱਚ ਹਿੱਸਾ ਲੈਣ ਵਾਲੇ ਸਾਰੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦੀ ਲਗਨ ਅਤੇ ਮਿਹਨਤ ਕਾਬਿਲ-ਏ-ਤਾਰੀਫ਼ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕਲਮ ਵਿੱਚ ਨਵੀਂ ਸੋਚ, ਨਵੀਂ ਉਮੀਦ ਅਤੇ ਨਵੀਂ ਦਿਸ਼ਾ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਦਿੱਖਦੀ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਉਮੀਦ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਮੈਗਜ਼ੀਨ ਪਾਠਕਾਂ ਲਈ ਸਿਰਫ਼ ਪੜ੍ਹਨ ਦਾ ਸਾਧਨ ਹੀ ਨਹੀਂ ਰਹੇਗੀ, ਸਗੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ, ਸਵਾਲ ਪੁੱਛਣ ਅਤੇ ਨਵੇਂ ਵਿਚਾਰਾਂ ਨੂੰ ਜਨਮ ਦੇਣ ਲਈ ਵੀ ਪ੍ਰੇਰਿਤ ਕਰੇਗੀ।

ਅੰਤ ਵਿੱਚ ਅਸੀਂ ਉਹਨਾਂ ਸਾਰੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਲੇਖਕਾਂ, ਸੰਬੰਧਿਤ ਕਾਲਜਾਂ ਅਤੇ ਯੁਵਕ ਭਲਾਈ ਵਿਭਾਗ, ਪੰਜਾਬ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਦੇ ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਡਾ. ਸੁਖਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਤੇ ਸਮੂਹ ਸਟਾਫ਼ ਦਾ ਦਿਲੋਂ ਧੰਨਵਾਦ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਹਿਯੋਗ ਨਾਲ ਇਹ ਮੈਗਜ਼ੀਨ ਸੰਭਵ ਹੋ ਸਕੀ ਹੈ। ਆਸ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਯਤਨ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਵਿੱਚ ਸਾਹਿਤਕ ਰੁਚੀ ਨੂੰ ਹੋਰ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕਰੇਗਾ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ ਤੇ ਸਾਹਿਤ ਦੀ ਪਰੰਪਰਾ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਵਧਾਉਣ ਵਿੱਚ ਆਪਣਾ ਯੋਗਦਾਨ ਪਾਏਗਾ।

ਸੰਪਾਦਕ

ਡਾ. ਪ੍ਰਗਟ ਸਿੰਘ ਗਰਚਾ

ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ, ਜੀ. ਐਚ. ਜੀ. ਖਾਲਸਾ ਕਾਲਜ ਔਫ਼ ਐਜੂਕੇਸ਼ਨ, ਗੁਰੂਸਰ ਸੁਧਾਰ,

ਲੁਧਿਆਣਾ

ਸਹਿ ਸੰਪਾਦਕ

ਡਾ. ਹਰਜੀਤ ਸਿੰਘ

ਡੀ. ਏ. ਵੀ. ਕਾਲਜ, ਸੈਕਟਰ- 10, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ

ਸਹਿ ਸੰਪਾਦਕ

ਸ. ਉਕਾਰ ਸਿੰਘ ਚਹਿਲ

ਦਸਮੇਸ਼ ਗਰਲਜ ਕਾਲਜ ਔਫ਼ ਐਜੂਕੇਸ਼ਨ, ਬਾਦਲ, ਸ਼੍ਰੀ ਮੁਕਤਸਰ ਸਾਹਿਬ

ਤਤਕਰਾ

ਸਿਰਲੇਖ

ਲੇਖਕ

ਪੰਨਾ ਨੰ.

੍

ਕਵਿਤਾਵਾਂ

1.	ਸੁਪਨੇ	ਜਸਮੀਨ ਕੌਰ	32
2.	ਕੀ ਮੈਂ ਹੀ ਔਰਤ ਬਾਗੀ ਹਾਂ?	ਹੁਸਨਦੀਪ ਕੌਰ	33
3.	ਬਾਤ ਜਜ਼ਬਾਤ ਦੀ	ਮਨੀਸ਼ਾ ਕੁਮਾਰੀ	33
4.	ਪਿਆਰ ਤੇ ਜ਼ਿੰਦਗੀ	ਸਿਮਰਨਜੀਤ ਕੌਰ	34
5.	ਅਹਿਸਾਸ	ਅਨੂਪ ਸਿੰਘ	35
6.	ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਤੇ ਧੁੱਪ	ਸਿਮਰਨਜੀਤ ਕੌਰ	36

ਕਹਾਣੀਆਂ

7.	ਸਹੁਲਤ ਜਾਂ ਕੈਦ	ਮਨਦੀਪ ਸਿੰਘ	37
8.	ਰਿਸ਼ਤੇ	ਸਿਮਰਨਦੀਪ ਕੌਰ	40
9.	ਦਰਾਰ	ਕਰਨਪ੍ਰੀਤ ਸਿੰਘ	42
10.	ਤਰੇੜਾਂ	ਨੀਨੂ	44
11.	ਸੋਸ਼ਲ ਮੀਡੀਆ	ਡੋਲਸੀ ਖੰਨਾ	46
12.	ਪ੍ਰਵਾਸੀ ਬੱਚਿਆਂ ਦੇ ਮਾਪਿਆਂ ਦਾ ਸੰਤਾਪ	ਮੋਨਿਕਾ	49
13.	ਡੁੱਬਦਾ ਸ਼ਹਿਰ	ਸਿਮਰਨਜੀਤ ਕੌਰ	51

ਨਿਬੰਧ

14.	ਯੁਵਕ ਤੇ ਰਾਜਨੀਤੀ	ਅੰਚਲ ਗਰਗ	52
15.	ਇੰਟਰਨੈਟ ਦੇ ਯੁੱਗ ਵਿੱਚ ਕਿਤਾਬਾਂ ਪੜ੍ਹਨ ਦੀ ਮਹੱਤਤਾ	ਮਹਿਕ ਚੌਧਰੀ	54
16.	ਪ੍ਰਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿੱਚ ਜੂਝਦੇ ਪੰਜਾਬੀ	ਨੂਰ	56
17.	ਯੁਵਾ ਪ੍ਰਵਾਸ ਦੇ ਰੁਝਾਨ	ਦਰਸ਼ਨਪ੍ਰੀਤ ਕੌਰ	58

ਸੁਪਨੇ

ਕੋਈ ਰੂਹਾਨੀ ਰੂਹ ਤੱਕੇ, ਇਬਾਦਤ ਸ਼ੇਖੀ ਐਸੀ,
ਮੇਰੇ ਨੈਣੀ ਚਮਕ ਉੱਠੇ, ਰੋਸ਼ਨੀ ਸਮੇਂ ਜੈਸੀ।
ਚਮਨਿਸਤਾਨ ਗੁਲਾਬੀ ਮਹਿਕੇ, ਖੁਸ਼ਬੋ ਇਤਰਾਂ ਤੈਸੀ,
ਹਾਏ! ਮੈਂ ਵਸ ਜਾਵਾਂ, ਕਰਾਮਾਤ ਵਰਤੇ ਵੈਸੀ।
ਅੱਖ ਖੁੱਲ੍ਹੀ ਤਾਂ, ਟੱਕਰੀ ਹੈ ਅਸਲੀਅਤ ਕੈਸੀ,
ਨੀਂਦ ਕੋਲ ਪ੍ਰਾਚੁਣੇ ਰੱਖੇ, ਜੀ ਉਹ 'ਸੁਪਨੇ' ਹੈ ਸੀ।

ਜਾਪੇ ਕੋਈ ਬ੍ਰਹਿਮੰਡ ਐਸਾ, ਮੰਡਲ ਅਨੰਤ ਸੁਭਾਈ,
ਉਂਢ ਹੀ ਲੁਤਫ਼ੋਂ ਲੰਘੇ ਰਾਤ, ਖੁਆਬਾਂ ਨੇ ਲੁਭਾਈ।
ਵੰਨ-ਸੁਵੰਨੀਆਂ ਪਰੀਆਂ ਖੇਲ੍ਹਣ, ਲੰਬੀ ਮੇੜ ਹੈ ਭਾਈ,
ਮੈਂ ਟੱਪੇ ਤੋਂ ਟੱਪਾ ਜਾਵਾਂ, ਅਰਸ਼ ਨਾ ਰੁਕਿਆ ਤਾਈਂ।

ਹੈ ਗੁਲਜ਼ਾਰ ਨਿਸ਼ਾਤੀ, ਰਹਿਬਰ ਸੱਚ ਸਮਾਇਆ,
ਨਾ ਪੈਂਡਾ ਹੈ ਜੁੜਿਆ, ਜਿੱਥੇ ਫਿਕਰਾਂ ਘਰ ਵਸਾਇਆ।
ਜੇ ਹਕੀਕਤ ਰਾਸ ਨਾ ਦੋਂਦੀ, ਮੈਂ ਸੁਪਨਾ ਤੱਕ ਪਾਇਆ,
ਰੋਜ਼ ਮਰਾ ਦੀ ਜਿੰਦਗੀ 'ਚੋਂ, ਇੰਢ ਅਨੰਦ ਦਿਵਾਇਆ।

ਅੰਤ ਦਿਲਾਸਾ ਦੇ-ਦੇ ਉੱਠਾਂ, ਸੰਝ ਦਾ ਪਾਣੀ ਭਰਾਂ,
ਕਾਸ਼! ਇਹ ਝੂਠ ਮੇਰਾ ਹੋਜੇ, ਨਿੱਤ ਅਰਦਾਸ ਕਰਾਂ।
ਆਖਰ ਉਹੀ ਝਮੇਲੇ ਪੂਰਨੇ, ਨਾ ਸੁਣੇ ਮਿੰਨਤ ਜ਼ਰਾ,
ਹੋਈ ਨਾ ਪਰਵਾਹ ਕਰਦੀ, ਮੇਰੇ ਸੁਪਨੇ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ।
ਖ਼ੈਰ! ਚੱਲ ਮੰਨ ਲੈ 'ਜਸ', ਇਹ ਤਥੀਅਤ ਜ਼ਰਾ,
ਹਿੰਮਤ ਬੱਝ ਲੈ, ਸੁਪਨਾ ਖੁਦ ਆਖੇ ਮੈਂ ਕੀ ਕਰਾਂ?

ਜਸਮੀਨ ਕੌਰ

ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਕਾਲਜ ਆਫ਼ ਐਜੂਕੇਸ਼ਨ,
ਕਮਾਲਪੁਰਾ, ਲੁਧਿਆਣਾ

ਕੀ ਮੈਂ ਹੀ ਔਰਤ ਬਾਗੀ ਹਾਂ?

ਮੇਰੇ ਇਹ ਜਜ਼ਬਾਤ ਨੇ, ਅੰਦਰੋਂ ਉੱਗੇ
ਭਾਵ ਨੇ,
ਮੈਂ ਪੁੱਛਾਂ ਸਾਧ-ਫਕੀਰਾਂ ਨੂੰ,
ਜਾਗਦੀਆਂ ਜ਼ਮੀਰਾਂ ਨੂੰ...
ਕੀ ਮੈਂ ਹੀ ਔਰਤ ਬਾਗੀ ਹਾਂ?
ਕੀ ਮੈਂ ਉੱਚੀ ਹੱਸ ਨਹੀਂ ਸਕਦੀ?
ਖੁਸ਼ੀ ਦੇ ਨਾਲ ਇਉਂ ਨੱਸ ਨਹੀਂ
ਸਕਦੀ?
ਕੀ ਮੈਂ ਉੱਚੀ ਰੋ ਨਹੀਂ ਸਕਦੀ?
ਹੰਝੂ ਵਾਂਗ ਮੋਤੀਆਂ ਪਰੇ ਨਹੀਂ
ਸਕਦੀ...
ਕੀ ਮੈਂ ਹੀ ਔਰਤ ਬਾਗੀ ਹਾਂ?
ਹਰ ਦੁੱਖ-ਸੁੱਖ ਵਿੱਚ ਆਪਣੀ ਸੰਗ-
ਸਾਥੀ ਹਾਂ।
ਜੇ ਹੱਸ ਲਵਾਂ- ਚਰਿੱਤਰਹੀਣ,
ਜੇ ਰੋ ਲਵਾਂ ਤਾਂ ਚਲਿੱਤਰੀ...
ਕਿਉਂ ਮੇਰੀ ਇੱਜ਼ਤ ਦਾਗ ਲੱਗੇ,
ਜਦ ਹੱਸ ਲਵਾਂ ਮੈਂ ਨਾਲ ਕਿਸੇ?
ਕੀ ਮੈਂ ਹੀ ਔਰਤ ਬਾਗੀ ਹਾਂ?
ਨਾ ਪੇਕਾ, ਨਾ ਸਹੁਰਾ ਮੇਰਾ,

ਨਾ ਇਹ ਘਰ, ਨਾ ਉਹ ਘਰ ਮੇਰਾ,
ਫਿਰ ਵੀ ਮਕਾਨ ਨੂੰ ਘਰ
ਬੁਣਾਉਣੀਆਂ,
ਹਰ ਦੁੱਖ-ਸੁੱਖ ਵਿੱਚ ਸਾਥ
ਨਿਭਾਉਣੀਆਂ।
ਤੇ ਹਜੇ ਵੀ ਤੁਸੀਂ ਕਹਿ ਦਿੰਦੇ ਓ,
ਕਿ ਇਹ ਹੀ ਔਰਤ ਬਾਗੀ ਆ।
ਜਨਮ ਵੀ ਦੇਵਾਂ, ਪਾਲ ਵੀ ਦੇਵਾਂ,
ਆਪਾ ਕਰ ਨਿਓਛਾਵਰ ਦੇਵਾਂ।
ਹਰ ਮਹੀਨੇ ਪੀੜ੍ਹ ਸਹੁਰਾ,
ਹੋ ਕੇ ਮੈਂ ਗੰਭੀਰ ਰਹਾਂ।
ਕੀ ਮੈਂ ਹੀ ਔਰਤ ਬਾਗੀ ਹਾਂ?
ਇਹ ਕਾਲੀ ਹੈ, ਇਹ ਗੋਰੀ ਹੈ,
ਇਹਦੇ ਮੂੰਹ 'ਤੇ ਦਾਗ ਭਾਰੀ ਹੈ।
ਇਹ ਹੱਸਦੀ ਨਹੀਂ- ਇਹ ਬੇਜਾਨ,
ਹਰ ਵੇਲੇ ਨਾਟਕ ਕਰਦੀ ਇਹ ਤਾਂ।
ਇਹ ਪਤਲੀ ਹੈ, ਇਹ ਮੋਟੀ ਹੈ,
ਇਹ ਅਸਲੀ ਹੈ, ਇਹ ਨਕਲੀ ਹੈ,
ਇਹ ਦੇਗਲੀ, ਇਹ ਨਸਲੀ ਹੈ।
ਪਰ ਕੋਈ ਨਾ ਸਮਝੇ ਮੇਰੀ ਗੱਲ-

ਕੀ ਮੈਂ ਹੀ ਔਰਤ ਬਾਗੀ ਹਾਂ?
ਇਹ ਦੀ ਜਾਤ ਉੱਚੀ,
ਇਹ ਦੀ ਨੀਵੀਂ ਹੈ।
ਇਹ ਤਾਕਤਵਰ, ਇਹ ਕਮਜ਼ੋਰ ਹੈ।
ਇਹ ਗੁੰਗੀ ਹੈ, ਇਹ ਬੋਲੀ ਹੈ।
ਇਹ ਹੱਦੋਂ ਭਾਰੀ, ਇਹ ਹੌਲੀ ਹੈ।
ਕੀ ਮੈਂ ਔਰਤ ਬਾਗੀ ਹਾਂ?
ਆਪਣੀ ਸੰਗੀ-ਸਾਥੀ ਹਾਂ।
ਇਹ ਇੱਕਲੀ ਕਾਲਜ ਜਾਂਦੀ ਆ,
ਤੇ ਸਲਵਾਰ-ਸੂਟ ਹੀ ਪਾਉਂਦੀ ਆ।
ਇਹ ਤੱਕਦੀ ਨਹੀਂ ਕਿਸੇ ਦੇ ਵੱਲ,
ਗੁੰਮ-ਸੁੰਮ ਰਹਿੰਦੀ ਇਹ ਹਰ ਪਲ।
ਹਾਂ, ਮੈਂ ਹੀ ਔਰਤ ਬਾਗੀ ਆਂ,
ਜੇ ਆਪਣੀ ਜ਼ਮੀਰ ਦੀ ਆਗੂ ਆਂ।
ਕੀ ਮੈਂ ਹੀ ਔਰਤ ਬਾਗੀ ਹਾਂ?
ਹਾਂ, ਮੈਂ ਹੀ ਔਰਤ ਬਾਗੀ ਹਾਂ।

ਹੁਸਨਦੀਪ ਕੌਰ

ਖ਼ਾਲਸਾ ਕਾਲਜ ਆਫ਼ ਐਜੂਕੇਸ਼ਨ,
ਸ਼੍ਰੀ ਮੁਕਤਸਰ ਸਾਹਿਬ

ਬਾਤ ਜਜ਼ਬਾਤ ਦੀ

ਰਿਜ਼ਕ ਦੀ ਤਲਾਸ਼ 'ਚ ਜਜ਼ਬਾਤੀ ਹੋਇਆ ਮਨੁੱਖ
ਪਾਰ ਕਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ... ਇੱਕ ਜੰਗਲ, ਦੇ ਸਮੁੰਦਰ
ਤੇ ਅਨੇਕਾਂ ਨਦੀਆਂ।
ਹੰਢਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ਤੂਫ਼ਾਨ, ਹਨੇਰੀ
ਤੇ ਲੰਘ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਹੜ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਚੀਰ...
ਕਿਉਂਕਿ ਪੇਟ ਦੇ ਜਜ਼ਬਾਤ ਉਸਨੂੰ ਹੱਲਾ-ਸ਼ੇਰੀ ਦਿੰਦੇ,
ਰੋਟੀ ਨੂੰ ਪਾਉਣ ਦੇ ਸਫ਼ਰ 'ਚ।
ਭੁੱਖ ਦੀ ਕੁੱਖ 'ਚੋਂ ਨਿਕਲੇ ਜਜ਼ਬਾਤ,

ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਪਹੁੰਚਾ ਸਕਦੇ ਨੇ ਮਰੂਥਲ ਦੀ ਤਪਦੀ ਰੇਤ 'ਚ।
ਜਾਂ ਫਿਰ ਸ਼ੀਤ ਪਾਣੀਆਂ ਦੀ ਗਹਿਰਾਈ 'ਚ।
ਆਪਣੇ ਹਿੱਸੇ ਦਾ ਦਾਣਾ-ਪਾਣੀ ਚੁਗਦਾ ਮਨੁੱਖ,
ਛੇੜ ਲੈਂਦਾ ਤਾਰਾਂ ਹੋਰ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਜਜ਼ਬਾਤਾਂ ਦੀਆਂ,
ਪਰ ਨਹੀਂ ਭੁੱਲਦਾ ਆਪਣਾ ਪਹਿਲਾਂ ਜਜ਼ਬਾਤ,
ਜੋ ਜੁੜਿਆ ਹੈ ਰੋਟੀ ਨਾਲ।
ਕਈ ਵਾਰ ਰੂਹ ਜਜ਼ਬਾਤੀ ਹੋ ਕੇ,
ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਪਹੁੰਚਾ ਦਿੰਦੀ ਹੈ ਮਹਿਬੂਬ ਤੀਕ,

ਜੇ ਸ਼ਾਂਤ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਰੂਹ ਦੇ ਜਜ਼ਬਾਤਾਂ ਨੂੰ,
ਪਰ ਇਸ ਪੇਟ ਦੇ ਜਜ਼ਬਾਤਾਂ ਦਾ ਕੀ,
ਜਿਸ ਲਈ ਉਹ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ ਸਫ਼ਰ?
ਮਾਂ ਦਾ ਦੁੱਧ ਛੱਡਣ ਤੋਂ ਠੀਕ ਬਾਅਦ
ਚੱਲਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਇਹ ਸਫ਼ਰ
ਸਾਹ ਛੱਡਣ ਤੋਂ ਠੀਕ ਪਹਿਲਾਂ ਤੱਕ!
ਕਈ ਵਾਰ ਉਹ ਜਜ਼ਬਾਤੀ ਹੋ ਥੱਕ ਜਾਂਦਾ,
ਜਾਂ ਫਿਰ ਜ਼ਖ਼ਮੀ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਪੈਰ
ਚੱਲਦਿਆਂ-ਚੱਲਦਿਆਂ...
ਪਰ ਫਿਰ ਵੀ ਉਹ ਚੱਲਦਾ
ਤੇ ਬਣ ਜਾਣ ਦਿੰਦਾ ਪੈੜਾਂ
ਲਹੂ ਸਿਮਦੇ ਪੈਰਾਂ ਦੀਆਂ!

ਅਜਿਹੀਆਂ ਪੈੜਾਂ 'ਤੇ ਹੀ ਕਾਫ਼ਲੇ ਚੱਲਦੇ ਨੇ
ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਜੇ ਜਜ਼ਬਾਤੀ ਨੇ ਸੁੱਚੀ ਕਿਰਤ ਲਈ,
ਜੇ ਜਜ਼ਬਾਤੀ ਨੇ ਉਸ ਅੱਗ ਲਈ
ਜਿਹਨੂੰ ਜਨਮ ਦਿੱਤਾ ਭੁੱਖ ਨੇ!
ਜੇ ਪਹੁੰਚਾ ਦਿੰਦੀ ਹੈ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ
ਆਪਣੀ ਅਸਲ ਮੰਜ਼ਿਲ- ਰੋਟੀ ਤੀਕ,
ਜਿਸ ਲਈ ਮਨੁੱਖ ਜਜ਼ਬਾਤੀ ਹੈ,
ਜਨਮ ਤੋਂ ਠੀਕ ਬਾਅਦ...
ਤੇ ਬਲਣ ਤੋਂ ਠੀਕ ਪਹਿਲਾਂ!

ਮਨੀਸ਼ਾ ਕੁਮਾਰੀ

ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਗਰਲਜ਼ ਕਾਲਜ ਆਫ਼ ਐਜੂਕੇਸ਼ਨ, ਬਾਦਲ,
ਸ੍ਰੀ ਮੁਕਤਸਰ ਸਾਹਿਬ

ਪਿਆਰ ਤੇ ਜ਼ਿੰਦਗੀ

ਅਕਸਰ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੇ ਮਾਇਨੇ ਬਦਲ ਦਿੰਦਾ ਏ,
ਕਿੰਨਾ ਖੂਬਸੂਰਤ ਜਿਹਾ ਅਹਿਸਾਸ ਹੁੰਦਾ ਏ ਪਿਆਰ।
ਮਾਂ ਦੀ ਕੁੱਖੋਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਵੇ ਨਿੱਘ ਆਉਣਾ,
ਉੱਥੋਂ ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਏ ਇਸ ਦਾ ਵਿਸਥਾਰ।
ਤਾਹਿਓਂ ਮਮਤਾ ਵਿੱਚ ਭਿੱਜਿਆ ਮੋਹ,
ਕਾਇਨਾਤ ਵਾਂਗ ਹਸੀਨ ਜਾਪਦਾ ਏ।
ਮੈਨੂੰ ਪਿਆਰ ਦੀ ਬੇਕਦਰੀ ਕਰਨਾ
ਖੁਦਾ ਦੀ ਤੋਹੀਨ ਜਾਪਦਾ ਏ।

ਜੰਮਿਆ ਮਾਂ ਜਾਇਆ ਜੇ ਪੀੜਾ ਵਿੱਚ ਹੋਵੇ,
ਹੰਝੂ ਭੈਣ ਦੀ ਅੱਖੋਂ ਕਿਉਂ ਰਿਸਦੇ ਨੇ?
ਸੱਚ ਹੈ ਵੱਡੀਆਂ ਭੈਣਾਂ ਨੂੰ ਵੀਰ ਛੋਟੇ
ਵਾਂਗ ਆਪਣੀ ਔਲਾਦ ਹੀ ਦਿਸਦੇ ਨੇ।
ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਦੀ ਬਰਕਤ ਸਦਕਾ ਹੀ
ਘਰ ਇੰਝ ਰੰਗੀਨ ਜਾਪਦਾ ਏ।
ਮੈਨੂੰ ਪਿਆਰ ਦੀ ਬੇਕਦਰੀ ਕਰਨਾ
ਖੁਦਾ ਦੀ ਤੋਹੀਨ ਜਾਪਦਾ ਏ।

ਇਓਂ ਪਿਤਾ ਦੇ ਮੁੜ੍ਹਕੇ ਨਾਲ ਭਿੱਜੇ ਲੀੜੇ
ਔਲਾਦ ਦੀ ਫਿਕਰ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਕ ਹੁੰਦੇ ਨੇ।
ਸ਼ਾਇਦ ਤਾਹਿਓਂ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਸੋਚ ਮੁਤਾਬਕ ਚਾਅ,
ਬਸ ਸਖ਼ਤੀ ਨਾਲ ਹੀ ਉਲੀਕ ਹੁੰਦੇ ਨੇ।
ਤਾਹਿਓਂ ਇਹਨਾਂ ਚਾਵਾਂ ਤੋਂ ਸੱਖਣਾ
ਹਰ ਪਲ ਅਰਥਹੀਣ ਜਾਪਦਾ ਏ।
ਮੈਨੂੰ ਪਿਆਰ ਦੀ ਬੇਕਦਰੀ ਕਰਨਾ
ਖੁਦਾ ਦੀ ਤੋਹੀਨ ਜਾਪਦਾ ਏ।

ਪਰ ਕਿਉਂ ਇਹ ਸਮਾਜ ਪਿਆਰ ਨੂੰ ਆਖਿਰ
ਰਹਿੰਦਾ ਇੰਝ ਟੋਟਿਆਂ ਦੇ ਵਿਚ ਵੰਡਦਾ ਏ?
ਪਿਆਰ ਤਾਂ ਖੁਦਾ ਦੀ ਅਦਭੁੱਤ ਬਖ਼ਸ਼ਿਸ਼ ਜਿਹਾ,
ਫਿਰ ਸੱਚੀ ਮੁਹੱਬਤ ਨੂੰ ਕਾਹਤੋਂ ਭੰਡਦਾ ਏ?
ਸਿੱਦਤ ਨਾਲ ਫਰਜ਼ ਨਿਭਾਉਣ ਵਾਲਾ
ਹਰ ਸ਼ਖ਼ਸ ਬਿਹਤਰੀਨ ਜਾਪਦਾ ਏ।
ਮੈਨੂੰ ਪਿਆਰ ਦੀ ਬੇਕਦਰੀ ਕਰਨਾ
ਖੁਦਾ ਦੀ ਤੋਹੀਨ ਜਾਪਦਾ ਏ।

ਸਿਮਰਨਜੀਤ ਕੌਰ
ਏ.ਐੱਸ. ਕਾਲਜ, ਖੰਨਾ

ਅਹਿਸਾਸ

ਦੇਖੀਏ ਜੇ ਰੀਤ ਚੱਲੀ
ਸੋਚਣ ਤੇ ਵਿਚਾਰਣ ਦੀ,
ਮਾਣਨ ਦੀ, ਕੁਝ ਆਖਣ ਦੀ
ਤੇ ਦੁਨੀਆ ਸਵਾਰਨ ਦੀ।
ਸਾਗਰ ਹੈ ਖਿਆਲਾਂ ਦਾ,
ਵਿੱਚੋਂ ਮੋਤੀ ਜਿਉਂ ਚੁਗਣੇ,
ਤਿਉਂ ਹੀ ਹੈ ਖੇਡ ਸਾਰੀ
ਜਜ਼ਬਾ ਨਿਖਾਰਣ ਦੀ।

ਹੱਸਿਆ ਕੋਈ- ਰੋਇਆ ਕਿਉਂ?
ਕਿਉਂ ਮਨ ਭਰਿਆ ਏ?
ਕਿਤੇ ਸੋਕਾ ਧਰਤੀ 'ਤੇ,
ਕਿਤੇ ਰੱਬ ਵਰ੍ਹਿਆ ਏ।
ਤਾਲੁੱਕ ਹੈ ਵਿਚ ਕਿਤੇ
ਹੱਸਣੇ ਤੇ ਰੋਣੇ ਦੇ,
ਲੱਭੀਏ ਜੇ ਰਮਜ਼ ਕੋਈ
ਜਜ਼ਬਾ ਨਿਹਾਰਣ ਦੀ।

ਅੰਬਰਾਂ ਤੋਂ ਪਾਰ ਕਿਤੇ,
ਧਰਤੀ ਦੇ ਪਰ੍ਹੇ,
ਸਰੀਰਾਂ ਤੋਂ ਪਾਰ ਜਿਹਨਾਂ
ਧਿਆਨ ਮਨ ਦੇ ਕਰੇ।

ਛੱਡੋ ਉਹਨਾਂ ਲੋਭ, ਮੋਹ,
ਅਹੰ ਤੇ ਕ੍ਰੋਧ ਸਾਰੇ,
ਬੇਕਾਬੂ ਗੱਲ ਤਨ ਦੇ
ਜਜ਼ਬੇ ਪੁਕਾਰਣ ਦੀ।
ਸੱਧਰਾਂ ਪਿਆਰੀਆਂ ਪੂਰ
ਹੋ ਨਾ ਚੜ੍ਹੀਆਂ।
ਪਿਆਰੀਆਂ ਦੁਲਾਰੀਆਂ
ਦੇਹੀ ਤੇ ਆ ਖੜ੍ਹੀਆਂ
ਖੈਰ ਪਾਈ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ
ਝੋਲੀ ਇਹਨਾਂ ਅੱਡੀ ਜਦ
ਦਿੱਤੀ ਅਸੀਸ ਇਹਨਾਂ ਫਿਰ
ਜਜ਼ਬਾਤਾਂ ਤੋਂ ਹਾਰਨ ਦੀ।

ਦਇਆਲ ਹੋਈ ਕਾਇਨਾਤ
ਮਹਿਰਾਮਤ ਇਸ ਨੇ ਕੀਤੀ ਜੋ
ਇਨਸਾਨ ਇਸ ਨੇ ਚੁਣਿਆ
ਦਾਤ ਅਨੇਖੀ ਹੀ ਦਿੱਤੀ ਜੋ
ਪੈੜ ਦਿੱਤੀ ਤੁਰਨੇ ਲਈ
ਰਾਹਾਂ ਜਜ਼ਬਾਤਾਂ ਦੀ
ਨੀਤੀ ਆਪੇ ਨੂੰ ਤਾਰਨ ਦੀ।

ਅਨੂਪ ਸਿੰਘ

ਡੀ.ਐੱਮ. ਕਾਲਜ, ਮੋਗਾ

ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਤੇ ਧੁੱਪ

ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਮੈਨੂੰ 'ਖੇਤਾਂ' ਵਰਗੀ ਜਾਪਦੀ,
ਜਿੱਥੇ ਅਸੀਂ ਆਪਣੀ
ਪਸੰਦ ਦੇ 'ਬੀਜ' ਉਗਾਉਂਦੇ,
ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਪਾਣੀ ਦਿੰਦੇ,
ਗੋਡੀ ਕਰਦੇ
ਤੇ
ਚੰਗੀ ਫ਼ਸਲ ਦੀ ਉਡੀਕ ਕਰਦੇ।
ਪਰ
ਕਈ ਵਾਰ ਨਤੀਜੇ
'ਕਿਸਾਨ' ਨੂੰ ਹਤਾਸ਼ ਕਰਦੇ।
ਪਰ
'ਧੁੱਪ' ਦੀ ਗਰਮਾਹਟ ਦੇ ਨਿੱਘ 'ਚ
ਜੰਮੀਆਂ ਨਵੀਆਂ ਕਰੂੰਬਲਾਂ
ਮੈਨੂੰ ਉਮੀਦਾਂ ਦਾ ਰਾਹ ਲੱਗਦੀਆਂ।
ਕਈ ਵਾਰ ਜ਼ਿੰਦਗੀ
ਮੇਜ਼ ਉੱਤੇ ਖਿੱਲਰੀਆਂ
'ਕਿਤਾਬਾਂ' ਵਾਂਗ ਇੰਝ ਜਾਪਦੀ,
ਜਿਵੇਂ ਬਿਨਾਂ ਜਵਾਬ ਤੋਂ
ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੇ ਸਵਾਲ ਪਏ ਹੋਣ।
ਪਰ
ਕਿਤਾਬ 'ਚ ਹੀ ਵੱਸਦਾ

ਗਿਆਨ ਦਾ ਚਾਨਣ।
ਇਥੇ ਹਰ ਅਗਲੇ ਪੰਨੇ 'ਤੇ ਲਿਖਿਆ
ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦਾ ਨਵਾਂ ਪੈਰਾਮਾ।
ਕਈ ਵਾਰ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਮੈਨੂੰ
'ਸਿਆਲ' ਲੱਗਦੀ,
ਜਿੱਥੇ ਹੌਸਲੇ ਬਰਫ਼ ਬਣ ਜਾਂਦੇ।
ਤੇ
ਕਈ ਵਾਰ 'ਧੁੱਪ' ਲੱਗਦੀ,
ਜਿੱਥੇ ਮੰਜ਼ਿਲ ਦੇ ਰਾਹ ਗਵਾਚ ਜਾਂਦੇ।
ਪਰ ਜਦੋਂ
ਬੰਦ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਦੀ ਝੀਬ 'ਚੋਂ ਪੈਂਦੀ
ਰੋਸ਼ਨੀ ਦੀ ਕਿਰਨ,
ਤਾਂ
'ਧੁੱਪ' ਮੈਨੂੰ ਉਮੀਦਾਂ ਦਾ ਰਾਹ ਲੱਗਦੀ,
ਜੋ ਮੇਰੇ 'ਪਰਛਾਵੇਂ' ਨੂੰ
ਮੁੜ ਜ਼ਿੰਦਾ ਕਰ ਦਿੰਦੀ।

ਸਿਮਰਨਜੀਤ ਕੌਰ

ਪੋਸਟ ਗ੍ਰੈਜੂਏਟ ਸਰਕਾਰੀ ਕਾਲਜ (ਲੜਕੀਆਂ),
ਸੈਕਟਰ-11, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ

ਸਹੂਲਤ ਜਾਂ ਕੈਦ

ਜਲੰਧਰ ਦੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਵਿੱਚੋਂ ਪੇਪਰ ਦੇ ਕੇ ਆਏ ਰਾਜਵੀਰ ਨੂੰ ਦੋ ਦਿਨ ਹੀ ਹੋਏ ਸਨ, ਪਰ ਉਸਦੇ ਸੁਭਾਅ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਤਬਦੀਲੀ ਵੇਖੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਸੀ। ਜਿਹੜਾ ਰਾਜਵੀਰ ਸਕੂਲੋਂ ਆ ਕੇ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਆਪਣੇ ਦਾਦਾ ਜੀ ਦੇ ਪੈਰੀਂ ਹੱਥ ਲਾਉਂਦਾ ਸੀ, ਉਸਨੇ ਹਜੇ ਤੱਕ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਸਤਿ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਵੀ ਨਹੀਂ ਆਖੀ ਸੀ।

ਛੋਟਾ ਸਿੰਘ ਆਪਣੇ ਘਰ ਦੀ ਇੱਕ ਗੁੱਠ ਵਿੱਚ ਬਣੇ ਕਮਰੇ ਵਿੱਚ ਪਿਆਰ ਭਰੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਪੋਤਰੇ ਦੀ ਉਡੀਕ ਕਰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ। ਛੋਟਾ ਸਿੰਘ ਦੀ ਉਮਰ ਲਗਭਗ ਅੱਸੀ ਸਾਲ ਤੋਂ ਵੱਧ ਹੋ ਗਈ ਸੀ, ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਉਸ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਦੀ ਰੌਸ਼ਨੀ ਘੱਟ ਹੋ ਗਈ ਸੀ। ਇੱਕ ਬੰਦੇ ਨੂੰ ਪਛਾਣਣ ਵਿੱਚ ਉਸਨੂੰ ਇੱਕ-ਦੋ ਮਿੰਟ ਤਾਂ ਲੱਗ ਹੀ ਜਾਂਦੇ ਸਨ। ਭਾਵੇਂ ਉਸਦਾ ਪੋਤਰਾ ਉਸ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਸਾਹਮਣੇ ਹੁੰਦਾ, ਤਾਂ ਵੀ ਉਸਨੂੰ ਪਤਾ ਲੱਗ ਜਾਂਦਾ ਸੀ।

ਛੋਟਾ ਸਿੰਘ ਪਹਿਲਾਂ ਵੇਹਲੇ ਦਾ ਪਾਠੀ ਸੀ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਉਸਨੇ ਸਾਰੀ ਉਮਰ ਬਾਹਰ ਹੀ ਕੱਟੀ ਸੀ। ਘਰ ਤਾਂ ਉਹ ਹਫ਼ਤੇ-ਦਸ ਦਿਨਾਂ ਬਾਅਦ ਹੀ ਆਉਂਦਾ ਸੀ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਉਸਨੂੰ ਕਮਰੇ ਵਿੱਚ ਰਹਿਣਾ ਥੋੜ੍ਹਾ ਔਖਾ ਲੱਗਦਾ ਸੀ, ਇਸ ਲਈ ਉਹ ਸਵੇਰੇ-ਸ਼ਾਮ ਘਰ ਦੇ ਬਾਹਰ ਬਣੀ ਥੜੀ 'ਤੇ ਬੈਠਦਾ ਤੇ ਆਪਣੀ ਘੱਟ ਨਿਗਾਹ ਨਾਲ ਰਾਹ ਜਾਂਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਪਛਾਣਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ।

ਉਸਦੇ ਹਾਣੀ ਤਾਂ ਕਦੋਂ ਦੇ ਉਸਨੂੰ ਛੱਡ ਗਏ ਸਨ ਅਤੇ ਉਸਦੀ ਘਰਵਾਲੀ ਵੀ ਆਪਣੇ ਵੱਡੇ ਮੁੰਡੇ ਦੇ ਨਾਲ ਰਹਿੰਦੀ ਸੀ। ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਛੋਟਾ ਸਿੰਘ ਦੇ ਤਿੰਨ ਮੁੰਡੇ ਸਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਸਭ ਤੋਂ ਛੋਟਾ ਇੱਕ ਬਿਮਾਰੀ ਕਾਰਨ ਪੂਰਾ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ। ਪਹਿਲਾਂ ਉਹ ਦੇਵੇਂ ਜੀ ਇਕੱਠੇ ਛੋਟੇ ਮੁੰਡੇ ਕੋਲ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਦੇਵੇਂ ਵੱਡੇ ਮੁੰਡੇ ਖਰਚਾ ਦੇ ਦਿੰਦੇ ਸਨ। ਉਸਦੇ ਮਰਨ ਮਗਰੋਂ ਦੋਹਾਂ ਜੀਆਂ ਦਾ ਵੀ ਵਟਵਾਰਾ ਹੋ ਗਿਆ। ਛੋਟਾ ਸਿੰਘ ਆਪਣੇ ਵਿਚਕਾਰਲੇ ਲੜਕੇ ਕੋਲ ਰਹਿਣ ਲੱਗਾ।

ਇੱਕ ਦਿਨ ਛੋਟਾ ਸਿੰਘ ਨੇ ਆਪਣੇ ਪੁੱਤਰ ਨੂੰ ਪੁੱਛਿਆ,

“ਜੀਤ ਕਦੋਂ ਆਵੇਗਾ? ਅੱਗੋਂ ਤਾਂ ਉਹ ਦਸ ਕੁ ਦਿਨਾਂ ਬਾਅਦ ਜ਼ਰੂਰ ਗੋੜਾ ਮਾਰ ਲੈਂਦਾ ਸੀ, ਹੁਣ ਕਾਫ਼ੀ ਦਿਨ ਹੋ ਗਏ ਨੇ।”

“ਉਹਨੂੰ ਆਏ ਨੂੰ ਤਾਂ ਦੋ ਦਿਨ ਹੋ ਗਏ ਨੇ, ਬਾਈ,” ਸੁਖਮੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਕਿਹਾ।

ਛੋਟੇ ਸਿੰਘ ਨੂੰ “ਬਾਈ” ਕਹਿ ਕੇ ਹੀ ਬੁਲਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਰਾਗੀ-ਪਾਠੀ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਉਹਨੂੰ ਸਭ “ਭਾਈ” ਕਹਿੰਦੇ ਸਨ, ਪਰ ਮਾਲਵਾ ਖੇਤਰ ਹੋਣ ਕਰਕੇ “ਭਾਈ” ਤੋਂ “ਬਾਈ” ਬਣ ਗਿਆ।

ਇਹ ਸੁਣ ਕੇ ਛੋਟਾ ਸਿੰਘ ਪ੍ਰੇਸ਼ਾਨ ਹੋ ਗਿਆ। ਕਿਉਂਕਿ ਜਦੋਂ ਵੀ ਉਹ ਪਾਠ ਤੋਂ ਵਾਪਸ ਆਉਂਦਾ ਸੀ ਤਾਂ ਜੀਤ ਭੱਜ ਕੇ ਅੱਡੇ 'ਤੇ ਜਾਂਦਾ, ਉਹਦੇ ਪੈਰੀਂ ਹੱਥ ਲਾਉਂਦਾ, ਉਸਦਾ ਸਮਾਨ ਫੜ ਕੇ ਸਾਈਕਲ 'ਤੇ ਰੱਖਦਾ ਤੇ ਉਸ ਨਾਲ ਗੱਲਾਂ ਕਰਦਾ, ਉਸਦਾ ਹਾਲ-ਚਾਲ ਪੁੱਛਦਾ ਅਤੇ ਉਸਨੂੰ ਘਰ ਲੈ ਆਉਂਦਾ। ਉਹ ਵੀ ਜੋ ਖਾਣ ਲਈ ਸਮਾਨ ਮਿਲਦਾ ਸੀ, ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਜੀਤ ਨੂੰ ਦਿੰਦਾ ਸੀ।

ਪਰ ਅੱਜ ਜੀਤ ਨੂੰ ਆਏ ਦੋ ਦਿਨ ਹੋ ਚੁੱਕੇ ਸਨ ਅਤੇ ਉਸਨੇ ਆਪਣੇ ਦਾਦੇ ਦਾ ਹਾਲ ਤੱਕ ਨਹੀਂ ਸੀ ਪੁੱਛਿਆ। ਇਸ ਲਈ ਉਸਦਾ ਪ੍ਰੇਸ਼ਾਨ ਹੋਣਾ ਵੀ ਬਣਦਾ ਸੀ।

ਫਿਰ ਉਹ ਆਪਣੇ ਮਨ ਵਿੱਚ ਹੀ ਸੋਚਣ ਲੱਗਾ –

ਸ਼ਾਇਦ ਜਦੋਂ ਉਹ ਆਇਆ ਹੋਵੇਗਾ ਤਦੋਂ ਮੈਂ ਘਰ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ। ਉਹ ਮੈਨੂੰ ਲੱਭਦਾ ਜ਼ਰੂਰ ਹੋਵੇਗਾ। ਪਰ ਮੈਂ ਤਾਂ ਕਿਤੇ ਗਿਆ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਚਲੇ ਜੇ ਬਾਹਰ ਵੀ ਹੋਇਆ ਹੋਵਾਂ ਤਾਂ ਵੀ ਦੋ ਦਿਨ ਹੋ ਚੁੱਕੇ ਨੇ। ਉਹ ਮੈਨੂੰ ਮਿਲਣ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਆਇਆ?

“ਤੁਸੀਂ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ ਉਹਨੂੰ? ਚਲੇ ਮੇਰੀ ਤਾਂ ਨਿਗਾਹ ਕਮਜ਼ੋਰ ਹੈ, ਛੇਤੀ ਨਹੀਂ ਪਛਾਣ ਸਕਦਾ, ਪਰ ਉਹ ਤਾਂ ਆ ਜਾਂਦਾ,” ਛੋਟਾ ਸਿੰਘ ਨੇ ਉਦਾਸੀ ਭਰੇ ਲਹਿਜ਼ੇ ਵਿੱਚ ਕਿਹਾ।

“ਕੱਲ੍ਹ ਅਸੀਂ ਉਹਨੂੰ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਬਾਈ, ਤੂੰ ਆਪਣੇ ਦਾਦੇ ਨੂੰ ਮਿਲ ਆਈਂ। ਪਰ ਉਹ ਕਹਿੰਦਾ ਸੀ ਮੈਂ ਮਿਲ ਆਵਾਂਗਾ। ਮੈਨੂੰ ਤਾਂ ਲੱਗਾ ਮਿਲ ਗਿਆ ਹੋਣਾ,” ਸੁਖਮੰਦਰ ਨੇ ਕਿਹਾ।

ਤੀਜਾ ਦਿਨ ਵੀ ਲੰਘ ਗਿਆ। ਫਿਰ ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਛੋਟਾ ਸਿੰਘ ਬਾਹਰ ਆ ਰਿਹਾ ਸੀ ਤਾਂ ਜੀਤ ਬਾਹਰੋਂ ਆ ਰਿਹਾ ਸੀ।

ਪਛਾਣ ਜੀ ਕੱਢਦੇ ਹੋ ਛੋਟੇ ਨੇ ਕਿਹਾ, “ਕੌਣ ਆ, ਭਾਈ? ਆਪਣਾ ਜੀਤ।”

“ਹਾਂ ਬਾਈ, ਸਤਿ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ।”

“ਹੋਰ ਠੀਕ ਹੈ ਪੁੱਤਰਾ? ਕਦੋਂ ਆਇਆ?” ਭਾਵੇਂ ਉਸਨੂੰ ਪਤਾ ਸੀ, ਫਿਰ ਵੀ ਧਰਵਾਸੇ ਲਈ ਉਸਨੇ ਪੁੱਛਿਆ।

“ਮੈਂ ਰਾਤ ਨੂੰ ਆਇਆ, ਬਾਪੂ।”

“ਚਲ ਠੀਕ ਹੈ ਪੁੱਤ। ਹੋਰ ਤੇਰੀ ਸਿਹਤ ਠੀਕ ਹੈ? ਪੜ੍ਹਾਈ ਕਿਵੇਂ ਚੱਲਦੀ ਹੈ? ਮਿਹਨਤ ਕਰਿਆ ਕਰ, ਵੱਡਾ ਅਫਸਰ ਬਣਨਾ ਤੂੰ।” ਕੁਝ ਇਕੱਠਾ ਹੀ ਕਹਿ ਗਿਆ।

“ਹਾਂ ਬਾਈ ਠੀਕ ਹੈ। ਚਲ ਮੈਂ ਸ਼ਾਮ ਨੂੰ ਕਰਾਂਗਾ ਗੱਲ। ਹੁਣ ਮੈਨੂੰ ਕੰਮ ਹੈ।” ਇਹ ਕਹਿ ਕੇ ਜੀਤ ਅੰਦਰ ਚਲਾ ਗਿਆ ਅਤੇ ਦਾਦੇ ਦੀ ਗੱਲ ਦਾ ਬਿਨਾਂ ਜਵਾਬ ਦਿੱਤੇ ਫੋਨ ਹੱਥ ਵਿੱਚ ਲੈ ਕੇ ਅੰਦਰ ਵੜ ਗਿਆ।

ਛੋਟਾ ਸਿੰਘ ਬਾਹਰ ਬੈਠ 'ਤੇ ਜਾ ਬੈਠਾ ਤੇ ਸੋਚਣ ਲੱਗਾ ਕਿ ਕੀ ਹੋ ਗਿਆ ਇਸ ਜੀਤ ਨੂੰ। ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਸਿਰਫ਼ ਇੰਨੀ ਗੱਲ ਕੀਤੀ ਹੈ ਜਿੰਨੀ ਇੱਕ ਕੈਦੀ ਨਾਲ ਵੀ ਕਰ ਲਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਹੁਣ ਮੈਨੂੰ ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਆ ਰਿਹਾ- ਕੈਦੀ ਮੈਂ ਹਾਂ ਜਾਂ ਉਹ?

ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਚਾਲੀ ਕੁ ਸਾਲ ਦਾ ਬੰਦਾ ਉਸ ਕੋਲ ਆ ਕੇ ਬੈਠ ਗਿਆ।

“ਕਿਆ ਹਾਲ ਹੈ ਬਾਈ?”

“ਕੌਣ ਹੈ ਪੁੱਤ?”

“ਮੈਂ ਧਰਮਾਂ ਬਾਈ, ਜੱਗਰ ਦੇ ਲਾਣੇ ਚੋਂ।”

“ਅੱਛਾ ਠੀਕ ਹੈ ਪੁੱਤ। ਹੋਰ ਤਕੜਾ ਬਾਪੂ ਕਿਵੇਂ ਹੈ ਤੇਰਾ?” ਛੋਟਾ ਸਿੰਘ ਨੇ ਪੁੱਛਿਆ।

“ਹਾਂ ਬਾਈ, ਸਭ ਠੀਕ ਹੈ। ਤੁਸੀਂ ਦੱਸੋ ਤਕੜੇ ਹੋ?” ਧਰਮੇ ਨੇ ਪੁੱਛਿਆ।

“ਹਾਂ ਸ਼ੇਰਾ, ਤਗੜੇ ਤੁਰੇ ਫਿਰਦੇ ਹਾਂ। ਹੁਣ ਤਾਂ ਬਸ ਰੱਬ ਕੋਲ ਜਾਣ ਦੀ ਉਡੀਕ ਕਰਦੇ ਹਾਂ। ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਹੋਰ ਕੀ ਗਾਹ ਗਾਉਣੇ ਨੇ ਜਿਹੜਾ ਹਜੇ ਤੱਕ ਰੱਖੀ ਬੈਠਾ,” ਉਦਾਸ ਭਰੇ ਲਹਿਜ਼ੇ ਵਿੱਚ ਉਸਨੇ ਕਿਹਾ।

ਧਰਮ ਹੈਰਾਨ ਹੋ ਗਿਆ ਕਿਉਂਕਿ ਛੋਟਾ ਸਿੰਘ ਨੇ ਅੱਜ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕਦੇ ਵੀ ਅਜਿਹੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਉਹ ਤਾਂ ਸਭ ਨੂੰ ਕਹਾਣੀਆਂ ਸੁਣਾਉਣ ਵੇਲੇ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਨੂੰ ਅਸਲ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਜੀਉਣ ਬਾਰੇ ਦੱਸਦਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ।

“ਕਿਹੋ ਜਿਹੀ ਗੱਲ ਕਰਨ ਲੱਗ ਗਏ ਬਾਈ? ਸਿੰਘ ਢਹਿ ਦੀ ਕਲਾ ਵਿੱਚ ਕਿਵੇਂ? ਤੈਨੂੰ ਤਾਂ ਖੁਸ਼ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਤੇਰਾ ਪੋਤਾ ਆਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ,” ਧਰਮ ਨੇ ਕਿਹਾ।

“ਐਸੀ ਕੋਈ ਗੱਲ ਨਹੀਂ। ਉਮਰ ਬਹੁਤ ਹੋ ਗਈ ਹੈ। ਇੱਕ ਕੋਨੇ ਵਿੱਚ ਪਏ ਰਹਿਣ ਤੋਂ ਚੰਗਾ ਹੈ ਕਿ ਤੁਰਦੇ-ਫਿਰਦੇ ਹੀ ਚਲੇ ਜਾਈਏ। ਸਾਰੇ ਆਪਣੇ ਕੰਮਾਂ ਵਿੱਚ ਉਲਝੇ ਰਹਿੰਦੇ ਨੇ। ਮੈਂ ਕਿਸ ਨਾਲ ਬੋਲਾਂ? ਹੁਣ ਤਾਂ ਕੰਧਾਂ ਵੀ ਗੱਲ ਦਾ ਜਵਾਬ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੀਆਂ,” ਛੋਟਾ ਸਿੰਘ ਦਾ ਗੱਚ ਭਰ ਆਇਆ।

ਧਰਮ ਨੇ ਮੁਸਕੁਰਾ ਕੇ ਕਿਹਾ,

“ਇਹ ਤਾਂ ਘਰ-ਘਰ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ ਬਾਈ। ਇਹ ਸਾਡੇ ਵਾਲਾ ਵੀ ਸਾਰਾ ਦਿਨ ਫੋਨ ਵਿੱਚ ਹੀ ਵੜਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਇੱਕ ਨਵੀਂ ਕੰਪਨੀ ਆਈ ਹੈ ਸਿਮਾਂ ਦੀ - ਇੱਕ ਵਾਰ ਪੈਸੇ ਦੇ ਕੇ ਦੇ-ਤਿੰਨ ਮਹੀਨੇ ਨੈੱਟ ਫਰੀ ਕਰ ਦਿੰਦੇ ਨੇ। ਜਵਾਕ ਸਾਰਾ ਦਿਨ ਬੈਠੇ ਰਹਿੰਦੇ ਨੇ। ਨਾ ਰੋਟੀ ਦੀ ਸੁੱਧ, ਨਾ ਨਹਾਉਣ-ਧੋਣ ਦੀ।”

“ਅਸੀਂ ਬਜ਼ੁਰਗ ਕੀ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ? ਅੱਗੋਂ ਤਾਂ ਜਵਾਕਾਂ ਨਾਲ ਸਮਾਂ ਲੰਘ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਕਹਾਣੀਆਂ ਸੁਣਾ ਕੇ ਕਦਰਾਂ-ਕੀਮਤਾਂ ਦੱਸਦੇ ਸੀ। ਹੁਣ ਤਾਂ ਪੁੱਤਰਾਂ ਜੀ ਵੀ ਲੱਗਣੋਂ ਹਟ ਗਿਆ।”

ਬਸ ਐਵੇਂ ਹੀ ਗੱਲਾਂ ਕਰ ਕੇ ਧਰਮ ਚਲਾ ਗਿਆ।

ਸ਼ਾਮ ਨੂੰ ਛੋਟਾ ਸਿੰਘ ਘਰ ਆਇਆ, ਨਾਹ ਕੇ ਬੈਠ ਗਿਆ। ਪਾਠ ਕਰਕੇ ਰੋਟੀ ਲਈ ਹਾਕ ਮਾਰ ਦਿੱਤੀ। ਜੀਤ ਦੀ ਮਾਂ ਨੇ ਉਹਨੂੰ ਰੋਟੀ ਫੜਾਉਣ ਲਈ ਕਿਹਾ। ਜੀਤ ਇੱਕ ਹੱਥ ਵਿੱਚ ਰੋਟੀ ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਵਿੱਚ ਫੋਨ ਫੜ ਕੇ ਗੇਟ ਦੇ ਅੰਦਰ ਵੜਨ ਲੱਗਿਆ ਤਾਂ ਉਸਨੂੰ ਠੇਢਾ ਵੱਜਿਆ, ਪਰ ਡਿੱਗਣ ਤੋਂ ਬਚ ਗਿਆ।

“ਸੰਭਲ ਕੇ ਪੁੱਤ, ਸੱਟ ਨਾ ਖਾ ਲਈ। ਇਹਨੂੰ ਰੱਖ ਦੇ, ਦੇ ਮਿੰਟ ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਵੀ ਬੈਠ ਜਾ। ਚਲ ਤੈਨੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ਵਾਂਗ ਕੋਈ ਕਹਾਣੀ ਸੁਣਾਉਂਦਾ ਹਾਂ। ਤੇਰੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵਿੱਚ ਕੰਮ ਆਉਂਦੀ, ਛੋਟਾ ਸਿੰਘ ਨੇ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਅਪੀਲ ਕੀਤੀ।

“ਹੁਣ ਤਾਂ ਸਭ ਕੁਝ ਫੋਨ 'ਤੇ ਹੀ ਆ ਜਾਂਦਾ ਬਾਈ। ਜੇ ਜੀ ਕਰੇ ਵੇਖ ਲਓ, ਸੁਣ ਲਓ। ਨਾਲੇ ਵੀਡੀਓ ਵੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਹੁਣ ਮੂੰਹ-ਜ਼ਬਾਨੀ ਕਹਾਣੀ ਦਾ ਕੀ ਫਾਇਦਾ?”

“ਪੁੱਤ, ਮਹਾਂਪੁਰਖ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ ਕਿ ਕਹਾਣੀ ਜਵਾਨੀ ਵਿੱਚ ਸੁਣਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਕਹਾਣੀ ਸੁਣਾਉਣ ਵਾਲੇ ਦੀ ਜ਼ੁਬਾਨ ਸੁੱਧ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਸੁਣਨ ਵਾਲੇ ਦੀ ਸਮਝ ਵਿੱਚ ਵਾਧਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਦਿਮਾਗ ਵਿੱਚ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਉਚਾਰਨ ਦੀ ਸਮਰਥਾ ਵੀ ਵਧਦੀ ਹੈ।”

ਉਸ ਰਾਤ ਛੋਟਾ ਸਿੰਘ ਨੇ ਸਿਰਫ਼ ਇੱਕ ਹੀ ਰੋਟੀ ਖਾਧੀ ਅਤੇ ਬਾਕੀ ਵਾਪਸ ਕਰ ਦਿੱਤੀ। ਰਾਤ ਨੂੰ ਉਸਨੂੰ ਜਲਦੀ ਨੀਂਦ ਵੀ ਨਾ ਆਈ। ਉਹ ਸੋਚਦਾ ਰਿਹਾ ਕਿ ਅੱਜ-ਕੱਲ੍ਹ ਦੇ ਮੁੰਡੇ-ਕੁੜੀਆਂ ਦਾ ਵਤੀਰਾ ਕਿਹੋ ਜਿਹਾ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਖੁੱਲ੍ਹ ਨਾਲੋਂ ਵੱਧ ਕੈਦ ਹੀ ਚੰਗੀ ਲੱਗਣ ਲੱਗ ਗਈ ਹੈ- ਉਹ ਕੈਦ ਜਿਸ ਵਿੱਚੋਂ ਉਹ ਖੁਦ ਹੀ ਨਿਕਲਣਾ ਨਹੀਂ ਚਾਹੁੰਦੇ।

ਧਰਮਾਂ ਕਹਿੰਦਾ ਸੀ ਕਿ ਨੈੱਟ ਦੀ ਸਹੂਲਤ ਕਰਕੇ ਬੱਚੇ ਅੰਦਰ ਵੜਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਪਰ ਇਹ ਗਲਤ ਹੈ। ਨੈੱਟ ਇੱਕ ਸਹੂਲਤ ਨਹੀਂ, ਸਗੋਂ ਇੱਕ ਪਿੰਜਰਾ ਹੈ- ਹਾਂ, ਇੱਕ ਪਿੰਜਰਾ- ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਸਿਰ ਨੀਵਾਂ ਕਰਕੇ ਅੱਜ ਦੇ ਬੱਚੇ ਬੜੀ ਖੁਸ਼ੀ ਨਾਲ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ।

ਫਿਰ ਉਸਨੂੰ ਆਪਣੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਵੀ ਗਲਤ ਲੱਗਣ ਲੱਗ ਪਈਆਂ।

“ਮੈਂ ਸਾਰੀ ਉਮਰ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਸਿੱਖਿਆ ਦੇਣ ਵਿੱਚ ਕੱਢ ਦਿੱਤੀ। ਸ਼ਾਇਦ ਮੇਰੀਆਂ ਹੀ ਕਹੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਗਲਤ ਹੋਣਗੀਆਂ, ਜੇ ਮੇਰਾ ਪੋਤਰਾ ਹੀ ਮੇਰੇ ਲਈ ਸਮਾਂ ਨਹੀਂ ਕੱਢ ਰਿਹਾ।”

ਉਹ ਕਮਰੇ ਦੇ ਜਾਲੇ ਵੱਲ ਅਤੇ ਛੱਤ ਵੱਲ ਦੇਖਦਾ ਇਹੀ ਸੋਚਦਾ ਰਿਹਾ ਕਿ ਆਉਣ ਵਾਲੀ ਪੀੜ੍ਹੀ ਦਾ ਕੀ ਬਣੇਗਾ। ਹੁਣ ਤਾਂ ਕੈਦ ਨੂੰ ਸਹੂਲਤ ਦਾ ਨਾਂ ਦੇ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

ਇਹੋ ਸੋਚਦੇ-ਸੋਚਦੇ ਉਸਨੂੰ ਨੀਂਦ ਆ ਗਈ।

ਮਨਦੀਪ ਸਿੰਘ

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਕਾਲਜ,
ਸੈਕਟਰ-26, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ

ਰਿਸ਼ਤੇ

“ਕਿੰਨੇ ਦਿਨ ਹੋ ਗਏ ਨੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਦਾਸ ਬੈਠਿਆਂ? ਦੇ ਮਹੀਨੇ ਤੋਂ ਉੱਪਰ ਹੋ ਗਏ ਨੇ ਬੇਬੇ ਜੀ ਨੂੰ ਇਸ ਦੁਨੀਆ ਤੋਂ ਗਏ ਹੋਏ। ਮੰਨਿਆ ਕਿ ਇਹ ਘਾਟਾ ਕਦੇ ਵੀ ਪੂਰਾ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ, ਪਰ ਮਨ ਤਾਂ ਸਮਝਾਉਣਾ ਹੀ ਪੈਣਾ...” ਰਮਨ ਨੇ ਦਿਲਪ੍ਰੀਤ ਦੇ ਕੋਲ ਆ ਕੇ ਬੈਠਦਿਆਂ ਕਿਹਾ, ਪਰ ਉਦਾਸ ਉਹ ਵੀ ਸੀ।

“ਉਹ ਤਾਂ ਠੀਕ ਐ, ਪਰ ਮੇਰਾ ਘਰ ਵਿੱਚ ਬਿਲਕੁਲ ਮਨ ਨਹੀਂ ਲੱਗ ਰਿਹਾ। ਇੰਜ ਕਰਦਾ ਹਾਂ, ਮੈਂ ਘੜੀ-ਬਿੰਦ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਜਾ ਕੇ ਮੱਥਾ ਟੇਕ ਆਵਾਂ, ਨਾਲ ਹੀ ਸੇਵਾ ਕਰ ਆਵਾਂ...” ਇਹ ਕਹਿ ਕੇ ਦਿਲਪ੍ਰੀਤ ਕਾਰ ਦੀ ਚਾਬੀ ਚੁੱਕ ਕੇ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਚੱਲ ਪਿਆ।

ਦਿਲਪ੍ਰੀਤ ਨੂੰ ਅਜੇ ਚਾਰ ਕੁ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਸਰਕਾਰੀ ਨੌਕਰੀ ਮਿਲੀ ਸੀ ਅਤੇ ਤਿੰਨ ਕੁ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਉਸ ਨੇ ਰਮਨ ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਕਰਵਾਇਆ ਸੀ। ਇੱਕ ਸਾਲ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਗੁਰਨੂਰ ਵੀ ਸੀ, ਬਿਲਕੁਲ ਆਪਣੇ ਦਾਦੇ ਵਰਗਾ। ਦਿਲਪ੍ਰੀਤ ਦੇ ਪਿਤਾ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਦਸਵੀਂ ਜਮਾਤ ਵਿੱਚ ਹੀ ਛੱਡ ਕੇ ਤੁਰ ਗਏ ਸਨ ਅਤੇ ਉਸ ਦੀ ਮਾਂ ਨੇ ਹੀ ਉਸ ਨੂੰ ਪਾਲਿਆ ਸੀ। ਜ਼ਮੀਨ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਘਰ ਦਾ ਗੁਜ਼ਾਰਾ ਠੀਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਸੀ।

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਜਦੋਂ ਉਹ ਘਰ ਵਾਪਸ ਆ ਰਿਹਾ ਸੀ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਰਸਤੇ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਔਰਤ ਦਿਖੀ, ਜੋ ਨੰਗੇ ਪੈਰ ਹੀ ਹਾੜ ਦੀ ਧੁੱਪ ਵਿੱਚ ਗਰਮ-ਗਰਮ ਸੜਕ ਉੱਤੇ ਤੁਰਦੀ ਜਾ ਰਹੀ ਸੀ। ਸ਼ਾਇਦ ਉਹ ਮਾਂ ਦੇ ਖਿਆਲਾਂ ਵਿੱਚ ਖੋਇਆ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਉਹ ਉਸ ਨੂੰ ਬਿਲਕੁਲ ਆਪਣੀ ਮਾਂ ਵਰਗੀ ਲੱਗੀ। ਉਸ ਨੇ ਗੱਡੀ ਰੋਕ ਕੇ ਪੁੱਛਿਆ,

“ਮਾਂ, ਕਿੱਥੇ ਜਾਣਾ?”

“ਦੈਤਵਾਲ ਪੁੱਤ...” ਮਾਤਾ ਨੇ ਬੜੀ ਹੀ ਕੰਬਦੀ ਜਿਹੀ ਪਰ ਮਿੱਠੀ ਆਵਾਜ਼ ਵਿੱਚ ਉੱਤਰ ਦਿੱਤਾ।

ਜਾਣਾ ਤਾਂ ਦਿਲਪ੍ਰੀਤ ਨੇ ਉਸ ਪਿੰਡ ਤੋਂ ਉਰਾਂ ਹੀ ਸੀ, ਪਰ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿਉਂ ਉਸ ਨੇ ਮਾਤਾ ਨੂੰ ਬੈਠਣ ਲਈ ਕਹਿ ਦਿੱਤਾ। ਮਾਤਾ ਦੇ ਮੈਲੇ ਜਿਹੇ ਕੱਪੜੇ ਸਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਕਈ ਥਾਵਾਂ ਟਾਕੀਆਂ ਲੱਗੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਸਨ। ਬਟੇਰਿਆਂ ਦੇ ਜਾਲ ਵਰਗੀ ਤੰਦੇ-ਤੰਦੇ ਹੋਈ ਚੁੰਨੀ ਲਈ ਹੋਈ ਸੀ ਅਤੇ ਕੋਲ ਇੱਕ ਥੈਲਾ ਸੀ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਰੋਟੀਆਂ ਅਤੇ ਦਾਲ ਸੀ।

ਦਿਲਪ੍ਰੀਤ ਹੁਣ ਉਸ ਮਾਤਾ ਬਾਰੇ ਸਭ ਕੁਝ ਜਾਨਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਉਸ ਨੇ ਗੱਲੀ-ਬਾਤੀ ਇਹ ਪਤਾ ਕਰ ਲਿਆ ਕਿ ਮਾਤਾ ਦੇ ਦੋ ਪੁੱਤ ਸਨ, ਪਰ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਘਰੋਂ ਕੱਢ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਹੁਣ ਉਹ ਇੱਕ ਝੋਪੜੀ ਵਿੱਚ ਰਹਿੰਦੀ ਸੀ। ਸਵੇਰੇ ਅਤੇ ਦੁਪਹਿਰ ਦਾ ਖਾਣਾ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਲੈ ਜਾਂਦੀ ਸੀ ਅਤੇ ਰਾਤ ਨੂੰ ਜੇ ਕੋਈ ਕੁਝ ਦੇ ਦੇਵੇ ਤਾਂ ਠੀਕ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਭੁੱਖੀ ਹੀ ਸੋ ਜਾਂਦੀ ਸੀ।

ਉਸ ਨੇ ਮਾਤਾ ਨੂੰ ਪਹੁੰਚਾਇਆ ਅਤੇ ਫਿਰ ਆਪ ਵੀ ਘਰ ਚਲਾ ਗਿਆ।

ਸਵੇਰ ਦੀ ਚਾਹ ਪੀ ਕੇ ਅਤੇ ਰਮਨ ਨਾਲ ਕੁਝ ਗੱਲ ਕਰਕੇ ਉਹ ਕਾਹਲੀ-ਕਾਹਲੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਤੁਰ ਪਿਆ। ਉਸ ਨੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕੀਤੇ ਅਤੇ ਕਾਰ ਕੋਲ ਕਿਸੇ ਦੀ ਉਡੀਕ ਕਰਨ ਲੱਗਾ। ਜਿਉਂ ਹੀ ਮਾਤਾ ਬਾਹਰ ਆਈ ਤਾਂ ਉਹ ਸਾਹਮਣੇ ਲੱਗਾ ਕੇ ਮਾਤਾ ਨੂੰ ਅੰਦਰ ਆਉਣ ਲਈ ਕਿਹਾ। ਮਾਤਾ ਬੈਠ ਗਈ।

“ਮਾਂ, ਅੱਜ ਤੂੰ ਮੇਰੇ ਘਰ ਚੱਲ। ਨਾਲੇ ਸਭ ਨੂੰ ਮਿਲ ਲਈਂ, ਨਾਲੇ ਚਾਹ ਪੀ ਲਈਂ,” ਦਿਲਪ੍ਰੀਤ ਨੇ ਗੱਡੀ ਸਟਾਰਟ ਕਰਦਿਆਂ ਕਿਹਾ।

“ਨਾ ਪੁੱਤ, ਮੈਨੂੰ ਲੇਟ ਹੋ ਜਾਊਗਾ...” ਮਾਂ ਨੇ ਬੜੀ ਨਾਹ-ਨੁਕਰ ਕੀਤੀ, ਪਰ ਅੰਤ ਉਹ ਮੰਨ ਹੀ ਗਈ।

ਘਰ ਪਹੁੰਚਦਿਆਂ ਹੀ ਦਿਲਪ੍ਰੀਤ ਨੇ ਰਮਨ ਨੂੰ ਚਾਹ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਕਿਹਾ। ਦੇਵੇਂ ਜੀਅ ਮਾਤਾ ਦੇ ਆਸ-ਪਾਸ ਬੈਠ ਗਏ। ਰਮਨ ਨੇ ਦਿਲਪ੍ਰੀਤ ਨੂੰ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਉਹ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ,

“ਮਾਂ, ਜੇ ਤੂੰ ਬੁਰਾ ਨਾ ਮੰਨੇ ਤਾਂ ਇੱਕ ਗੱਲ ਕਹਾਂ।”

“ਚਾਂ ਪੁੱਤ...”

“ਜਦੋਂ ਦਾ ਮੈਂ ਤੈਨੂੰ ਦੇਖਿਆ, ਤੂੰ ਮੈਨੂੰ ਮੇਰੀ ਮਾਂ ਵਰਗੀ ਲੱਗੀ। ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗੱਲਾਂ ਕਰਦੀ ਆ, ਓਨਾ ਹੀ ਮੋਹ ਪਿਆਰ... ਤਾਂ ਕੀ...” ਇੰਨਾ ਕਹਿ ਕੇ ਉਸ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਵਿੱਚ ਹੰਝੂ ਆ ਗਏ ਅਤੇ ਗਲਾ ਭਰ ਗਿਆ।

ਬਾਕੀ ਗੱਲ ਰਮਨ ਨੇ ਅੱਖਾਂ ਵਿੱਚ ਹੰਝੂਆਂ ਨਾਲ ਪੂਰੀ ਕੀਤੀ,

“ਤੁਸੀਂ ਸਾਡੇ ਘਰ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਅਤੇ ਇਸ ਘਰ ਦਾ ਆਸਰਾ ਬਣ ਜਾਓ...”

ਇਹ ਸੁਣ ਕੇ ਮਾਤਾ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਵੀ ਭਰ ਗਈਆਂ। ਉਸ ਨੇ ਦੋਹਾਂ ਨੂੰ ਘੱਟ ਕੇ ਸੀਨੇ ਨਾਲ ਲਾ ਲਿਆ ਅਤੇ ਰੱਬ ਦਾ ਸ਼ੁਕਰ ਮਨਾਉਣ ਲੱਗੀ। ਉਹ ਸੋਚਣ ਲੱਗੀ,

“ਦੁਨੀਆ ਵਿੱਚ ਖੂਨ ਦੇ ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਤੋਂ ਵੱਡੇ ਰਿਸ਼ਤੇ ਮੇਰੇ ਤੇ ਪਿਆਰ ਦੇ ਹੁੰਦੇ ਨੇ।”

ਦਿਲਪ੍ਰੀਤ ਵੀ ਆਪਣੀ ਮਾਂ ਦੇ ਨਕਸ਼ੇ ਕਦਮਾਂ 'ਤੇ ਤੁਰ ਕੇ ਖੁਸ਼ ਸੀ, ਕਿਉਂਕਿ ਕਿਸੇ ਸਮੇਂ ਉਸ ਦੇ ਮਾਂ-ਬਾਪ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਗੋਦ ਲੈ ਕੇ ਪਾਲਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਅੱਜ ਚੰਗੇ ਕਰਮਾਂ ਨਾਲ ਉਸ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਮਾਂ ਵਾਪਸ ਮਿਲ ਗਈ ਜਾਪਦੀ ਸੀ।

ਸਿਮਰਨਦੀਪ ਕੌਰ
ਖਾਲਸਾ ਕਾਲਜ ਫਾਰ ਵੂਮੈਨ,
ਸਿੱਧਵਾਂ ਖੁਰਦ, ਲੁਧਿਆਣਾ

ਦਰਾਰ

ਜਾਗਰ ਨੂੰ ਖੇਤ ਵਿੱਚ ਪਾਣੀ ਲਾਉਂਦਿਆਂ ਕਾਫ਼ੀ ਸਮਾਂ ਹੋ ਚੁੱਕਾ ਸੀ। ਉਹ ਅੱਜ ਸੂਰਜ ਚੜ੍ਹਣ ਤੋਂ ਵੀ ਪਹਿਲਾਂ ਖੇਤ ਆ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਹੁਣ ਸੂਰਜ ਸਿਰ 'ਤੇ ਖੜਾ ਸੀ। ਹਾੜ ਦੀ ਗਰਮੀ ਅਤੇ ਲਗਾਤਾਰ ਕੰਮ ਕਰਨ ਕਾਰਨ ਉਸਦੇ ਢਿੱਡ ਵਿੱਚ ਵੱਟ ਚੜ੍ਹ ਰਹੇ ਸਨ। ਭੁੱਖ ਨਾਲ ਉਸਦਾ ਢਿੱਡ ਕੁਰਬਲਾ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਪਰ ਗੁਰਦਿੱਤ ਹਾਲੇ ਤੱਕ ਵੀ ਉਸਦੀ ਰੋਟੀ ਲੈ ਕੇ ਨਹੀਂ ਪਹੁੰਚਿਆ ਸੀ।

ਜਾਗਰ ਦਾ ਧਿਆਨ ਨੱਕਾ ਬੰਨ੍ਹਦੇ-ਬੰਨ੍ਹਦੇ ਮੱਲੇ-ਮੱਲੀ ਪਹੀ ਵੱਲ ਚਲਾ ਜਾਂਦਾ, ਪਰ ਅੰਤ ਉਸਨੂੰ ਕੁਝ ਵੀ ਦਿਖਾਈ ਨਾ ਦਿੰਦਾ।

ਜਾਗਰ ਪੱਚੀ ਕੁ ਸਾਲਾਂ ਦਾ ਨੌਜਵਾਨ ਸੀ। ਪਿਤਾ ਦੀ ਮੌਤ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਘਰ ਦੀ ਸਾਰੀ ਕਬੀਲਦਾਰੀ ਉਸਦੇ ਸਿਰ ਆ ਪਈ ਸੀ। ਇਸ ਕਾਰਨ ਉਸਨੂੰ ਆਪਣੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਅੱਧ-ਵਿਚਕਾਰ ਛੱਡਣੀ ਪਈ ਅਤੇ ਵੀਹਵੇਂ ਵਰ੍ਹੇ ਵਿੱਚ ਹੀ ਉਸਦਾ ਵਿਆਹ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ।

ਜਾਗਰ ਦਾ ਛੋਟਾ ਭਰਾ ਗੁਰਦਿੱਤ, ਜੋ ਹਾਲੇ ਪੰਦਰਾਂ ਕੁ ਸਾਲਾਂ ਦਾ ਸੀ, ਹਮੇਸ਼ਾ ਸਮੇਂ ਸਿਰ ਜਾਗਰ ਦੀ ਰੋਟੀ ਖੇਤ ਲੈ ਕੇ ਆਉਂਦਾ ਸੀ। ਪਰ ਅੱਜ ਉਸਨੇ ਲੇਟ ਹੋਣ ਦੀ ਹੱਦ ਹੀ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਸੀ। ਜਾਗਰ ਭੁੱਖ ਨਾਲ ਕਲਪਦਾ ਹੋਇਆ ਨੱਕਾ ਲਾਉਂਦਾ ਅਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਗੁਰਦਿੱਤ ਉੱਤੇ ਗੁੱਸਾ ਕਰਦਾ ਕਹਿੰਦਾ, “ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿੱਧਰ ਉਜੜ ਗਿਆ ਲੱਲੂ ਰਾਮ, ਹਾਲੇ ਤੱਕ ਨਹੀਂ ਆਇਆ!”

ਜਦੋਂ ਜਾਗਰ ਨੇ ਪਹੀ ਵੱਲ ਨਿਗਾਹ ਮਾਰੀ ਤਾਂ ਉਸਨੇ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਸਮਸਰ ਕੱਦ ਅਤੇ ਸਡੋਲ ਸਰੀਰ ਵਾਲਾ ਇੱਕ ਮੁੰਡਾ ਹੱਥ ਵਿੱਚ ਡੋਲੀ-ਬਾਟੀ ਅਤੇ ਪੈਣਾ ਫੜੀ ਉਸ ਵੱਲ ਆ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਦੂਰ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਉਸਦਾ ਘਸਮੈਲਾ ਰੰਗ ਤਿੱਖੀ ਧੁੱਪ ਵਿੱਚ ਹੋਰ ਵੀ ਕਾਲਾ ਨਜ਼ਰ ਆ ਰਿਹਾ ਸੀ।

ਨੇੜੇ ਆਉਣ 'ਤੇ ਜਦ ਗੁਰਦਿੱਤ ਦੀ ਪਹਿਚਾਣ ਹੋਈ ਤਾਂ ਜਾਗਰ ਨੇ ਸੁੱਖ ਦਾ ਸਾਹ ਲਿਆ। ਉਸਦੇ ਪਹੁੰਚਦੇ ਹੀ ਜਾਗਰ ਨੇ ਤਸੱਲੀ ਅਤੇ ਗੁੱਸੇ ਦੇ ਮਿਲੇ-ਜੁਲੇ ਲਹਿਜ਼ੇ ਵਿੱਚ ਕਿਹਾ, “ਕਿੱਥੇ ਉਜੜ ਗਿਆ ਸੀ? ਇੰਨਾ ਟਾਈਮ ਲਾ ਦਿੱਤਾ! ਤੈਨੂੰ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਮੈਂ ਤੜਕਦੇ ਤੋਂ ਖੇਤ ਜੁੱਟਿਆ ਹੋਇਆ ਹਾਂ?”

ਗੁਰਦਿੱਤ ਨੇ ਮਾਸੂਮ ਜਿਹਾ ਚਿਹਰਾ ਬਣਾਉਂਦਿਆਂ ਕਿਹਾ, “ਵੀਰ ਜੀ, ਜਦ ਮੈਂ ਰੋਟੀ ਲੈ ਕੇ ਖੇਤ ਆ ਰਿਹਾ ਸੀ ਤਾਂ ਸੰਧੂਆਂ ਦੇ ਘਰ ਕੋਲ ਵਿੱਚ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਤੇ ਬਿਸ਼ਨਾ ਦੇਵੇਂ ਭਰਾ ਜ਼ਮੀਨ ਕਰਕੇ ਲੜ ਰਹੇ ਸਨ। ਇੱਥੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਇੱਕ-ਦੂਜੇ 'ਤੇ ਡਾਂਗਾਂ ਵੀ ਚੁੱਕ ਲਈਆਂ ਸਨ।”

ਜਾਗਰ ਨੇ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਸਮਝਾਉਂਦਿਆਂ ਕਿਹਾ, “ਛੋਟੇ ਭਰਾ, ਕਿਸੇ ਦੇ ਘਰ ਦਾ ਤਮਾਸ਼ਾ ਨਹੀਂ ਦੇਖੀਦਾ। ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਆਪਣੇ ਕੰਮ ਵੱਲ ਧਿਆਨ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।”

ਪਰ ਗੁਰਦਿੱਤ ਨੂੰ ਅੰਦਰੋਂ-ਅੰਦਰ ਇੱਕ ਗੱਲ ਖਾ ਰਹੀ ਸੀ। ਉਸਨੇ ਆਪਣੇ ਵੱਡੇ ਭਰਾ ਵੱਲ ਵੇਖਿਆ, ਪਰ ਸਵਾਲ ਪੁੱਛਣ ਦੀ ਹਿੰਮਤ ਨਹੀਂ ਹੋ ਰਹੀ ਸੀ। ਅੰਤ ਉਸਦਾ ਗੱਚ ਭਰ ਆਇਆ ਅਤੇ ਉਹ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ, “ਵੀਰ ਜੀ... ਕਦੇ ਕਿਸੇ ਦਿਨ ਤੁਸੀਂ ਵੀ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਜ਼ਮੀਨ ਪਿੱਛੇ ਲੜੋਗੇ?”

ਇਹ ਸੁਣ ਕੇ ਜਾਗਰ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਬੁੱਕਲ ਵਿੱਚ ਲੈ ਲਿਆ ਤੇ ਕਿਹਾ, “ਝੱਲਿਆ! ਮੈਂ ਤੇਰੇ ਨਾਲ ਕਿਉਂ ਲੜਾਂਗਾ? ਸਗੋਂ ਮੈਂ ਤਾਂ ਆਪਣੇ ਭਰਾ ਨੂੰ ਖੂਬ ਪੜ੍ਹਾਉਂਗਾ ਅਤੇ ਤੈਨੂੰ ਪੁਲਿਸ ਵਿੱਚ ਵੱਡਾ ਅਫਸਰ ਬਣਾਵਾਂਗਾ।”

ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਜਾਗਰ ਨੂੰ ਗੁਰਦਿੱਤ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਪਿਆਰ ਸੀ। ਆਪਣੀਆਂ ਘਰੇਲੂ ਮਜ਼ਬੂਰੀਆਂ ਕਰਕੇ ਉਹ ਖੁਦ ਵੱਡਾ ਅਫਸਰ ਬਣਨ ਦਾ ਸੁਪਨਾ ਪੂਰਾ ਨਾ ਕਰ ਸਕਿਆ, ਇਸ ਲਈ ਉਹ ਇਹ ਸੁਪਨਾ ਆਪਣੇ ਛੋਟੇ ਭਰਾ ਗੁਰਦਿੱਤ ਵਿੱਚ ਦੇਖਦਾ ਸੀ। ਇਸ ਸੁਪਨੇ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ

ਲਈ ਉਹ ਖੇਤਾਂ ਵਿੱਚ ਹੱਡ ਤੋੜ ਮਿਹਨਤ ਕਰਦਾ ਅਤੇ ਹਰ ਸਾਲ ਗੁਰਦਿੱਤ ਦੀ ਉੱਚੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਲਈ ਪੈਸੇ ਜੋੜਦਾ। ਉਹ ਗੁਰਦਿੱਤ ਤੋਂ ਕੋਈ ਕੰਮ ਵੀ ਨਹੀਂ ਕਰਵਾਉਂਦਾ ਸੀ, ਸਿਰਫ਼ ਪੜ੍ਹਾਈ ਕਰਨ ਲਈ ਪ੍ਰੇਰਿਤ ਕਰਦਾ ਸੀ।

ਦਹਾਕਾ ਬੀਤ ਗਿਆ। ਜਾਗਰ ਹੁਣ ਅੱਧਖੜ ਉਮਰ ਵਿੱਚ ਆ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਉਸਦੇ ਦੋ ਬੱਚੇ ਵੀ ਹੋ ਚੁੱਕੇ ਸਨ। ਘਰ ਦੀ ਕਬੀਲਦਾਰੀ ਹੋਰ ਵੱਧ ਗਈ ਸੀ। ਗੁਰਦਿੱਤ ਨੇ ਬੀ.ਏ. ਪਾਸ ਕਰ ਲਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਪੀ.ਸੀ.ਐਸ. ਦੇ ਦੋ ਇਮਤਿਹਾਨ ਵੀ ਪਾਸ ਕਰ ਲਏ ਸਨ। ਹੁਣ ਉਸਦੇ ਇੰਟਰਵਿਊ ਦੀ ਤਾਰੀਖ਼ ਨੇੜੇ ਸੀ।

ਜਾਗਰ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਖੇਤ ਜਾਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਜਾ ਕੇ ਅਰਦਾਸ ਕਰਦਾ ਕਿ ਗੁਰਦਿੱਤ ਇੰਟਰਵਿਊ ਵੀ ਪਾਸ ਕਰ ਲਵੇ। ਆਖਰ ਗੁਰਦਿੱਤ ਦੀ ਮਿਹਨਤ ਅਤੇ ਜਾਗਰ ਦੀਆਂ ਅਰਦਾਸਾਂ ਸਦਕਾ ਉਸਨੇ ਇੰਟਰਵਿਊ ਵੀ ਕੱਢ ਲਿਆ ਅਤੇ ਉਹ ਪੁਲਿਸ ਵਿੱਚ ਡੀ.ਐਸ.ਪੀ. ਭਰਤੀ ਹੋ ਗਿਆ।

ਗੁਰਦਿੱਤ ਦੇ ਅਫ਼ਸਰ ਬਣਨ ਨਾਲ ਜਾਗਰ ਖੁਸ਼ੀ ਨਾਲ ਫੁੱਲਿਆ ਨਾ ਸਮਾਉਂਦਾ। ਅਖਬਾਰਾਂ ਵਿੱਚ ਉਸਦੀ ਤਸਵੀਰ ਆਉਂਦੀ। ਨਾਲ ਦੇ ਪਿੰਡਾਂ ਦੇ ਲੋਕ ਉਸ ਕੋਲ ਸਿਫਾਰਸ਼ਾਂ ਲੈ ਕੇ ਆਉਂਦੇ ਅਤੇ ਕੰਮ ਬਣਵਾਉਣ ਲਈ ਜਾਗਰ ਦੇ ਪੈਰੀਂ ਹੱਥ ਲਾਉਂਦੇ। ਇਹ ਸਭ ਦੇਖ ਕੇ ਜਾਗਰ ਹੋਰ ਵੀ ਚੌੜਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ।

ਗੁਰਦਿੱਤ ਦੇ ਅਫ਼ਸਰ ਬਣਨ ਕਰਕੇ ਵੱਡੇ-ਵੱਡੇ ਘਰਾਂ ਦੀਆਂ ਕੁੜੀਆਂ ਦੇ ਰਿਸ਼ਤੇ ਆਉਣ ਲੱਗੇ। ਅੰਤ ਜਾਗਰ ਨੇ ਪੁਲਿਸ ਦੇ ਇੱਕ ਵੱਡੇ ਅਫ਼ਸਰ ਦੀ ਧੀ ਨਾਲ ਗੁਰਦਿੱਤ ਦਾ ਰਿਸ਼ਤਾ ਪੱਕਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ।

ਪਰ ਸਮਾਂ ਬੀਤਣ ਨਾਲ ਜਾਗਰ ਅਤੇ ਗੁਰਦਿੱਤ ਵਿਚਕਾਰ ਮਨਮੁਟਾਅ ਪੈਣ ਲੱਗਾ। ਇਸ ਦਾ ਕਾਰਨ ਗੁਰਦਿੱਤ ਦੀ ਪਤਨੀ ਸੀ, ਜੋ ਸ਼ਹਿਰ ਦੇ ਵੱਡੇ ਖਾਨਦਾਨ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਸੀ। ਉਸਨੂੰ ਪਿੰਡ ਦਾ ਸਾਦਾ ਜੀਵਨ ਪਸੰਦ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਉਹ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਸ਼ਹਿਰ ਜਾਣ ਅਤੇ ਉੱਥੇ ਰਹਿਣ ਦੀ ਜ਼ਿੱਦ ਕਰਦੀ ਸੀ, ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਦੋਵਾਂ ਵਿੱਚ ਅਕਸਰ ਲੜਾਈ ਹੋ ਜਾਂਦੀ।

ਅੰਤ ਗੁਰਦਿੱਤ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਪਤਨੀ ਅੱਗੇ ਝੁਕਣਾ ਪਿਆ। ਜਦ ਉਸਨੇ ਜ਼ਮੀਨ ਵੇਚ ਕੇ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿੱਚ ਕੋਠੀ ਲੈਣ ਦੀ ਗੱਲ ਜਾਗਰ ਨਾਲ ਕੀਤੀ ਤਾਂ ਜਾਗਰ ਗੁੱਸੇ ਵਿੱਚ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ, “ਤੂੰ ਕਮਲਾ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ? ਜਿਸ ਜ਼ਮੀਨ ਨੇ ਤੈਨੂੰ ਪੜ੍ਹਾਇਆ-ਲਿਖਾਇਆ, ਤੂੰ ਉਹੀ ਜ਼ਮੀਨ ਵੇਚਣ 'ਤੇ ਤੁਲਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ? ਮੈਂ ਇਹ ਕੰਮ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਹੋਣ ਦੇਵਾਂਗਾ।”

ਇਹ ਤਕਰਾਰ ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਵੱਡੀ ਲੜਾਈ ਵਿੱਚ ਬਦਲ ਗਈ। ਹਾਲਾਤ ਦਿਨੋਂ-ਦਿਨ ਖਰਾਬ ਹੁੰਦੇ ਗਏ। ਇੱਕ ਦਿਨ ਗੁਰਦਿੱਤ ਨੇ ਗੁੱਸੇ ਵਿੱਚ ਕਹਿ ਦਿੱਤਾ, “ਜੇ ਮੇਰੇ ਹਿੱਸੇ ਦੀ ਜ਼ਮੀਨ ਵਿੱਚ ਪੈਰ ਰੱਖਿਆ ਤਾਂ ਮੈਂ ਤੇਰੀਆਂ ਲੱਤਾਂ ਤੋੜ ਦਿਆਂਗਾ।”

ਗੁਰਦਿੱਤ ਨੇ ਅੱਡ ਹੋ ਕੇ ਸ਼ਹਿਰ ਜਾਣ ਦਾ ਫ਼ੈਸਲਾ ਕਰ ਲਿਆ। ਉਸਨੇ ਕੋਠੀ ਦਾ ਬਿਆਨਾ ਦੇ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਜ਼ਮੀਨ ਵੇਚਣ ਦੀ ਤਿਆਰੀ ਕਰ ਲਈ। ਉਹ ਪਿੰਡ ਵਾਲੇ ਘਰ ਤੋਂ ਆਪਣਾ ਸਮਾਨ ਵੀ ਚੁੱਕਣ ਲੱਗ ਪਿਆ।

ਇਹ ਸਭ ਦੇਖ ਕੇ ਜਾਗਰ ਦਾ ਇੱਕ ਪੁੱਤਰ ਉਸਦੇ ਕੋਲ ਆਇਆ ਅਤੇ ਮਾਸੂਮ ਸਵਾਲ ਪੁੱਛਿਆ, “ਬਾਪੂ ਜੀ, ਕੀ ਕਦੇ ਅਸੀਂ ਦੋਵੇਂ ਭਰਾ ਵੀ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲੜਾਂਗੇ? ਬਾਪੂ ਜੀ, ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਭਰਾ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਲੜਨਾ।”

ਕਰਨਪ੍ਰੀਤ ਸਿੰਘ
ਐਮ.ਐਮ. ਡੀ.ਏ.ਵੀ. ਕਾਲਜ,
ਗਿੱਦੜਵਾਹਾ

ਤਰੇੜਾ

ਸਾਂਝ ਵਿਹੜੇ ਵਿੱਚ ਬੈਠੀ ਸਬਜ਼ੀ ਛੀਲ ਰਹੀ ਸੀ। ਸੂਰਜ ਦੀ ਲਾਲੀ ਅਸਮਾਨ 'ਚ ਛਾਈ ਹੋਈ ਸੀ। ਤਰਸੇਮ ਗੁਣਗੁਣਾਉਂਦਾ ਬਾਹਰੋਂ ਆਇਆ, ਬਾਇਕ ਸਾਈਡ 'ਤੇ ਲਗਾ ਕੇ ਕਹਿੰਦਾ, “ਓ ਭਾਬੀ, ਸਬਜ਼ੀ ਤਿਆਰ ਹੋ ਗਈ? ਬੜੀ ਭੁੱਖ ਲੱਗੀ ਹੈ, ਹੁਣ ਆ ਰੋਟੀ ਖਾਵਾਂਗਾ।”

ਸਾਂਝ ਉਸਦੇ ਵੱਲ ਟੇਢਾ ਜਿਹਾ ਵੇਖ ਕੇ ਬੋਲੀ, “ਦੁਪਹਿਰੇ ਤਾਂ ਆਇਆ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਹੁਣ ਲੱਗੀ ਭੁੱਖ?” ਇਹ ਕਹਿ ਕੇ ਸਾਂਝ ਆਪਣੇ ਕੰਮ ਵਿੱਚ ਫਿਰ ਲੱਗ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤੇ ਤਰਸੇਮ ਵੀ ਆਪਣੇ ਕਮਰੇ ਵਿੱਚ ਚਲਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸਾਂਝ ਤੇ ਤਰਸੇਮ ਵਿੱਚ ਬੜਾ ਮੋਹ-ਪਿਆਰ ਸੀ, ਕਿਉਂਕਿ ਤਰਸੇਮ ਦੀ ਮਾਂ ਨੂੰ ਗੁਜ਼ਰੇ ਕਈ ਸਾਲ ਹੋ ਚੁੱਕੇ ਸਨ ਅਤੇ ਹੁਣ ਉਹ ਆਪਣੀ ਭਾਬੀ ਨੂੰ ਹੀ ਮਾਂ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਮੰਨਦਾ ਸੀ।

ਰਾਤ ਵੇਲੇ ਜਦੋਂ ਸਾਂਝ ਕੰਮ-ਧੰਦਾ ਖਤਮ ਕਰਕੇ ਆਪਣੇ ਕਮਰੇ ਵਿੱਚ ਗਈ, ਉਸਨੇ ਜਗਤਾਰ ਤੋਂ ਪੁੱਛਿਆ, “ਕੱਲ੍ਹ ਤੁਸੀਂ ਸੈਰ 'ਤੇ ਜਾਣਾ? ਮੈਂ ਕੁਝ ਸਮਾਨ ਮੰਗਾਉਣਾ ਸੀ।”

ਜਗਤਾਰ ਨੇ ਬੜਾ ਉਖੜਾ ਜਿਹਾ ਹੋ ਕੇ ਕਿਹਾ, “ਨਹੀਂ ਜਾਣਾ। ਨਾਲੇ ਲਾਈਟ ਬੰਦ ਕਰ ਦੇ, ਮੈਂ ਸੌਣਾ।”

ਸਾਂਝ ਨੇ ਬਿਨਾਂ ਕੁਝ ਕਰੇ ਲਾਈਟ ਬੰਦ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਅਤੇ ਬੈੱਡ 'ਤੇ ਬੈਠ ਕੇ ਜਗਤਾਰ ਤੋਂ ਉਸਦੇ ਉਖੜੇਪਣ ਦਾ ਕਾਰਨ ਪੁੱਛਣ ਲੱਗੀ, ਪਰ ਜਗਤਾਰ ਨੇ ਥਕਾਵਟ ਦਾ ਬਹਾਨਾ ਬਣਾ ਕੇ ਗੱਲ ਟਾਲ ਦਿੱਤੀ।

ਅੱਧੀ ਰਾਤ ਵੇਲੇ ਜਗਤਾਰ ਉੱਠ ਕੇ ਸੋਫੇ 'ਤੇ ਬੈਠ ਗਿਆ ਅਤੇ ਸੋਚਦਾ ਹੀ ਰਿਹਾ। ਅਚਾਨਕ ਉਸਨੇ ਕੰਨਾਂ 'ਤੇ ਹੱਥ ਰੱਖ ਲਏ। ਉਸਨੂੰ ਬਾਰ-ਬਾਰ ਬੰਤੇ ਦੀਆਂ ਕਹੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਯਾਦ ਆ ਰਹੀਆਂ ਸਨ। ਜਗਤਾਰ ਆਪਣੀ ਬੇਚੈਨੀ ਨਾਲ ਦੁਬਾਰਾ ਬੈੱਡ 'ਤੇ ਲੰਮਾ ਪੈ ਗਿਆ।

ਸਵੇਰੇ ਵੇਲੇ ਸਾਂਝ ਰਸੋਈ ਵਿੱਚ ਚਾਹ ਬਣਾ ਰਹੀ ਸੀ। ਬਾਹਰੋਂ ਕਿਸੇ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਆਈ, “ਓ ਬਾਈ, ਘਰੇ ਹੋ?” ਆਵਾਜ਼ ਸੁਣ ਕੇ ਤਰਸੇਮ ਤੇ ਜਗਤਾਰ ਦੋਵੇਂ ਬਾਹਰ ਆ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਜਗਤਾਰ ਬਾਹਰ ਆ ਕੇ ਕਹਿੰਦਾ, “ਕਿਵੇਂ ਆ ਗਿਆ ਸਵੇਰੇ-ਸਵੇਰੇ?”

ਬੰਤਾ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਸਨੇ ਤੇ ਜਗਤਾਰ ਨੇ ਅੱਜ ਛੇਤੀ ਖੇਤ ਜਾਣਾ ਹੈ। ਪਰ ਜਗਤਾਰ ਉਸਨੂੰ ਪੁੱਛਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕਿਉਂ ਜਾਣਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਸਨੂੰ ਇਸ ਬਾਰੇ ਕੁਝ ਵੀ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਜਗਤਾਰ ਕੇਵਲ ਚਾਹ ਪੀ ਕੇ ਬਿਨਾਂ ਕੁਝ ਖਾਧੇ ਘਰੋਂ ਚਲਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਸਾਂਝ ਇਹ ਸਭ ਦੇਖ ਕੇ ਹੈਰਾਨ ਸੀ, ਕਿਉਂਕਿ ਅੱਜ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕਦੇ ਵੀ ਜਗਤਾਰ ਸਾਂਝ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਪੁੱਛੇ ਜਾਂ ਦੱਸੇ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਜਗਤਾਰ ਦੇ ਜਾਣ ਮਗਰੋਂ ਸਾਂਝ ਨੇ ਆਪਣੇ ਦੋਵੇਂ ਹੱਥ ਘੁਮਾ ਕੇ ਕਿਹਾ, “ਕਮਾਲ ਹੈ, ਕੁਝ ਦੱਸਿਆ ਵੀ ਨਹੀਂ ਤੇ ਜਨਾਬ ਚਲੇ ਵੀ ਗਏ।”

ਰਾਹ ਵਿੱਚ ਜਗਤਾਰ ਨੇ ਬੰਤੇ ਨੂੰ ਪੁੱਛਿਆ ਕਿ ਅਸੀਂ ਖੇਤ ਛੇਤੀ ਕਿਉਂ ਜਾਣਾ ਹੈ। ਬੰਤੇ ਨੇ ਰੁਕ ਕੇ ਜਗਤਾਰ ਦੇ ਮੋਢੇ 'ਤੇ ਹੱਥ ਰੱਖ ਕੇ ਕਿਹਾ, “ਬਾਈ, ਤੂੰ ਸਮਝਦਾਰ ਹੈਂ। ਹੁਣ ਤੂੰ ਆਪ ਹੀ ਜਾ ਕੇ ਦੇਖ ਲੈ ਕਿ ਖੇਤ ਵਿੱਚ ਕੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।”

ਇਹ ਕਹਿ ਕੇ ਬੰਤਾ ਉੱਥੋਂ ਚਲਾ ਗਿਆ। ਥੋੜ੍ਹੀ ਦੇਰ ਬਾਅਦ ਜਗਤਾਰ ਇਧਰ-ਉਧਰ ਘੁੰਮ ਕੇ ਵਾਪਸ ਘਰ ਆ ਗਿਆ। ਉਹ ਸੋਚਦਾ ਰਿਹਾ ਕਿ ਕਿਤੇ ਬੰਤਾ ਜੋ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਉਹ ਸੱਚ ਤਾਂ ਨਹੀਂ।

ਜਦੋਂ ਉਹ ਘਰ ਪਹੁੰਚਿਆ ਤਾਂ ਸਾਂਝ ਰਸੋਈ ਵਿੱਚ ਰੋਟੀ ਪਕਾ ਰਹੀ ਸੀ ਅਤੇ ਤਰਸੇਮ ਕੋਲ ਬੈਠਾ ਰੋਟੀ ਖਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਦੋਵੇਂ ਜ਼ੋਰ-ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਹੱਸ ਰਹੇ ਸਨ। ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਹਾਸੇ ਨੇ ਜਗਤਾਰ ਦੇ ਸ਼ੱਕ ਨੂੰ ਹੋਰ ਵੀ ਪੱਕਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ।

ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਗਤਾਰ ਅੰਦਰੋਂ-ਅੰਦਰ ਪਰੇਸ਼ਾਨ ਹੁੰਦਾ ਗਿਆ। ਬੰਤਾ ਉਸਨੂੰ ਭੜਕਾਉਂਦਾ ਰਿਹਾ ਅਤੇ ਸਾਂਝ ਇਹ ਸਭ ਦੇਖ ਕੇ ਬਹੁਤ ਦੁਖੀ ਸੀ।

ਇੱਕ ਦਿਨ ਜਗਤਾਰ ਰਾਤ ਵੇਲੇ ਡਿੱਗਦਾ-ਡਿੱਗਦਾ ਘਰ ਦੇ ਬੂਹੇ 'ਤੇ ਆ ਪਹੁੰਚਿਆ ਅਤੇ ਉੱਚੀ ਆਵਾਜ਼ ਵਿੱਚ ਬੋਲਿਆ, “ਤਰਸੇਮ ਕਿੱਥੇ ਮਰ ਗਿਆ?”

ਆਵਾਜ਼ ਸੁਣ ਕੇ ਸਾਂਝ ਤੇ ਤਰਸੇਮ ਦੋਵੇਂ ਬਾਹਰ ਆ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਜਗਤਾਰ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲਦੇ ਹਨ। ਪਰ ਜਗਤਾਰ ਗੁੱਸੇ ਵਿੱਚ ਸਾਂਝ ਨੂੰ ਧੱਕਾ

ਮਾਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਮਾੜੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕਰਨ ਲੱਗ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਉਸਦੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਤੋਂ ਉਹਨਾਂ ਦੇਹਾਂ ਨੂੰ ਪਤਾ ਲੱਗ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਜਗਤਾਰ ਉਹਨਾਂ ਬਾਰੇ ਕੀ ਸੋਚਦਾ ਹੈ।

ਸਾਂਝ ਖਿੱਚ ਕੇ ਜਗਤਾਰ ਨੂੰ ਅੰਦਰ ਲੈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਬੈਠ 'ਤੇ ਸੁਟ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਉਹ ਸਾਰੀ ਰਾਤ ਰੋਂਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ। ਰੋਂਦਿਆਂ-ਰੋਂਦਿਆਂ ਉਸਦੀ ਅੱਖ ਲੱਗ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਸਵੇਰੇ ਜਦੋਂ ਉਹ ਉੱਠਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਵੇਖਦੀ ਹੈ ਕਿ ਜਗਤਾਰ ਤਾਂ ਕਮਰੇ ਵਿੱਚ ਪਿਆ ਹੈ ਪਰ ਤਰਸੇਮ ਘਰੋਂ ਬਾਹਰ ਚਲਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਸਾਂਝ ਪਰੇਸ਼ਾਨ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਤਰਸੇਮ ਬਿਨਾਂ ਦੱਸੇ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ ਸੀ।

ਜਗਤਾਰ ਦੇ ਉੱਠਣ ਮਗਰੋਂ ਸਾਂਝ ਉਸਦਾ ਹੱਥ ਫੜ ਕੇ ਪੁੱਛਦੀ ਹੈ, “ਜੀ ਕੀ ਹੋਇਆ ਤੁਹਾਨੂੰ? ਤਰਸੇਮ ਮੇਰੇ ਲਈ ਛੋਟੇ ਭਰਾ ਵਰਗਾ ਹੈ ਤੇ ਮੈਂ ਉਸਦੇ ਲਈ ਮਾਂ ਵਰਗੀ ਆ।”

ਜਗਤਾਰ ਬਿਨਾਂ ਕੁਝ ਬੋਲੇ ਅੱਧੇ ਘੰਟੇ ਬਾਅਦ ਘਰੋਂ ਤੁਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਸ਼ਾਮ ਹੋ ਚੁੱਕੀ ਸੀ ਪਰ ਤਰਸੇਮ ਘਰ ਨਹੀਂ ਆਇਆ। ਜਦੋਂ ਜਗਤਾਰ ਘਰ ਆਇਆ ਤਾਂ ਸਾਂਝ ਉਸਨੂੰ ਆਪਣੀ ਚਿੰਤਾ ਦੱਸਦੀ ਹੈ, ਪਰ ਜਗਤਾਰ ਦੇ ਚਿਹਰੇ 'ਤੇ ਕੋਈ ਪਰੇਸ਼ਾਨੀ ਨਹੀਂ ਸੀ।

ਥੋੜ੍ਹੀ ਦੇਰ ਬਾਅਦ ਤਰਸੇਮ ਦਾ ਦੇਸਤ ਘਰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਦੱਸਦਾ ਹੈ ਕਿ ਤਰਸੇਮ ਘਰ ਛੱਡ ਕੇ ਚਲਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਉਹ ਕਹਿੰਦਾ, “ਭਾਬੀ, ਤਰਸੇਮ ਕਹਿੰਦਾ ਸੀ ਕਿ ਤੁਹਾਨੂੰ ਦੱਸ ਦਵਾਂ ਕਿ ਉਹ ਜਿੱਥੇ ਵੀ ਹੈ ਠੀਕ ਹੈ, ਫਿਕਰ ਨਾ ਕਰਨਾ।”

ਸਾਂਝ ਉਸ ਤੋਂ ਤਰਸੇਮ ਦਾ ਪਤਾ ਪੁੱਛਦੀ ਹੈ, ਪਰ ਉਹ ਬਿਨਾਂ ਕੁਝ ਦੱਸੇ ਚਲਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਤਰਸੇਮ ਨੂੰ ਗਏ ਹੁਣ ਦੇ ਸਾਲ ਹੋ ਗਏ ਸਨ। ਜਗਤਾਰ ਤੇ ਸਾਂਝ ਵਿਚਕਾਰ ਹੁਣ ਸਭ ਠੀਕ ਸੀ, ਪਰ ਸਾਂਝ ਕਿਤੇ ਨਾ ਕਿਤੇ ਜਗਤਾਰ ਨਾਲ ਨਾਰਾਜ਼ ਸੀ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਰਿਸ਼ਤਾ ਪਹਿਲਾਂ ਵਰਗਾ ਨਹੀਂ ਰਿਹਾ ਸੀ।

ਇੱਕ ਦਿਨ ਜਗਤਾਰ ਸ਼ਹਿਰੋਂ ਸਮਾਨ ਖਰੀਦ ਰਿਹਾ ਸੀ ਤਾਂ ਉਸਨੂੰ ਅਚਾਨਕ ਆਪਣਾ ਛੋਟਾ ਭਰਾ ਤਰਸੇਮ ਦਿਸ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜਗਤਾਰ ਉਸਨੂੰ ਆਵਾਜ਼ ਮਾਰਦਾ ਹੈ। ਆਵਾਜ਼ ਸੁਣ ਕੇ ਤਰਸੇਮ ਰੁਕ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਦੋਵੇਂ ਭਰਾ ਹੱਸ ਕੇ ਇੱਕ-ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਜੱਫੀ ਪਾ ਲੈਂਦੇ ਹਨ।

ਤਰਸੇਮ ਅਚਾਨਕ ਜਗਤਾਰ ਨੂੰ ਪਿੱਛੇ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਜਗਤਾਰ ਪੁੱਛਦਾ ਹੈ, “ਕੀ ਹੋਇਆ ਯਾਰ? ਤੂੰ ਤਾਂ ਮੁੜ ਕੇ ਆਇਆ ਹੀ ਨਹੀਂ। ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ 'ਚ ਮਨਮੁਟਾਅ ਤਾਂ ਹੁੰਦੇ ਹੀ ਹਨ।”

ਤਰਸੇਮ ਥੋੜ੍ਹੀ ਦੇਰ ਬਾਅਦ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ, “ਬਾਈ, ਕੰਧਾਂ ਦੀਆਂ ਤੋੜਾਂ ਭਰ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਪਰ ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਵਿੱਚ ਪਈਆਂ ਤੋੜਾਂ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਭਰ ਬੰਦੇ ਨੂੰ ਤਕਲੀਫ਼ ਦਿੰਦੀਆਂ ਹਨ।”

ਇਹ ਕਹਿ ਕੇ ਤਰਸੇਮ ਚੁੱਪ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜਗਤਾਰ ਸੋਚ ਵਿੱਚ ਪੈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਤਰਸੇਮ ਦਾ ਹੱਥ ਫੜ ਕੇ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ, “ਮਾਫ਼ ਕਰ ਦੇ ਯਾਰ, ਚੱਲ ਘਰ ਚੱਲੀਏ।”

ਪਰ ਤਰਸੇਮ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ, “ਬਾਈ, ਭਾਬੀ ਦਾ ਖਿਆਲ ਰੱਖੀ। ਮੇਰੀ ਇੱਕ ਮਾਂ ਰੱਬ ਨੇ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਖੋ ਲਈ ਸੀ।”

ਇਹ ਸੁਣ ਕੇ ਜਗਤਾਰ ਬਹੁਤ ਦੁਖੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਦੋ ਸਾਲਾਂ ਵਿੱਚ ਭਾਵੇਂ ਉਸਦਾ ਘਰ-ਪਰਿਵਾਰ ਠੀਕ ਸੀ, ਪਰ ਜੇ ਅਹਿਸਾਸ ਉਸਨੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਸੀ, ਉਹ ਅੱਜ ਹੋਇਆ।

ਤਰਸੇਮ ਉੱਥੋਂ ਤੁਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜਗਤਾਰ ਆਪਣੇ ਗੋਡਿਆਂ 'ਤੇ ਬੈਠ ਕੇ ਰੋਂਦਾ ਹੋਇਆ ਪਛਤਾਵਾ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਨੀਨੂ

ਜੀ.ਐਨ. ਕਾਲਜ, ਸ੍ਰੀ ਮੁਕਤਸਰ ਸਾਹਿਬ

ਸੋਸ਼ਲ ਮੀਡੀਆ

“ਬਸ ਬਹੁਤ ਹੋ ਗਿਆ, ਹੁਣ ਰੋਟੀ ਤਾਂ ਖਾ ਲੈ।” ਗੁਰਪ੍ਰੀਤ ਦੀ ਮੰਮੀ ਨੇ ਆਪਣੀ ਧੀ ਨੂੰ ਦੋ ਘੰਟਿਆਂ ਵਿੱਚ ਸੱਤਵੀਂ ਵਾਰ ਆਵਾਜ਼ ਮਾਰਦਿਆਂ ਕਿਹਾ।

“ਵੈਸੇ ਵੀ ਇੰਨੀ ਭੁੱਖ ਨਹੀਂ ਮੈਨੂੰ।” ਅੱਗੋਂ ਗੁਰਪ੍ਰੀਤ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਆਈ, ਜਿਸਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਉਹਦੇ ਹੱਥ ਵਿੱਚ ਫੜੇ ਫੋਨ ਵੱਲ ਗੱਡੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਸਨ।

“ਨਹੀਂ, ਹੁਣ ਬਾਹਰ ਆ।” ਉਸਦੀ ਮੰਮੀ ਨੇ ਉਸਦੇ ਹੱਥੋਂ ਫੋਨ ਖੋਹ ਲਿਆ। ਉਹਦੇ ਚਿਹਰੇ ਦੇ ਭਾਵ ਤੋਂ ਸਾਫ਼ ਸੀ ਕਿ ਹੁਣ ਉਹ ਉਸਦੀ ਕੋਈ ਗੱਲ ਸੁਣਨ ਲਈ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ ਸੀ।

ਗੁਰਪ੍ਰੀਤ ਮੂੰਹ ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਬੜਬੜਾਉਂਦੀ ਹੋਈ ਕਮਰੇ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲ ਗਈ। ਉਸਦੀ ਮੰਮੀ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਉਸਦੇ ਫੋਨ 'ਤੇ ਪਈ।

“ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਸਾਰਾ ਦਿਨ ਕੀ ਲੱਭਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ ਇਸ ਵਿੱਚੋਂ”, ਉਸਨੇ ਫੋਨ ਵੱਲ ਵੇਖਦਿਆਂ ਕਿਹਾ।

ਪਰ ਅਚਾਨਕ ਉਸਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਇੱਕ ਚੀਜ਼ 'ਤੇ ਆ ਕੇ ਰੁਕ ਗਈਆਂ। ਇੱਕ ਨੰਬਰ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਕਾਫ਼ੀ ਸਾਰੇ ਮੈਸੇਜ ਆਏ ਹੋਏ ਸਨ।

“ਇਹ ਕੌਣ ਹੈ, ਗੁਰਪ੍ਰੀਤ?” ਉਸਦੀ ਮੰਮੀ ਨੇ ਬਾਹਰ ਆਉਂਦਿਆਂ ਪੁੱਛਿਆ। “ਤੇਰੀ ਕੋਈ ਸਹੇਲੀ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਲੱਗਦੀ ਮੈਨੂੰ।”

ਇਹ ਸੁਣ ਕੇ ਗੁਰਪ੍ਰੀਤ ਦੇ ਪਲਾਂ ਲਈ ਸੁੰਨ ਪੈ ਗਈ, ਜਿਵੇਂ ਉਸਨੇ ਸਾਹਮਣੇ ਕੋਈ ਅਜੀਬ ਚੀਜ਼ ਦੇਖ ਲਈ ਹੋਵੇ। ਉਸਦੇ ਚਿਹਰੇ ਤੋਂ ਰੰਗ ਉੱਡ ਗਿਆ ਤੇ ਫਿਰ ਵਾਪਸ ਆ ਗਿਆ।

“ਕੁਝ ਨਹੀਂ... ਦੇ ਦਿਨ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਸਹੇਲੀ ਬਣੀ ਹੈ ਮੇਰੀ।”

“ਪੱਕਾ?” ਉਸਦੀ ਮੰਮੀ ਨੇ ਦੁਬਾਰਾ ਪੁੱਛਿਆ।

ਪਰ ਇਸ ਵਾਰ ਗੁਰਪ੍ਰੀਤ ਵੱਲੋਂ ਕੋਈ ਉੱਤਰ ਨਾ ਆਇਆ।

“ਤੁਸੀਂ ਮੇਰਾ ਫੋਨ ਫਰੇਲ ਹੀ ਕਿਉਂ ਰਹੇ ਹੋ?” ਗੁਰਪ੍ਰੀਤ ਨੇ ਗੁੱਸੇ ਨਾਲ ਕਿਹਾ, “ਮੈਂ ਕਿੰਨੀ ਵਾਰ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਮੇਰੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਹੱਥ ਲਾਉਣ ਦੀ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਲੋੜ ਨਹੀਂ।”

ਗੁਰਪ੍ਰੀਤ ਦੇ ਮੂੰਹ ਵਿੱਚੋਂ ਸ਼ਬਦ ਗੋਲੀ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਨਿਕਲੇ, ਜਿਵੇਂ ਉਹਦੀ ਥਾਂ ਕੋਈ ਹੋਰ ਬੋਲ ਰਿਹਾ ਹੋਵੇ।

“ਇਹ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬੋਲ ਰਹੀ ਹੈ ਤੂੰ?” ਉਸਦੀ ਮੰਮੀ ਨੇ ਹੈਰਾਨ ਹੋ ਕੇ ਕਿਹਾ।

ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਰੋਟੀ ਦੀ ਪਲੇਟ ਥੱਲੇ ਡਿੱਗਣ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਕਮਰੇ ਵਿੱਚ ਗੂੰਜ ਉੱਠੀ ਅਤੇ ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕੋਈ ਕੁਝ ਕਹਿ ਪਾਉਂਦਾ, ਕਮਰੇ ਦਾ ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਬੰਦ ਹੋ ਗਿਆ।

ਗੁਰਪ੍ਰੀਤ ਦੀ ਮੰਮੀ ਨੇ ਹੈਰਾਨੀ ਨਾਲ ਥੱਲੇ ਪਈ ਪਲੇਟ ਵੱਲ ਦੇਖਿਆ ਅਤੇ ਫਿਰ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਵੱਲ। ਇਹ ਗੱਲ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਸਮਝ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਸੀ ਕਿ ਸਿਰਫ਼ ਮੈਸੇਜਾਂ ਦੀ ਗੱਲ ਨਾਲ ਗੁਰਪ੍ਰੀਤ ਨੂੰ ਅਚਾਨਕ ਕੀ ਹੋ ਗਿਆ।

ਸਾਰਾ ਦਿਨ ਇਹ ਸਵਾਲ ਗੁਰਪ੍ਰੀਤ ਦੀ ਮੰਮੀ ਦੇ ਦਿਮਾਗ ਵਿੱਚ ਘੁੰਮਦੇ ਰਹੇ। ਕਦੇ ਉਹ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਕੋਸਦੀਆਂ, ਕਦੇ ਧੀ ਦੀ ਚਿੰਤਾ ਕਰਦੀਆਂ। ਅੰਤ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਫ਼ੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਕਿ ਇਹ ਗੱਲ ਗੁਰਪ੍ਰੀਤ ਦੇ ਪਿਤਾ ਨਾਲ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਗੁਰਪ੍ਰੀਤ ਹਮੇਸ਼ਾ ਆਪਣੇ ਪਾਪਾ ਦੀ ਗੱਲ ਸੁਣਦੀ ਸੀ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਅੱਗੇ ਹੀ ਦਿਲ ਖੋਲ੍ਹਦੀ ਸੀ।

“ਮੈਂ ਸੋਚਦੀ ਹਾਂ ਤੁਸੀਂ ਹੀ ਗੱਲ ਕਰੋ ਉਸ ਨਾਲ,” ਗੁਰਪ੍ਰੀਤ ਦੀ ਮੰਮੀ ਨੇ ਕਿਹਾ। “ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕੀ ਹੋ ਗਿਆ ਕੁੜੀ ਨੂੰ। ਨਾ ਚੱਜ ਨਾਲ ਖਾਂਦੀ ਹੈ, ਨਾ ਸੌਂਦੀ ਹੈ।”

“ਫਿਕਰ ਨਾ ਕਰ, ਮੈਂ ਗੱਲ ਕਰ ਲਵਾਂਗਾ ਉਸ ਨਾਲ,” ਗੁਰਪ੍ਰੀਤ ਦੇ ਪਿਤਾ ਨੇ ਕਮਰੇ ਵੱਲ ਜਾਂਦਿਆਂ ਕਿਹਾ।

“ਗੁਰਪ੍ਰੀਤ, ਪੁੱਤ... ਇੱਕ ਮਿੰਟ ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਖੋਲ੍ਹ।”

ਕੁਝ ਪਲਾਂ ਬਾਅਦ ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਖੁੱਲਿਆ।

“ਆ ਪੁੱਤ, ਬੈਠ ਜਾ। ਅੱਜ-ਕੱਲ੍ਹ ਗੱਲ ਹੀ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀ ਤੂੰ। ਕੀ ਗੱਲ ਹੈ? ਨਵੇਂ ਦੋਸਤ ਪਿਓ ਨਾਲੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਚੰਗੇ ਨੇ?” ਉਸਦੇ ਪਿਤਾ ਨੇ ਹੱਸਦੇ ਹੋਏ ਪੁੱਛਿਆ।

ਗੁਰਪ੍ਰੀਤ ਦੇ ਚਿਹਰੇ 'ਤੇ ਹੌਲੀ ਜਿਹੀ ਮੁਸਕਰਾਹਟ ਆ ਗਈ। ਉਸਨੇ ਫੋਨ ਇੱਕ ਪਾਸੇ ਰੱਖ ਦਿੱਤਾ।

ਕੁਝ ਦੇਰ ਦੇਵੇਂ ਪਿਓ-ਧੀ ਗੱਲਾਂ ਕਰਦੇ ਰਹੇ। ਕਈ ਦਿਨਾਂ ਬਾਅਦ ਆਪਣੀ ਧੀ ਦੇ ਚਿਹਰੇ 'ਤੇ ਖਿੜੀ ਮੁਸਕਰਾਹਟ ਦੇਖ ਕੇ ਗੁਰਪ੍ਰੀਤ ਦੀ ਮੰਮੀ ਦਾ ਦਿਲ ਵੀ ਪਿਘਲ ਗਿਆ।

ਥੋੜ੍ਹੀ ਦੇਰ ਬਾਅਦ ਉਸਦੇ ਪਿਤਾ ਨੇ ਪੁੱਛਿਆ, “ਇੱਕ ਗੱਲ ਦੱਸ ਪੁੱਤ... ਤੂੰ ਠੀਕ ਹੈਂ ਨਾ?”

ਇਹ ਛੋਟਾ ਜਿਹਾ ਸਵਾਲ ਸੁਣ ਕੇ ਗੁਰਪ੍ਰੀਤ ਚੁੱਪ ਹੋ ਗਈ। ਉਸਦੇ ਚਿਹਰੇ 'ਤੇ ਫਿਰ ਉਹੀ ਨਿਰਾਸ਼ਾ ਤੇ ਖਿਜ ਨਜ਼ਰ ਆਉਣ ਲੱਗੀ।

“ਪਾਪਾ... ਮੈਂ ਸੋਹਣੀ ਹਾਂ ਨਾ?” ਉਸਨੇ ਹੌਲੀ ਆਵਾਜ਼ ਵਿੱਚ ਪੁੱਛਿਆ।

ਇਹ ਸੁਣ ਕੇ ਉਸਦੇ ਪਿਤਾ ਹੈਰਾਨ ਰਹਿ ਗਏ।

ਗੁਰਪ੍ਰੀਤ ਨੇ ਬਿਨਾਂ ਕੁਝ ਕਹੇ ਆਪਣਾ ਫੋਨ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਹੱਥ ਵਿੱਚ ਦੇ ਦਿੱਤਾ। ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਇੱਕ ਐਪ ਖੋਲ੍ਹੀ ਅਤੇ ਉਸ 'ਤੇ ਪਾਈਆਂ ਫੋਟੋਆਂ ਅਤੇ ਹੇਠਾਂ ਲਿਖੀਆਂ ਟਿੱਪਣੀਆਂ ਪੜ੍ਹੀਆਂ। ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਬੇਇਜ਼ਤੀ, ਤਾਣੇ ਅਤੇ ਨਿਰਾਸ਼ਾ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਵਾਲੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਉੱਥੇ ਲਿਖੀਆਂ ਸਨ। ਗੁਰਪ੍ਰੀਤ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਵਿੱਚ ਅੱਥਰੂ ਆ ਗਏ।

“ਸਹੀ ਤਾਂ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ... ਮੈਂ ਤਾਂ ਜਾਨਵਰ ਤੋਂ ਵੀ ਮਾੜੀ ਲੱਗਦੀ ਹਾਂ।”

“ਨਹੀਂ ਪੁੱਤ,” ਉਸਦੇ ਪਿਤਾ ਨੇ ਉਸਦੇ ਸਿਰ 'ਤੇ ਹੱਥ ਰੱਖਦਿਆਂ ਕਿਹਾ, “ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਹੀਂ ਸੋਚੀਦਾ।”

“ਪਾਪਾ, ਸੋਸ਼ਲ ਮੀਡੀਆ 'ਤੇ ਸਭ ਕੁਝ ਪਤਾ ਲੱਗ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸਭ ਕੁਝ ਹੈ ਉਹਨਾਂ ਕੋਲ... ਪੜ੍ਹਾਈ, ਸੋਹਣਾਪਣ, ਸਭ ਕੁਝ। ਮੈਂ ਤਾਂ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਅੱਗੇ ਕੁਝ ਵੀ ਨਹੀਂ।” ਇਹ ਕਹਿ ਕੇ ਉਹ ਰੋਣ ਲੱਗ ਪਈ।

ਉਸਦੇ ਪਿਤਾ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਗੱਲੇ ਲਗਾ ਲਿਆ।

“ਇਹ ਸਭ ਗਲਤ ਹੈ ਪੁੱਤ। ਹਰ ਕੋਈ ਖਾਸ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਸੋਸ਼ਲ ਮੀਡੀਆ ਨੇ ਅੱਜ ਦੀ ਨੌਜਵਾਨ ਪੀੜੀ ਨੂੰ ਇਹਨਾਂ ਅੰਨਾਂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਨੂੰ ਦੂਜਿਆਂ ਨਾਲ ਤੋਲਣ ਲੱਗ ਪਏ ਹਨ। ਆਨਲਾਈਨ ਦੇਸਤ ਅਸਲੀ ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਦੀ ਥਾਂ ਨਹੀਂ ਲੈ ਸਕਦੇ।”

ਫਿਰ ਉਹ ਥੋੜ੍ਹਾ ਰੁਕੇ ਤੇ ਫਿਰ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, “ਬੱਚੇ ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਘਰ ਤੋਂ ਵੀ ਦੂਰ ਹੋਣ ਲੱਗ ਪੈਂਦੇ ਹਨ। ਮਾਪੇ ਸਮਝਦੇ ਹਨ ਕਿ ਬੱਚਾ ਬਦਤਮੀਜ਼ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ, ਪਰ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਉਹ ਅੰਦਰੋਂ ਟੁੱਟ ਰਿਹਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।”

ਗੁਰਪ੍ਰੀਤ ਨੇ ਸਿਰ ਹਿਲਾਇਆ।

ਉਸਦੀ ਮੰਮੀ ਨੇ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਪੁੱਛਿਆ, “ਤੇ ਉਹ ਨੰਬਰ?”

“ਉਹ ਵੀ ਸੋਸ਼ਲ ਮੀਡੀਆ 'ਤੇ ਹੀ ਮਿਲੀ ਸੀ। ਉਸਨੇ ਮੇਰੇ ਤੋਂ ਕੁਝ ਪੈਸੇ ਵੀ ਲੈ ਲਏ... ਪਰ ਉਹ ਵੀ ਧੋਖਾ ਸੀ।”

ਇਹ ਸੁਣ ਕੇ ਉਸਦੀ ਮੰਮੀ ਦੇ ਪੈਰਾਂ ਥੱਲੇ ਜ਼ਮੀਨ ਖਿਸਕ ਗਈ, ਪਰ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲਿਆ।

“ਬੱਚੇ ਗਲਤੀਆਂ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਮਾਪਿਆਂ ਦਾ ਕੰਮ ਹੈ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਸਮਝਾਉਣਾ।”

“ਮੈਨੂੰ ਮਾਫ਼ ਕਰ ਦਿਓ,” ਗੁਰਪ੍ਰੀਤ ਨੇ ਹੱਥ ਜੋੜ ਕੇ ਕਿਹਾ, “ਹੱਥ ਜੋੜਨ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਪੁੱਤ,” ਉਸਦੇ ਪਿਤਾ ਨੇ ਕਿਹਾ, “ਬਸ ਇੱਕ ਗੱਲ ਯਾਦ ਰੱਖੀ- ਸੋਸ਼ਲ ਮੀਡੀਆ ਦੁਨੀਆ ਨੂੰ ਜੋੜ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਦੀ ਸਾਂਝ ਦੀ ਥਾਂ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਲੈ ਸਕਦਾ ਅਤੇ ਅਣਜਾਣ ਲੋਕਾਂ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਨਾਲ ਸਾਨੂੰ ਕਦੇ ਆਪਣੀ ਕਦਰ ਘੱਟ ਨਹੀਂ ਸਮਝਣੀ ਚਾਹੀਦੀ।” ਫਿਰ ਉਹ ਮੁਸਕੁਰਾਏ ਤੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, “ਮੇਰੀ ਧੀ ਹਮੇਸ਼ਾ ਖਾਸ ਰਹੇਗੀ।”

ਇਹ ਸੁਣ ਕੇ ਗੁਰਪ੍ਰੀਤ ਦੇ ਚਿਹਰੇ 'ਤੇ ਉਮੀਦ ਭਰੀ ਮੁਸਕਰਾਹਟ ਆ ਗਈ। ਉਸਨੇ ਫੋਨ ਚੁੱਕਿਆ ਅਤੇ ਉਸ ਐਪ ਨੂੰ ਡਿਲੀਟ ਕਰ ਦਿੱਤਾ।

ਡੋਲਸੀ ਖੰਨਾ

ਗੌਰਮੈਂਟ ਕਾਲਜ (ਈਸਟ),

ਲੁਧਿਆਣਾ

ਪ੍ਰਵਾਸੀ ਬੱਚਿਆਂ ਦੇ ਮਾਪਿਆਂ ਦਾ ਸੰਤਾਪ

ਸਵੇਰੇ ਸਾਜਰੇ ਅੱਖ ਖੁੱਲੀ ਤਾਂ ਹਰਦੇਵ ਨੇ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਨਾਮ ਲਿਆ ਅਤੇ ਅਸਮਾਨ ਵੱਲ ਤੱਕਣ ਲੱਗ ਪਿਆ। ਅਸਮਾਨ ਉਸਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਾਪ ਰਿਹਾ ਸੀ ਜਿਵੇਂ ਕੋਈ ਸ਼ਾਂਤ ਸਮੁੰਦਰ ਹੋਵੇ। ਪੰਛੀਆਂ ਦੀਆਂ ਮਿੱਠੀਆਂ ਆਵਾਜ਼ਾਂ ਚਾਰੋਂ ਪਾਸੇ ਗੂੰਜ ਰਹੀਆਂ ਸਨ। ਆਲੇ-ਦੁਆਲੇ ਹਰਿਆਲੀ ਹੀ ਹਰਿਆਲੀ ਸੀ। ਬੂਟਿਆਂ ਉੱਤੇ ਲੱਗੇ ਫੁੱਲ ਨਵੀਂ ਵਿਆਹੀ ਕੁੜੀ ਵਾਂਗ ਲੱਗ ਰਹੇ ਸਨ, ਜਿਵੇਂ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਸ਼ਿੰਗਾਰ ਕੀਤਾ ਹੋਵੇ। ਦਰੱਖਤਾਂ ਦੇ ਪੱਤਿਆਂ 'ਤੇ ਟਿਕੀ ਤਰੇਲ ਮੋਤੀਆਂ ਤੋਂ ਘੱਟ ਨਹੀਂ ਜਾਪ ਰਹੀ ਸੀ। ਸਾਰੇ ਵਾਤਾਵਰਨ ਵਿੱਚ ਇਕ ਅਲੌਕਿਕ ਮਗਨਤਾ ਸੀ।

ਹਰਦੇਵ ਨੇ ਇੱਕ ਵਾਰ ਫਿਰ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਸ਼ੁਕਰ ਅਦਾ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਮੰਜੇ ਤੋਂ ਉੱਠ ਗਿਆ। ਉਹ ਅੰਦਰੋਂ ਦਾਤਣ ਲਿਆ ਕੇ ਦੰਦ ਸਾਫ਼ ਕਰਨ ਲੱਗ ਪਿਆ। ਫਿਰ ਚਾਹ ਪੀ ਕੇ ਤਰੇੜ-ਤੇੜ ਚਾਦਰਾ ਬੰਨ੍ਹਿਆ, ਕੁੜਤਾ ਪਾਇਆ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਖੇਤਾਂ ਵੱਲ ਤੁਰ ਪਿਆ।

ਲਗਭਗ ਇੱਕ ਘੰਟੇ ਬਾਅਦ ਉਸਦਾ ਇਕਲੌਤਾ ਪੁੱਤ ਹਰਵੀਰ ਆਪਣੇ ਪਿਓ ਲਈ ਰੋਟੀ ਲੈ ਕੇ ਖੇਤ ਆ ਪਹੁੰਚਿਆ। ਪਹਿਲਾਂ ਵਾਂਗ ਉਹ ਉੱਥੇ ਜ਼ਿਆਦਾ ਦੇਰ ਨਾ ਰੁਕਿਆ, ਸਗੋਂ ਪੰਜ ਮਿੰਟਾਂ ਵਿੱਚ ਹੀ ਵਾਪਸ ਘਰ ਚਲਾ ਗਿਆ।

ਘਰ ਆ ਕੇ ਉਹ ਤਿਆਰ ਹੋਇਆ ਅਤੇ ਬੁਲਟ ਚੁੱਕ ਕੇ ਤੁਰ ਪਿਆ। ਜਾਂਦੇ-ਜਾਂਦੇ ਉਸਦੀ ਮਾਂ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਰੋਕ ਲਿਆ।

“ਅੱਜ ਇੰਨਾ ਸਜ-ਧਜ ਕੇ ਕਿੱਥੇ ਚੱਲਿਆ ਹੈ? ਅਤੇ ਤੂੰ ਆਪਣੇ ਬਾਪੂ ਤੋਂ ਚੋਰੀ ਵੀਹ ਹਜ਼ਾਰ ਰੁਪਏ ਵੀ ਲਏ ਸਨ, ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਕੀ ਕੀਤਾ?”

ਹਰਵੀਰ ਨੇ ਜਵਾਬ ਦਿੱਤਾ, “ਆ ਕੇ ਦੱਸ ਦਵਾਂਗਾ ਮਾਂ, ਮੈਨੂੰ ਦੇਰ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ।”

ਮਾਂ ਵਿਚਾਰੀ ਉਸਦਾ ਜਵਾਬ ਸੁਣ ਕੇ ਨੀਵੀਂ ਪਾ ਕੇ ਅੰਦਰ ਚਲੀ ਗਈ। ਸ਼ਾਮ ਨੂੰ ਹਰਵੀਰ ਘਰ ਆ ਕੇ ਰੋਲਾ ਪਾਉਣ ਲੱਗ ਪਿਆ। ਉਹ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ, “ਉਹ ਦਿਨ ਦੂਰ ਨਹੀਂ ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਦੇ ਮੁੰਡੇ ਵਾਂਗ ਕੈਨੇਡਾ ਜਾ ਕੇ ਵੱਡੀਆਂ-ਵੱਡੀਆਂ ਗੱਡੀਆਂ ਵਿੱਚ ਘੁੰਮਾਂਗਾ।”

ਇਹ ਗੱਲ ਸੁਣ ਕੇ ਹਰਦੇਵ ਇੱਕ ਪਲ ਲਈ ਸੁੰਨ ਹੋ ਗਿਆ। ਫਿਰ ਉਹ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ, “ਇੰਨੇ ਪੈਸੇ ਕਿੱਥੋਂ ਲਿਆਵਾਂਗੇ?”

ਹਰਵੀਰ ਨੇ ਤੁਰੰਤ ਜਵਾਬ ਦਿੱਤਾ, “ਆਪਣੇ ਖੇਤ ਵੇਚ ਕੇ।”

ਇਹ ਸੁਣ ਕੇ ਹਰਦੇਵ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਖਿੜ ਆਈ। ਉਹ ਸੋਚਣ ਲੱਗਾ ਕਿ ਉਸਦਾ ਪੁੱਤ ਕਿਵੇਂ ਅਜਿਹਾ ਸੋਚ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਉਸਨੇ ਸਾਫ਼ ਕਹਿ ਦਿੱਤਾ,

“ਮੈਂ ਕਿਸੇ ਵੀ ਕੀਮਤ 'ਤੇ ਆਪਣੇ ਖੇਤ ਨਹੀਂ ਵੇਚ ਸਕਦਾ। ਮੈਨੂੰ ਅੱਜ ਵੀ ਯਾਦ ਹੈ ਕਿ ਕਿਵੇਂ ਅਸੀਂ ਮਿਹਨਤ ਕਰਕੇ ਇਹ ਖੇਤ ਖਰੀਦੇ ਹਨ।”

ਪਰ ਹਰਵੀਰ 'ਤੇ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਕੋਈ ਅਸਰ ਨਾ ਹੋਇਆ। ਉਹ ਰੋਜ਼ ਘਰ ਆ ਕੇ ਲੜਾਈ ਕਰਨ ਲੱਗ ਪਿਆ ਅਤੇ ਕਹਿੰਦਾ, “ਮੈਨੂੰ ਕਿਸੇ ਵੀ ਕੀਮਤ 'ਤੇ ਕੈਨੇਡਾ ਭੇਜ ਦਿਓ।”

ਕੁਝ ਸਮੇਂ ਬਾਅਦ ਉਸਨੇ ਲੜਾਈ ਛੱਡ ਕੇ ਆਪਣੇ ਮਾਪਿਆਂ ਨੂੰ ਵੱਡੇ-ਵੱਡੇ ਸੁਪਨੇ ਦਿਖਾਉਣੇ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੇ। ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਹਰਦੇਵ ਨੂੰ ਵੀ ਲੱਗਣ ਲੱਗ ਪਿਆ ਕਿ ਸ਼ਾਇਦ ਪੁੱਤ ਦਾ ਵਿਦੇਸ਼ ਜਾਣਾ ਠੀਕ ਹੈ, ਪਰ ਉਹ ਆਪਣੇ ਖੇਤ ਵੇਚਣਾ ਨਹੀਂ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ।

ਪੁੱਤ ਦੇ ਅੱਗੇ ਉਸਦੀ ਕੋਈ ਨਾ ਚੱਲੀ। ਆਖ਼ਿਰ ਉਸਨੇ ਤੀਹ ਲੱਖ ਦਾ ਕਰਜ਼ਾ ਚੁੱਕ ਕੇ ਆਪਣੇ ਪੁੱਤ ਨੂੰ ਕੈਨੇਡਾ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ।

ਹਰਦੇਵ ਇੱਕ ਸਾਦਾ ਪੇਂਡੂ ਕਿਸਾਨ ਸੀ, ਪਰ ਉਸਦਾ ਪੁੱਤ ਖੁੱਲ੍ਹਾ ਜੀਵਨ ਜੀਉਣ ਦਾ ਸ਼ੌਕੀਨ ਸੀ। ਕੈਨੇਡਾ ਜਾ ਕੇ ਉਸਨੇ ਪੜ੍ਹਾਈ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਅਤੇ ਹਰ ਮਹੀਨੇ ਪੈਸਿਆਂ ਲਈ ਆਪਣੇ ਪਿਓ ਨੂੰ ਤੰਗ ਕਰਨ ਲੱਗ ਪਿਆ।

ਪਹਿਲੇ ਚਾਰ ਮਹੀਨੇ ਤਾਂ ਹਰਦੇਵ ਉਸਨੂੰ ਮੂੰਹ ਮੰਗੀ ਰਕਮ ਭੇਜਦਾ ਰਿਹਾ, ਪਰ ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਉਸਦਾ ਹੱਥ ਤੰਗ ਹੋ ਗਿਆ। ਉਸਨੇ ਆਪਣੀ ਫਸਲ ਵੇਚ ਕੇ ਕੁਝ ਕਰਜ਼ਾ ਉਤਾਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਅਤੇ ਬਾਕੀ ਪੈਸਿਆਂ ਨਾਲ ਕਣਕ ਦੇ ਬੀਜ ਲੈ ਆਇਆ ਸੀ।

ਮਾਂ ਨੇ ਵੀ ਆਪਣੇ ਪੁੱਤ ਲਈ ਆਪਣੇ ਗਹਿਣੇ ਤੱਕ ਵੇਚ ਦਿੱਤੇ।

ਇਸ ਵਾਰ ਫਸਲ ਵੀ ਵਧੀਆ ਨਹੀਂ ਹੋਈ। ਹਾਲਾਤ ਇੰਨੇ ਮਾੜੇ ਹੋ ਗਏ ਕਿ ਹਰਦੇਵ ਦਾ ਖੇਤ ਵੀ ਉਸਦੇ ਹੱਥੋਂ ਨਿਕਲ ਗਿਆ।

ਉੱਥੇ ਹਰਵੀਰ ਨੇ ਇੱਕ ਹੋਟਲ ਵਿੱਚ ਨੌਕਰੀ ਕਰ ਲਈ ਅਤੇ ਆਪਣਾ ਖਰਚਾ ਆਪ ਚੁੱਕਣ ਲੱਗ ਪਿਆ। ਇਧਰ ਹਰਦੇਵ ਹਰ ਵੇਲੇ ਅਰਦਾਸ ਕਰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਕਿ ਪਰਮਾਤਮਾ ਉਸਦੇ ਪੁੱਤ ਨੂੰ ਚੰਗੀ ਨੌਕਰੀ ਦੇਵੇ ਤਾਂ ਜੋ ਉਹ ਆਪਣਾ ਖੇਤ ਵਾਪਸ ਲੈ ਸਕੇ।

ਆਖ਼ਿਰਕਾਰ ਹਰਵੀਰ ਦੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਪੂਰੀ ਹੋਈ ਅਤੇ ਉਸਨੂੰ ਚੰਗੀ ਨੌਕਰੀ ਮਿਲ ਗਈ। ਉਸਨੇ ਆਪਣੇ ਬਾਪ ਦਾ ਕਰਜ਼ਾ ਉਤਾਰ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵਿੱਚ ਮਸਤ ਹੋ ਗਿਆ। ਕੁਝ ਸਾਲਾਂ ਬਾਅਦ ਉਸਨੇ ਉੱਥੇ ਹੀ ਇੱਕ ਪ੍ਰਵਾਸਣ ਕੁੜੀ ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਕਰ ਲਿਆ।

ਬਾਪ ਦੇ ਕਹਿਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਵੀ ਉਹ ਚਾਰ ਸਾਲਾਂ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਵਾਰ ਵੀ ਪੰਜਾਬ ਨਾ ਆਇਆ।

ਮਾਂ-ਪਿਓ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਉਸਦੀ ਉਡੀਕ ਕਰਦਿਆਂ ਬੁੱਢੀਆਂ ਹੋ ਗਈਆਂ। ਘਰ ਦੇ ਹਾਲਾਤ ਤਾਂ ਬਦਲ ਗਏ, ਪਰ ਹਰਦੇਵ ਅਤੇ ਉਸਦੀ ਪਤਨੀ ਦੇ ਦਿਲਾਂ ਦੇ ਹਾਲਾਤ ਨਾ ਬਦਲੇ। ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਬਹੁਤ ਕੁਝ ਖੇ ਦਿੱਤਾ ਸੀ- ਖੇਤ ਵੀ ਅਤੇ ਪੁੱਤ ਵੀ।

ਇੱਕ ਦਿਨ ਹਰਦੇਵ ਨੇ ਆਪਣੇ ਪੁੱਤ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜਿਸ ਖੇਤ ਨੂੰ ਉਹ ਕਰਜ਼ੇ ਕਾਰਨ ਗਵਾ ਬੈਠਾ ਹੈ, ਉਹ ਉਸਨੂੰ ਵਾਪਸ ਲੈ ਕੇ ਦੇਵੇ। ਪਰ ਹਰਵੀਰ ਨੇ ਸਾਫ਼ ਇਨਕਾਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਉਹ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ, “ਤੁਹਾਨੂੰ ਕਿਸੇ ਚੀਜ਼ ਦੀ ਘਾਟ ਨਹੀਂ ਹੋਣ ਦਿਆਂਗਾ, ਪਰ ਖੇਤ ਵਾਪਸ ਨਹੀਂ ਲੈ ਸਕਦਾ।”

ਉਸਨੇ ਇੱਕ ਵਾਰ ਵੀ ਨਾ ਸੋਚਿਆ ਕਿ ਉਸਦੇ ਬਾਪ ਨੇ ਉਸ ਲਈ ਆਪਣਾ ਸਭ ਕੁਝ ਕੁਰਬਾਨ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ।

ਅੰਤ ਵਿੱਚ ਹਰਦੇਵ ਅਤੇ ਉਸਦੀ ਪਤਨੀ ਇੱਕ ਸੁੱਕੇ ਬੂਟੇ ਵਾਂਗ ਰਹਿ ਗਏ, ਜਿਸ 'ਤੇ ਬਹੁਤ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਕੋਈ ਫੁੱਲ ਨਾ ਲੱਗੇ ਹੋਣ। ਉਹ ਦੋਵੇਂ ਪਸ਼ੂ ਪਾਲਦੇ ਅਤੇ ਚੁੱਪਚਾਪ ਆਪਣਾ ਜੀਵਨ ਬਿਤਾਉਂਦੇ ਰਹੇ।

ਇੱਕ ਦਿਨ ਹਰਦੇਵ ਨੇ ਆਪਣੇ ਸਿਰ 'ਤੇ ਹੱਥ ਮਾਰਦੇ ਹੋਏ ਕਿਹਾ, “ਮੈਂ ਆਪਣਾ ਨੁਕਸਾਨ ਆਪ ਕਰ ਬੈਠਾ। ਨਾ ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਮੇਰਾ ਕਿੱਤਾ ਬਚਿਆ, ਜੇ ਮੇਰੇ ਬਾਪ ਦਾ ਸੀ ਤੇ ਮੈਨੂੰ ਪਾਲਦਾ ਸੀ... ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਮੇਰਾ ਪੁੱਤ, ਜੋ ਉਸ ਖੇਤ ਵਾਂਗ ਪਰਦੇਸ ਵਿੱਚ ਵਿਕ ਗਿਆ।”

ਮੋਨਿਕਾ

ਐੱਸ.ਜੀ.ਐੱਸ. ਖਾਲਸਾ ਕਾਲਜ,

ਮਾਹਲਪੁਰ

ਡੁੱਬਦਾ ਸ਼ਹਿਰ

“ਬੇਮੋਕੇ ਸਾਡਾ ਬਹੁਤ ਨੁਕਸਾਨ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਪਰ ਅਸੀਂ ਹਾਰ ਨਹੀਂ ਮੰਨਾਂਗੇ। ਅਸੀਂ ਹਰ ਹਾਲਾਤ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਡਟ ਕੇ ਕਰਾਂਗੇ ਤੇ ਇੱਕ-ਦੂਜੇ ਦਾ ਸਾਥ ਦੇਵਾਂਗੇ,” ਹਰਜੀਤ ਨੇ ਕਿਹਾ।

ਹਰਜੀਤ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਸ਼ਹਿਰ ਦੇ ਨੇੜੇ ਇੱਕ ਪਿੰਡ ਵਿੱਚ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ। ਉਹ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਕਰਕੇ ਆਪਣਾ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਪਰਿਵਾਰ ਦਾ ਗੁਜ਼ਾਰਾ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਉਸ ਦੇ ਪਿੰਡ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਲੋਕ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਉੱਤੇ ਨਿਰਭਰ ਸਨ।

ਹਰਜੀਤ ਆਪਣੇ ਖੇਤ ਵਿੱਚ ਕੰਮ ਕਰਨ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਉੱਥੇ ਲਹਿਰਾਉਂਦੀ ਫ਼ਸਲ ਦੇਖ ਕੇ ਬਹੁਤ ਖੁਸ਼ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਉਹ ਕੰਮ ਖਤਮ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਘਰ ਚਲਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। “ਇਸ ਵਾਰ ਮਾੜੀ ਫ਼ਸਲ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗੀ ਅਤੇ ਸਾਡਾ ਗੁਜ਼ਾਰਾ ਵੀ ਆਸਾਨੀ ਨਾਲ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ,” ਹਰਜੀਤ ਬੜੀ ਉਮੀਦ ਨਾਲ ਆਪਣੀ ਪਤਨੀ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਰਾਤ ਨੂੰ ਉਹ ਰੋਟੀ ਖਾ ਕੇ ਸੌ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਰਾਤ ਦੇ ਵਕਤ ਮੌਸਮ ਅਚਾਨਕ ਹਨੇਰੀ ਨਾਲ ਝੁਲਣ ਲੱਗ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਤੇਜ਼ ਮੀਂਹ ਵੀ ਪੈਣ ਲੱਗਦਾ ਹੈ। ਮੀਂਹ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਸੁਣ ਕੇ ਹਰਜੀਤ ਦੀ ਅੱਖ ਖੁੱਲ੍ਹ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਉਸ ਨੂੰ ਚਿੰਤਾ ਹੋਣ ਲੱਗਦੀ ਹੈ ਕਿ ਇੰਨੇ ਤੇਜ਼ ਬੱਦਲ ਅਤੇ ਤੂਫ਼ਾਨ ਨਾਲ ਉਸ ਦੀ ਫ਼ਸਲ ਖ਼ਰਾਬ ਨਾ ਹੋ ਜਾਵੇ।

ਇਸੇ ਚਿੰਤਾ ਵਿੱਚ ਉਹ ਲੰਮਾ ਪੈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸਦੀ ਅੱਖ ਲੱਗ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਸਵੇਰੇ ਜਦੋਂ ਉਹ ਉੱਠਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਦੇਖਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੀਂਹ ਲਗਾਤਾਰ ਪੈ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਮੀਂਹ ਨੂੰ ਦੇਖ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਫਿਰ ਚਿੰਤਾ ਹੋਣ ਲੱਗਦੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣੇ ਪਰਿਵਾਰ ਦਾ ਗੁਜ਼ਾਰਾ ਕਿਵੇਂ ਕਰੇਗਾ।

ਥੋੜ੍ਹੀ ਦੇਰ ਬਾਅਦ ਉਸਨੂੰ ਕਿਸੇ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਸੁਣਾਈ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਉਹ ਬਾਹਰ ਜਾ ਕੇ ਦੇਖਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸਦਾ ਮਿੱਤਰ ਕੁਲਬੀਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। “ਲਗਾਤਾਰ ਮੀਂਹ ਪੈਣ ਨਾਲ ਸਾਰੀ ਫ਼ਸਲ ਬਰਬਾਦ ਹੋ ਗਈ ਹੈ। ਹੁਣ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਪਰਿਵਾਰ ਦਾ ਗੁਜ਼ਾਰਾ ਕਿਵੇਂ ਕਰਾਂਗਾ?” ਕੁਲਬੀਰ ਨੇ ਰੋਦਿਆਂ ਹੋਇਆ ਕਿਹਾ। ਹਰਜੀਤ ਨੂੰ ਜਿਸ ਗੱਲ ਦਾ ਡਰ ਸੀ, ਉਹੀ ਹੋਇਆ।

“ਤੂੰ ਚਿੰਤਾ ਨਾ ਕਰ। ਰੱਬ ਸਭ ਠੀਕ ਕਰੇਗਾ। ਤੇਰੇ ਪਰਿਵਾਰ ਦਾ ਗੁਜ਼ਾਰਾ ਵੀ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ।”

ਕੁਲਬੀਰ ਨੂੰ ਸਮਝਾ ਕੇ ਉਹ ਆਪਣੇ ਖੇਤਾਂ ਵੱਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਦੇਖਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਸਦੀ ਫ਼ਸਲ ਵੀ ਬਰਬਾਦ ਹੋ ਗਈ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਵੀ ਨੁਕਸਾਨ ਹੋ ਗਿਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਸਭ ਦੇਖ ਕੇ ਉਹ ਹਿਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸੋਚਦਾ ਹੈ ਕਿ ਹੁਣ ਇਸ ਡੁੱਬਦੇ ਪਿੰਡ ਦਾ ਕੀ ਬਣੇਗਾ। ਉਸਨੂੰ ਜਿੱਥੇ ਵੀ ਫ਼ਸਲ ਦਿਖਾਈ ਦਿੰਦੀ ਹੈ, ਉਹ ਪਾਣੀ ਵਿੱਚ ਡੁੱਬੀ ਹੋਈ ਅਤੇ ਬਰਬਾਦ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਉਸ ਨੂੰ ਖ਼ਬਰ ਮਿਲਦੀ ਹੈ ਕਿ ਪਿੰਡ ਦਾ ਸਰਪੰਚ ਅਤੇ ਹੋਰ ਅਧਿਕਾਰੀ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਨੁਕਸਾਨ ਦਾ ਮੁਆਵਜ਼ਾ ਦੇਣਗੇ। ਪਰ ਇਹ ਮੁਆਵਜ਼ਾ ਫ਼ਸਲ ਦੀ ਅਸਲ ਕੀਮਤ ਨਾਲੋਂ ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਸੀ। ਜਿਸ ਨਾਲ ਉਹਨਾਂ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦਾ ਗੁਜ਼ਾਰਾ ਕਰਨਾ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਸੀ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਿਰ ਕਰਜ਼ਾ ਵੀ ਸੀ।

ਉਹ ਸਾਰੀ ਰਾਤ ਬੈਠ ਕੇ ਇਹੀ ਸੋਚਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਅਚਾਨਕ ਉਸਦੀ ਅੱਖ ਲੱਗ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਉਸਨੂੰ ਹੋਸ਼ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਬਾਹਰ ਧੁੱਪ ਖਿੜੀ ਹੋਈ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਉਹ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਸ਼ੁਕਰ ਕਰਨ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਸਿਰਫ਼ ਉਸਦਾ ਸੁਪਨਾ ਸੀ। ਜੇਕਰ ਉਸਦਾ ਸੁਪਨਾ ਸੱਚ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਤਾਂ ਉਸਦਾ ਸਾਰਾ ਪਿੰਡ ਹੀ ਡੁੱਬ ਜਾਣਾ ਸੀ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿੰਨੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਨੁਕਸਾਨ ਹੋਣਾ ਸੀ।

ਸਿਮਰਨਜੀਤ ਕੌਰ

ਐੱਸ.ਐੱਮ.ਐੱਸ. ਕਰਮਜੋਤ ਕਾਲਜ ਫ਼ਾਰ ਵੀਮੈਨ,

ਮਿਆਣੀ

ਨੈਜਵਾਨ ਅਤੇ ਰਾਜਨੀਤੀ

“ਅਵਰ ਜੋਨਿ ਤੇਰੀ ਪਨਿਹਾਰੀ॥

ਇਸੁ ਧਰਤੀ ਮਹਿ ਤੇਰੀ ਸਿਕਦਾਰੀ ॥

ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ 'ਬੁੱਧੀ ਤੇ ਬੋਲੀ' ਦੇ ਵਿਲੱਖਣ ਦਾਤਾਂ ਮਿਲੀਆਂ ਹਨ, ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਧਰਤੀ ਦੇ ਸਾਰੇ ਜੀਵ ਉਸਦੀ ਸਰਦਾਰੀ ਅੱਗੇ ਸਿਰ ਨਿਵਾਉਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਉਸਦਾ ਪਾਣੀ ਭਰਦੇ ਹਨ। ਅੱਜ 21ਵੀਂ ਸਦੀ ਵਿੱਚ ਮਨੁੱਖ ਨੇ ਇੰਨੀ ਤਰੱਕੀ ਕਰ ਲਈ ਹੈ ਕਿ ਸਾਡਾ ਧਿਆਨ ਰੱਬ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਨਾਲੋਂ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਵੱਲ ਵਧੇਰੇ ਹੈ। ਨੈਜਵਾਨ ਸਮਾਜ ਦਾ ਅਟੁੱਟ ਅਤੇ ਅਹਿਮ ਅੰਗ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਬਿਨਾਂ ਇਹ ਤਰੱਕੀ ਸੰਭਵ ਨਹੀਂ। ਅੱਜ ਦੇ ਵਿਗਿਆਨਿਕ ਯੁੱਗ ਵਿੱਚ ਨੈਜਵਾਨ ਬਲਦੀ ਤਲਵਾਰ ਵਾਂਗ ਹਨ। ਨੈਜਵਾਨ ਕਿਸੇ ਵੀ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਉਸਾਰੀ ਅਤੇ ਮਹਾਨਤਾ ਵਿੱਚ ਅਹਿਮ ਯੋਗਦਾਨ ਪਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਜੇਕਰ ਅੱਜ ਰਾਜਨੀਤੀ ਦੀ ਗੱਲ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਨੈਜਵਾਨਾਂ ਨੇ ਇਸ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਵੀ ਆਪਣੀ ਪ੍ਰਤੱਖ ਛਾਪ ਛੱਡੀ ਹੈ।

ਅੱਜ ਦਾ ਨੈਜਵਾਨ ਬੜਾ ਹੋਣਹਾਰ ਹੈ। ਉਹ ਆਪਣੇ ਹੱਕ ਲਈ ਵੀ ਆਵਾਜ਼ ਉਠਾਉਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਕਰਤੱਬਾਂ ਵੱਲੋਂ ਵੀ ਅਵੇਸਲਾ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦਾ। ਅੱਜ ਦਾ ਯੁਵਕ ਆਪਣੇ ਅਨੁਭਵ ਦੇ ਵਿਸ਼ਾਲ ਸਾਗਰ ਵਿੱਚੋਂ ਬੁੱਧੀ ਦੀ ਮਧਾਣੀ ਨਾਲ ਅਜਿਹਾ ਮੱਖਣ ਕੱਢਦਾ ਹੈ, ਜਿਸਨੂੰ ਆਉਣ ਵਾਲੀਆਂ ਪੀੜ੍ਹੀਆਂ ਸੰਭਾਲ ਕੇ ਰੱਖਣਗੀਆਂ।

ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਰਾਜਨੀਤੀ ਭੇਲੇ-ਭਾਲੇ, ਚੰਗੇ ਤੇ ਨੇਕ ਯੁਵਕਾਂ ਲਈ ਨਹੀਂ ਬਣੀ। ਜੇਕਰ ਉਹ ਇਸ ਵਿੱਚ ਪੈਰ ਰੱਖਣਗੇ ਤਾਂ ਰਾਜਨੀਤੀ ਖੁੰਘਾਰ ਦਰਿੰਦੇ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਨਿਗਲ ਜਾਵੇਗੀ ਪਰ ਜੇਕਰ ਸਿਕੰਦਰ ਦੀ ਗੱਲ ਮੰਨੀ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਜਿਸਦੀ ਜੀਵਨ ਸ਼ੈਲੀ ਵਿੱਚ 'ਅਸੰਭਵ' ਸ਼ਬਦ ਹੈ, ਉਸ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਮੂਰਖ ਕੋਈ ਨਹੀਂ। ਰਾਜਨੀਤੀ ਵਿੱਚ ਦੂਰਦਰਸ਼ੀ, ਵਿਦਵਾਨ ਅਤੇ ਆਦਰਸ਼ਕ ਯੁਵਕਾਂ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ, ਜੋ ਲੋਕ ਸੇਵਾ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਨਾਲ ਕੰਮ ਕਰਨ।

ਅੱਜ ਰਾਜਨੀਤੀ ਵਿੱਚ ਭ੍ਰਿਸ਼ਟਾਚਾਰ ਅਤੇ ਆਪਣਾ ਉੱਲੂ ਸਿੱਧਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਨੇਤਾਵਾਂ ਦੀ ਭਰਮਾਰ ਹੈ। ਹਰ ਰੋਜ਼ ਕਰੋੜਾਂ ਦੇ ਘੁਟਾਲੇ ਸਾਹਮਣੇ ਆਉਂਦੇ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਨੇਤਾ ਪਹਿਲੇ ਨੰਬਰ 'ਤੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਅੱਜ ਜਿਹੜੇ ਲੋਕ ਜੇਲ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਰਾਤਾਂ ਕੱਟਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਵੀ ਨੇਤਾ ਦੀ ਕੁਰਸੀ ਤੇ ਬੈਠੇ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦੇ ਹਨ। ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਪਾਰਟੀਆਂ ਅਕਸਰ ਗੁੰਡਾ ਪ੍ਰਵਿਰਤੀ ਵਾਲੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਟਿਕਟਾਂ ਦੇ ਦਿੰਦੀਆਂ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਪੈਸੇ ਦੀ ਤਾਕਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਅੱਜ ਸਾਡੀ ਰਾਜਨੀਤੀ ਦਾ ਇੰਨਾ ਮੰਦਾ ਹਾਲ ਹੈ। ਇਹ ਨੇਤਾ ਯੁਵਕਾਂ ਨੂੰ ਰਾਜਨੀਤੀ ਤੋਂ ਦੂਰ ਰੱਖਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਜਾਣਦੇ ਹਨ ਕਿ ਆਦਰਸ਼ਕ ਯੁਵਕ ਰਾਜਨੀਤੀ ਵਿੱਚ ਕ੍ਰਾਂਤੀ ਲਿਆ ਸਕਦੇ ਹਨ।

ਰਾਜਨੀਤੀ ਸਿਰਫ਼ ਕੁਰਸੀ ਕਾਇਮ ਰੱਖਣ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਸਗੋਂ ਦੇਸ਼-ਪ੍ਰੇਮ ਦੇ ਜਜ਼ਬੇ ਨਾਲ ਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਲੈ ਕੇ ਜਾਣ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਹੈ। ਰਾਜਨੀਤੀ ਕੇਵਲ ਸਰਕਾਰ ਬਣਾਉਣ ਦਾ ਨਾਮ ਨਹੀਂ, ਸਗੋਂ ਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਤਰੱਕੀ ਦੇ ਰਾਹ ਤੇ ਲੈ ਕੇ ਜਾਣ ਦਾ ਸਾਧਨ ਹੈ। ਰਾਜਨੀਤੀ ਵਿੱਚ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਨਿੱਜੀ ਹਿੱਤਾਂ ਦੀ ਥਾਂ ਮਿਲ-ਜੁਲ ਕੇ ਕੰਮ ਕਰਨ 'ਤੇ ਧਿਆਨ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਅੱਜ ਸੋਸ਼ਲ ਮੀਡੀਆ ਇੱਕ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਵੀ ਜਲਦੀ ਵੱਡਾ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਨੇ ਉਸਦੀ ਸੋਚ ਅਤੇ ਮਾਨਸਿਕ ਸ਼ਕਤੀ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਜੇ ਯੁਵਕ ਇਸਦਾ ਸਹੀ ਢੰਗ ਨਾਲ ਉਪਯੋਗ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਬਹੁਤ ਮਹਾਨ ਬਣ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਅੱਜ 18 ਸਾਲ ਦੀ ਉਮਰ ਵਿੱਚ

ਯੁਵਕ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਚੋਣ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਨਕਲੀ ਸੰਸਦਾਂ ਅਤੇ ਯੂਥ ਪਾਰਲੀਮੈਂਟਾਂ ਵਿੱਚ ਆਪਣੇ ਵਿਚਾਰ ਪੇਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਦੇਸ਼ ਦੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਸਮਾਜਿਕ ਮੁੱਦਿਆਂ 'ਤੇ ਆਪਣੀ ਸੋਚ ਰੱਖਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਵਿਗਿਆਨਿਕ ਸੋਚ ਨਾਲ ਸਭ ਨੂੰ ਹੈਰਾਨ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।

ਭਾਵੇਂ ਰਾਜਨੀਤੀ ਅਨੁਭਵ ਮੰਗਦੀ ਹੈਪਰ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਨੇਤਾਵਾਂ ਕੋਲ ਕੇਵਲ ਆਪਣੀਆਂ ਜੇਬਾਂ ਭਰਨ ਦਾ ਹੀ ਅਨੁਭਵ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਨੌਜਵਾਨ ਕੋਲ ਭਾਵੇਂ ਅਨੁਭਵ ਘੱਟ ਹੋਵੇਪਰ ਉਹ ਹਰ ਸਮਾਜਿਕ ਮੁੱਦੇ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਅਤੇ ਉਸ ਬਾਰੇ ਆਪਣੀ ਰਾਏ ਬਣਾਉਣ ਦੇ ਯੋਗ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਜੇਕਰ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਮੌਕਾ ਮਿਲੇ ਤਾਂ ਉਹ ਆਪਣੀ ਸੋਚ ਨੂੰ ਕਾਮਯਾਬ ਕਰਕੇ ਦਿਖਾ ਸਕਦੇ ਹਨ।

'ਰਾਜਨੀਤੀ ਵਿੱਚ ਕ੍ਰਾਂਤੀ ਤਦ ਹੀ ਆਵੇਗੀ

ਜੇਕਰ ਨੌਜਵਾਨ ਦੇ ਹੱਥ ਵਿੱਚ ਇਸਦੀ ਚਾਬੀ ਹੋਵੇਗੀ।'

ਨੌਜਵਾਨ ਆਪਣੀ ਸੋਚ ਅਤੇ ਸ਼ਕਤੀ ਨਾਲ ਰਾਜਨੀਤੀ ਨੂੰ ਸਹੀ ਦਿਸ਼ਾ ਦੇ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਭ੍ਰਿਸ਼ਟ ਨੇਤਾਵਾਂ ਦੀ ਪੋਲ ਖੋਲ੍ਹ ਸਕਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਪੈਸੇ ਨੂੰ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਭਲਾਈ ਲਈ ਵਰਤ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਸਿੱਖਿਆ, ਖੇਡਾਂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਭਲਾ ਕਰਕੇ ਇੱਕ ਅਜਿਹੀ ਸਰਕਾਰ ਕਾਇਮ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ ਜੋ ਸਿਰਫ਼ ਲੋਕਾਂ ਲਈ ਕੰਮ ਕਰੇ।

ਭਾਵੇਂ ਸੋਸ਼ਲ ਮੀਡੀਆ ਦੇ ਕਈ ਫਾਇਦੇ ਹਨਪਰ ਇਸਦੇ ਨੁਕਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਅਣਡਿੱਠਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਕਈ ਵਾਰ ਨੌਜਵਾਨਨਸ਼ੇ, ਜੁਏ ਅਤੇ ਹੋਰ ਬੁਰਾਈਆਂ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਲੋੜ ਹੈ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਚੰਗੀ ਦਿਸ਼ਾ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇ।

ਰਾਜਨੀਤੀ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਹੀ ਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਲਿਆਂਦਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਨਵੀਂ ਸੋਚ ਅਤੇ ਨਵੀਂ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਨਾਲ ਤਰੱਕੀ ਦੀਆਂ ਸਿਖਰਾਂ ਨੂੰ ਛੂਹਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਕੰਮ ਕੇਵਲ ਆਦਰਸ਼ਕ, ਹੋਣਹਾਰ ਅਤੇ ਸੱਚੇ ਨੌਜਵਾਨ ਹੀ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ।

ਅੰਚਲ ਗਰਗ

ਗੁਰੂ ਹਰਗੋਬਿੰਦ ਇੰਸਟੀਚਿਊਟ ਆਫ ਲਾਅ,

ਸਿੱਧਵਾਂ ਖੁਰਦ

ਇੰਟਰਨੈਟ ਦੇ ਯੁੱਗ ਵਿੱਚ ਕਿਤਾਬਾਂ ਪੜ੍ਹਨ ਦੀ ਮਹੱਤਤਾ

“ਇੱਕ ਚੰਗਾ ਦੇਸ਼ ਸੌ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਪਰ ਇੱਕ ਚੰਗੀ ਕਿਤਾਬ ਹਜ਼ਾਰ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।”

ਮਹਾਨ ਵਿਗਿਆਨੀ ਡਾ. ਏ.ਪੀ.ਜੇ. ਅਬਦੁਲ ਕਲਾਮ ਦਾ ਇਹ ਵਿਚਾਰ ਮਨੁੱਖੀ ਜੀਵਨ ਵਿੱਚ ਕਿਤਾਬਾਂ ਦੀ ਮਹੱਤਤਾ ਨੂੰ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਉਹਨਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਮਨੁੱਖ ਦੇਸ਼ਾਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਤਾਂ ਰਹਿ ਸਕਦਾ ਹੈ ਪਰ ਕਿਤਾਬਾਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਉਸਦਾ ਜੀਵਨ ਅਧੂਰਾ ਹੈ। ਕਿਤਾਬਾਂ ਵਿਅਕਤੀ ਦੇ ਜੀਵਨ ਵਿੱਚ ਮਾਰਗਦਰਸ਼ਕ ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ ਨਿਭਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ।

ਅੱਜ ਦਾ ਯੁੱਗ ਆਧੁਨਿਕਤਾ ਅਤੇ ਨਵੀਂ ਤਕਨਾਲੋਜੀ ਦਾ ਯੁੱਗ ਹੈ। ਅੱਜ ਦੇ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਸਿੱਖਿਆ, ਵਿਗਿਆਨ, ਉਦਯੋਗ ਅਤੇ ਵਪਾਰ ਸਭ ਕੁਝ ਡਿਜੀਟਲ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਚੱਲ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਕਿਤਾਬਾਂ ਤੋਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਣ ਵਾਲੀ ਸਿੱਖਿਆ ਹੁਣ ਮੋਬਾਈਲ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ ਗਈ ਹੈ। ਸਕੂਲਾਂ ਅਤੇ ਕਾਲਜਾਂ ਦੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਲਈ ਕਿਤਾਬਾਂ ਦਾ ਗਿਆਨ ਹੁਣ ਵੱਟਸਐਪ ਗਰੁੱਪਾਂ ਵਿੱਚ ਆਉਣ ਵਾਲੀਆਂ ਪੀਡੀਐਫ ਕਿਤਾਬਾਂ ਜਾਂ ਫਾਈਲਾਂ ਤੱਕ ਸੀਮਤ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਅੱਜ ਦੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਕਿਤਾਬਾਂ ਪੜ੍ਹਨ ਨਾਲੋਂ ਇੰਟਰਨੈਟ ਅਤੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਐਪਸ ਉੱਤੇ ਪੜ੍ਹਨਾ ਜ਼ਿਆਦਾ ਪਸੰਦ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਅਧਿਆਪਕ ਵਰਗ ਵੀ ਇਸ ਆਧੁਨਿਕਤਾ ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਸਹਿ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਪਹਿਲਾਂ ਅਧਿਆਪਕ ਕਿਤਾਬਾਂ ਤੋਂ ਪੜ੍ਹਾਉਂਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਵੀ ਕਿਤਾਬਾਂ ਤੋਂ ਹੀ ਅਧਿਐਨ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਪਰ ਅੱਜ ਨਿੱਜੀ ਅਤੇ ਸਰਕਾਰੀ ਸਕੂਲਾਂ ਵਿੱਚ ਵੀ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟਰਾਂ ਅਤੇ ਡਿਜੀਟਲ ਸਾਧਨਾਂ ਰਾਹੀਂ ਪੜ੍ਹਾਈ ਕਰਵਾਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਇੰਟਰਨੈਟ ਨੇ ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਕੰਮ ਬਹੁਤ ਸੁਖਾਲਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਅੱਜ ਦਾ ਮਨੁੱਖ ਮਿਹਨਤ ਕਰਨਾ ਭੁੱਲਦਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਉਸਦੀ ਸਾਰੀ ਦੁਨੀਆ ਉਸਦੇ ਮੋਬਾਈਲ ਫੋਨ ਤੱਕ ਹੀ ਸੀਮਤ ਹੋ ਗਈ ਹੈ। ਕਿਸੇ ਵੀ ਮੁਸ਼ਕਲ ਦਾ ਹੱਲ ਉਹ ਆਪਣੇ ਮੋਬਾਈਲ ਵਿੱਚ ਲੱਭ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਸੋਚ ਨੇ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਕਿਤਾਬਾਂ ਤੋਂ ਦੂਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਅੱਜ ਦਾ ਨੌਜਵਾਨ ਵਰਗ ਇੰਟਰਨੈਟ ਦੀ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿੱਚ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰੁੱਝਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਇਸ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਉਸਦਾ ਜੀਵਨ ਸੰਭਵ ਨਹੀਂ।

ਅੱਜ ਛੋਟੀ ਉਮਰ ਦਾ ਬੱਚਾ ਵੀ ਇੰਟਰਨੈਟ ਵਰਤਣਾ ਜਾਣਦਾ ਹੈ ਪਰ ਕਿਤਾਬ ਵਿੱਚ ਲਿਖਿਆ ਇੱਕ ਵਾਕ ਪੜ੍ਹਨਾ ਉਸਨੂੰ ਔਖਾ ਲੱਗਦਾ ਹੈ। ਪੜ੍ਹਾਈ ਵਿੱਚ ਆਉਣ ਵਾਲੀ ਹਰ ਮੁਸ਼ਕਲ ਦਾ ਹੱਲ ਹੁਣ ਕਿਤਾਬ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਇੰਟਰਨੈਟ ਬਣ ਗਿਆ ਹੈ। ਕਿਤਾਬਾਂ ਦੇ ਗਿਆਨ ਨਾਲੋਂ ਵੱਧ ਭਰੋਸਾ ਹੁਣ “ਗੂਗਲ ਬਾਬਾ” ਉੱਤੇ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇੰਟਰਨੈਟ ਦੇ ਕਈ ਐਪਸ ਜਿਵੇਂ ਗੂਗਲ, ਵਿਕੀਪੀਡੀਆ, ਕਰੋਮ ਅਤੇ ਚੈਟਜੀਪੀਟੀ ਅੱਜ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਜੀਵਨ ਦਾ ਅਟੁੱਟ ਹਿੱਸਾ ਬਣ ਚੁੱਕੇ ਹਨ।

ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ, ਕਿਤਾਬਾਂ ਮਨੁੱਖੀ ਜੀਵਨ ਦਾ ਅਹਿਮ ਅੰਗ ਹਨ। ਵਿਸ਼ਵ ਦੇ ਮਹਾਨ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਨੇ ਕਿਤਾਬਾਂ ਨੂੰ ਗਿਆਨ ਦਾ ਸਮੁੰਦਰ, ਗਿਆਨ ਦੀ ਕੁੰਜੀ ਅਤੇ ਗਿਆਨ ਦਾ ਸਾਗਰ ਕਹਿ ਕੇ ਸਨਮਾਨ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਅੱਜ ਤੱਕ ਜਿੰਨੇ ਵੀ ਮਹਾਨ ਖੋਜੀ, ਵਿਗਿਆਨੀ, ਵਿਚਾਰਕ ਅਤੇ ਸ਼ਾਸਤਰੀ ਹੋਏ ਹਨ, ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਵਿਚਾਰ ਅਤੇ ਅਨੁਭਵ ਕਿਤਾਬਾਂ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਹੀ ਸੰਭਾਲੇ ਗਏ ਹਨ। ਸਾਡੇ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਇਤਿਹਾਸਕ ਵਿਰਾਸਤ ਵੀ ਕਿਤਾਬਾਂ ਰਾਹੀਂ ਹੀ ਸਾਡੇ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚੀ ਹੈ।

ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਹੀ ਮਨੁੱਖੀ ਜੀਵਨ ਵਿੱਚ ਕਿਤਾਬਾਂ ਦਾ ਵੱਡਾ ਮਹੱਤਵ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਪੁਰਖਿਆਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਵਿਚਾਰ ਕਿਤਾਬਾਂ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਲਿਖ ਕੇ ਮਨੁੱਖੀ ਸਭਿਆਚਾਰ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿੱਚ ਸੰਭਾਲ ਕੇ ਰੱਖੇ ਹਨ। ਕੁਝ ਕਿਤਾਬਾਂ ਮਹਾਨ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਦਾ ਰੂਪ ਧਾਰ ਚੁੱਕੀਆਂ ਹਨ ਜਿਵੇਂ ਵੇਦ, ਪੁਰਾਣ, ਗੀਤਾ, ਰਾਮਾਇਣ, ਆਦਿ ਗ੍ਰੰਥ, ਕੁਰਾਨ ਅਤੇ ਬਾਈਬਲ ਆਦਿ ਧਾਰਮਿਕ ਗ੍ਰੰਥ।

ਸਾਡੇ ਰਿਸ਼ੀਆਂ, ਮੁਨੀਆਂ, ਪੀਰਾਂ, ਪੈਗੰਬਰਾਂ, ਗੁਰੂਆਂ ਅਤੇ ਸੰਤਾਂ ਨੇ ਵੀ ਆਪਣੇ ਜੀਵਨ ਵਿੱਚ ਕਿਤਾਬਾਂ ਪੜ੍ਹਨ ਦੀ ਮਹੱਤਤਾ ਬਿਆਨ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਕਿਤਾਬਾਂ ਨੇ ਹੀ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਜੀਵਨ ਜਿਉਣ ਦਾ ਢੰਗ ਸਿਖਾਇਆ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਰਿਗਵੇਦ ਦੀ ਰਚਨਾ ਨਾ ਹੁੰਦੀ ਤਾਂ ਅੱਜ ਦਾ ਮਨੁੱਖ ਧਾਰਮਿਕ ਪੱਖ ਤੋਂ ਕਾਫ਼ੀ ਹੱਦ ਤੱਕ ਅਗਿਆਨ ਰਹਿੰਦਾ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਈ ਅਜਿਹੀਆਂ ਕਿਤਾਬਾਂ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਮਨੁੱਖੀ ਜੀਵਨ ਨੂੰ ਸਹੀ ਦਿਸ਼ਾ ਦਿੱਤੀ ਹੈ।

ਕਿਤਾਬਾਂ ਜਿੱਥੇ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਜੀਵਨ ਨੂੰ ਨਵੀਂ ਦਿਸ਼ਾ ਦਿੰਦੀਆਂ ਹਨ, ਉੱਥੇ ਹੀ ਉਹ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਜੀਵਨ ਦਾ ਅਸਲੀ ਉਦੇਸ਼ ਵੀ ਸਮਝਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਕਿਤਾਬਾਂ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਮਾਨਸਿਕ ਵਿਕਾਸ ਦੇ ਨਾਲ ਉਸਦੇ ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਵਿਕਾਸ ਵਿੱਚ ਵੀ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਭੂਮਿਕਾ ਨਿਭਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ।

ਕਿਤਾਬਾਂ ਪੜ੍ਹਨ ਵਾਲਾ ਵਿਅਕਤੀ ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਮਾਨਸਿਕ ਰੋਗਾਂ ਤੋਂ ਦੂਰ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਵਿੱਚ ਸਬਰ, ਨਿਮਰਤਾ ਅਤੇ ਸਮਝਦਾਰੀ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਵੱਧ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਕਿਤਾਬਾਂ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਇਕੱਲੇਪਣ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਸੱਚੇ ਮਿੱਤਰ ਵਾਂਗ ਸਾਥ ਨਿਭਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਕਿਤਾਬਾਂ ਪੜ੍ਹਨ ਵਾਲਾ ਵਿਅਕਤੀ ਕਦੇ ਵੀ ਇਕੱਲਾ ਮਹਿਸੂਸ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ।

ਅੱਜ ਦੇ ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਸਰੀਰਕ ਅਤੇ ਮਾਨਸਿਕ ਵਿਕਾਸ ਕਈ ਵਾਰ ਅਸੰਤੁਲਿਤ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਇੱਕ ਵੱਡਾ ਕਾਰਨ ਕਿਤਾਬਾਂ ਪੜ੍ਹਨ ਦੀ ਘਟਦੀ ਰੁਚੀ ਵੀ ਹੈ। ਸਾਰਾ ਦਿਨ ਇੰਟਰਨੈੱਟ ਵਿੱਚ ਰੁੱਝੇ ਰਹਿਣ ਕਾਰਨ ਮਨੁੱਖ ਕਈ ਬਿਮਾਰੀਆਂ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਖੋਜਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਲੋਕ ਦਿਨ ਵਿੱਚ 10-12 ਘੰਟੇ ਇੰਟਰਨੈੱਟ ਉੱਤੇ ਸਰਗਰਮ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਉਹਨਾਂ ਵਿੱਚ ਤਣਾਅ, ਨੀਂਦ ਦੀ ਕਮੀ ਅਤੇ ਡਿਪ੍ਰੈਸ਼ਨ ਵਰਗੀਆਂ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਵਧ ਰਹੀਆਂ ਹਨ।

ਅੱਜ ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਸੁਭਾਅ ਵੀ ਚਿੜਚਿੜਾ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਸਬਰ ਅਤੇ ਨਿਮਰਤਾ ਦੀ ਕਮੀ ਦਿਖਾਈ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਕਈ ਵਾਰ ਗੁੱਸਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਹਾਵੀ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮਨੁੱਖ ਸਹੀ ਅਤੇ ਗਲਤ ਦਾ ਫ਼ਰਕ ਵੀ ਭੁੱਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸਦਾ ਇੱਕ ਕਾਰਨ ਕਿਤਾਬਾਂ ਤੋਂ ਦੂਰ ਹੋਣਾ ਵੀ ਹੈ। ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ, ਕਿਤਾਬਾਂ ਪੜ੍ਹਨ ਵਾਲਾ ਵਿਅਕਤੀ ਸਦਾ ਚੁਸਤ, ਫੁਰਤੀਲਾ ਅਤੇ ਵਿਚਾਰਸ਼ੀਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਹਰ ਕੰਮ ਸੋਚ-ਵਿਚਾਰ ਅਤੇ ਸਬਰ ਨਾਲ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਉਸਦਾ ਮਾਨਸਿਕ ਅਤੇ ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਵਿਕਾਸ ਸੰਤੁਲਿਤ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।

ਅੱਜ ਦੇ ਇੰਟਰਨੈੱਟ ਯੁੱਗ ਵਿੱਚ ਜੇ ਮਨੁੱਖ ਕਿਤਾਬਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਸਾਥੀ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸਦਾ ਜੀਵਨ ਸਹੀ ਦਿਸ਼ਾ ਵੱਲ ਵਧਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਹੋਰਾਂ ਲਈ ਪ੍ਰੇਰਣਾ ਦਾ ਸਰੋਤ ਬਣਦਾ ਹੈ। ਵਿਸ਼ਵ ਦੇ ਕਈ ਮਹਾਨ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਨੇ ਕਿਤਾਬਾਂ ਪੜ੍ਹਨ ਦੀ ਪ੍ਰੇਰਣਾ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਸਵਾਮੀ ਵਿਵੇਕਾਨੰਦ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਵਿਅਕਤੀ ਸਦਾ ਸੱਚ ਦੀ ਖੋਜ ਵਿੱਚ ਅਧਿਐਨ ਕਰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਕਦੇ ਜੀਵਨ ਵਿੱਚ ਪਿੱਛੇ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦਾ। ਡਾ. ਭੀਮਰਾਓ ਅੰਬੇਡਕਰ ਨੇ ਵੀ ਕਿਹਾ ਸੀ — “ਪੜ੍ਹੋ, ਸੰਗਠਿਤ ਹੋਵੋ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਹੱਕਾਂ ਲਈ ਲੜੋ।”

ਅੰਤ ਵਿੱਚ ਇਹ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕਿਤਾਬਾਂ ਸਾਡੇ ਜੀਵਨ ਦਾ ਬਹੁਤ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਅੰਗ ਹਨ। ਇਹ ਸਾਡੀਆਂ ਸੱਚੀਆਂ ਦੇਸਤ, ਸਾਥੀ ਅਤੇ ਮਾਰਗਦਰਸ਼ਕ ਹਨ ਜੋ ਸਾਨੂੰ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਨਵੀਂ ਦਿਸ਼ਾ ਵੱਲ ਲੈ ਕੇ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਇੰਟਰਨੈੱਟ ਦੇ ਯੁੱਗ ਵਿੱਚ ਵੀ ਕਿਤਾਬਾਂ ਦੀ ਮਹੱਤਤਾ ਘੱਟ ਨਹੀਂ ਹੋਈ, ਸਗੋਂ ਹੋਰ ਵੀ ਵੱਧ ਗਈ ਹੈ।

ਜੇ ਅੱਜ ਪੂਰਾ ਕਰਨਾ ਖੁਆਬਾਂ ਨੂੰ,
ਤਾਂ ਰੱਖੋ ਸਾਥ ਕਿਤਾਬਾਂ ਨੂੰ।

ਮਹਿਕ ਚੌਧਰੀ

ਦਸਮੇਸ਼ ਗਰਲਜ਼ ਕਾਲਜ, ਚੱਕ ਅੱਲਾ ਬੱਕਸ਼, ਮੁਕੇਰੀਆਂ

ਪ੍ਰਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿੱਚ ਜੂਝਦੇ ਪੰਜਾਬੀ

“ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਧਰਤੀ ਅਸੀਂ ਆਪਣੀਆਂ ਆਉਣ ਵਾਲੀਆਂ ਪੀੜ੍ਹੀਆਂ ਤੋਂ ਉਧਾਰ ਲਈ ਹੈ, ਜਿਸਨੂੰ ਸਾਂਭ ਕੇ ਰੱਖਣਾ ਸਾਡੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਹੈ।”

ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਜਾਂ ਵਿਦੇਸ਼ ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ ਆਪਣਾ ਮੁਲਕ ਜਾਂ ਦੇਸ਼ ਛੱਡ ਕੇ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਜਾ ਕੇ ਨਿਵਾਸ ਕਰਨਾ। ਪੁਰਾਤਨ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਮਨੁੱਖ ਆਪਣੀਆਂ ਜ਼ਰੂਰਤਾਂ ਕਰਕੇ ਇੱਕ ਸਥਾਨ ਤੋਂ ਦੂਜੇ ਸਥਾਨ ਵੱਲ ਜਾਂਦਾ ਸੀ, ਪਰ ਅੱਜ ਦੇ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਵਿੱਚ ਵਿਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿੱਚ ਜਾ ਕੇ ਵੱਸਣ ਦੀ ਪ੍ਰਵਿਰਤੀ ਬਹੁਤ ਵੱਧ ਗਈ ਹੈ।

ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਵਿੱਚ ਵਿਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿੱਚ ਜਾ ਕੇ ਵੱਸਣ ਦੀ ਪ੍ਰਥਾ ਕਾਫ਼ੀ ਪੁਰਾਣੀ ਹੈ। ਆਪਣਾ ਦੇਸ਼ ਛੱਡ ਕੇ ਕਿਸੇ ਦੂਜੇ ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਜਾ ਵੱਸਣਾ ਕੋਈ ਆਸਾਨ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ। ਕਿਸੇ ਲਈ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਜਾਣਾ ਸੌਖ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਲਈ ਮਜ਼ਬੂਰੀ। ਦਸ-ਵੀਹ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਜੇ ਪੰਜਾਬੀ ਆਪਣੇ ਸ਼ੌਂਕ ਕਰਕੇ ਵਿਦੇਸ਼ ਜਾਂਦੇ ਸਨ, ਤਾਂ ਅੱਜ ਦੇ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਸੋਸ਼ਲ ਮੀਡੀਆ ਉੱਤੇ ਵਿਦੇਸ਼ਾਂ ਦੀ ਚਮਕ-ਧਮਕ ਅਤੇ ਉੱਥੇ ਦੀ ਕਮਾਈ ਦੇਖ ਕੇ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਵਿੱਚ ਬਾਹਰ ਜਾਣ ਦੀ ਇੱਛਾ ਦਿਨੋ-ਦਿਨ ਵਧ ਰਹੀ ਹੈ।

ਪ੍ਰਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿੱਚ ਜਿੱਥੇ ਵੀ ਪੰਜਾਬੀ ਵੱਸੇ ਹਨ, ਉੱਥੇ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਆਪਣੀ ਵੱਖਰੀ ਪਛਾਣ ਬਣਾਈ ਹੈ। ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਲਗਭਗ ਹਰ ਕੋਨੇ ਵਿੱਚ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਦਾ ਬੋਲਬਾਲਾ ਹੈ। ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਨੇ ਪੰਜਾਬੀ ਸਭਿਆਚਾਰ ਨੂੰ ਦੁਨੀਆ ਭਰ ਵਿੱਚ ਫੈਲਾਇਆ ਹੈ। ਕਈ ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਿੱਚ ਤਾਂ “ਮਿੰਨੀ ਪੰਜਾਬ” ਬਣ ਚੁੱਕੇ ਹਨ, ਪਰੰਤੂ ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਕੁਝ ਚੁਣੌਤੀਆਂ ਵੀ ਜੁੜੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ। ਅੱਜ-ਕੱਲ੍ਹ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਪੰਜਾਬੀ ਆਪਣੀ ਜ਼ਮੀਨ-ਜਾਇਦਾਦ ਵੇਚ ਕੇ ਵਿਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿੱਚ ਵੱਸ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਸ ਨਾਲ ਕਈ ਵਾਰ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਵਿਰਸਾ ਅਤੇ ਸਭਿਆਚਾਰ ਵੀ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਮੌਜੂਦ ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਆਰਥਿਕ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਵੀ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਵਿਦੇਸ਼ਾਂ ਵੱਲ ਧੱਕ ਰਹੀਆਂ ਹਨ।

ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਦਾ ਮੁੱਖ ਕਿੱਤਾ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਹੈ, ਪਰ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਵਿੱਚ ਵੀ ਕਈ ਮੁਸ਼ਕਲਾਂ ਆ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਧਰਤੀ ਹੇਠਲੇ ਪਾਣੀ ਦਾ ਪੱਧਰ ਘਟਣਾ, ਕਦੇ ਸੋਕਾ ਤੇ ਕਦੇ ਵੱਧ ਮੀਂਹ ਪੈਣਾ, ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਫ਼ਸਲਾਂ ਦੀ ਪੈਦਾਵਾਰ ਘਟ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਪੜ੍ਹੇ-ਲਿਖੇ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਪਸੰਦ ਦੀ ਨੌਕਰੀ ਨਾ ਮਿਲਣਾ ਵੀ ਇੱਕ ਵੱਡੀ ਸਮੱਸਿਆ ਹੈ।

ਇੱਕ ਹੋਰ ਗੱਲ ਜਿਸਨੂੰ ਅਸੀਂ ਨਕਾਰ ਨਹੀਂ ਸਕਦੇ, ਉਹ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਨੌਜਵਾਨ ਵਰਗ ਆਪਣੇ ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਕਈ ਵਾਰ ਸ਼ਰਮ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਵਿਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿੱਚ ਪੈਸੇ ਦੀ ਖਾਤਰ ਕੋਈ ਵੀ ਕੰਮ ਕਰਨ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਅੱਜ ਦੇ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਦੁਆਬਾ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਕਈ ਘਰਾਂ ਵਿੱਚ ਸਿਰਫ਼ ਬਜ਼ੁਰਗ ਜਾਂ ਬੱਚਿਆਂ ਦੇ ਮਾਤਾ-ਪਿਤਾ ਹੀ ਰਹਿ ਗਏ ਹਨ, ਜਦਕਿ ਨੌਜਵਾਨ ਵਰਗ ਵਿਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿੱਚ ਵੱਸ ਗਿਆ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਵੱਡੇ ਘਰ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਪਰ ਵਿਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿੱਚ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਰਹਿਣ ਲਈ ਛੋਟੇ ਕਮਰੇ ਲੱਭਣੇ ਪੈਂਦੇ ਹਨ। ਕਈ ਵਾਰ ਵਿਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿੱਚ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਨੂੰ ਕਠਿਨ ਹਾਲਾਤਾਂ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਵੀ ਕਰਨਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ।

ਬਾਹਰਲੇ ਮੁਲਕਾਂ ਵਿੱਚ ਵਧ ਰਹੀ ਅਸਮਾਨਤਾ ਅਤੇ ਮੁਕਾਬਲੇਬਾਜ਼ੀ ਵੀ ਕਈ ਵਾਰ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਨੂੰ ਗਲਤ ਰਸਤੇ ਵੱਲ ਧੱਕ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਆਏ ਦਿਨ ਅਜਿਹੀਆਂ ਖ਼ਬਰਾਂ ਸੁਣਨ ਨੂੰ ਮਿਲਦੀਆਂ ਹਨ ਜੋ ਮਨ ਨੂੰ ਝੰਜੋੜ ਦਿੰਦੀਆਂ ਹਨ।

ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ, ਕੁਝ ਲੋਕ ਜੋ ਵਿਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿੱਚ ਰਹਿ ਕੇ ਮੁੜ ਪੰਜਾਬ ਆਏ ਹਨ, ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਪਿੰਡਾਂ ਦੀ ਤਰੱਕੀ ਵਿੱਚ ਵੀ ਯੋਗਦਾਨ ਦਿੱਤਾ

ਹੈ। ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਪਿੰਡਾਂ ਦੇ ਹਸਪਤਾਲਾਂ ਵਿੱਚ ਨਵੀਆਂ ਤਕਨੀਕਾਂ ਲਿਆਂਦੀਆਂ, ਸਕੂਲਾਂ ਦਾ ਪੱਧਰ ਉੱਚਾ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਸਫ਼ਾਈ ਵੱਲ ਧਿਆਨ ਦਿੱਤਾ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਵਿਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿੱਚ ਕਮਾਈ ਕਰਕੇ ਜੋ ਪੈਸਾ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਭੇਜਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਆਰਥਿਕਤਾ ਨੂੰ ਵੀ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਉਲਟ ਕਈ ਵਾਰ ਵਿਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿੱਚ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਨੂੰ ਕਈ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਨਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਪਰਿਵਾਰ ਤੋਂ ਦੂਰ ਰਹਿਣ ਕਾਰਨ ਉਹ ਡਿਪਰੈਸ਼ਨ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਵੀ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਕੁਝ ਨੌਜਵਾਨ ਗੈਰ-ਕਾਨੂੰਨੀ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ “ਡਾਂਕੀ ਰੂਟ” ਰਾਹੀਂ ਵਿਦੇਸ਼ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਮੁਸ਼ਕਲਾਂ ਵਿੱਚ ਫ਼ਸ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਆਪਣੇ ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਹਰ ਮਨੁੱਖ ਰਾਜੇ ਵਰਗਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਵਿਅਕਤੀ ਆਪਣੇ ਘਰ ਅਤੇ ਪਰਿਵਾਰ ਦੇ ਨੇੜੇ ਹੈ, ਉਸ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਧਨਵਾਨ ਇਸ ਦੁਨੀਆ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਨਹੀਂ। ਵਿਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿੱਚ ਜੁੜਦੇ ਕਈ ਪੰਜਾਬੀ ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਆਪਣੇ ਵਿਰਸੇ ਅਤੇ ਸਭਿਆਚਾਰ ਤੋਂ ਦੂਰ ਹੁੰਦੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ।

ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਮੌਜੂਦ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਬੇਰੁਜ਼ਗਾਰੀ, ਗਰੀਬੀ ਅਤੇ ਤਕਨੀਕੀ ਵਿਕਾਸ ਦੀ ਘਾਟ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨਾ ਬਹੁਤ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਜੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਹੀ ਵਧੀਆ ਮੌਕੇ ਅਤੇ ਵਿਕਾਸ ਦੇ ਰਾਹ ਬਣਾਏ ਜਾਣ ਤਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਵਿਦੇਸ਼ ਜਾਣ ਦੀ ਲੋੜ ਮਹਿਸੂਸ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗੀ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ ਮੁੜ ਇੱਕ ਖੁਸ਼ਹਾਲ ਪ੍ਰਾਂਤ ਬਣਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਅੱਜ ਦੇ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਵਿੱਚ ਨਵੀਆਂ ਯੋਗਤਾਵਾਂ ਅਤੇ ਹੁਨਰਾਂ ਨੂੰ ਉਭਾਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ, ਤਾਂ ਜੋ ਉਹ ਨੌਕਰੀਆਂ ਲੱਭਣ ਵਾਲੇ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਨੌਕਰੀਆਂ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਬਣ ਸਕਣ।

ਅੰਤ ਵਿੱਚ ਇਹ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਪੰਜਾਬੀ ਏਕਤਾ ਅਤੇ ਭਾਈਚਾਰੇ ਨਾਲ ਰਹਿਣ, ਤਾਂ ਉਹ ਭਾਵੇਂ ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਹੋਣ ਜਾਂ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ, ਕਦੇ ਵੀ ਡੋਲ ਨਹੀਂ ਸਕਦੇ। ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਵਿਰਸਾ ਅਤੇ ਸਭਿਆਚਾਰ ਕਾਇਮ ਰੱਖਣ ਲਈ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਦਾ ਪੰਜਾਬ ਨਾਲ ਜੁੜਿਆ ਰਹਿਣਾ ਬਹੁਤ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ।

ਨੂਰ

ਡੀ.ਏ.ਵੀ. ਕਾਲਜ, ਅਬੋਹਰ

ਯੁਵਾ ਪ੍ਰਵਾਸ ਦੇ ਰੁਝਾਨ

ਭੂਮਿਕਾ:

ਅੱਜ ਦੇ ਯੁੱਗ ਵਿੱਚ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਦੇਖੀ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਦਾ ਆਪਣੇ ਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਦੂਜੇ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵੱਲ ਦੌੜਨਾ ਹੈ। ਇਹ ਕੋਈ ਨਵੀਂ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਯੁੱਗਾਂ ਤੋਂ ਲੋਕ ਆਪਣੇ ਬਿਹਤਰ ਭਵਿੱਖ ਦੀ ਖਾਤਰ ਇੱਕ ਥਾਂ ਤੋਂ ਦੂਜੀ ਥਾਂ ਜਾਂਦੇ ਆ ਰਹੇ ਹਨ। ਜੇ ਅਸੀਂ ਪੁਰਾਣੇ ਸਮਿਆਂ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰੀਏ ਤਾਂ ਵਿਸ਼ਵ ਦੀਆਂ ਸਭ ਤੋਂ ਪੁਰਾਤਨ ਸਭਿਅਤਾਵਾਂ ਦੇ ਲੋਕ ਵੀ ਬਿਹਤਰ ਮੌਕਿਆਂ ਦੀ ਭਾਲ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਥਾਂ ਤੋਂ ਦੂਜੇ ਥਾਂ ਜਾਂਦੇ ਰਹੇ ਹਨ।

ਅੱਜ ਦੇ ਦੌਰ ਵਿੱਚ ਵੀ ਇਹੋ ਕੁਝ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਪਰ ਕਿਤੇ ਨਾ ਕਿਤੇ ਇਹ ਇੱਕ ਮਨੋਰੰਜਨ ਜਾਂ ਦਿਖਾਵੇ ਦੀ ਗਤੀਵਿਧੀ ਬਣਦਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਕਈ ਨੌਜਵਾਨ ਇਸਨੂੰ ਗੰਭੀਰਤਾ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਲੈਂਦੇ ਅਤੇ ਮਜ਼ਾਕ ਵਾਂਗ ਲੈ ਬੈਠਦੇ ਹਨ। ਬੇਸ਼ਕ ਬਾਹਰ ਜਾਣ ਨਾਲ ਵਧੀਆ ਮੌਕੇ ਮਿਲਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਭਵਿੱਖ ਸੰਵਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ਪਰ ਜਦੋਂ ਆਪਣੇ ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਵੀ ਬਹੁਤ ਕੁਝ ਉਪਲਬਧ ਹੈ ਤਾਂ ਬਾਹਰ ਜਾਣ ਦੀ ਲੋੜ ਕਿਉਂ ਪੈਂਦੀ ਹੈ? ਇੱਥੇ ਵੀ ਨੌਕਰੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਵਧੀਆ ਪੜ੍ਹਾਈ ਦੇ ਮੌਕੇ ਹਨ।

ਬਾਹਰ ਜਾਣ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਕਈ ਕਾਰਨ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ, ਜੋ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਹਨ-

ਉਤਸੁਕਤਾ:

ਉਤਸੁਕਤਾ ਜਾਂ ਚਾਹ ਵੀ ਇੱਕ ਵੱਡਾ ਕਾਰਨ ਹੈ। ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਬੱਚੇ ਬਾਹਰ ਜਾਣ ਦੀ ਖਾਹਿਸ਼ ਰੱਖਦੇ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦਾ ਵੱਡਾ ਤਜਰਬਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਇੱਕ 18 ਸਾਲ ਦਾ ਨੌਜਵਾਨ ਅਕਸਰ ਆਪਣੀ ਹੀ ਬਣਾਈ ਹੋਈ ਕਲਪਨਾਤਮਿਕ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿੱਚ ਮਸ਼ਰੂਫ਼ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਕਈ ਵਾਰ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਸਹੀ ਤੇ ਗ਼ਲਤ ਦੀ ਪੂਰੀ ਪਹਿਚਾਣ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ।

ਉਹਨਾਂ ਵਿੱਚ ਹਰ ਚੀਜ਼ ਨੂੰ ਜਾਣਨ ਦੀ ਲਾਲਸਾ ਬਹੁਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਬਿਨਾਂ ਨਤੀਜਿਆਂ ਬਾਰੇ ਸੋਚੇ ਉਹ ਵਿਦੇਸ਼ ਜਾਣ ਦੀ ਜ਼ਿੱਦ ਕਰ ਬੈਠਦੇ ਹਨ। ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਜਦੋਂ ਮੁਸ਼ਕਲਾਂ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਨਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਵੇਲੇ ਘਰ ਦੀਆਂ ਯਾਦਾਂ ਆਉਂਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਮਾਂ ਦੇ ਹੱਥਾਂ ਦੀ ਰੋਟੀ ਯਾਦ ਆਉਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਈ ਨੌਜਵਾਨ ਬਿਨਾਂ ਸੋਚੇ-ਸਮਝੇ ਕਦਮ ਚੁੱਕ ਕੇ ਆਪਣੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਨੂੰ ਮੁਸ਼ਕਲਾਂ ਵਿੱਚ ਪਾ ਲੈਂਦੇ ਹਨ।

ਸਿੱਖਿਆ:

ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਵਿਦਿਆ ਦਾ ਜੀਵਨ ਉੱਤੇ ਡੂੰਘਾ ਅਸਰ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਇਨਸਾਨ ਸਿੱਖਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਉਸਨੂੰ ਆਪਣੀ ਅਸਲ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵਿੱਚ ਅਮਲ ਵਿੱਚ ਲਿਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਬਿਹਤਰ ਸਿੱਖਿਆ ਦੀ ਖਾਤਰ ਵੀ ਕਈ ਨੌਜਵਾਨ ਵਿਦੇਸ਼ਾਂ ਵੱਲ ਰੁਝਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਹਾਲਾਂਕਿ ਸਾਡੇ ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਵੀ ਉੱਚ ਦਰਜੇ ਦੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਉਪਲੱਬਧ ਹੈ। ਕਈ ਮਹਾਨ ਵਿਅਕਤੀ ਅਜਿਹੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇੱਥੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹੋਏ ਹੀ ਵੱਡੀਆਂ ਕਾਮਯਾਬੀਆਂ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀਆਂ ਹਨ। ਉਦਾਹਰਨ ਵਜੋਂ ਭਾਰਤ ਦੀ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ **ਦ੍ਰੌਪਦੀ ਮੁਰਮੂ** ਇਲਾਕੇ ਤੋਂ ਸੰਬੰਧਿਤ ਹਨ ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਸਿੱਖਿਆ ਅਤੇ ਮਿਹਨਤ ਦੇ ਬਲਬੂਤੇ ਇਸ ਉੱਚੇ ਅਹੁਦੇ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੋਰ ਵੀ ਕਈ ਲੋਕ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਰਹਿ ਕੇ ਹੀ ਵੱਡੀਆਂ ਉਪਲਬਧੀਆਂ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀਆਂ ਹਨ।

ਇਸ ਲਈ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਨੂੰ ਸਹੀ ਦਿਸ਼ਾ ਦਿਖਾਉਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ।

ਸੰਗਤ ਦਾ ਅਸਰ ਅਤੇ ਦਿਖਾਵਾ:

ਜਿਵੇਂ ਛੋਟੇ ਬੱਚੇ ਆਪਣੇ ਹਾਈਆਂ ਕੋਲ ਨਵੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਵੇਖ ਕੇ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਮੰਗ ਕਰਨ ਲੱਗ ਪੈਂਦੇ ਹਨ, ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਵਿੱਚ ਵੀ ਦਿਖਾਵੇ ਅਤੇ ਰੀਸ ਦਾ ਰੁਝਾਨ ਵੱਧ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਜੇਕਰ ਚਾਰ ਦੋਸਤਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਦੋ ਵਿਦੇਸ਼ ਚਲੇ ਜਾਣ ਤਾਂ ਬਾਕੀ ਦੋ ਵਿੱਚ ਵੀ ਬਾਹਰ ਜਾਣ ਦੀ ਇੱਛਾ ਪੈਦਾ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਜੋ ਉਹ ਵੀ ਉਹਨਾਂ

ਵਾਂਗ ਜੀਵਨ ਜੀ ਸਕਣ। ਅੱਜ ਦੀ ਪੀੜ੍ਹੀ ਵਿੱਚ ਇਹ ਇੱਕ ਨਵੀਂ ਬਿਮਾਰੀ ਵਾਂਗ ਫੈਲ ਰਹੀ ਹੈ, ਜਿਸਨੂੰ ਰੀਸ ਜਾਂ ਦਿਖਾਵਾ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, “ਖਰਬੂਜੇ ਨੂੰ ਦੇਖ ਕੇ ਖਰਬੂਜਾ ਰੰਗ ਫੜਦਾ ਹੈ।” ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਈ ਨੌਜਵਾਨ ਸਿਰਫ਼ ਦਿਖਾਵੇ ਦੇ ਕਾਰਨ ਘਰ ਛੱਡ ਕੇ ਵਿਦੇਸ਼ ਜਾਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਆਰਥਿਕ ਸਥਿਤੀ:

ਹਰ ਨੌਜਵਾਨ ਇੱਕੋ ਜਿਹਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇੱਕ ਸਿੱਕੇ ਦੇ ਦੋ ਪਹਿਲੂ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਕਈ ਨੌਜਵਾਨ ਅਜਿਹੇ ਵੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਿਰ ਤੇ ਪਰਿਵਾਰ ਦੀਆਂ ਵੱਡੀਆਂ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਮਜ਼ਬੂਰੀ ਵੱਸ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਵਿਦੇਸ਼ ਜਾਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ।

ਜੇ ਆਰਥਿਕ ਸਥਿਤੀ ਕਮਜ਼ੋਰ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਇਨਸਾਨ ਲਈ ਜੀਵਨ ਬਿਤਾਉਣਾ ਮੁਸ਼ਕਲ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਕੁਝ ਨੌਜਵਾਨ ਆਪਣੇ ਘਰ-ਪਰਿਵਾਰ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਨਿਭਾਉਣ ਲਈ ਵਿਦੇਸ਼ਾਂ ਦਾ ਰੁੱਖ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਸਾਡੇ ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਅਕਸਰ ਨੌਕਰੀਆਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ ਕਠਿਨ ਮੁਕਾਬਲੇ ਅਤੇ ਕਈ ਵਾਰ ਪੈਸੇ ਦੀ ਵੀ ਲੋੜ ਪੈਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਕਾਰਨ ਕਈ ਲੋਕ ਬੇਰੁਜ਼ਗਾਰ ਰਹਿ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਵਿਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿੱਚ ਛੋਟਾ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਵੀ ਆਪਣੀ ਮਿਹਨਤ ਦੀ ਕਮਾਈ ਮਿਲ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਸਮਾਜਿਕ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ:

ਸਮਾਜ ਵਿੱਚ ਵੀ ਕਈ ਅਜਿਹੀਆਂ ਬੁਰਾਈਆਂ ਹਨ ਜੋ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਨੂੰ ਵਿਦੇਸ਼ ਵੱਲ ਖੱਕਦੀਆਂ ਹਨ। ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਜਾਤੀਵਾਦ। ਅੱਜ ਵੀ ਸਾਡੇ ਸਮਾਜ ਵਿੱਚ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਜਾਤ, ਪਹਿਰਾਵੇ, ਖਾਣ-ਪੀਣ ਜਾਂ ਬੋਲਚਾਲ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਅੰਕਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਕਈ ਵਾਰ ਗਰੀਬ ਜਾਂ ਪਿੱਛੜੇ ਵਰਗ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨਾਲ ਭੇਦਭਾਵ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸਦੇ ਉਲਟ ਵਿਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿੱਚ ਅਜਿਹੀ ਸੋਚ ਘੱਟ ਮਿਲਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਵੀ ਕੁਝ ਲੋਕ ਵਿਦੇਸ਼ਾਂ ਵੱਲ ਰੁਝਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਵਿਦੇਸ਼ ਹੀ ਕਿਉਂ?

ਸਾਡਾ ਆਪਣਾ ਦੇਸ਼ ਵੀ ਬਹੁਤ ਸੋਹਣਾ ਅਤੇ ਸੰਭਾਵਨਾਵਾਂ ਨਾਲ ਭਰਪੂਰ ਹੈ। ਇੱਥੇ ਵੀ ਮੌਕਿਆਂ ਦੀ ਕੋਈ ਘਾਟ ਨਹੀਂ। ਸਿਰਫ਼ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਪਹਿਚਾਣਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਇੱਥੇ ਰਹਿ ਕੇ ਵੀ ਨੌਜਵਾਨ ਵੱਡੀਆਂ ਉਪਲਬਧੀਆਂ ਹਾਸਲ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ।

ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਮੁੰਡਿਆਂ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਕੁੜੀਆਂ ਵੀ ਹਰ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਅੱਗੇ ਵੱਧ ਰਹੀਆਂ ਹਨ- ਚਾਹੇ ਖੇਡਾਂ ਦਾ ਮੈਦਾਨ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਪੜ੍ਹਾਈ ਦਾ ਖੇਤਰ। ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਵਿੱਚ ਬੇਅੰਤ ਸਮਰੱਥਾ ਹੈ। ਜੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਸਹੀ ਦਿਸ਼ਾ ਮਿਲੇ ਤਾਂ ਉਹ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਤਕਦੀਰ ਬਦਲ ਸਕਦੇ ਹਨ।

ਰੋਕਥਾਮ:

ਅੱਜ-ਕੱਲ੍ਹ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਵਿੱਚ ਵਿਦੇਸ਼ ਜਾਣ ਦਾ ਰੁਝਾਨ ਇੱਕ ਮਹਾਮਾਰੀ ਵਾਂਗ ਫੈਲਦਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਜੇ ਇਸ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲਿਆ ਨਾ ਗਿਆ ਤਾਂ ਭਵਿੱਖ ਵਿੱਚ ਇਹ ਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਕਮਜ਼ੋਰ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਦੇ ਹਿੱਤ ਵਿੱਚ ਢੁਕਵੇਂ ਕਦਮ ਚੁੱਕਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ।

ਇੱਥੇ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਦੇ ਮੌਕੇ ਵਧਾਏ ਜਾਣ, ਸਿੱਖਿਆ ਨੂੰ ਹੋਰ ਸੁਧਾਰਿਆ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਹਰ ਨੌਜਵਾਨ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਯੋਗਤਾ ਅਨੁਸਾਰ ਮੌਕੇ ਮਿਲਣ।

ਸਿੱਟਾ

ਨੌਜਵਾਨ ਸਾਡੇ ਦੇਸ਼ ਦਾ ਭਵਿੱਖ ਹਨ। ਉਹ ਇੱਕ ਨਾਦਾਨ ਬਾਲਕ ਵਾਂਗ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਹੀ ਦਿਸ਼ਾ ਦੀ ਲੋੜ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਜੇ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਹੌਸਲਾ ਅਫ਼ਜ਼ਾਈ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਸਹੀ ਮਾਰਗਦਰਸ਼ਨ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਉਹ ਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਨਵੀਂ ਉਚਾਈਆਂ ਤੱਕ ਲੈ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ।

ਜੇ ਸਾਡੇ ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਹੀ ਵਧੀਆ ਮੌਕੇ ਉਪਲਬਧ ਹੋਣ ਤਾਂ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਨੂੰ ਵਿਦੇਸ਼ ਜਾਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੀ ਮਹਿਸੂਸ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗੀ। ਇਹ ਇਕ ਗੰਭੀਰ ਅਤੇ ਵਿਚਾਰਯੋਗ ਵਿਸ਼ਾ ਹੈ।

ਦਰਸ਼ਨਪ੍ਰੀਤ ਕੌਰ
ਏ.ਐਸ.ਕਾਲਜ ਫਾਰ ਵੀਮਨ, ਖੰਨਾ

संपादकीय

साहित्य केवल शब्दों का संयोजन नहीं, बल्कि मनुष्य की संवेदनाओं, अनुभवों और विचारों का जीवंत दस्तावेज़ है। यह वह दर्पण है जिसमें समाज अपनी वास्तविक छवि देख सकता है। समाज की अच्छाइयाँ और बुराइयाँ साहित्य में दिखाई पड़ती हैं।

कविता, कहानी या निबंध—हर विधा अपने भीतर एक गहरी दृष्टि समेटे होती है। यह दृष्टि हमें अपने भीतर झांकने का अवसर देती है। साहित्य हमारे भीतर आस-पास की दुनिया को नए नज़रिये से देखने की क्षमता विकसित करता है। आज के युग में साहित्य की भूमिका और भी महत्वपूर्ण हो जाती है। जब त्वरित सूचना और सतही अभिव्यक्ति का बोलबाला है, साहित्य हमें ठहरकर सोचने की प्रेरणा देता है। साहित्य हमें किसी विषय पर गहन विचार करने की शक्ति प्रदान करता है।

साहित्य न केवल मनोरंजन करता है, बल्कि सामाजिक चेतना को भी जागृत करता है। साहित्य का एक महत्वपूर्ण दायित्व यह भी है कि वह समाज को नई दिशा दिखाए। आज के समय में साहित्य को समाज के महत्वपूर्ण प्रश्नों पर विचार करना और मानवीय मूल्यों की रक्षा करनी होगी। युवा वर्ग, जो किसी भी राष्ट्र की शक्ति होता है, इस बदलाव में सबसे बड़ा भागीदार है। उन्हें न केवल तकनीकी रूप से सशक्त बनना है, बल्कि नैतिक मूल्यों को भी अपने जीवन में अपनाना है। साहित्य युवाओं को जिम्मेदार नागरिक बनाने में महत्वपूर्ण भूमिका अदा करता है और समाज में एक सकारात्मक सोच का निर्माण करता है।

साहित्य एक निरंतर यात्रा है—विचारों, भावनाओं और अभिव्यक्तियों की यात्रा। इस यात्रा में हम सभी सहभागी हैं। 'जवां तरंग' पत्रिका के माध्यम से विद्यार्थी भी इस यात्रा में अपना अमूल्य योगदान दे रहे हैं। आशा है कि शब्दों की यह दुनिया हमारी संवेदनाओं को और अधिक गहराई से छू सकेगी।

Sarjeet Kaur

डॉ. सर्वजीत कौर बराड़

संपादक

(हिंदी-अनुभाग)

प्रिंसिपल, गुरु नानक नैशनल कॉलेज, दोराहा

(सह संपादक)

डॉ. मोनिका कपूर वर्मा

शुकदेवा कृष्णा कॉलेज ऑफ एजुकेशन फॉर गर्ल्स, मोगा

(सह संपादक)

डॉ. सौरभ कुमार

एस. सी. डी. सरकारी कॉलेज, लुधियाना

विषय-सूची

खंड: कविता रचना

	नाम	पृष्ठ संख्या
1. मेरे सपनों का संसार	करनी दास	62
2. प्रेम और जीवन	जया	62
3. सपने	नेहा कुमारी	63
4. रोशनी और परछाईयां	मानव बड़वाल	64
5. जरा फासले से	करनी दास	65

खंड: कहानी रचना

6. सोशल मीडिया	सृष्टि	66
7. पानी	साक्षी शुक्ला	68
8. डूबता पंजाब	जया प्रभा	69

खंड: लेख रचना

9. समाज और राजनीति	मनीशा	72
10. युवा प्रवास के रुझान या प्रवृत्तियाँ	लवली	73
11. मोबाइल फोन का मनुष्य संबंधों पर प्रभाव	सूरज	75

मेरे सपनों का संसार

कुछ सोच के घर से निकला हूँ,
आज अपने अंदर से निकला हूँ,
एक लंबे सफर पर निकला हूँ,
ये दुनिया मुझसे अनजानी थी,
मुझसे हर शह बेगानी थी,
पर आज यकीन से कहता हूँ,
कुछ शुक्र भी है कुछ शिकवा भी,
देख ली मैंने दुनिया भी,
हाँ ! उसमें कोई दो राय नहीं,
यह दुनिया रास कुछ आई नहीं,
जो जुबां पे आए थे प्यार लिए,
बेवफाई का भी दारोमदार लिए,
यहाँ आम ये मंजर मिलता है,
हर जेब में खंजर मिलता है,
यहाँ इश्क होता है तो क्या-क्या होता है,
होता कुछ नहीं तमाशा होता है
काला सा नूर है दुनिया का,
धोखा दस्तूर है दुनिया का,

पर क्यों?
दिन रात बदल दूँ, अगर जोर चले,
ये हालात बदल दूँ, अगर जोर चले,
जोर चले तो दुनिया को कुछ,
अपने तौर चला दूँ मैं,
तो नफरत करने वाली जो,
हर इक तस्वीर जला दूँ मैं,
यहाँ फूलों जैसे आँचल में,
कांटे नहीं बन फूल रहें,
मेरी ख्वाबीदा दुनिया का,
बस इतना ही उसूल रहे,
कि प्यार के बदले प्यार मिले,
और नफरतों से प्यार ना हो,
इक छत तले दो दिल रहें,
तो दिलों में कोई दीवार ना हो।

करनी दास
डी.ए.वी कालेज, अबोहर

प्रेम और जीवन

मिली थी जिन्दगी किसी के काम आने के लिए,
पर बीत रही है कागज के चंद टुकड़े कमाने के लिए,

अगर तुम कहो तो एक काम करते हैं,
जीवन की सभी उलझनों का समाधान करते हैं,
प्रेम का जीवन में होना है जरूरी,
क्यों न इसी का आदान-प्रदान करते हैं,

तो चलो, अगर मैं कहूँ कि तुम प्रेम हो,
तो तुम मुझे समझ पाओगे क्या ?
भाग रहे हैं सब तरक्की की कतार में,
तुम सुकून के दो पल, मेरे लिए, ठहर जाओगे क्या ?

इन्सान भटक गया है अपनी ही धुन में,
तुम मुझे मेरी याद दिलाओगे क्या ?
अगर मैं बनी राधा, तो तुम,
कृष्ण बन मेरी रक्षा कर पाओगे क्या ?
जीवन में प्रेम के क्या हैं मायने,
तुम सब को बतला पाओगे क्या ?

अरे ! क्या करोगे इस जीवन का,
जब जीवन में वो पल न रहा,
उलझती रही जिन्दगी दिन-ब-दिन,
पर इसका कोई हल न रहा,

जिम्मेदारियों ने घेरा सबको,
अपनों के लिए ही एक पल न रहा,
सोच क्या होगा उस मेहनत का ?
जिस सब्र का कोई फल न रहा,

यकीन मान, अगर तुम कहते हो,
तो एक काम करते हैं,

जीवन की सभी उलझनों का समाधान करते हैं,
प्रेम का जीवन में होना, है जरूरी,
क्यों न इसी का आदान-प्रदान करते हैं।

जया
मास्टर तारा सिंह मैमोरियल कालेज, लुधियाना

सपने

कुछ खुली तो कुछ बंद आँखों से आएँगे,
ये सपने हैं जिसमें हम जो चाहें बन जाएँगे।
न लगे रुपया-पैसा, न जरूरत कोटी गाड़ी की,
उम्मीदें और चाह हो जिसमें, उसने सपनों की सवारी की।

अलग हैं सपने रिक्शे वाले के,
भिन्न हैं कार चलाने वालों के।
बच्चा देखे अलग ही सपने,
अलग हैं बूढ़े-जवानों के।

प्रतिभागी चाहे बनूँ विजेता,
झंडा मैं अपना फहराऊँ।
प्रतिपक्षियों को पीछे छोड़,
सबसे आगे मैं आऊँ।

कुछ लोगों के ओहदे होते हैं,
बाकी 'इत्यादि' होते हैं।
और ये 'इत्यादि' ही हैं,
जिनके 'सपने' कुचल दिए जाते हैं।

कुछ सपने धूप में सिकते हैं,
घर की रोटी के लिए।
और कुछ को पूरी करने में रातें बीतती,

आँखें मोटी-मोटी लिए।

मुझे भी सपने आते हैं,
थोड़े पूरे बाकी अधूरे रह जाते हैं।
सपने मेरे नीलकमल से,
कुछ हैं दहकती ज्वाला से।
अंबर की ऊचाई के जैसे,
कुछ ज्ञान की पाठशाला से।

चंचल मन के चंचल पंछी,
उड़ते हैं, इठलाते हैं।
कुछ सपने मैं दिन में देखूँ,
कुछ रात में आते हैं।

बन मोरनी नाचूँ मैं,
या बन जाऊँ रात की रानी का फूल।
मन चाहे जाऊँ इधर-उधर,
जैसे हवा के साथ धूल।

बन जुगनू मैं जाना चाहूँ,
जहाँ पर अंधकार हो।
बन बाती जलना चाहूँ,
जिससे औरों के सपने साकार हों।

सपने साहस, संघर्ष से पूरे होते हैं,
और जिनमें न हो वो सपने नहीं 'किस्मत' कहलाती है।
बलिदान दिया हो जिसने,
उसे सपनों की असली खुशबू आती है।

सपने देखो, तस्वीर बदलेगी,
तेरी, मेरी, देश की तकदीर बदलेगी।

'जिंदा लाश' बनना, सोच के गलियारों में है,
सपने देखना या न देखना, मस्तिष्क के विचारों में है।

ऐसे ही कुछ सपने मेरी कलम के,
मेरे शब्दों के मेरी कविता के।

नेहा कुमारी
बी.सी.एम. कालेज आफ एजुकेशन,
सैक्टर-32, लुधियाना

रोशनी और परछाईयां

वो आईने में कुछ और नजर आता है,
वो अंधेरा होते ही बदल जाता है,
वो दिन का हँसी वाला चेहरा,
रात होते ही उस पे, गम नजर आता है,
क्या कुछ छुपा रहा है वो,
और क्या कुछ लोगों से छुपाया जाता है,
कभी बैठो किसी कवि के साथ में आप,
और दो शेयर सुन लो इत्मीनान से,
मालूम होगा कैसे असल में मुस्कुराया जाता है,
लोग पूछते हैं, आप परछाईयों पर लिखते क्यों नहीं?
तो क्या करूँ, लिख दूँ अपनी कहानी इस बारे में?
छोड़ो लोगों को यहाँ, झूठी हँसी हँसने दो,
वरना सोचेंगे ये कवि कहाँ खींच रहे हैं जंजाल में,
मैं थक गया हूँ, लोगों को रोशनी में झूठा मुस्कुराता देख,
शायद वो भूल जाते हैं, सच पीछे ही है खड़ा,
बस परछाई के नकाब में,
तभी कवि रात में लिखते हैं,
जब परछाई मिल जाती है आप में,

तब मैं अपने आप से सवाल करता हूँ,
और जवाब भी आता है अपने आप से,
वो गलत था या सही?
अगर सही था तो सही होकर गलत कैसे?
बता वो ख्याल रात का था?
अगर ऐसा है, तो तुम नहीं हो कवि जैसे?
पर ये मैं किस पर ऊंगली उठा रहा हूँ!
जब कोई बैठा ही नहीं मेरे साथ में,
ये मैं बोल रहा हूँ?
या मैं ही बोल रहा हूँ अपने आप से,
पर ये ही तो खूबसूरती है ना जिन्दगी की,
कि रोशनी और परछाईयाँ मिल कर कवि बन जाते हैं,
और दिन और रात मिल कर शाम,
अब ये आईना देखता हूँ, तो वो मुस्कुराता है मुझ पर,
तो कवि अब आप ही दो इस कविता का नाम।

मानव बड़वाल
चंडीगढ़ कालेज आफ इंजीनियरिंग एण्ड टेक्नालोजी,
सैक्टर-26, चंडीगढ़

जरा फासले से

जरा देखो तो आसमां में,
सितारों वाले मकां में,
चाँद कितना हसीं नजर आता है !
लाखों ने उतारना चाहा जमीं पे,
मगर आज भी वहीं नजर आता है,
अगर आ जाता चाँद जमीं पे,
मिल जाता हमें यहीं पे,
तो क्या उसकी कीमत उतनी ही होती ?
हमें चाँद से मुहब्बत उतनी ही होती ?
कहीं ये फासला ही तो नहीं,
जो चाँद को इतना हसीन बनाता है !
जो सितारों भरे आसमां को
बेहतर से बेहतरीन बनाता है !

दुनिया भी चाँद के जैसी है,
ये दूर से दिखती ऐसी है,
तो कभी किसी से मुहब्बत हो,
और मिलने की भी फुर्सत हो,
तो इतने सलीके से मिलना,
कि जरा फासले से मिलना,
क्योंकि ज्यादा पास आने से,
अक्सर गले लगाने से,
शिकायतों में असर आ जाते हैं,
नजदीक से चाँद, चाँद नहीं रहता,
उसमें भी दाग नजर आ जाते हैं ।

अब भूल ही जाऊँ तो बेहतर है,
जो हादसे अपने रास्ते में रहे,
कुर्बतों ने ही तोड़ दी उम्मीद-ए-वफा,
हम जब तक फासले में रहे, राबते में रहे ।

करनी दास
डी.ए.वी कालेज, अबोहर

सोशल मीडिया

संध्या बेला का समय; पक्षी झुंड बनाकर घरों को जा रहे थे। रामू भी अपने बैलों को खेतों से घर ले आया था। आंगन के कुएँ से बाल्टी भरकर हाथ-मुंह धोते हुए पत्नी को पुकारा- 'चाय देगी या नहीं?'

वह अंदर बच्चों को पढ़ा रही थी। आवाज देते हुए कहा- 'लाई।'

गांव का नियम था घर की लक्ष्मी चौदह-पंद्रह की हो जाए तो उसका गौना कर दिया जाता है। रामू को भी यही चिंता सता रही थी। उसी को उसने चाय लाती पत्नी को बताया। पत्नी भी हामीं भरते हुए कहती है-

'मन न मानत है, ये भी कोई उम्र होती है! अभी तो ममता की छांव में बड़ी हो जाने दो।'

रामू- दकियानूसी है समाज। बड़ी हो गई कौन घर जात?

पत्नी- महुआ को तो पढ़ने दो। देख लेंगे। उसे पढ़कर कलेक्टर बनना है।

रामू- महुआ है कहां?

पत्नी- वह अंदर फोन से पढ़ाई कर रही है।

रामू- तू उसे समझाती क्यों नहीं? ये सब मोबाइल वगैरह से पढ़ना, लड़कियों का फोन चलाना.... अच्छा नहीं समझा जाता।

(तभी महुआ आ जाती है)

महुआ- क्या हुआ बाबा?

रामू- तू क्या दिन भर फोन पर लगी रहती है?

महुआ- बाबा.... मैं तो सोशल मीडिया के जरिए पढ़ाई कर रही थी। ये बहुत काम....।

रामू- चुप कर तू। बड़ा काम आता है तेरे ये....।

(महुआ आँखों में आंसू छिपाए अंदर भाग जाती है। तभी

तेज वर्षा ओलों के साथ शुरू हो जाती है। ऐसे लग रहा था जैसे वर्षा सबको निगल जाएगी। रात तो जैसे-तैसे निकली, वर्षा न रुकी। दूर से चाचा की आवाज आई-

'भागो! भागो! रात को बांध में तरेड़ आ गई थी। अब वह टूट गया है। जान बचाने के लिए भागो।'

(रामू को भी धीमा-सा स्वर सुनाई दिया। धनिया, महुआ और काकू आनन-फानन से थोड़ा-बहुत सामान उठाकर गांव के ऊंचे टीले की ओर भागे। टीले पर पहुंचे ही थे कि सारा गांव जलमग्न हो गया)

रामू अपनी फूटी किस्मत को रोने लगा- 'कहां तिनका-तिनका जोड़ महुआ को व्याहना था। सब बह गया। कुछ भी न बचा। घर, मकान, गहने, खेत सब बह गया। कहां बेटी का गौना करना था, कहां सिर पर छत तक नहीं। खाने के भी लाले पड़ गए हैं।'

कशमकश में था रामू, महुआ की आवाज से चैंका।

'बापू.... का सोचत हो? मेरे गौने का....। मुझे अभी पढ़ना है, कलेक्टर बनना है, नए सिरे से फिर से सब कुछ बनाना है। गौना नहीं करना।'

रामू बेटी की बात सुनकर रोने लगा जाता है। कहाँ वह बेटी को ब्याहना चाहता था, कहाँ अब वही बेटी बाप का सहारा बनना चाहती है। बाढ़ के कारण आई गरीबी से परिवार को उभारना चाहती है।

रामू- (सोचने को मजबूर) बेटियां ऐसी होती हैं....।

मैं ऐसे ही उसे अपने से दूर कर रहा था। मैं अपनी बेटी को पढ़ाऊंगा, कलेक्टर बनाऊंगा। हर किसी से उसके लिए लड़ जाऊंगा। बगावत करूंगा, मेरी बेटी है....।

रामू महुआ को गले से लगा लेता है और कहता है- 'तू पढ़ बेटा। मैं तेरे साथ हूँ।'

कुछ दिनों बाद वर्षा रुकने के पश्चात् सब अपने-अपने घरों को लौट आते हैं। रामू भी घर पहुंचकर देखता है कि घर की हालत बहुत खराब थी। सभी मिलकर घर की स्थिति को सही करने में लग जाते हैं।

जैसे-जैसे, दिन बीतते गए, सब अपनी दिनचर्या में वापिस लौट आये। रामू बैलों को खेतों में ले जाता। धनिया घर का सारा काम करती। महुआ दिन में स्कूल जाती और घर आते ही फोन पर सोशल मीडिया के माध्यम से पढ़ने लग जाती। रामू भी महुआ को अत्यंत प्रेरित करता। जैसे-जैसे महुआ ब्याह लायक होने लगी, आस-पड़ोस के लोग भी अब बातें बनाने लगे- ‘अरे, इसकी बेटी सारा दिन फोन पर न जाने क्या देखती रहती है। ब्याह की उम्र हो रही है..... बड़ी कलेक्टर बनेगी।’

कुछ दिन पश्चात् रामू जब खेत में काम कर रहा था। तभी एक युवक आया और उससे कहने लगा-

‘रामू काका, जल्दी चलो। तुझे पंचायत में बुलाया है।’

रामू आव देखता न ताव, पंचायत की ओर भागता है। वहां जाकर देखता है कि सब लोग महुआ को हार पहना रहे हैं। वह पूछता है- ‘महुआ! तू यहां क्या कर रही है? ये सब क्या हो रहा है।’

महुआ- बाबा....।

(आँखों में आँसू लिए बाबा को गले से लगा लेती है)

रामू- (हैरानीपूर्वक) ‘पगली, रो क्यों रही है? कुछ बताएगी भी।’

महुआ- बाबा, मैं कलेक्टर बन गई। बरसों पुराना सपना आज पूरा हो गया।

रामू- सपने भी सच होते हैं.....। मैंने देख लिया।

महुआ- बाबा! (फोन बाबा को दिखाते हुए) ये देखो।

रामू फोन में जब देखता है तो हर जगह महुआ का नाम और तस्वीरें खबर में होती हैं। जिसको दिखाने के पश्चात् महुआ बापू से कहती है-

महुआ- बाबा! जिस सोशल मीडिया को चलाने से आप मुझे मना करते थे। लोग ताने देते थे, आज उसी सोशल मीडिया ने मुझे कहां पहुंचा दिया है। इसी सोशल मीडिया से पढ़कर, रातों को जाग-जाग कर मैं अपने सपनों की उड़ान भर पाई हूँ। इसी सोशल मीडिया ने आज मेरी जिंदगी बदल दी है।

रामू- हाँ, बेटा। तू सही कह रही है। मुझे माफ कर दे। इसके कारण तुम्हें बहुत सुनना पड़ा।

महुआ- (नम आँखों से) नहीं, बाबा। ऐसा न कहो।

(महुआ बाबा के गले लग जाती है)

महुआ के कलेक्टर बन जाने पर उसे जगह-जगह सम्मान समारोह में बुलाया जाने लगा। वहाँ जाकर वह अपने जैसी अनेक लड़कियों को प्रेरित करती। सोशल मीडिया के माध्यम से वह दुनिया के कोने-कोने में बैठे बच्चों से जुड़ती और उन्हें उनके सपनों की उड़ान भरने में उसकी सहायता करती।

जहाँ पहले गांव वाले ताने देते, अब जगह-जगह उसकी प्रसिद्धि होने लगी। परिवार की स्थिति अच्छी हो गई। हर कोई अब महुआ पर गर्व करने लगा।

एक दिन रात को थकी-हारी वह माँ-बाबा की गोद में आकर लेट जाती है और कहती है-

“बाबा, आप कहते थे न! ये सोशल मीडिया जैसी चीजें हमें नहीं भाती पर आज देखो, उसी सोशल मीडिया के जरिए मैं उनके सपनों की उड़ान को नई दिशा दे पा रही हूँ। मैं चाहती हूँ कि जैसे मुझे इस सोशल मीडिया ने एक नई पहचान दी, उसी प्रकार मेरे जैसी अनेक महुआ इसी सोशल मीडिया से....।” कहते-कहते उसकी आँखें लग जाती हैं और उसके माँ-बाप गर्व से उसकी ओर निहारने लग जाते हैं।

सृष्टि

एस.सी.डी सरकारी कालेज, लुधियाना

पानी

दोपहर का वक्त - मोहन तपती धूप में अपने घर से निकलता है; उसकी आँखों में एक अजीब सी चिंता का भाव; तपती, बदन को जला देने वाली धूप में वह नंगे पांव आगे चलता जा रहा था.... मानों उसके पैरों पर चुभने वाले वह कंकड़ और धूप की वह तपिश, उसके मन की विडम्बना के सामने शून्य समान हो।

चलते-चलते मोहन अपने खेत के पास रुका- मुरझाई फसलें, सूखे पेड़, और बंजर होती जा रही जमीन को निहारा.... आँखों से अश्रु धार बहाता जमीन पर बैठ गया- मानो अपने आँखों के पानी से ही जमीन को सींच लेना चाहता हो।

मोहन का गाँव जो कुछ सालों पहले हरा-भरा, हँसता-खेलता हुआ करता था- जब मोहन छोटा था.... और उसकी माँ उसे कहानी सुनाया करती थी।

एक दिन जब मोहन ने कहा कि माँ आज मुझे कोई ऐसी कहानी सुनाओ, जो राजा-रानियों की, परियों की कहानियों से कुछ अलग हो।

तब उसकी माँ ने उसे कहानी सुनाई थी एक मुसाफिर (पानी) की, जो कलकल बहता, खुशियाँ और हरियानी बिखेरता है। माँ कहती कि पंछी, पेड़-पौधे, पशु हो या मनुष्य, सभी उस पर निर्भर करते थे और जब वह क्रोधित होता तो प्रलय सी आ जाती... मोहन बोला- 'तो माँ क्या इतना जरूरी है पानी'.... माँ मुस्कुराई और जवाब दिया.... 'हाँ जैसे बच्चे के लिए माँ का स्पर्श, दुलार जरूरी है.... वैसे ही इस धरती के लिए पानी है।'।

कुछ दिनों के बाद मोहन बहती नदी के पास बैठा उससे

बातें कर रहा था.... बच्चे और उसकी मासूमियत कितनी अलग है ना?मानो वह बहता हुआ पानी उसकी सारी बातों का जवाब दे देगा।

वह पानी से कहता है..... 'कि दोस्त, माँ कहती है, कि अगर तुम हमसे दूर हो गए तो हम, हमारा अस्तित्व एक खण्डहर मकान की भाँति हो जाएगा।' क्या सच में?

मोहन ये सोच ही रहा था कि पानी का ध्यान रखना कितना जरूरी है कि उतने में गाँव का एक व्यक्ति पानी में कुछ फेंक कर चला गया.... जिससे जलधारा दूषित हो गई। मोहन के लिए वह ऐसा था कि मानों किसी ने उसके सबसे प्रिय दोस्त पर प्रहार कर दिया।

अब वह जब भी कहीं, पानी को दूषित होता, व्यर्थ होता देखता तो कहता.... 'पानी का ध्यान रखो, माँ कहती है.... अगर वह हमसे रुठ गया तो हमारा अस्तित्व बिखर जाएगा।'।

लोग मोहन की बातों पर हँसते।

एक दिन भारी वर्षा के पश्चात् पूरा गाँव एक सूखे टीले की भाँति हो गया.... मानो मोहन का सबसे अच्छा दोस्त (पानी) उसे आखरी बार गले मिलके अलविदा कह गया हो।

सूखे के कहर से सब गाँव छोड़ कर चले गये; मोहन की माँ का बिमारी के कारण.... उसकी कम उम्र में ही देहांत हो गया।और आज मोहन.... आँखें भर कर माँ की उन्हीं कहानियों को, पानी से की गई बातों को याद कर रहा है।

मानो सबके जाने पर भी वह वहाँ इस लिए बैठा है, जैसे

उसको अपने दोस्त (पानी) का इन्तजार हो। वह गहरी साँस लेता है.... और आसमान की ओर देखता है, हल्की सी आवाज में- 'दोस्त अब लौट आओ ना.... मैं वादा करता हूँ कि अब तुम्हें किसी के द्वारा हानि नहीं होने दूँगा.... मैं बिखर गया हूँ तुम्हारे बिना।'

इतना कह कर वह आँखें बंद कर लेता है- मानो पानी से कह रहा हो कि माँ कहती थी तुम हमारे अस्तित्व के रक्षक हो.... तो अब आकर मेरे भी सारथी बन जाओ।

मोहन की बंद आँखों पर एक पानी की बूँद गिरती है.... उसने आँखें खोली तो देखा कि बादल छा रहे हैं.... वह मुस्कराया और देखते ही देखते तेज बारिश शुरू हो गई। हर तरफ पानी, मिट्टी की खुशबू.... और इसी तरह अपने

दोस्त की गुहार पर पानी लौट आया। उसके लिए हीरों से कीमती हो गया पानी। जिसके होने से हरियाली है, अस्तित्व है, एक किसान की आशा है, हमारे लिए जीवन दाता है।

मोहन जान चुका था कि किसी भी परिस्थिति में प्रकृति के किसी भी घटक का दुरुपयोग करके, मनुष्य स्वयं के अस्तित्व पर प्रहार करते हैं; पानी हमारे जीवन का संरक्षणकर्ता है, इसकी भी भावनाएँ हैं, जिनका सम्मान अति आवश्यक है। अन्यथा प्रलय निश्चित है।

साक्षी शुक्ला

बी.सी.एम. कालेज आफ एजुकेशन, लुधियाना

डूबता पंजाब

बारिश, पूरे विश्व के किसानों के लिए किसी वरदान समान होती है। अगर बारिश आए और सही समय पर आए, तो किसानों की खुशी आसमान छूने लगती है और अगर न आए तो किसी भगवान की तरह बारिश से भी बिनती की जाती है, उसे भी भगवान की तरह पूजा जाता है ताकी वह आशीर्वाद के रूप में बरसकर उनके खेतों को हरा भरा कर दे। कुछ ऐसा ही हाल पंजाब के किसानों का भी है, जो अपने खाने के लिए, खेतों की अच्छी फसल के लिए कुछ हद तक वे बारिश पर भी निर्भर होते हैं। वे हर साल बारिश का बड़ी ही बेसब्री से इंतजार करते हैं। इस बार भी, हर साल की तरह बारिश समय से आई, लेकिन वरदान बनकर नहीं, बल्कि किसी अभिशाप के रूप में।

मैं आए दिन टी.वी. पर खबर सुनता कि पंजाब में हालात किस हद तक बिगड़ गए हैं। लोगों के पास खाने को

खाना नहीं है, पहनने के लिए कपड़े नहीं है, रहने के लिए जगह नहीं है लेकिन फिर भी लोग जिंदा रहने की पूरी कोशिश कर रहे हैं। किसी ने अपने इकलौते परिवार के सदस्य को खो दिया, तो कोई अपनी गाय-भैसों के बह जाने पर बुरी तरह रो रहा था। यह खौफनाक मंजर देख मैं तो सोच भी नहीं सकता कि उन लोगों पर क्या बीत रही होगी। मैं खुद को बहुत खुशकिस्मत मानता, जो मैं अपने पूरे परिवार के साथ सुरक्षित, इस पक्की ईंटों से बनी इमारत के एक मकान में चैन से साँस ले रहा हूँ।

एक रात आफिस से घर आकर जब मैंने टी.वी. चलाया और खबरों में जो मैंने देखा, उसे देखकर मेरी भूख-प्यास, थकान, सब कुछ हवा सी हो गई। एक बूढ़ी औरत, जिसकी कमर तक पानी आ रहा था वह एक चारपाई को धकेल रही थी। चारपाई पानी में उलटी की हुई थी और उसके चारों पैरों पर चुनरी बँधी हुई थी।

चारपाई पर दो छोटे-छोटे बच्चे बैठे हुए थे। वह बड़ी मुश्किल से आगे बढ़ते जा रही थी। पता नहीं वह बेचारी कितने दिनों से ऐसे ही फंसी होगी और आगे जाकर राहत दल ने उसे ढूँढा। मैं खबर सुन ही रहा था कि मेरी पत्नी ने आकर टी.वी. बंद कर दिया और पानी का गिलास मुझे देते हुए बोली, 'तुम भी न, न ठीक से बैठे, न खाना-खाया, न कपड़े बदले, कम से कम पानी तो पी लो।' मैंने पानी का गिलास लेकर टेबल पर रख दिया और कहा, 'पीने का मन नहीं है मेरा।' मेरी पत्नी ने मेरे कंधे पर हाथ रखकर कहा, 'देखो, मैं जानती हूँ यह सब देखकर तुम्हें अच्छा नहीं लगता, लेकिन अब हम तो इसमें कुछ नहीं कर सकते न। मेरे पास भी ऐसे न जाने कितने मैसेज, व्हाट्सएप पर आते रहते हैं, ठीक है, बुरा लगता है लोगों का दुख देखकर, पर अब हम जीना तो नहीं छोड़ सकते न?' उसकी बातें मुझे कुछ हद तक सही भी लगती लेकिन फिर यह सवाल मेरे मन में उठता, क्या सच में हम कुछ नहीं कर सकते।

जहाँ एक तरफ पंजाब डूब रहा था, तो वहीं दूसरी ओर मेरे दोनों बेटों को कुछ होश ही नहीं था। वह सारा दिन अपने फोन पर न जाने क्या करते रहते। मेरा बड़ा बेटा अमन, जो अब कालेज में था, उसका कहना था कि आज कल फोन पर भी सारा काम होता है और वह गेम्स नहीं खेलता, फोन पर बस काम ही तो करता है। लेकिन ऐसा भी क्या काम कि वह दो पल भी अपने कमरे से बाहर नहीं निकलता, हमसे बात नहीं करता और खाना भी फोन के साथ ही खाता। मानो फोन न हो, जिगरी दोस्त हो गया हो। और मेरा छोटा बेटा आकाश, जो दसवीं में था, उसका कहना था कि फोन उसकी पढ़ाई के लिए बहुत जरूरी है। स्कूल का सारा काम भी फोन पर ही आता है। मैं दोनों बेटों की बात से सहमत था लेकिन कभी तो फोन को एक तरफ रखकर बाहर खेलने जा सकते हैं न। पता नहीं कितने साल हो गए मैंने अपने दोनों बच्चों को साथ में खेलते न देखा। खेलना तो दूर की बात है, मैंने तो उन्हें एक-दूसरे से बात करते भी नहीं सुना। एक ही घर में अजनबियों की तरह रह रहे

हैं हम। बच्चों को तो मैं क्या ही कहूँ जब उनकी माँ भी सारा दिन फोन की आदी हो चली है।

वो बैठे फोन पर क्या करते हैं, शायद मुझे हर चीज नहीं पता और शायद कभी पता चल भी न पाए, लेकिन फिर भी मुझे उनके भविष्य की परवाह है और समय-समय पर उन्हें टोकना मेरा फर्ज है।

उस रात जब मैं अपने बड़े बेटे अमन के कमरे में गया तो वह अपने कंप्यूटर पर काम कर रहा था। मैं उसके पास जाकर बैठ गया और कहा, 'अमन बेटा, मुझे पता है कि तुम काम में बहुत व्यस्त रहते हो, लेकिन बेटा बाहर की हवा, घूमना-फिरना भी तुम्हारे लिए बहुत जरूरी है। तुम्हें पता है पंजाब में क्या हो रहा है? लोग किस तरह हर एक दिन बड़ी मुश्किल से गुजार रहे हैं? उनके पास मदद बुलाने के लिए एक फोन तक नहीं है। वह आपस में ही एक-दूसरे की मदद कर रहे हैं, इन मुश्किल हालातों में भी जो कुछ उनके पास है, उसी से ही लंगर की व्यवस्था की जा रही है। क्या तुम्हें पता है, लंगर की शुरूआत किसने की थी। तुम बस सारा दिन.....।' इससे पहले की मैं कुछ और कह पाता अमन ने मेरी तरफ तीखी नजरों से देखा और कहा, 'पापा, बस भी कीजिए, आप हर बार एक ही बात लेकर बैठ जाते हैं। पंजाब में क्या हो रहा है उससे मेरा क्या लेना-देना? क्या मैं पंजाब में रहता हूँ? तो मैं क्या करूँ जानकर लंगर की शुरूआत किसने की? प्लीज आप जाइए और मुझे काम करने दीजिए।' बस अब आगे मैं क्या ही कहता, मैं उठा, उसके कंधे पर हाथ रखकर बोला, 'कोई बात नहीं, तू काम ही कर।' और उसके कमरे से बाहर आ गया। उसे तो पता भी नहीं कि मैं उसे डांटने नहीं बस बात करने के लिए उसे कुछ भी कहता हूँ। उसे तो कुछ भी एहसास नहीं कि मेरे कान तरस जाते हैं उसकी आवाज सुनने के लिए। लेकिन मुझे मन को समझाना पड़ता है कि 'बेटा बड़ा हो गया है। उसका भी अपना काम है। कब तक मुझसे ही बात करता रहेगा।'

एक दिन जब सभी लोग बैठकर खाना खा रहे थे, तो अमन अपने कमरे से बाहर आता है और कहता है, 'पापा, हमारे कालेज से एक राहत दल पंजाब में फंसे लोगों की मदद करने जा रहा है, मैं भी जाना चाहता हूँ, बहुत मजा आएगा।' मैंने उसकी ओर देखा, उसके चेहरे पर बड़ी-सी मुस्कान थी। क्या वह जानता भी था कि वह किस काम के लिए जा रहा है? मैंने उसे साफ मना कर दिया, 'नहीं, वहाँ जाना बहुत खतरनाक है, तुम कहीं डूब गए तो? तुम्हें कोई बिमारी हो गई तो?' उसने हँसते हुए कहा, 'अरे पापा, ऐसा कुछ भी नहीं होगा, मेरे सारे दोस्त जा रहे हैं, मैं भी जाऊँगा, हम बहुत मस्ती करेंगे।' मैं चुप हो गया, उसे मैं चाहे जितना मर्जी समझा लुँ वह मेरी बात नहीं मानेगा।

आज पूरे पंद्रह दिन हो गए अमन को पंजाब गए और न कोई फोन, न सम्पर्क करने का कोई दूसरा साधन। हमें उसकी चिंता अंदर ही अंदर खाए जा रही थी। 'पता नहीं किस हाल में होगा, कुछ खाया होगा या नहीं, जिंदा भी होगा या नहीं।' यह सब सोच-सोचकर मेरा तो दिल ही बैठा जा रहा था। इससे अच्छा तो वह घर पर रह कर ही फोन चला लेता। मेरी पत्नी कभी रो पड़ती और अमन को जाने देने के लिए, मुझे कुसूरवार ठहराती। 'अगर अमन को कुछ हो गया न तो मैं भी मर जाऊँगी।' वह अक्सर ऐसी ही धमकियाँ-सी देती।

फिर एक दिन, अमन का फोन आया और हमारी तो जैसे रुकी हुई साँसें ही चल पड़ी हों। मैंने बेसबरी से पूछा, 'अमन बेटा कैसा है तू? ठीक है न? वापस कब आएगा?' अमन की आवाज बेहद शांत थी, उसने कहा, 'पापा, मैं ठीक हूँ, लेकिन मैं अभी वापस नहीं आ रहा। यहां.... यहां पर लोगों को मेरी जरूरत है, वे बीमार हैं, फंसे हुए हैं और हाँ.... लंगर व्यवस्था की शुरुआत श्री गुरु नानक देव जी ने की थी, जिसका अब मैं भी हिस्सा हूँ, माँ से कहना अपना ख्याल रखें और अपना और

आकाश का भी ध्यान रखना, अब मैं फोन रखता हूँ।' मैं कुछ कह सकता, इससे पहले ही अमन ने फोन काट दिया, जल्दी में होगा शायद। मेरी पत्नी जो पास ही खड़ी थी अपने आँसू पोछे जा रही थी और आकाश मेरे चेहरे की तरफ देख रहा था, मेरे बोलने का इंतजार कर रहा था। मैंने उन्हें बताया कि अमन अभी नहीं आएगा क्योंकि पंजाब में लोगों को उसकी जरूरत है। यह सुनकर मुझे लगा था कि मेरी पत्नी रो पड़ेगी, लेकिन वह रोई नहीं बल्कि उसके चेहरे पर एक सुकून भरी मुस्कान भी और आकाश, जो अभी तक सब कुछ सुन रहा था, अपने कमरे में चला जाता है।

मैं और मेरी पत्नी ने सोचा कि वह भाई के घर वापस न लौटने पर उदास हो गया है। लेकिन कुछ समय बाद वह अपने कमरे से बाहर आता है और उसके हाथों में उसकी गुल्लक थी जिसमें वह अपने नए फोन के लिए पैसे जमा कर रहा था। आकाश ने गुल्लक मेरे हाथों में देते हुए कहा, 'पापा, ये पैसे वैसे तो मैंने अपने नए फोन के लिए इकट्ठा किए थे, लेकिन पंजाब में लोगों की इसकी ज्यादा जरूरत है। क्या आप यह भैया तक पहुंचा देंगे?' यह सुनकर मेरी आँखें नम हो गई, अब मुझे अपने बेटों से कोई शिकायत नहीं रह गई थी। मेरा बड़ा बेटा जो मजे के लिए पंजाब गया था लेकिन अब समाज सेवा में लग गया और मेरा छोटा बेटा, तो पैसे अपने फोन के लिए जमा किए थे, उन्हें पीड़ित लोगों के लिए दान कर देना चाहता है। जीवन की ये व्यवहारिक एवं मूल्यवान बातें इन्हें कोई किताब, फोन, कंप्यूटर, कोई काम नहीं सिखा सकता था। आज मेरा सिर गर्व से ऊंचा हो गया है।

जया प्रभा
एम.सी.एम. डी.ए.वी कालेज फार विमैन,
सैक्टर-36, चंडीगढ़

समाज और राजनीति

‘समाज और राजनीति एक ही सिक्के के दो पहलू हैं।’

समाज और राजनीति दोनों राष्ट्र का एक महत्वपूर्ण हिस्सा होते हैं। जो राष्ट्र को एक ऐसा शक्तिशाली रूप जिसकी चमक पूरी दुनिया में उजागर हो। समाज एक वो काया होती है जो राष्ट्र को आन्तरिक रूप में मजबूती दे। आज समाज का शान्तिमय, एकजुट होना आवश्यक है। समाज से अभिप्राय यह नहीं है कि वहाँ कितनी आबादी निवास करती है। समाज असल में तब कहलाता है जब धर्म-निरपेक्ष राज्य होने के बावजूद उनके विचार, सोच, भावनाएँ, एक-दूसरे के प्रति सम्मान हो तो वो एक समृद्ध समाज की निशानी होती है।

‘अगर हमारा समाज एकजुट होगा तो राजनीति राष्ट्र की खुद गौरवशाली और कामयाब होगी।’

समाज राजनीति में अपनी एक अहम भूमिका रखता है। क्योंकि जब समाज में रहने वाले लोग सम्मान, इज्जत, भावनाओं और अच्छा ज्ञान रखते हों राजनीति का, तो राजनीति में जब वह आए तो राष्ट्र का गौरव बढ़े। समाज में रहने वाले लोग ही स्वयं अपना नेता चुनते हैं। तो राजनीति एक तरह से समाज पर निर्भर है क्योंकि जितनी समाज में रहने वाले लोगों में समझ होगी वह राजनीति को कैसे प्रभावित करेंगे।

‘समाज और राजनीति एक ऐसा मिश्रण है, जो राष्ट्र, की शक्ति, गौरव और उसकी स्थिति को दर्शाता है।’

समाज और राजनीति एक ऐसा रास्ता है जो बहुत आगे ले जा सकता है और पीछे भी। 1947 ई. के समय जब भारत आजाद हुआ तो उस समय दशा अच्छी नहीं थी। परन्तु जब समाज और राजनीति ने अपनी एकजुटता दिखाई और उस समय और आज के समय में बहुत अन्तर आ गया है। आज भारत की अर्थव्यवस्था शक्तिशाली राष्ट्रों में गिनी जाती है। आज भारत की राजनीति और समाज

ने मिलकर भारत को बहुत आगे पहुँचा दिया है।

“एक बेहतरीन समाज और राजनीति राष्ट्र के गौरव और सम्मान का प्रतीक होता है।”

समाज और राजनीति एक ऐसा राह है जो राष्ट्र में उभर रही चुनौती, बुराई, विपदा आदि को खत्म कर सके। समाज में किसी पर कोई तरह का दबाव न उत्पन्न होने दे, कुरीतियों को समाप्त करे। आज भारत में धर्म-निरपेक्षता है। बहुत से धर्म के लोग निवास करते हैं, अलग-अलग भाषाएँ, रीति-रिवाज, जनसंख्या होने के बाद भी वह एक शक्तिशाली, गौरव, अर्थव्यवस्था में वृद्धि सभी को साथ लेकर आगे बढ़ रहा है। हर क्षेत्र में अपना गौरव प्राप्त कर रहा है। ताकि हर तरह से समाज और राजनीति में सन्तुलन बना रहे।

भारत ने आज अच्छा समाज और राजनीति के चलते बहुत प्रगति हासिल की है।

“समाज के बिना राजनीति, राजनीति के बिना समाज संभव नहीं है।”

समाज और राजनीति का सन्तुलन होना बहुत जरूरी है।

“समाज अगर शरीर है, तो राजनीति उसका दिल।”

राजनीति का कार्य होता है समाज के लोगों में जागरूकता पैदा करना जो राष्ट्र के विकास में योगदान दे। अगर आज भारत को देखें अच्छे राजनेताओं, राजनीति के चलते परमाणु शक्ति से परिपूर्ण हो चुका है। NASA जो राकेट लान्च की कम्पनी है उसने कितना गौरव प्रदान किया है। भारत एक कृषि प्रधान देश है। हर तरह की खेती होती है भारत में तभी तो भारत आज उत्पादक राष्ट्रों में आता है। यह सब अच्छे समाज और राजनीति का मिश्रण है। परन्तु कुछ नीतियों की अभी जरूरत है जनसंख्या का अभाव बढ़ने पर रोजगार में कमी आई है। पर हो सकता है आने वाले समय में सुधार आए।

“समाज एक जरिया है, राजनीति को एक बेहतरीन रूप देने का।”

जहाँ सकारात्मक पहलू होते हैं, वहाँ नकारात्मक पहलू भी होते हैं। समाज में कई कुरीतियाँ ऐसी भी होती हैं जिसका असर राष्ट्र, राजनीति और समाज दोनों पर पड़ता है। जहाँ धर्म-निरपेक्ष राज्य होते हैं अक्सर वहाँ जाति के नाम पर दंगे फसाद, मुश्किलें बढ़ती जाती हैं। दूसरा जब जनसंख्या अधिक हो तो रोजगार के अवसर कम होते जाते हैं। जिसमें आर्थिक अर्थव्यवस्था पर असर पड़ता है।

“समाज और राजनीति की कुछ कमियों का बोझ राष्ट्र पर प्रभाव डालता है।”

आज सम्पूर्ण राष्ट्रों को जरूरत है कि वह समाज में जागरुकता लाए कि वह सभी धर्म को सम्मान समझे ताकि धार्मिक हिंसा से बचा जा सके। और राजनीति एक ऐसी शक्ति है जो राष्ट्र की सुरक्षा, अर्थव्यवस्था, सामाजिक, राजनीतिक, आर्थिक समस्याओं का समाधान जल्दी और सूझ-बूझ के साथ हो ताकि किसी की जान-माल की हानि न हो। समाज और राजनीति का मजबूत होना राष्ट्र के लिए हर तरह से जरूरी है।

“हमारी शान, गौरव, शक्ति राष्ट्र की यह सब समाज और राजनीति से ही।”

मनीशा

डी.ए.वी. कालेज आफ एजुकेशन, अबोहर

युवा प्रवास के रुझान या प्रवृत्तियाँ

‘देखे देश, देखे विदेश, किंतु भारत जैसा देखा ना कोई,

बलिहारी जाऊँ ऐसी भूमि पर, हर जन्म इस देश में होई।

छोड़ ऐसी महान धरा को, युवाओं की रुचि बढ़ रही,
अन्य देशों के प्रवास में,

ठहरो नौजवानों, झाँको जरा, भारत के अद्भुत इतिहास में।’

‘भारतस्य प्रतिष्ठा संस्कृत एवं संस्कृतस्तया’ अर्थ भारत की दो प्रतिष्ठाएँ हैं संस्कृत और संस्कृति। संस्कृत का यह श्लोक, भारत की महान प्रतिष्ठाओं का वर्णन कर रहा है, कि भारत की नींव उसके संस्कार और संस्कृति है, हमें गर्व होना चाहिए कि हमें ऐसी महान धरा पर जन्म मिला है, जहाँ लोग मर्यादा, संस्कार, प्रेम और शांति से अपना जीवन यापन करते हैं। किंतु हमारा विषय उस गंभीर बात पर चर्चा करना है, जहाँ ऐसी महान भूमि पर जन्म लेने

का सौभाग्य मिला है, उसी देश के युवा अपने देश की संस्कृति का त्याग कर, अन्य देशों में प्रवास करने का रुझान बढ़ा रहे हैं और यह रुझान दिनों-दिन बढ़ता जा रहा है।

‘किसी राष्ट्र की शान तब बढ़े, जहाँ नागरिकों का होता है महत्व और युवा नौजवान होते हैं देश का प्राण-तत्व’

जैसे बिन प्राणों के शरीर का कोई अर्थ नहीं होता, वैसे बिना नागरिकों के, किसी राष्ट्र का भी कोई महत्व नहीं होता और जो युवा है, उस प्राण के प्राण तत्व समान है। इस बात से कोई अनभिज्ञ नहीं है कि किसी देश के भविष्य की उज्ज्वलता, उसके युवाओं पर निर्भर करती है। किंतु जिस देश का युवा देश के भविष्य की चिंता छोड़, दूसरे देश में प्रवास करने की चिंता करता है, उस देश का भविष्य उज्ज्वल नहीं हो सकता। बीते कुछ वर्षों में, युवाओं में विदेशों में जा बसने का रुझान देखा गया है

और कितने प्रतिशत युवा ऐसे हैं जो अपना देश छोड़, विदेशों में जा बसे हैं। युवाओं के विदेशों में प्रवास करने के भी कई कारण हैं:

- ◆ कुछ युवा देश में रोजगार न मिलने के कारण विदेशों में अच्छे रोजगार हेतु प्रवास करते हैं।
- ◆ आमदन कम होने के कारण, अच्छा पैसा कमाने के लिए जीवन शैली को और बेहतर बनाने के लिए।
- ◆ कुछ युवा अच्छी शिक्षा हेतु, विदेशों में प्रवास करते हैं।
- ◆ कुछ युवा अपना देश छोड़ कर, अपने पसंद के देशों में जा बसने का सपना देखते हैं और चले भी जाते हैं।

उपरोक्त कारणों के अलावा भी ऐसे कई कारण हैं जिनसे प्रवास किया जाता है, जैसे किसी देश के जीवनशैली से प्रभावित होना, अन्य देशों को अपने देश से बेहतर समझना आदि, किंतु उपरोक्त सारी प्रवृत्तियां मुख्य कारण हैं, युवाओं के अन्य देशों में प्रवास का। यदि इस बात पर ध्यान दें कि क्या कारण है जिससे युवाओं का प्रवास के प्रति इतना रुझान बढ़ा? कहते हैं ताली कभी भी एक हाथ से नहीं बजती, उसके लिए दोनों हाथों का सहयोग आवश्यक है। इसी प्रकार अन्य देशों के प्रवास में, हम केवल युवाओं को दोष नहीं दे सकते। पहला कारण है अंतराजाल (इंटरनेट)। 'अंतराजाल' जैसा नाम है, वैसा ही काम है अपने जाल में फँसाना। वर्तमान समय में हर व्यक्ति दूरभाष (मोबाइल) का प्रयोग कर रहा है और सोशल मीडिया का ऐसा प्रचलन है, कि हम सही को गलत और गलत को सही समझ लेते हैं। ऐसे ही युवा बुद्धि ऐसी होती है, जिस दिशा में मोड़ दो, वो वहीं मुड़ जाती है। इसी प्रकार इंटर सोशल मीडिया द्वारा अन्य देशों की जीवनशैली से प्रभावित होकर, वहाँ जाने का सपना

देखते हैं।

बड़ा कारण, अन्य देशों द्वारा दूसरे देशों के युवाओं को अच्छी शिक्षा, अच्छी रोजगार, अच्छी जीवनशैली का लालच देकर उन्हें विदेशा बुलाना।

कहते हैं, 'जैसे दिखाते हैं वो बिकते नहीं और झूठ से निर्मित ख्वाब ज्यादा देर टिकते नहीं।'

चलिए, यह सभी कारण रहे युवाओं के अन्य देशों में प्रवास के। अब बात करते हैं, युवाओं की स्थिति जो अन्य देश में प्रवास कर फँस जाते हैं। कभी-कभी जिन अंगूरों को हम मीठा समझ कर खरीदते हैं और खाने के पश्चात् खट्टे निकलते हैं तो ऐसा प्रतीत होता है, जैसे सपने चूर-चूर हो गए हों, वैसे जो विदेशों के बहकावे भी इन मीठे दिखने वाले अंगूरों के समान खट्टे निकलते हैं। कुछ सालों में ऐसा देखने को मिला है, जहाँ अच्छे काम रोजगार का लालच देकर अनेक देशों के युवाओं को बुलाया जाता है और उनको झाँसा देकर अन्य काम करवाए जाते हैं। उनसे गुलामों की भाँति व्यवहार किया जाता है। जब युक्रेन और रूस के मध्य युद्ध छिड़ा था, तो वहाँ के प्रवासी नागरिकों के हालातों को आपने अवश्य सुना होगा।

अंत में केवल यही कह सकते हैं जीवन में हर निर्णय को बड़ी समझदारी से लेना चाहिए। लालच और बेविचार द्वारा किए निर्णय कभी सफल नहीं होते। उदाहरण के लिए, आप पूरा दिन बाहर घूमें, किंतु अंत में अपने घर पहुँच कर बड़ी शांति महसूस होती है, वैसे ही हम दुनिया की चकाचौंध में जितना मर्जी घूमें, किंतु सुकून तो अपने देश में है। जैसे सुख-दुख, हर्ष-उल्लास जो मर्जी हो, अपने घर, अपने परिवार में जीते हैं। वैसे देश की हीनता या बुरी अर्थव्यवस्था के कारण हम देश को कैसे छोड़ सकते हैं। पुराणों में भी भारत की भूमि को महान कहा

गया है। नारद पुराण में श्लोक है 'देवोल भूतला जन्मस्था भारतः' देव अर्थ देव भी भारत में जन्म लेने के लिए तरसते हैं। इसलिए देश तो अपना भारत महान है, जिससे बढ़ती नागरिकों की शान है। यह धरती प्राचीन काल से ही पूजनीय है। इसलिए युवाओं को प्रवास कर अपनी धरा को नहीं छोड़ना चाहिए। जिस धरा की आजादी के लिए अनेक वीरों ने वीरगति को प्राप्त किया था।

‘भारत की भूमि की सुंदरता है बड़ी महान,
नागरिकों से ही बढ़ती है, देश की शान।
इस भूमि को देश-विदेश भी करते हैं प्रणाम,
प्रवास कर अन्य देशों में, युवाओं! ना करो इसका
अपमान।’

लवली

श्री आत्म वल्लभ जैन कालेज, लुधियाना

मोबाइल फोन का मनुष्य संबंधों पर प्रभाव

आज मोबाइल तथा इंटरनेट ने मानो रिश्तों की परिभाषा ही बदल कर रख दी है। यदि हम 1970 के दशक को देखें तो हम पाते हैं कि मोबाइल न होने की वजह से परिवार में वाद-विवाद और दूरियां कम थीं, बच्चे माँ-बाप, दादा-दादी और परिवार के साथ समय व्यतीत करते थे, परंतु आज मोबाइल तथा इंटरनेट ने मानो सब बदल कर रख दिया है।

आज की पीढ़ी (युवा नौजवान) मोबाइल की दुनिया में इस तरह फँस चुका है कि रिश्ते और अपनों के साथ संबंध मानो कोसों दूर रह गए हैं।

वही दूसरी ओर 'सीमा' पर तैनात एक जवान, एक 'बेटा' जो परिवार के लिए विदेश गया है, सुरक्षा कर्मचारी जो त्योहारों पर भी अपने घर नहीं जा पाते ये सब इसी मोबाइल फोन तथा इंटरनेट से जुड़े रहते हैं, दूर होकर भी परिवार को पास महसूस कर पाते हैं।

तथा एक ओर जहाँ मोबाइल फोन ने दूरियाँ बढ़ाई है वहीं वो कई परिवारों को साथ भी लेकर आया है।

मोबाइल फोन का मनुष्य संबंधों पर अच्छे प्रभाव

1. भारत के वीर जवान जो जल, थल और वायु सेना में तैनात हैं और दिन रात देश की सुरक्षा में लगे हुए हैं, मोबाइल फोन उनको उनके परिवारों के पास लाया

है और उनके संबंधों को मधुर बनाए रखा है।

2. एक बेटा जो परिवार के लिए विदेश गया है उसको परिवार से जोड़ने में मोबाइल फोन का एक अहम किरदार है।
3. देश के अंदर तैनात सिपाही कुछ सरकारी कर्मचारी जो त्योहारों पर भी अपने घर नहीं जा पाते, मोबाइल फोन उन्हें भी उनके परिवार के पास ले गया है।

मोबाइल फोन के संबंधों पर दुष्प्रभाव

आज की युवा पीढ़ी मानो मोबाइल और इंटरनेट के दलदल में फँसती ही चली जा रही है सुबह उठने से लेकर रात को सोने तक मोबाइल युवा पीढ़ी के हाथों में होता है चाहे:-

- ◇ सुबह का नाश्ता हो, बाथरूम जाना हो, कक्षा में पढ़ते समय या रात को खाना खाते समय नजरें मोबाइल की तरफ ही देख रही होती है। जिस वजह से आज की पीढ़ी परिवार को समय नहीं दे पा रही और रिश्तों में दूरियाँ बढ़ती चली जा रही हैं।
- ◇ आज हालत इतनी गंभीर है कि बच्चा जन्म के बाद ही मोबाइल फोन के संपर्क में आ जाता है। माँ-बाप भी व्यस्त होने की वजह से बच्चों को मोबाइल थमा

देते हैं। जिससे बच्चे के मस्तिष्क पर बुरा असर पड़ता है। बच्चा चिड़चिड़ा हो जाता है और वहीं बच्चा बाद में मोबाइल फोन का इस कदर आदि हो जाता है कि उसको परिवार, रिश्ते, संबंधों की अहमियत खत्म हो जाती है या न के बराबर रह जाती है।

भारत में मोबाइल फोन तथा इंटरनेट का चलन

- ◆ साल 2016 में जिओ (JIO) ने मुफ्त इंटरनेट बाँटा जिसकी वजह से इंटरनेट के दाम रातों रात घटने शुरू हो गए और देखते ही देखते जिओ ने भारतीय बाजार में अपने पैर जमा लिए तथा दूसरी इंटरनेट की कंपनियाँ या तो बंद ही गईं या तो गठबंधन करके उनको एक में मिला दिया गया।
- ◆ आज भारत में 90-95 करोड़ इंटरनेट उपभोक्ता हैं।
- ◆ साल 2020 (करोना) आपदा ने मानो सब कुछ बदल कर रख दिया। महामारी की वजह से सारे काम आनलाइन (Online) शुरू हो गया। स्कूल, दफ्तर सभी 'घर से काम' वाली पद्धति पर आ गए जिससे भारत में मोबाइल फोन की भारी माँग हुई और आज लगभग हर व्यक्ति तक मोबाइल पहुँच चुका है।
- ◆ आज भारत दुनिया का 'दूसरा' सबसे बड़ा मोबाइल तथा इंटरनेट का उपभोक्ता बन चुका है। ऐसे में सरकार तथा हम नागरिकों को कई सावधानियाँ बरतनी पड़ेंगी ताकी देश सुरक्षित तथा नागरिकों के

आपसी संबंध न बिगड़े।

सरकार को चाहिए

1. इंटरनेट से दी जा रही जानकारी पर नजर रखें ताकी दंगे, लड़ाई झगड़े रोके जा सके।
2. नागरिकों को इंटरनेट और आनलाइन धोखाधड़ी की भी जानकारी प्रदान करवाई जाए।

लोगों को चाहिए

मोबाइल का सदुपयोग जरूरी जानकारी के लिए, पढ़ाई और रिश्तों को एक बनाए रखने में किया जाए।

निष्कर्ष

मोबाइल आज रिश्तों में दूरियाँ लेकर आया है वहीं उतना ही ज्यादा वो नजदीकियाँ भी लेकर आया है। यह मनुष्य के ऊपर है कि वह उसका किस तरह प्रयोग कर रहा है।

**सूरज
गवर्नमेंट कालेज आफ एजुकेशन,
सैक्टर-20, चंडीगढ़**

MESSAGE

It is a matter of great pride and pleasure to present the edition of annual magazine of Panjab University, Chandigarh 'Jawan Tarang 2025-26' dedicated to "Nurture the Nature for a Sustainable Future". This edition stands as a compelling reflection of the evolving consciousness of our youth towards environmental sustainability and responsible living.

The magazine encapsulates a rich tapestry of thoughts, ideas, and artistic expressions. Each article, poem, and creative contribution reflects the dynamism of youth and their remarkable ability to engage with the world through critical insight and imaginative exploration. The passion and dedication exhibited by the contributors are truly commendable.

The contributions featured in the English Section of vibrant 'Jawan Tarang', drawn from the Zonal and Inter-Zonal Youth Festivals, exemplify exceptional creativity, intellectual vigor, and a heightened awareness of contemporary global challenges. Each piece not only articulates artistic expression but also echoes a collective resolve to safeguard and sustain our natural world.

Finally I extend my heartfelt gratitude to the worthy Vice-Chancellor and the Director of Youth Welfare, for their visionary leadership and constant encouragement. I also place on record my sincere appreciation for the co-editors and the editorial team, whose diligence, commitment, and collaborative spirit have been instrumental in shaping this publication.

May this edition serve as a catalyst for thoughtful engagement, inspire responsible action, and reinforce our shared commitment towards building a sustainable and harmonious future.

Wishing you a deeply enriching and intellectually stimulating reading experience....

A handwritten signature in black ink, appearing to read "Neena Aneja".

Dr. Neena Aneja
Editor (English Section)
Principal, S. D. College for Women, Moga

Staff Editor (English Section)

Dr. Sarabjit Kaur

G. G. S. College for Women, Sec. 26, Chandigarh

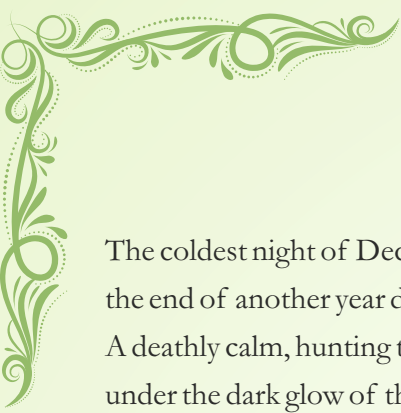
Staff Editor (English Section)

Dr. Kriti Kuthiala Kalia

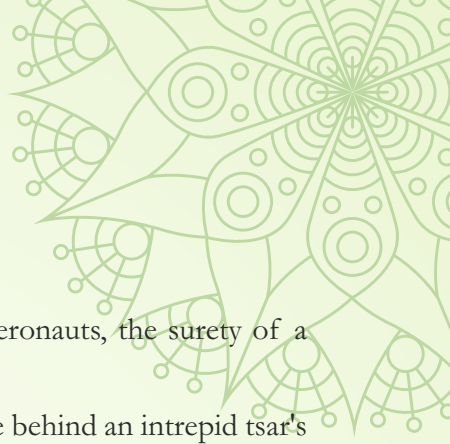
D. A. V. College, Sec. 10, Chandigarh

CONTENTS (ENGLISH SECTION)

Sr. No.	Title	Student's name	Page No.
POETRY			
1.	On the Nature of a Dream	Somya Mathur	79
2.	Love and Life	Sanskriti Sharma	79
3.	It was Never the House	Anamika	80
4.	A Resurrection	Kirandeep Kaur	81
5.	Shadow and Light	Bhaumik Gupta	82
6.	Introvert's Emotions	Ritika	82
7.	The Drowning House	Simranpreet Kaur	83
8.	Broken Strings of a Guitar	Kanishka Singla	84
STORY			
1.	Social Media	Ishleen Kaur	85
2.	The Drowning Citó	Harman Chaudhry	86
3.	Water	Apurva Bera	88
4.	The Brown Diary	Prabhjot Kaur	89
5.	5-G Connections Yet 2-G Communication	Saumyaa Suri	90
6.	The Weight of Tomorrow	Savneet Kaur	91
ESSAY			
1.	Floods and Humanity	Swastika Shukla	93
2.	Punjab Floods: Disaster, Resilience, and Brotherhood	Prabhjot Kaur	95
3.	Youth and Politics	Jasmine Kaur	96
4.	The Effect of Mobile Phones on Human Relations	Shruti Tandon	97
5.	Youth Migration Trends	Khushi Kohli	99
6.	Importance of Reading Books in an Age of Internet	Anshika Kohli	102

On the Nature of a Dream

The coldest night of December--
the end of another year drawing close.
A deathly calm, hunting to devour life,
under the dark glow of the winter solstice.
And yet, somewhere inside a small window,
under the low light of a calcified lamp,
someone stirs and lies awake, restless, alive--
shaking like a gauzy piece of silk.
The hearth of imagination glows again,
unfurling its gossamer wings--
the kind that takes winter's bite,
and blunt its pointy, blood-laced fangs
against the riverbed of a roaring stream,
alive and full like a new-born's scream,
rising like an omnipotent dream.
Dreams--ah yes, dreams--
a twisted, gnarly vine with its tendrils
a curse to some, a boon to many.
A coveted crown, a gentle silvery lake
Herculean enough to make even winter drown;
its waters, the mirror to Diana and her virginal
moods,
the witness of lovers promises and their feuds.
Dream--ah yes, dreams--
their light searing into the wise and

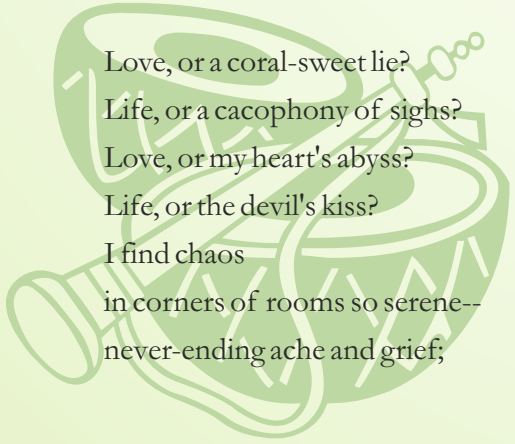
foolish alike.
Dreams, the keeper of aeronauts, the surety of a
starry sky.
Dreams, the rousing force behind an intrepid tsar's
march towards it.
Dreams--ah yes, dream.
making the curious fathom and the fools preach.
Dreams, a power to reckon with, and yet
Always wispy enough to stay out of reach.

Dreams--the cosmic ambrosia, the very elixir of
existence, warm enough to melt the glacier
of ignorance,
sawing through the icicles of ineptness.
Dreams--an enigma, a mystery, a lie and a truth,
a sticky lover, shifty enough like lady luck.
A gentle stream, a roaring sea,
the rock of Gibraltar, and the monk's bell
around it.
Dreams-- ah yes, my dear--
dreams...

Somya Mathur
Govt. College of Education, Sector-20,
Chandigarh

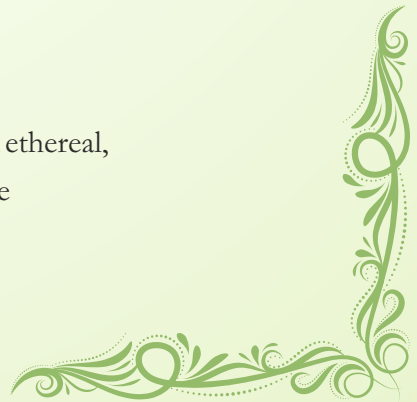

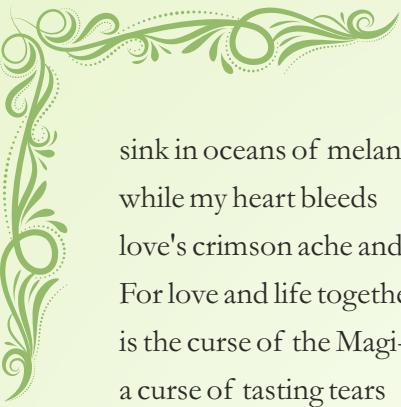
Love and Life

Love, or a coral-sweet lie?
Life, or a cacophony of sighs?
Love, or my heart's abyss?
Life, or the devil's kiss?
I find chaos
in corners of rooms so serene--
never-ending ache and grief;

is this what
love is suppose to mean?
I wish to drown
in sweet nothings, soft and ethereal,
drink life's potion of solace
for a moment eternal.
Yet, all I do is

sink in oceans of melancholia so deep,
while my heart bleeds
love's crimson ache and never-ending weeps.
For love and life together
is the curse of the Magi--
a curse of tasting tears
met with bouquets of coral-sweet lies.
And so,
love and life forever

is like pieces of poetry
torn, then burnt--
like fragments of
my shattered heart.
The quite punishment for
trusting and becoming lovelorn.

Sanskriti Sharma

Shree Attam Vallabh Jain College, Ludhiana

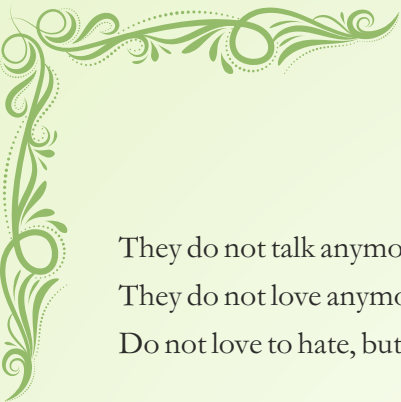
It was Never the House

In the raging storm,
she held on to faith,
in a house half torn.
The storm outside raged,
just as fear had
her caged.
She looked from the window,
as water rushed toward their home
in a violent flow.
She held his hand--firm and hard,
even as blood flowed
from a piercing shard.
She prayed to God,
or anyone who cared,
for the house held
all the sweet memories they shared.
Even the storm dared her
to let go,
But her determination,
held stronger than the flow.

Hope fuelled her actions,
yet the storm
brought only rejections.
When he saw the danger looming near.
All he could feel
was the weight of fear.
Then the heat of the moment arrived,
shattering all the faith,
on which she had thrived.
In that moment,
she finally realised—
It was never the house,
that was drowning;
it was their faith,
that had reached
rock bottom.

Anamika

J. C. D. A. V. College, Dasuya

A Resurrection

They do not talk anymore like they used to do.
They do not love anymore like they used to do.
Do not love to hate, but hate to love.

The house is now drowning, in the hope to rise
above.

On the surface to breathe in and breathe out,
in the visceral of joy and to shout.

Aloud for the atonement, so the breeze
may come inside this house and tease.

The whistles from the kitchen to wake-up at dawn,
the ecstasy to yawn, to kiss and make up--
once again to laugh out loud
to save the home that is about to drown.

The sighs from the windows have undressed
themselves,

dripping from the eyes, flying like the elves.

Out from the threshold with bleeding feet,
to run away from cold flames and shivering heat.

To breathe out of the waves of woe,
drenched in sorrows from head to toe.

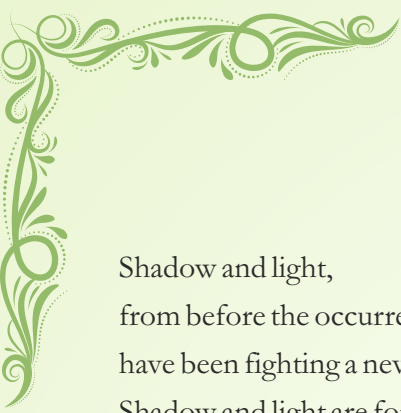
Yet what they are drowning in, they do not know--
so they sink to the bottom, deeper and slow.

Choking themselves in the silence of want,
beating their chests in the silence that haunts,
in walls that are coming closer to close,
squeezing an embrace from head to the toes.

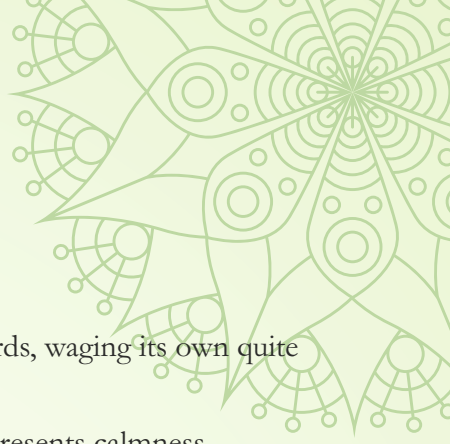
Yet want to swim to the surface for just one breath,
to awaken the beats that are chiding the breast,
knocking on the chest to open the doors
to push away waters from every nook and core.
To scream aloud to shatter the silence,

and allow mirth to trespass every fence,
and let this house to swim to the surface again
no matter how harsh is the downpour of pain.
'Muse' knocked on the door and entered the din,
wiped the kohl from eyes and lifted the chin.
Painted the cheeks with the colour of love,
held the hand full of bangles and raised them above
the waves of the woe to see the starlight.
waked the kids to chase shadows of kites,
and followed them until they swim,
lighting the hopes that flickered and dimmed.
Filled the breasts of the mother with milk again,
stitched the scars that were screaming in pain.
Opened her womb like a midwife
to give this house a new life.
Lifted the father's hands lined with trust,
gathered his tears and quenched her thirst.
Lifted his shoulders to rebuild the foundation,
and straighten the pillars dwindling insane.
The gloom is running away and the kids are
clowning
as this house is no more drowning.
No eyes are dripping, no sighs skipping the beat—
They gathered warmth from the burning heat.
To cook joy on the low flame,
And taste the bites of smile with the same.
For now no more they want to blame
the sorrows that once called out their names.

Kirandeep Kaur
Govt. College, Hoshiarpur

Shadow and Light

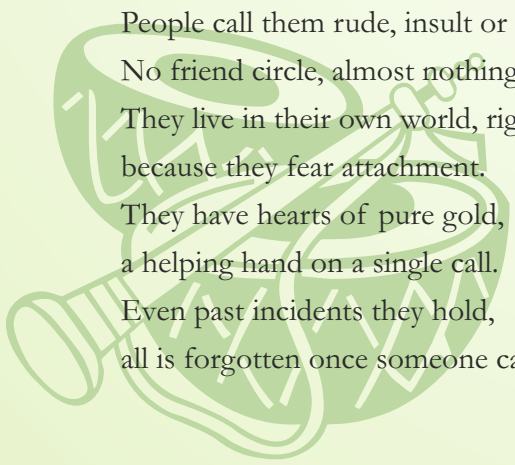
Shadow and light,
from before the occurrence of our world--
have been fighting a never-ending fight.
Shadow and light are forces we live with and
differentiate between:
Shadows make us see everything dark,
while light make the trees green.
Negativity is what shadow usually shows;
night is the hour when it naturally grows.
Yet making shadow an enemy is not always the case,
for shadow is what everyone carries nowadays.
O light ! Where have you been ?
What people do with their dark shadows,
you must have seen.
What people truly yearn for is light,

Yet that is the moment
when each soul turns inwards, waging its own quite
war.
Shadow contradictorily represents calmness,
I personally longed more for it.
Something I might someday confess.
Everyone's hiding their true self behind a clown's
mask,
O light ! Where have you been?
unmasking these cheats was always your task.

Bhaumik Gupta
Govt. College of Commerce and
Business Administration,
Sector-50, Chandigarh

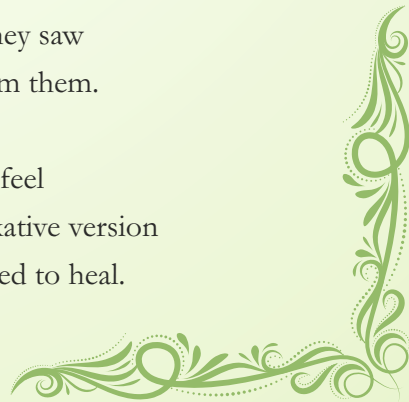

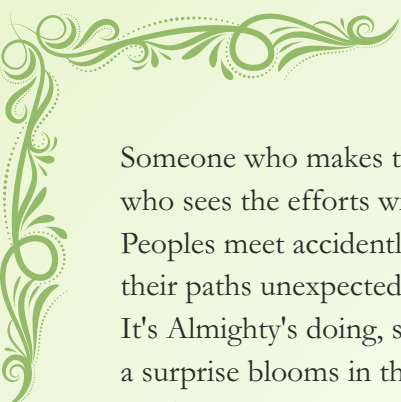
Introvert's Emotions

Unsaid thoughts in mind
Roam freely all the time.
A heart absolutely kind
struggles severely to feel “mine”
uttering a single word stresses the mind,
and tongue fails every single time.
Introverts feel everything,
yet do not react—their main drawback.
People call them rude, insult or compliment them.
No friend circle, almost nothing;
They live in their own world, right back,
because they fear attachment.
They have hearts of pure gold,
a helping hand on a single call.
Even past incidents they hold,
all is forgotten once someone calls.

Many have taken advantage of them;
No one stood beside them in the end.
In their hour of need, when they look around,
no one rises to their defence;
their heart lay broken in several pieces,
and God steps in—quite, without pretence.
God's favourite children they are.
No one truly understood them.
In His embrace they ran
immediately relief found them.
When Almighty's face they saw
all worries disappear from them.
They crave for a person
who can read what they feel
who brings out their talkative version
and knows what they need to heal.

Someone who makes them comfortable
who sees the efforts with which they deal.
Peoples meet accidentally,
their paths unexpectedly cross.
It's Almighty's doing, surprisingly—
a surprise blooms in the garden.
Seeds of connection
are planted by the almighty.

Perfect person, perfect time—
the Almighty's blessing speaks this time.
From Just a “Hello”
to bundle of memories,

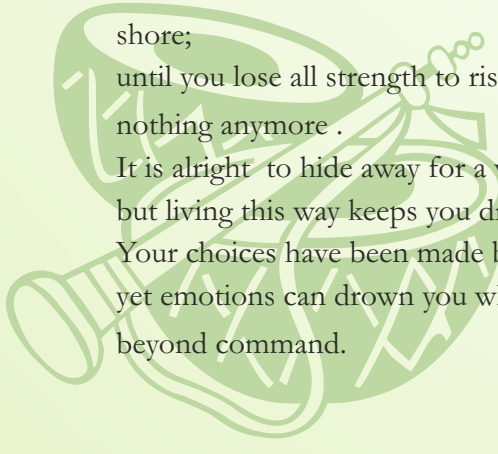
from college tasks
to a 3 a.m.buddy
Introverts share everything—
lame jokes, important talks,
their emotions, everything.
Free, endless conversations—
day or night, they do not care.
They pour their hearts out in talks.
Unsaid thoughts in mind
finally utter freely this time.

Ritika
Shree Satya Sai B.Ed College, Karaiwala,
Sri Muktsar Sahib

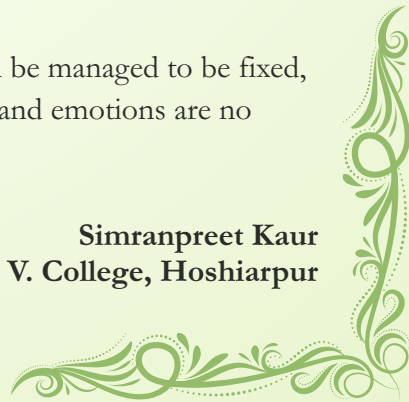
The Drowning House

Heart is a living house waiting to be explored,
storing memories within even when they hurt to the
core.
An unprecedented flood has drowned this house so
deep,
making it difficult to find things to keep.
This flood is not just a calamity that we all fear;
it is far worse than we care to hear—
holding back the freedom to move in our own
sphere
like a mouse, trapped.
The heart is not just an organ that feels;
it is the house that safe keeps everything or let
them be stolen too.
Force of the flood that can drift you far from the
shore;
until you lose all strength to rise again, wanting
nothing anymore .
It is alright to hide away for a while,
but living this way keeps you drifting mile by mile.
Your choices have been made by your head so far,
yet emotions can drown you when they rise
beyond command.

All your life need not go to waste,
you need to understand your inner self before
acting in haste.
The world will remain the same even if your hope
seems lost,
hope alone can hold the drowning house with its
fragile rope.
It won't be easy to rebuild what stood before
but you can make it better and stronger at the
core,
Emotion's flood will slowly fade when you put
yourself first,
to understand the battle of heart and head is life's
essential thirst.
They help you grow yet sometimes let you fall,
your self-realisation is the brightest gem in the
soul's crown.
The drowning house can be managed to be fixed,
but only when thoughts and emotions are no
longer mixed.

Simranpreet Kaur
D. A. V. College, Hoshiarpur

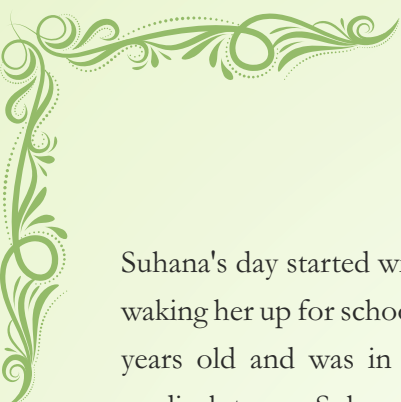
Broken Strings of a Guitar

He for she, or she for him--
Together, their life's tapestry used to hold 'umpteenth
Glee'
Like an Elysian mother, she used to look after Him;
Cooking his favourite '*Thekua*', even under the
lamp-dim!
Was she a single mother?
"Yes"
Was he her only son?
"Yes"
"Mom, even when I move abroad for my higher
studies,
I will stay within limits with my new buddies."
I'll never fall in love with a GenZ girl,
for she will make my head go swirl!
Before marriage, I shall abstain from any sort of
'twirl'.
"Beta, stay in touch, even when you cross the seas--
Do not end our 'Mother-Son' relation, taking
the—deceptive road!"
"Sure Maa, Sure!
The GenZ's relations hold no allure!"
But lo behold...!
As soon as he got settled,
He demolished all 'his mother-son' ties.
nobody could comprehend the lady's 'unheard
cries'.
With a live-inrelationship disguised as Love

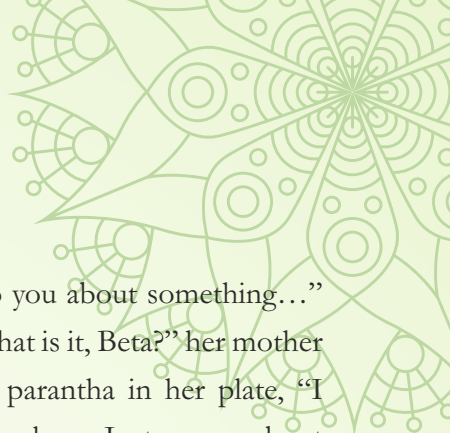
his so-called anguish got abated!
Between a mother and son,
now, flourished a Generation Gap.
When he was a tiny toddler.
His mother was always there with the loudest
applause
on his face, she never planted a slap.
But what now, dear winter?
I said;
He ignores phone-calls of his ageing mother,
Unaware of her vision gone blurred.
Instead, he romanticizes a GenZ's girl and adores
her with a muffler soft with fur.
After eighteen months had passed,
his mother laid silent in coffin,
with a lined-note beside her—
"Son, you said you would stay in touch.
But you lied to the one who gave you birth,
for a love with a girl—that brought you mirth!"
The cause of Broken Relationship?
I say Lust. Self-centeredness. Migration.
and today's youth substitutes this for elation... for
elation...

Kanishka Singla
Dasmesh Girls College, Badal,
Sri Muktsar Sahib

Social Media

Suhana's day started with the voice of her mother, waking her up for school. Suhana was a teenager, 18 years old and was in 12th standard, studying the medical stream. Suhana was the brightest student of her class; she scored the highest, participated in events and brought more recognition and pride for her school, herself and her parents.

Suhana was really interested in Ayurveda and Yoga ever since she was in 10th grade. She used to read books and study about yoga and practiced it as well. Life was great for Suhana, she was thriving in academics and in co-curricular activities as well.

Suhana was really active on social media; she enjoyed practicing yoga and spending time with her family and friends after school.

One evening, Suhana sat down with her mother with a cup of tea in her hand. "Suhana, beta, you are getting really good at yoga," her mother said. "Thank you, mum," Suhana replied with a smile. "You know, a lot of children present their talent on social media! Yesterday, I saw a video of a boy your age; he played guitar so well!" Her mother added. Suhana and her mother talked for a little more and then Suhana went to do her homework and her mother went to the kitchen to prepare dinner.

Later, at night, Suhana sat down, thinking about everything that had happened in her day. Then, suddenly, a thought—more like an idea—struck her mind. "I could start my own page about yoga and Ayurveda!" she thought to herself. She decided to discuss the idea with her mother.

The next morning, Suhana sat down on the dining table as her mother served her breakfast. It was a Sunday, so she did not have any classes.

"Mom, I need to talk to you about something..." Suhana said excitedly. What is it, Beta?" her mother replied as she placed a parantha in her plate, "I wanted to start a channel on Instagram, about yoga," Suhana said. "Beta, will you be able to manage that? Your Board exams are around," her mother said. "I'll manage it, mom!" Suhana immediately replied.

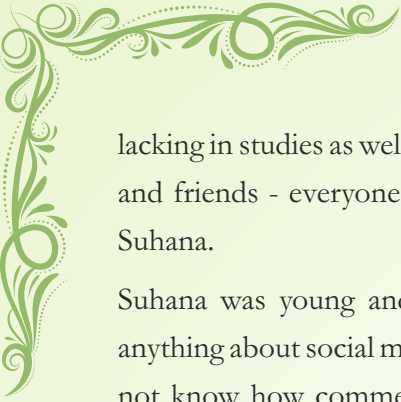
Unaware about the negative side of social media, Suhana made an Instagram account after her mother agreed. She named it "Yoga with Suhana." After she was satisfied with the aesthetic of her account, she uploaded her first video. Unlike the usual Suhana, who would not even touch her phone, she now spent hours on it, checking the likes and views, and comments all day.

Two weeks passed, and Suhana gained followers. She enjoyed being appreciated on social media by her family, friend, and strangers. She now would spend her leisure time on her phone, checking Instagram. Suhana stopped conversing like she did before because her priorities clearly changed.

One day, she sat in the balcony recording her next video when she saw a notification pop up on her phone. It was a comment, a single word: "ugly." Suhana was confused. She kept thinking about it all day.

Ever since she got that comment, she double-checked everything, applied makeup before recording, and used filters in her videos. As her growth rate increased, along with the appreciation, hate and criticism also followed.

Suhana started losing her confidence; the once lively and carefree girl was now insecure and was

lacking in studies as well. Suhana's teachers, parents, and friends - everyone was shocked with the new Suhana.

Suhana was young and naïve; she did not know anything about social media's negative side. She did not know how comments gnawed at her because she always strived for perfection.

One day, her mother could not take it anymore. She went to Suhana and snatched the phone out of her hands. “Suchu, what is wrong with you?” her mother scolded. “No! Something is clearly wrong with you! You don't eat and sleep on time, and you're lacking in studies! Tell me what it is,” her mother said, her voice loud in the otherwise quiet room. Suhana looked down quietly. “Suchu, tell me, it's killing me to see you like this,” her mother encouraged as she cupped her cheek.

“Mom, they said I'm ugly,” Suhana said. “No, Suchu, whatever you do is absolutely beautiful! Let people think otherwise!” her mother replied. “People are going to have opinions, no matter what you do, beta. You could donate money and people would still call you an 'attention seeker,' she added.

“But... Mom...” Suhana said. “No, you are not going to question yourself. Whatever you do is absolutely beautiful!” Her mother said, cutting her off mid-sentence. “Remember who you are!” she added.

It was like a switch flipped. Suhana realised that she was chasing approval and acceptance from people she did not even know. She felt a mix of emotions — anger, guilt, and frustration. She was frustrated at herself for letting herself get stuck in the social media trap.

She was determined to get her life back on track, determined to be the brightest student and the 'real' Suhana again. She did not delete her account on Instagram account; she learned how to handle the hate and enjoy the appreciation. She started to set a time limit for social media and make time for her family, and within no time, Suhana was back as the topper, but this time she was stronger. She was braver.

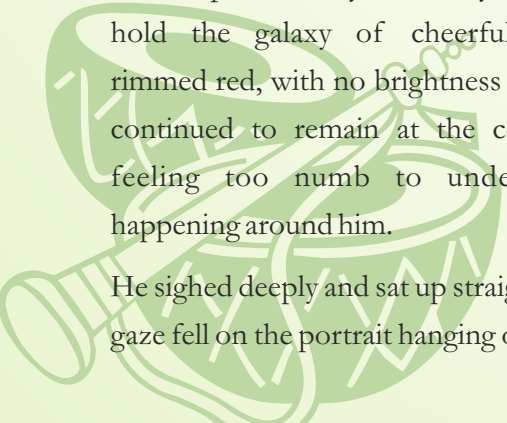
Ishleen Kaur

**Ramgarhia Girls College, Miller Ganj,
Ludhiana**

The Drowning City

He wanted to be cool but became a fool, when...

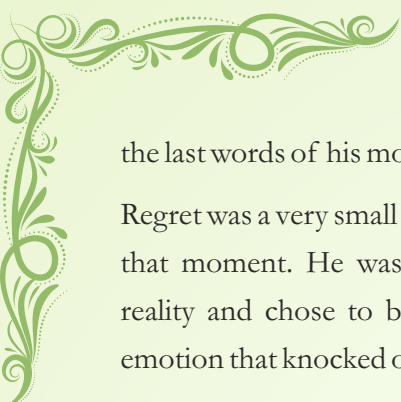

Varun opened his eyes—the eyes that once used to hold the galaxy of cheerfulness—were now rimmed red, with no brightness sparking. His gaze continued to remain at the ceiling above him, feeling too numb to understand anything happening around him.

He sighed deeply and sat up straight. His unfocused gaze fell on the portrait hanging on the wall. He saw

his younger self holding trophies in his small hands, with his parents, smiling with a sense of pride, beside him. He closed his eyes, gulping down the tears that refused to come because there were no tears left to cry. Some memories seeped through his mind, torturing him with the realization of what he had lost and would never get back.

“Varun! Dear! You are very precious to us... But whatever you are doing is a destruction in disguise. Leave it before it leaves you ruined...” These were

the last words of his mother.

Regret was a very small word for what he felt right at that moment. He was not brave enough to face reality and chose to be a coward, avoiding every emotion that knocked on his heart.

Varun stepped out to breathe the fresh air, but he was suddenly hit with the heinous smoke from the vehicles that passed by him, one after another, making him cough way too hard, as if there were not enough toxic gases inside his lungs. Maybe roaming in the city was not the best option.

Varun walked a few steps when he let out a hiss as the honks of the cars roared in his ears. Everybody was in a rush, not caring about anyone around them and hitting the horn non-stop. Varun frowned in discomfort and thought, “Maybe expecting the chirping of birds was the wrong decision.”

As he passed through some shops with his hands inside the pockets of his hoodie, he noticed a girl moving away from him. Her movements were frantic, as if she was scared of him, scared of him being a man. A sense of guilt passed through Varun's chest as he realised the girl was afraid of him because he was a man. He realised the situation of a woman in a city—every second, what might happen to her, or if someone would save her or join another to torture her...

Varun gulped hard as he walked faster to avoid making the girl more uncomfortable. As he continued to walk, he saw people around his age enjoying their youth as well as ruining their futures with those careless touches, their bodies being exploited in the name of love...

Varun rubbed his forehead as he moved quickly to

escape the situation. He continued to walk when his feet themselves paused at a certain old, rusted shop—the shop that still existed opposite his school. His eyes widened, and his breath hitched.

Varun's chest heaved up and down, as if the realization clogged his throat, making him unable to even breathe. The cruel reminder got displayed in his mind vividly, making his chest ache again about the decision he made. He chose the shop over his school. He chose those illegal things over his studies. His eyes filled with tears as he ran away from there.

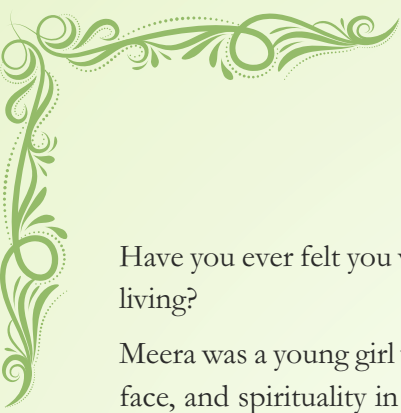
After running for some time, he tripped on his knees. The streetlight flickered, resembling the flicker of pain and helplessness in his eyes. He had decided to choose that path where normal isn't normal and the ordinary is seen as a luxury. Or maybe that's how the world worked. He turned his head and saw a mirror hanging on the wall. The beginning crack on the corner of the mirror resembled the beginning crack of his ruin in life (the broken reflection of his pain).

He covered his face with both his hands and asked himself, “Is this the end... or the beginning?”

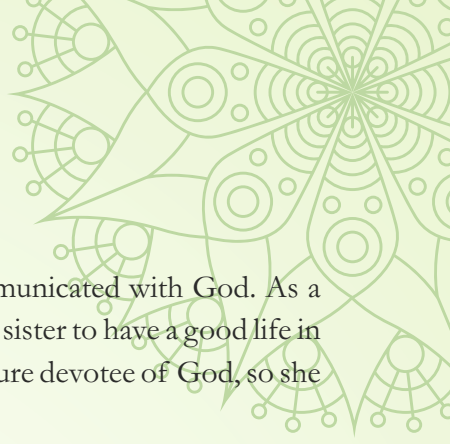
He couldn't decipher if it was the end or the beginning of more chaos in his life. He couldn't pin it down. He saw how the brightness in his life got pulled away and darkness was pushed in instead.

He saw the city drowning—in the chaos of darkness, the darkness that refused to fade away and chose to stay forever...

Harman Chaudhry
B. B. P. U. C. College, Balachaur

Water

Have you ever felt you were just breathing—and not living?

Meera was a young girl with charming eyes, a smiling face, and spirituality in her mind and heart; she had believed in God more than herself. She used to visit temples, chant mantras, and share every problem and happiness with “Ganga Maiya,” the holy water through which she found peace, happiness, and her God. Meera was a girl full of spirituality. On the other hand, her brother Rajiv was a man with a furious nature, full of ambition and practicality. He stopped believing in God from the day God had taken away the people he loved the most—his mother and father—in an accident.

Years ago, when they used to have a happy and loving family, their father worked as a priest beside the temple of the Ganga River. That sacred, holy water of the Ganga held so many emotions and memories in it. They still remembered how, in their childhood, they often visited that river to have fun, and Rajiv still remembered it so clearly—how, before an exam, he said to the river water, “Heyyy! Ganga Maiya, please give me blessings so that I can score the best in my whole school.” And how those wishes were fulfilled by the holy water of the Ganga.

Meera, who wanted to carry forward her father's occupation, spent most of her time at that temple, dusting idols, cleaning floors, lighting diyas, and in her free time, she sat cross-legged near the riverbank and communicated with God through the river water.

One day, when the sky turned violent and rain was continuously pouring outside, Meera returned home from the temple, where Rajiv told her that there was a boy from a very good family who wanted to marry her. But Meera refused her brother's decision, and they had an argument over it. Rajiv became furious without a second thought and said those words that he did not mean. He called her a fool, as she often

used to say that she communicated with God. As a big brother, he wanted his sister to have a good life in her future, but she was a pure devotee of God, so she decided never to marry.

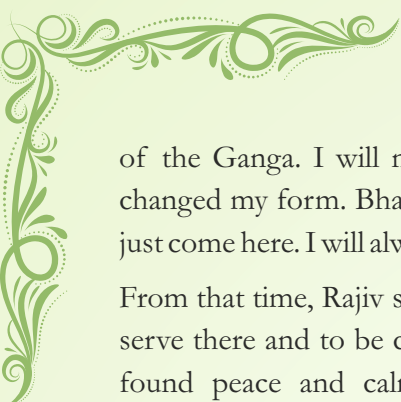
During the argument, Rajiv lost his temper and, unfortunately, slapped Meera, and she collapsed on the floor. He slammed the door in anger and did not even look back. That very night, she committed suicide in the same river water that once held the best memories of her life. The next morning, when Rajiv came to know of it from the priest at the temple, his heart shattered completely. The only person whom he loved the most after his parents was his younger sister, and he lost her just for his own mistake.

From that day, something inside him shifted—he became calm and peaceful, his eyes holding a deep sadness. He became quiet—strangely so quiet and silent as a person could ever be. He found no purpose in his living. So he went in front of the same temple where his sister and father used to work, in search of purpose, peace, and meaning for his life.

He hesitated for a while outside the temple, but with hope, he went inside and screamed in front of the idols to give him back his happily living family. But the surroundings stayed silent. No answer came. He left the temple, losing all hope, and found himself on the riverbank.

The one whom he once called “Ganga Maiya.” He lost all his patience, and tears rolled down his eyes; his life had become so empty that he could never have dreamed of it. Suddenly, a soft breeze touched his cheek, and a faint voice was heard by him from the holy water that Ganga Maiya carried.

It was no other's voice—it was the voice of his own sister, Meera. He looked onto the river, and in it, a reflection was visibly shown. His sister, in that water reflection, told her brother, “You don't need to find me in photos or somewhere else. I'm inside the water

of the Ganga. I will never leave you; I have just changed my form. Bhaiya, whenever you miss me, just come here. I will always be here for you.”

From that time, Rajiv stayed at the same temple to serve there and to be close to the water, where he found peace and calmness, and shared all his feelings with his sister, who had changed her form into that holy water.

That sacred water of the River Ganga was not only water for Rajiv anymore; it became the reason for his living and to continue his life in peace.

Apurva Bera

**D. A. V. College of Education,
Hoshairpur**

The Brown Diary

Today is 4th July, 2811. I am looking for Anya; she is once again hiding from “the providers.” She does it every time they come by to get her. She is already ten, but she still does not understand that she must go for training regularly, or her brain chips will weaken over time.

Suddenly, I hear her voice from the attic, “I found something! I found something! Come fast!” This girl is up to something again. I climb the squeaky stairs of the attic and see her hunched over a box. I tap her shoulder, and she looks at me with a mischievous grin on her face. Her plump face is covered in dirt, and her clothes are soiled because of the dusty attic. I smile and ask her about her discovery.

She hands me a brown diary with withered yellow pages. “I still have time till they come get you again,” I tell Anya, and take the brown diary from her. As I inspect the diary, I come to find that it belongs to Lia, and it is from the year 2015. In her diary, she talks about her summer vacations and eating mangoes.

Anya asks me curiously about summer vacations and mangoes. I mind-link her information about them, and she immediately asks me to download a mango. There are no trees on our planet, so I have to pay our rulers, “the providers,” who are 58th-generation AI, to be able to download the taste and the smell of a mango from 2015.

Anya enjoys the mango and now wants to

experience a summer vacation. I tell her that cannot be downloaded, so we teleport to Ropar of 2015. As soon as we materialize, we become invisible. The first thing we notice is a lot of trees and people. There are no robot rulers in this timeline, and everyone is congregating, which is so strange to us, as humans are not allowed to interact freely.

In our timeline, any negative thought against the providers can result in our memories being wiped. Anya wants to experience Lia's memories, so she transfers herself to Lia's mind, and I stay near her for safety. First, we go to her nani's house, play with a dog, and sleep in the afternoon. In the evening, we eat some red mangoes and enjoy that juicy goodness. After eating ice cream at night, Anya says that she has completed the checklist of Lia's 2015 summer vacation. I notice that no one has any technology in their hands while they are out and about. Our time is finally up, and we teleport back to our attic.

Anya wants to stay back to play with those children, but today is the day she will get recruited in the factory. I manage to switch her off, and the providers take her to the factory. After they are gone, I put the diary in the furnace so she will not ask about the old world again.

Prabhjot Kaur

**Guru Gobind Singh College for Women,
Sec. 26, Chandigarh**

5-G Connections Yet 2-G Communication

“Hey Google, how to talk to dad about a mistake made by me?” Manav inquires the only non-judgmental outlet he knows, and within milliseconds, his desktop screen displays over a thousand websites concerning his query.

In 2025, when a 16-year-old kid runs into a problem, or creates a problem, he does not type crying to a search engine. Asking an artificial intelligence—an AI chatbot that has no experience of being human—is much more comforting. After all, an AI chatbot won't scream and shout at Manav when he confesses that he got kicked out of his coaching classes a month ago and told no one in his family.

Manav scrolled through the results of his search, where strangers on the internet had recounted their experiences. Someone wrote on 'Reddit' about never confessing a mistake until it is found out. Another person wrote about how they were disowned by their family; another one wrote how honesty is the best policy, and just about a hundred more confessions that were of no help to Manav.

“Who can I talk to?” Manav thinks out loud.

“What do you want to talk about?”

Manav jumped out of his seat, hearing his sister, Mansi's voice coming from the other side of the room. He forgot she was there.

She was lying on the other side of the bed so quietly one could mistake her for the mattress itself. Mansi could probably list it as a skill on her resume:

'Can scroll through Instagram for hours without moving.'

“Nothing. I don't want to talk to anyone.”

Manav mutters and leaves the room.

He thinks to himself if Mom could help him in this.

'Mom would probably tell Dad a worse version of the story.' He justifies it to himself. He knows that the longer he waits, Dad will eventually find out the truth himself. The coaching classes would probably call when Dad tries to pay their fees. He could almost imagine the way that phone call would sound:

“Hello, Mr. Mehta, your son is too stupid to be studying at our classes. Why are you paying his fees when we kicked him out a month ago for failing all tests?”

“Oh, my son? Manav? Okay. Let me beat some sense into him.”

The anxiety of this scenario and his future doom made him want to cry out loud. It was his mistake—he knew that—but he could not bring himself to confess to anyone. He felt so lonely in his own home. His friends would probably laugh at him. His sister couldn't help him; in fact, she'd make it worse. Mom would hand over the rolling pin to his dad in a minute.

He felt trapped in his own home. He took out his phone and tried again:

“How to talk to your dad without being scared?”

“How to start a conversation that is difficult?”

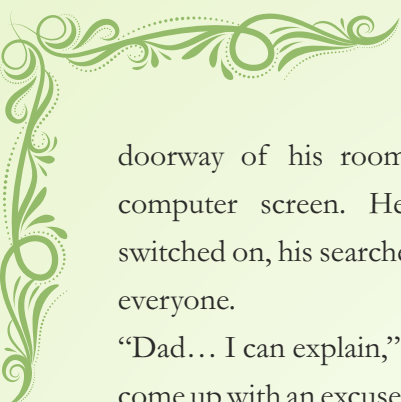
“How to talk to a strict parent?”

“How to talk?”

“How to run away from home?”

“MANAV!” his dad's voice boomed from across the hall.

His dad was in his room. Manav stood at the

doorway of his room. Dad was staring at the computer screen. He had left the computer switched on, his searches of the past hour visible to everyone.

“Dad... I can explain,” Manav stated, as he tried to come up with an excuse on the spot.

“What do you want to talk about?” his dad asked calmly. He could see how scared and anxious his son was. Reading the search history broke his heart into pieces.

“I want to know what my own son cannot talk to me about,” his dad asked solemnly.

“He left the coaching classes a month ago and could not tell you about it,” Mansi started. She knew her brother couldn't say it.

“What?” his dad looked at him.

“Dad... I couldn't keep up. I'm sorry. I'm stupid. All those tests and extra syllabus. I tried really hard, but I couldn't understand.”

Hot tears rolled down Manav's cheeks. He had kept it in for so long. The burden of not being good enough as a son kept him quiet. He felt like the world would collapse if he failed the competitive classes.

Mr. Mehta stared at his son crying his heart out, and

then he looked at the computer screen again. In that moment, he realized the irony of it all.

He gave Manav the phone so his son could talk to him at any time, and yet he couldn't. The computer was meant to make his son's life better, and yet it couldn't. He could buy his child a hundred more of these communication devices, but they couldn't build a better relationship between them. He could set up as many screens, but they wouldn't substitute the family that they have. Mr. Mehta took a deep breath in.

“It's okay if you don't want to do the competitive coaching classes. But it's not okay to call yourself stupid. You're my son. How could you ever be lesser? There are so many other classes—pick one you are comfortable with. Okay?”

Manav felt like he could breathe again.

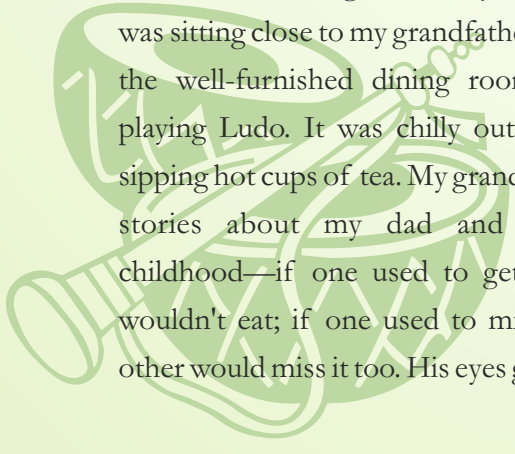
No amount of Google, AI, or internet queries to strangers could have said the words his dad had said. “Okay, Dad,” he hiccupped in agreement. Sometimes talking to humans is better than talking to AI.

Saumyaa Suri

**P. G. Govt. College for Girls,
Sector- 11, Chandigarh**

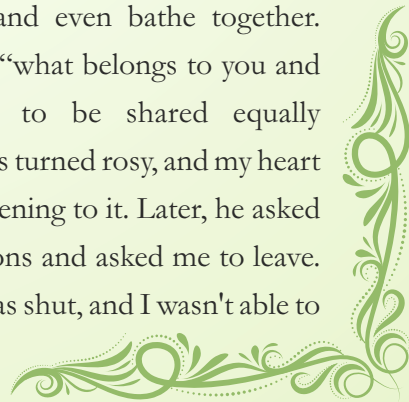

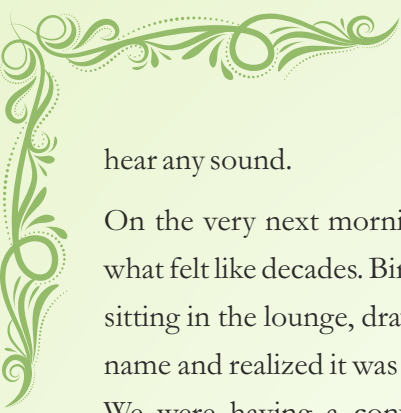
The Weight of Tomorrow

Late in the evening of a chilly day in December, I was sitting close to my grandfather around a table in the well-furnished dining room of our home, playing Ludo. It was chilly outside, but we were sipping hot cups of tea. My grandfather was sharing stories about my dad and paternal uncle's childhood—if one used to get angry, the other wouldn't eat; if one used to miss something, the other would miss it too. His eyes got filled with tears

of gladness while explaining their unbreakable bond. He shared that both of them used to eat from the same plate, sleep, and even bathe together. There was no space for “what belongs to you and me”—everything used to be shared equally between them. My cheeks turned rosy, and my heart filled with pride after listening to it. Later, he asked me to call both of his sons and asked me to leave. The door of the room was shut, and I wasn't able to

hear any sound.

On the very next morning, the sun was seen after what felt like decades. Birds were chirping, and I was sitting in the lounge, drawing the scene. I heard my name and realized it was my grandfather calling me. We were having a conversation, and I suddenly asked him to tell me more about my dad's childhood. His head bowed down, his hands started trembling, and he felt pain in his chest out of nowhere. I shouted for help, and he was admitted to the hospital.

My hands were shivering, and tears were running down my face; I couldn't hold them back. I asked my dad, "What happened to my grandfather?" but all I got in return was pin-drop silence. Then I saw my uncle coming closer, and that was the very first time when I saw both of these brothers avoiding eye contact or even exchanging words. Nurses were going here and there, people were praying for their loved ones, some were happily celebrating the birth of a newborn, and I was sitting silently in a corner. I was filled with rage as all the questions roaming in my mind got an answer.

My parents were missing from the hospital because they were in court at that time, fighting for those materialistic pieces of property. My grandfather got a heart attack upon seeing my parents' broken bond. Greed and envy consumed our home, and hence I lost my most precious grandfather for property that could be sold for some notes, and that was the moment my childhood came to an end. I earned the experience of a sixty-year-old.

That was when I realised that nothing could break a relationship faster than greed for a so-called "better life"—and that too for gaining more and more property. This world is losing its true wealth for this materialistic property, which could be earned at any

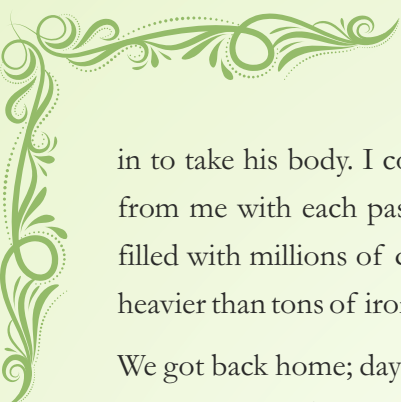
time, but those relationships and humans can't be replaced by any material thing in this world. We people want more and more money just to show the world what car or status we own. But we are forgetting that "the life that looks good or sounds good is nowhere close to the life that feels good." So, don't take on the weight and burden of the future; instead, enjoy time with your loved ones today. Don't make property the reason for the breakage of these precious relationships.

On the very next day, I left everything and decided to seek enlightenment. This was going to be the biggest lesson for my parents, as now they would not even have their son, for whom they wanted to earn more and more property.

Today, it's been years since I heard my dad's voice or ate food cooked by my mother. I don't even know about their condition or where they live. I keep waiting—longing for my beloved grandfather.

I was experiencing hallucinations and could hear his laughter and voice; his image was revolving all around my head, and gradually the day passed. The next morning, dust particles were dancing in a single ray of sunshine that streamed through the window. I saw the doctor and begged him to tell me about my grandfather's condition, but he didn't say a word.

I was sitting there all alone, and neither of my parents came to see us. I felt thunder in my mind, my fists were clenched, and my eyes were filled with rage. I could see the breakdown of our relationships but had no idea about what the reason behind it was. Suddenly, I saw the doctors running back and forth; everyone was rushing, and my heart was pounding at double pace. And what happened next was the scar I wasn't prepared for. My heart shattered, and I burst into tears. I was about to lose my only support system—my beloved grandfather. My parents came

in to take his body. I could see him getting farther from me with each passing second. My mind was filled with millions of questions, and my heart was heavier than tons of iron.

We got back home; days passed by, but none of my housemates had any conversation with each other. Later, Mom received a phone call, and she was overwhelmed with happiness. I was standing beside her, noticing everything. She put down the phone

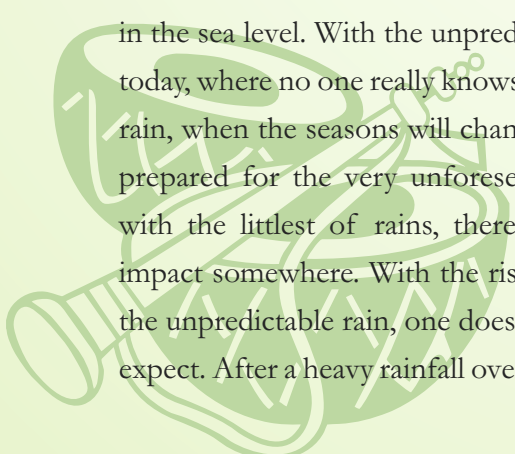
and asked me to pack my luggage. I questioned her regarding the reason; she hugged me tightly and said that we were leaving for our bungalow in Amritsar. I asked her about the reason again, and she told me that our properties got divided, and now this house belonged to my paternal uncle.

Savneet Kaur
Guru Gobind Singh College of Law,
Gidderbaha

Floods and Humanity

“One always stands for themselves when they have had enough of something” - this can be seen by how Mother Earth is showing her anger towards exploitation by humanity, through floods and earthquakes. Unanticipated events and disasters keep taking place, and they are so out of control. There is nothing humans can do about it except for actually being "human" towards each other. Here, being 'human' is to actually and finally show human emotions such as care, love, gratefulness, and empathy which should have been shown to Mother Earth long back.

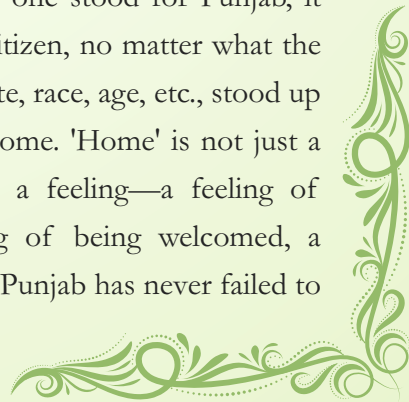

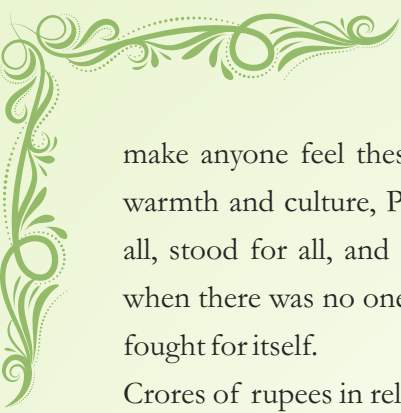
With the recent ecological and environmental changes, which yet again, are a result of human negligence, the glaciers in the Southern and the Northern Poles have been melting, leading to a rise in the sea level. With the unpredictable weather of today, where no one really knows when it's going to rain, when the seasons will change, it is hard to be prepared for the very unforeseen changes. Even with the littlest of rains, there is always a huge impact somewhere. With the rise in sea levels and the unpredictable rain, one does not know what to expect. After a heavy rainfall over a cruel monsoon,

many cities in India are always at the verge of being drowned.

The monsoon of the year 2025, which arrived way earlier than when it was supposed to, turned out to be a nightmare for the states of Punjab and Himachal Pradesh. Thousands of people lost their homes, their offices, their means to survive, and the most unfortunate, their families. With the news of houses falling apart, crops being destroyed, and people losing all their hopes, there existed a bright light of hope and humanity, which at times like this is the only important thing as everything else is out of human control.

Punjab became the biggest example for all for humanity. The home to five rivers suffered unimaginable losses and yet stood stronger than anyone else, all because of the unity and humanity of its people. When no one stood for Punjab, it stood for itself. Every citizen, no matter what the background, gender, caste, race, age, etc., stood up for the place they call home. 'Home' is not just a place you live in; it is a feeling—a feeling of belongingness, a feeling of being welcomed, a feeling of warmth. And Punjab has never failed to

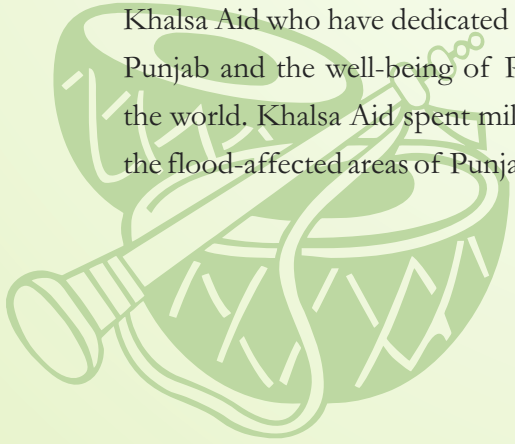

make anyone feel these emotions. Known for its warmth and culture, Punjab has always welcomed all, stood for all, and fought for all in need. And when there was no one to fight for Punjab, Punjab fought for itself.

Crores of rupees in relief funds were collected and distributed by each and every person collectively. Hundreds of food trucks went to affected areas every day until the situation got better. Artists raised their voices for their home. These are just a few examples of the humanity that saved Punjab, which never let it bow down for help to anyone else, not even to the government. There are many examples of the bravery Punjabi people showed, one of which being two 15-year-old girls, studying in Strawberry Fields High School Chandigarh, who raised over 40 lakhs worth of aid material for the affected people, including food items such as biscuits, rice, and other packed food items, fodder for the animals, sanitary napkins for women, and other hygiene-related products in general. At an age as young as 15 years old, they did what many people double their age might not be able to, just for their Punjab.

Another example is that of 'Khalsa Aid,' a foundation that works for the well-being of Punjab and its people. Collecting money from Punjabis all around the world and using it for the benefit of Punjab may look easy on paper, but in reality, it involves huge efforts. There are many members of Khalsa Aid who have dedicated their whole lives to Punjab and the well-being of Punjabis all around the world. Khalsa Aid spent millions of dollars on the flood-affected areas of Punjab.

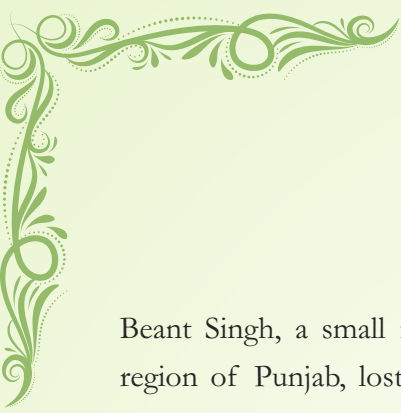

There is a humongous list of examples of brave Punjabis, which also includes the Punjabi artists who donated to and adopted villages. They were great examples of a 'family.' Punjab lives and is like a very huge family. The artists, also the 'sons' of Punjab, supported it unconditionally. Adopting whole villages, visiting them, meeting them, and understanding their problems face-to-face was all done by the children of Punjab, who are also its proud artists.

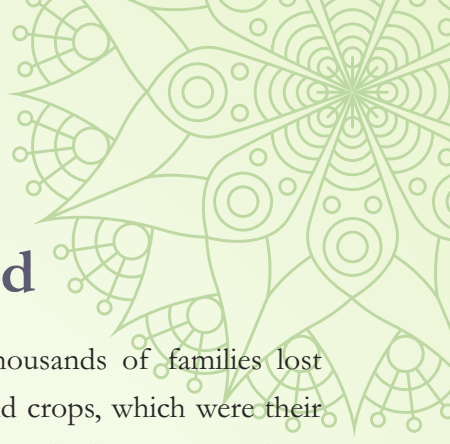
In times like these, where everything else is out of human control, the only thing that could make a difference is 'humanity'. Humanity is showing up for the people in need, being empathetic, and also sometimes being selfless, all of which Punjab did. Even after facing such cruel destruction, Punjab still stands strong, all because of 'humanity'. Humanity is the only hope and solution in today's world to combat all problems.

Floods and humanity both are in the control of humans. Even though floods may not seem like it, they are. Had humans taken care of Mother Earth religiously, situations like floods, loss of land fertility, etc., would not be faced as often in the first place. But like how people say, it's never too late to mend your ways. Keeping humanity alive, not only towards other people but also towards the planet we call home, can bring about a huge change.

Swastika Shukla
Govt. College of Commerce and Business
Administration,
Sector 50, Chandigarh

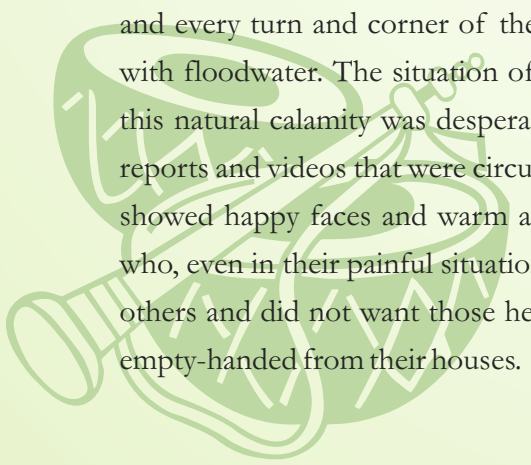

Punjab Floods: Disaster, Resilience, and Brotherhood

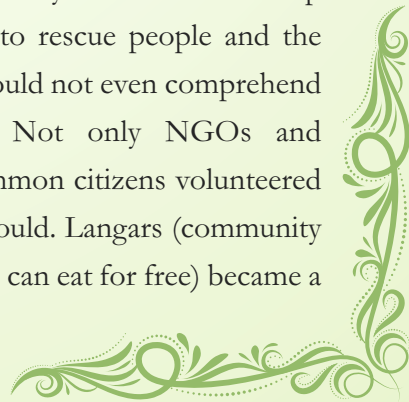
Beant Singh, a small farmer from the Phagwara region of Punjab, lost everything that he owned within a short span of two days. The list of lost and damaged things included his house, furniture, vehicles, and so on. These two days turned his life upside down as he not only faced the loss of things he owned but also had to bear the pain of crop failure and this was not just a crop failure for him because his whole life depended on it. This event was a punishment by God for him. Even though he had lost everything due to the heavy floods that hit the regions of Punjab and Himachal Pradesh, he still had a smile on his face. This tragedy did not shake his spirit as he was a firm believer of Guru Nanak Dev Ji's principles of '*Chardhi Kala*' (High Spirits) and '*Rabb da Bhana*' (God's Will). The loss of their house, cattle, property, and crop failure did not stop Beant and his family from helping their neighbors who shared the same fate as them. This story of unwavering strength and resilience was not restricted to the life of Beant Singh; it was a story of every household in Punjab that suffered due to the floods.

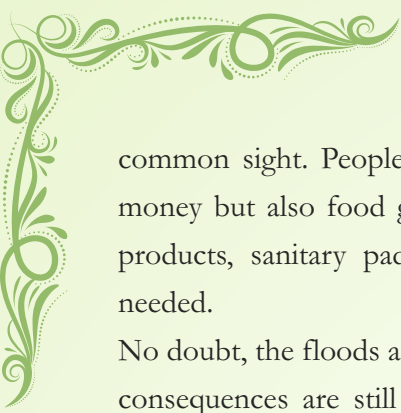
The Punjab 2025 floods were a huge disaster that completely turned the lives of thousands of families. Roads, houses, open fields, marketplaces, and every turn and corner of the state were filled with floodwater. The situation of everyone facing this natural calamity was desperate, but still, news reports and videos that were circulating online only showed happy faces and warm and loving people who, even in their painful situation, wanted to help others and did not want those helping them to go empty-handed from their houses.

Reports showed that thousands of families lost their livestock, cattle, and crops, which were their sole source of income. Hundreds of thousands of families lost their homes that they had built with so much love, within a matter of days. But the spirit of resilience and accepting fate was unprecedented. The hospitality and warmth of these people stays unmatched. Their unwavering strength and resilience are a life lesson for everyone to face their struggles with strength and bravery.

However, this event not only showcased the tragedies associated with floods but also the true image of humanity and human nature. The media might present people from different communities as enemies, but tragic times show us the true human nature of helping one another despite our differences. People from all walks of life came to help and rescue those who were in need, and the people who were in need showed immense hospitality and care for those who came to help and rescue them. Though the government paid no heed to the flood-stricken areas of Punjab and Himachal Pradesh, the people themselves helped each other to rebuild their lives from scratch. NGOs like Sikh Aid, Khalsa Aid, the Nimrat Foundation, and many others came out and helped rescue people and animals in need. Punjabi artists and celebrities also donated huge sums of money and even showed up in the affected regions to rescue people and the innocent animals who could not even comprehend what was happening. Not only NGOs and celebrities, but even common citizens volunteered and did whatever they could. Langars (community kitchens where everyone can eat for free) became a

common sight. People started donating not only money but also food grains, clean water, hygiene products, sanitary pads, and whatever else was needed.

No doubt, the floods are no longer there, but their consequences are still very much visible. People might rebuild their homes, but the loss of lives of people and animals can never be recovered. Floods bring many life-threatening diseases with them. These diseases, such as typhoid, are now affecting thousands of people. Farmers who had faced crop failure have not yet recovered from their loss. But all these people are trying to rebuild their lives, little by little. Sooner or later, we will get to see the

prosperous Punjab back.

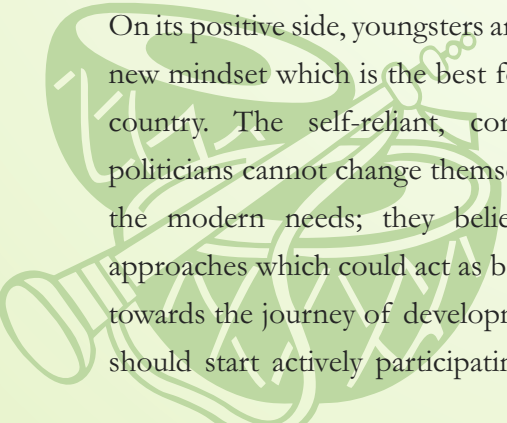
This tragic event brought the true depiction of Indians into the limelight and also proved the fact for which India is known: 'Unity in Diversity'. The world witnessed the true essence of this saying when people from all different regions and backgrounds came to help and rescue those in need. Hence, everyone can agree on the saying: "Tragedy brings out Humanity." Therefore, the Punjab floods are a story of disaster, resilience, and brotherhood.

Prabhjot Kaur
G. G. D. S. D. College,
Sector- 32, Chandigarh

Youth and Politics

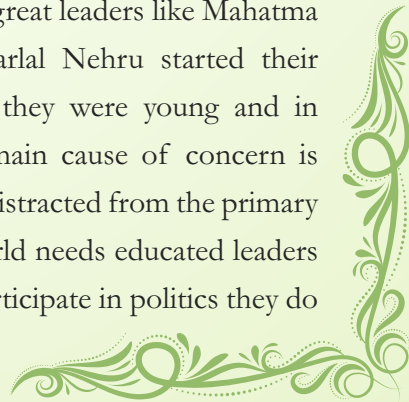
Youth are the torchbearers of the country. They are full of energy, ideas, enthusiasm and dream of shaping the country's future. The new generation does not only aim for their own future and career, but they want their country and world to develop as well. This is the reason why youth are participating in politics. However, sometimes this combination of youngsters and politics could be dangerous. Some people believe that young people should only focus on their studies and career whereas many of them also believe students should participate in politics as they are upcoming leaders of the world.

On its positive side, youngsters are full of ideas and new mindset which is the best for developing any country. The self-reliant, corrupted and old politicians cannot change themselves according to the modern needs; they believe in traditional approaches which could act as barriers in evolving towards the journey of development. So, students should start actively participating in the political

activities. Participating in politics does not only mean standing in elections; it means being an active citizen, participating in rallies and also using their 'Right to Vote' to elect their representatives. When youth participate in the politics, they become educated about this system of politics.

Moreover, the youngsters have the new perspectives and are free of old ways of corruption. They have a modern thinking which is not orthodox, and will help towards equality and equal rights for all. When youngsters are in this area, they become confident and socially active by being involved in speeches, debates and communicating with people. In history, great leaders like Mahatma Gandhi and Pt. Jawaharlal Nehru started their political journey when they were young and in colleges. However, the main cause of concern is that their focus may be distracted from the primary goal of studies. The world needs educated leaders but when youngsters participate in politics they do

not pursue their higher education and may drop out from colleges and universities.

Sometimes, the political parties exploit the new participants and misuse them for their own agendas and goals against any community or religion. This could create number of problems for the new young participants and could be bad for their future. This could be dangerous for their lives as well. When participating in the universities, parties with each other may develop some issues which could lead to violence and indiscipline in the campus. This could disrupt the environment of the universities and colleges and other students may suffer from this. Their participation in such young age can make them arrogant and full of attitude because of which they can cross their limits with and do not respect

their teachers and elders.

To conclude, youngsters are the future of the world. Their involvement in the politics is needed for better and developed nations. They have modern thinking, ideas, mindset and dream of making the world a better place. However, the youngsters should give equal importance to their education as well. They should not blindly trust anyone beyond themselves because this world of politics is full of evil people and illusions. At last, I would like to conclude by saying that:

"The Youth is the new ray for better future."

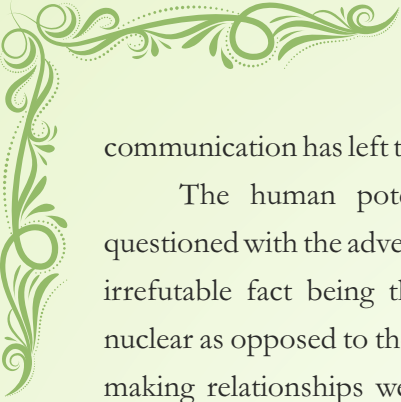
Jasmine Kaur
Khalsa College for Women,
Sidhwan Khurd

The Effect of Mobile Phones on Human Relations

Gone are the days when clocks used to ring the alarm sharp at four at dawn, people starting their day right from there; walking, practicing yoga, and reading newspapers at sunrise. Yet today, the sun still rises from the east but rather than facing the sunshine, individuals face the blue flickering screens, their thumbs scrolling endlessly, and ears bombarded with the tick tock of typing, resulting in a huge shift. Gandhiji had coined a beautiful quote: "Be the change you wish to see in the world." Change is the universal law of nature; it starts from the home itself.

Every cloud has a silver lining. One side of the coin says that the magical product, mobile phones, have definitely made connections and conversations easier than ever before. Once upon a time, those handwritten letters and agile pigeons were the only

way of communicating or getting connected and carrying the message across a hundred kilometres. Then came the introduction to landlines, later the button keypads, the most famous Nokia, which evolved like anything. Every new month is a new launch, better and definite, making everything possible in just a click - a phone call is a touch away, as is updating the other person through video calls or Google Maps. Invitations, which were once a post and parcel for meeting the far lived relations, have vanished. Living abroad, one can easily connect with the loved ones through video calls but on the flip side, one is vulnerable about the same thing; attending weddings on video calls is not a flex anymore; attending the last rites on the screen is not real cool stuff. Being glued to screen for every single thing and being dependent on this medium of

communication has left the world feeling blue!

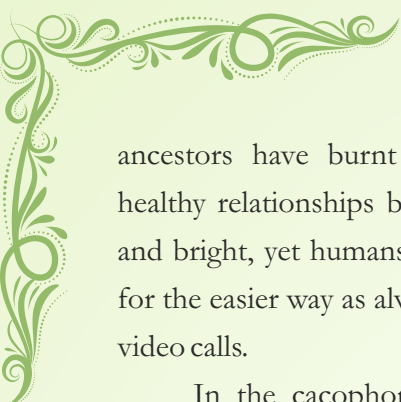
The human potential is definitely being questioned with the advent of technology, the being irrefutable fact being that families have become nuclear as opposed to those good old joint families, making relationships weaker; it is just the Diwali exchange gifts ritual alive today which helps people meet their relatives, else we are blessed with those fine quality, defined cameras to let the other people know about our whereabouts. The Netflix movie *Social Dilemma* claimed that if we are not paying for the product, then we are the product. Social media, automation, feasibility, easy access of every update is the part and parcel of youth's life. Pico Iyer coined the term “Global Soul” for the humans, not just to explain the connections over the globe but not to forget that human is a social animal which today has turned taciturn in nature!

Mankind has started to live in its own bubble, making the four walls their world, which devastatingly comprise the phones and them. Silence in the room filled with teenagers is louder than the conversations, the reason being the master blaster - the mobile phones! The founder of the mobile phone company, the most famous one, Apple, states he does not let his own kids use mobile phones! This is how the world is evolving. Mobile phones today act as the protagonists to maintaining relationships. Making and building relationships is easier than ever, whereas maintaining those is the real task! According to sociology, a human is a social animal but the generation Z has proved it wrong. Playing around reels and real life has a huge difference. One is connected to the other just through the famous applications such as Instagram, Facebook, X and so on. Filters and feelings, expressions and emotions are reasonably completely different aspects of life! The man itself

is the real destructor who is discreetly ruining real relationships. Casual approach towards disrespecting the real relationships is looming large in today's tech-savvy era. The anonymous appearance has become the new trend over the social media, which directly encourages losing the identity as well as losing the real relationships. The real-life connections are hard to find today! I wish the next cool trend over reels is meeting relatives!

The pandemic COVID-19 erased multiple families, a large number of population, and the awareness of the entire process was just through the mobile phones. The entire world was isolated and the only hope was the mobile charger as it was connected the entire day in the charging tray; endless video calls, appointments with doctors, socially posting about every single effect every single second did create a huge difference! Human relationships became stronger, the ones who were forgotten got connected through online games like Ludo and WhatsApp video calls. The Instagram lives showcasing the health and also helped build new connections. The teacher-student relationship got upgraded through online teaching with the help of Zoom and Google Meet.

Keys to the golden device – Mobile Phones! The two sides of a coin say that the relationships became stronger but relationships in real time have died. Mobile phones and automation have proved to be one of the greatest builders as well as destroyer of relationships simultaneously. The shift from meeting each other in real life to meetings on Google Meet has created a great tension alone. Artificial intelligence has left no stone unturned to making those emotionally powered images with the relatives who don't even exist, but on the other side can result into cyber security issue as well, proving the mobile phone to be a double edged sword! Our

ancestors have burnt midnight oil to building healthy relationships bringing them forward alive and bright, yet humans have embraced and opted for the easier way as always keeping to screens and video calls.

In the cacophony of this world, it is an irrefutable fact that grass is not always greener on the other side, it is greener on the side where one chooses to water! Maximum divorce cases, maximum relationship failures are witnessed today and it's fast becoming the hot issue around the globe! Individuals and government should come

together and work hand in hand to start campaigning for healthy relationships! Schools should not eliminate moral education as teenagers are just like wet clay and can be easily moulded. Although cell phones are not the destructors, it is the way how we consume the bright lights flickering out of it! The world has come this far building glittery skyscrapers. It is high time and the need of the hour to build relations and rise like a phoenix.

Shruti Tandon
Malwa College of Education,
Ludhiana

Youth Migration Trends

Introduction

Indian economy is the third largest economy in terms of GDP (gross domestic product) as per estimates of the reports of world Bank Census. It has come a really very long way to attain this position. But it was not how India started towards its journey of development. In 1947, after about 200 years of Independence from British colonisation, the Indian economy was rotten Economy with almost double-digit rate of unemployment. 'Youth' is considered an asset of the economy and is celebrated for its potential on 12th January every year in form of National Youth Day on birth anniversary of Swami Vivekanand. This potent youth is compelled to migrate on account of various factors.

It is quite crucial to understand meaning of migration in order to shed light on the causes, characteristics and effects of migrational youth trends on Indian economy.

The term "migration" is a dynamic concept referring both to the act of leaving one's own place,

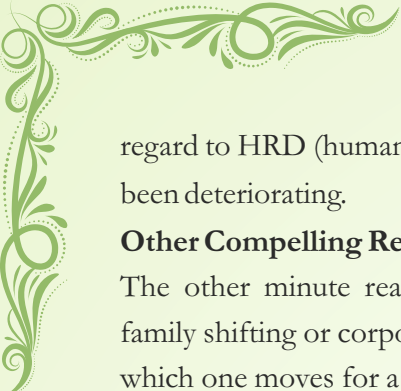
city or most importantly, one's country in search of bread winning, education or even crucial financial emergencies. With regard to youth also, comfort and exploration are not the reasons for migration. Rather factors such as employment and education are the most crucial factors compelling youth towards migration. It is crucial to shed light on the following factors to understand the trends.

Unemployment

In 2021, it was estimated that the rate of unemployment among youth of India was 21.5% which acts as one of the most compelling reasons for youth to migrate leaving their countries and taking up jobs like cleaning, sweeping, etc. for meagre pay for in order to earn the basic pay.

Education

Higher education (i.e. after schooling) is also one of crucial factors compelling youth towards migration, but this factor acts as a strong force for those students who come from comparatively strong families. Education acts as a reason for migration as quality of education in Indian universities with

regard to HRD (human resource development) has been deteriorating.

Other Compelling Reasons

The other minute reasons for migration can be family shifting or corporate sector opportunities in which one moves for a transitional period acting as an intern and after a significant period of residing, they may settle there permanently. Marriage also act as one of significant reasons compelling youth towards migration, especially in the northern areas of Punjab etc.

Characteristics of Youth Migration Trends

It can be temporary or permanent.

The migration of youth to the countries is mostly considered as permanent as one who goes on account of employment there is less likely to return to their native country. However, it can also be temporary in certain rare cases where one returns to their native country after attaining the education or on account of any emergency in native country.

It involves brain drain.

The youth migrating from the developing countries to developed countries are mostly the ones very skilled in terms of science, technology, legal field, commerce or finance which leads to a huge loss to their native countries in terms of human resources.

Asylum or Refuge

If they are caught migrating illegally, they may quote a fraudulent reason in the court of country to avoid deportation, namely a desire to seek asylum or refuge in that very country on account of danger to their lives in the native countries. Sometimes the reason stated may also be genuine. The approval of international organisation such as UN (United Nations) can act as significant in such cases.

It can be legal

The migration trends amongst the youth are such that it is legal and involves clearing and cracking of examinations such as IELTS which is a comprehensive test required for migrating to

countries such as UK (England) and involves an assessment of one's reading, listening and speaking skills in British English. In certain cases, youth migrates on account of 'tourist visa' with the ultimate aim to reside and settle there, acquiring PR i.e. permanent residency.

It can be illegal as well.

Further, illegal means like *Dunki* routing is indeed a life threatening trend of migration amongst youth of Punjab. It involves a month's long migration to the country in containers.

Side Effects of Youth Migration

Human Resource Loss

Youth migration leads to HR loss for the native country from which youth has migrated. The loss is in form of potential, youth etc.

Brain Drain

It also leads to brain drain amongst the native countries which affect the economy of country.

GDP losses

The side effects of youth migration are faced by native countries in form of GDP, NDP, NNP losses and also thereby hurt the global ranking of the native countries in eyes of global investors. This is what acts as a losing factor for native country in terms of FDI (foreign direct investment) losses and FII (foreign institutional investment) losses.

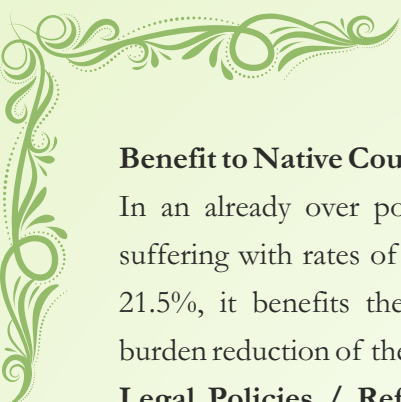
Immense suffering to Youth

The youth migration also leads to immense pain as well as years of struggle for the youth who have migrated. It equally hurts their families residing in native countries, who are left behind lonely and miserable.

Benefits of Youth Migration

Potential Utilization

The under utilized potential of youth is finally utilized in migrated country especially the educated ones, therefore providing youth the attainment of their definite goal of settlement.

Benefit to Native Country

In an already over populated country like India suffering with rates of unemployment as high as 21.5%, it benefits the country in terms of the burden reduction of the overpopulation.

Legal Policies / Reforms in India related to Migration

Certain legal provisions have also been undertaken by India to reform and bring changes in trends of migration.

Indian Constitution

In order to avoid trends of illegal migration in India, certain provisions have been provided and incorporated in the Indian Constitution to avoid illegal immigration here such as Article 1–12 of Indian Constitution under Part III along with latest enactment of Indian Citizenship Act, 2019 providing strict rules and residency requirements of Indian citizenship.

Employment Schemes

Certain employment schemes have been designed by the government of India time and again such as MGNREGA (Mahatma Gandhi Rural employment) scheme along with Swarajayanti Rozgar etc. to solve problem of unemployment, so the youth doesn't feel urged to migrate to other countries.

Poverty Elimination Schemes

Certain poverty elimination schemes have also been

developed by Government of India to curb the problem of poverty and those BPL (Below Poverty Line) etc.

Availability of Amenities

The government of India has also been trying to provide basic amenities to people for fulfilment of needs of food, clothing and shelter such as Ayushman Scheme, Gramin Shehri Yojana, Skill India, Make in India etc to provide enough to people in their native countries only.

Suggestions

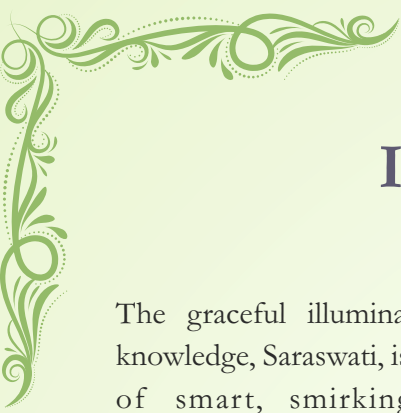
It is suggested that government of India should try to improve the implementation of framed schemes in order to fetch some benefits of the same. It shall also try to make the youth of India skilled thereby not compelling youth towards migration as no one wants to leave their home countries until it remains the last resort. It has now been more than 75 years since our independence and yet still in 2021, unemployment rate was 21.5%, so it is high time that India should perform to curb migration mentality in youth of India.

Conclusion

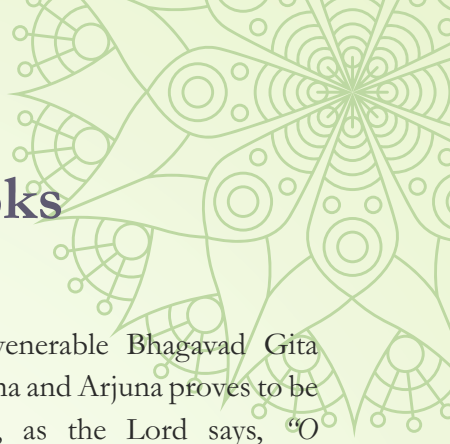
As both sides of coin are there, so is the case with migration trends, and youth migration is a compelling and crucial factor shaping the economy of India in both positive and negative ways.

Khushi Kohli
P. U. Regional Centre, Ludhiana

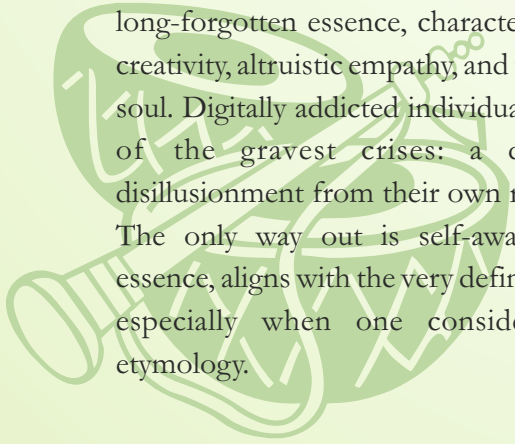

Importance of Reading Books in an Age of Internet

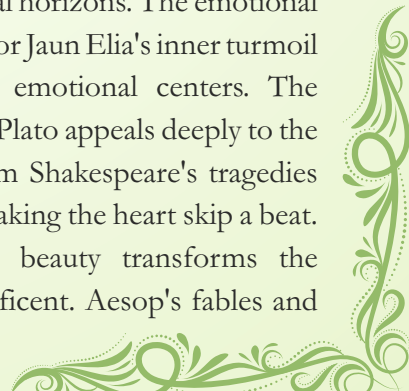
The graceful illumination of the goddess of knowledge, Saraswati, is overshadowed by the glare of smart, smirking screens. Her sacred sanctorum—the lavish library, wherein she now resides as an antiquity in a museum—was once a bustling hub of enlightenment. Currently, however, it is not the pages of a book unfurling, but the web pages of a website loading. Her shlokas offer solace, but are no longer sought; instead, the sermons of influencers hold sway. Her rhythmic melody, once a therapeutic exercise, is challenged by the relentless noise of scrolling reels. Her refreshing fragrance, in both her novice and vintage forms, now seems to fade into apathy toward her very existence, though she remains adorned in eclectic wardrobes, touching every iota of being with her insightful and glorious aura.

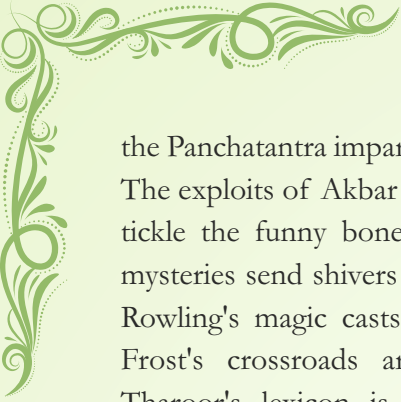
It is the dazzling digital age, yet knowledge transcends time and trends, for it contains within itself an entire universe and beyond, remaining the source of all that is captivating about the web. The stillness and jaw-dropping silence of books stand as a testament to the casket of a brutally betrayed and abandoned Saraswati, groaning and crying helplessly for the human touch to emancipate her from these depthless chambers and to listen to the awe-inspiring tales and lessons—prose and poetry, stories and anecdotes—that she offers with utmost eagerness. Her prayers are not hollow; they encapsulate the dire need to awaken humanity to its long-forgotten essence, characterized by visionary creativity, altruistic empathy, and the satiation of the soul. Digitally addicted individuals are battling one of the gravest crises: a dissociation and disillusionment from their own reality and identity. The only way out is self-awareness, which, in essence, aligns with the very definition of Saraswati, especially when one considers her Sanskrit etymology.

An excerpt from the venerable Bhagavad Gita discourse between Krishna and Arjuna proves to be particularly illuminating, as the Lord says, “*O Arjuna, the fire of knowledge burns all karmas to ashes, just as fire reduces firewood to ash.*” This succinctly epitomizes the sacred significance of books, which are embodiments of eternally relevant and perpetually flourishing consciousness. As for the need to emphasize books in this tech-driven generation, the logic is rooted in a revolutionary distortion of the psyche regarding the apparent affluence of what the internet offers. Heaps and heaps of content have accelerated availability and accessibility, yet they have only served to catalyze greater chaos and confusion, with excessive turbulence and shallow consumption. The internet boom has impaired the high-functioning capacities of human sensory intricacies. It has deprived individuals of fully utilizing cognition for imagination and conceptualization, and of affection for establishing deeply intuitive, almost telepathic connections with myriad dimensions.

Every book unravels an unexplored realm, to be excavated through the reader's engagement and inquisitive comprehension—a journey often diminished by the seeming graciousness of the internet, which can enslave viewers and shape their perspectives. This concern is aptly echoed by Arundhati Roy, who questions the originality of ideas in an era of digitalization. Gulzar's enigmatically penned, metaphorical poetry broadens one's intellectual horizons. The emotional intensity of Franz Kafka or Jaun Elia's inner turmoil stirs even the numbed emotional centers. The profound philosophy of Plato appeals deeply to the “third eye,” while William Shakespeare's tragedies are spellbinding, often making the heart skip a beat. John Keats's sense of beauty transforms the mundane into the magnificent. Aesop's fables and

the Panchatantra impart foundational moral values. The exploits of Akbar and Birbal and Tenali Rama tickle the funny bone. Agatha Christie's murder mysteries send shivers down the spine, while J. K. Rowling's magic casts an enduring spell. Robert Frost's crossroads are universally felt. Shashi Tharoor's lexicon is unparalleled, while Sudha Murty's winsome nonfiction reinstates faith in goodness. Tarla Dalal's culinary narratives are a delectable feast. Tuesdays with Morrie is an overwhelmingly poignant account of human fragility and generosity. Sigmund Freud's psychology brings the dark into light, while Saadat Hasan Manto's bold stories lay bare society's hypocrisy.

Imagery, synecdoche, personification, metonymy, allusion, alliteration, repetition, transferred epithet, oxymoron, antithesis, and sundry other tailor-made literary devices - tools found nowhere else with such richness. Epics, dramas, prose, poetry, plays, ballads, satire, essays, novels, short and long stories, dialogues, monologues, tragedies—what not? Fantasy, science fiction, realism, rationality, passion, mythology, academics, epistemology, astrology, social sciences, and natural sciences—think of any subject, and it is there. It is all there. The holistic gamut of books is a must-discover treasure for internet enthusiasts. In contrast, the algorithm's feed offers merely programmed data—limited in depth, fleeting in engagement, and constrained in its capacity for true intellectual processing and enrichment.

Reading books is a living, breathing activity that kindles our innermost concentration and filters the mind. In contrast, consuming brain-brawling, doomscrolling content reduces the brain to a “popcorn brain,” too occupied to analyze or produce any meaningful output. The centeredness of a book, however, guides the astray mind back home, enveloping the reader in a display of tranquil, warm mentorship and gentle redirection. This is not

to say that the internet lacks utility or diversity; indeed, it has become a quintessential part of our day-to-day lives, playing a proactive role even in ensuring the availability of digital archives and e-book versions of rare, restricted, or banned writings. Nevertheless, the doorman fallacy cannot be entirely negated here. Social media usage has aggravated loneliness and mental vulnerability among large sections of the population, even though the bridging of communication gaps has been a game changer. It is often believed that the internet has brought the entire world onto a single screen, yet the old, trusted friend—books—stares with a sigh at humanity's indifference from dusty shelves, which were once a favored destination for gaining a vantage view of the world.

People are desperately searching for themselves, caught in the dilemma of superficially constructed, digitally imposed standards of personality and identity. While both books and the internet can act as mirrors reflecting who we are, books allow us the freedom to carve our own images, rather than gaslighting us into adopting arbitrarily enforced popular ideologies. We do not merely read books—we read people, places, experiences, subjects, complexities, and perspectives through them. In contrast, we often do not just consume content; we begin to imitate superficiality, belittle authenticity, and dull our sensitivity. Thus, books become our soulmates—tangible, approachable, ever-shifting companions with every crisp turn of the page. They do not merely have covers, but layers—each one a treasure hunt, much needed in this age of bewildering digitalization.

It is time for a soulful sojourn. My *anam cara* calls me. Well, it is the book resting quietly on my bedside table!

Anshika Kohli
M. C. M. D. A. V. College for Women,
Sector- 36, Chandigarh

Best Handwriting Award - Punjabi

ਕੁਦਰਤ ਸਾਡੇ ਆਲੇ-ਦੁਆਲੇ ਦਾ ਸਾਰਾ ਕੁਝ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਦਰੱਖਤ, ਪਹਾੜ, ਨਦੀਆਂ, ਜਾਨਵਰ ਅਤੇ ਹਵਾ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ। ਇਹ ਸਭ ਚੀਜ਼ਾਂ ਮਨੁੱਖੀ ਜੀਵਨ ਲਈ ਬਹੁਤ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹਨ। ਕੁਦਰਤ ਸਾਨੂੰ ਤਾਜ਼ੀ ਹਵਾ, ਸਾਫ਼ ਪਾਣੀ ਅਤੇ ਖਾਣਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਧਰਤੀ ਉੱਤੇ ਜੀਵਨ ਨੂੰ ਸੰਭਵ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਬੁਨਿਆਦ ਹੈ। ਕੁਦਰਤ ਦੀ ਸੰਭਾਲ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਜੇ ਅਸੀਂ ਇਸਦੀ ਰੱਖਿਆ ਨਹੀਂ ਕਰਾਂਗੇ, ਤਾਂ ਆਉਣ ਵਾਲੀਆਂ ਪੀੜ੍ਹੀਆਂ ਨੂੰ ਬਹੁਤਾ ਨੁਕਸਾਨ ਝੱਲਣਾ ਪਵੇਗਾ। ਸਾਨੂੰ ਰੱਖ ਲਗਾਉਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ, ਪਾਣੀ ਬਚਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਆਲੇ-ਦੁਆਲੇ ਨੂੰ ਸਾਫ਼ ਰੱਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਛੋਟੀਆਂ-ਛੋਟੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਜਿਵੇਂ ਘੱਟ ਪਲਾਸਟਿਕ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਕੂੜੇ ਨੂੰ ਸਹੀ ਢੰਗ ਨਾਲ ਸੁੱਟਣਾ, ਇਕ ਵੱਡਾ ਬਦਲਾਅ ਲਿਆ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਕੁਦਰਤ ਸਾਡੀ ਸਭ ਤੋਂ ਚੰਗੀ ਦੋਸਤ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਬਚਾਉਣਾ ਸਾਡਾ ਫਰਜ਼ ਹੈ।

ਮਹਿਕ

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਕਾਲਜ, ਸ੍ਰੀ ਮੁਕਤਸਰ ਸਾਹਿਬ

Best Handwriting Award - Hindi

प्रकृति वह सुंदर और आवश्यक शक्ति है जो पृथ्वी पर जीवन को बनाए रखती है। यह हमारे आस - पास की हर चीज को समेटे हुए है। विशाल वृक्षों और विशाल महासागरों से लेकर छोटे - छोटे कीड़ों और फूलों तक। प्रकृति का सामंजस्य पारिस्थितिक तंत्रों के संतुलन को सुनिश्चित करता है और सभी जीवों के विकास के लिए आवश्यक संसाधन प्रदान करता है। हमारा पर्यावरण स्वच्छ हवा, पानी और भोजन प्रदान करता है। जब हम प्रकृति की सुंदरता का अनुभव करते हैं, तो हमें एहसास होता है कि सब कुछ आपस में कितना जुड़ा हुआ है, और आने वाली पीढ़ियों के लिए इसे संरक्षित और संरक्षित करना कितना महत्वपूर्ण है। प्रकृति का महत्व प्रकृति न होती तो हम जीवित नहीं होते। प्रकृति के मानव स्वास्थ्य लाभ अविश्वसनीय हैं।

खुशबू

गवर्नमेंट कॉलेज फॉर गर्ल्स, लुधियाना

Best Handwriting Award - Sanskrit

प्रकृतिः अस्माकं परितः सर्वं यत् अस्मान् जीवितुं सहायं करोति, जगत् सुन्दरं च करोति । अस्मिन् वयं आसामः, वयं यत् जलं पिबामः, वृक्षाः, पशवः पर्वताः, नद्यः च अन्तर्भवन्ति । प्रकृतिः माता इव अस्ति यतः सा अस्मान् अन्नं, नवीनं वायुं, आश्रयं च ददाति । सूर्यः अस्मान् प्रकाशं उष्णातां च ददाति, वृक्षाः अस्मान् प्राणवायुं नद्यः च अस्मान् जलं ददति । प्रकृतौ स्थित्वा अस्मान् शान्तं सुखं च अनुभवति । बह्वीं सरलं भ्रमणं वा पक्षिणां गायनं श्रुत्वा वा अस्मान् ताजाः शान्तिः च अनुभवितुं शक्नोति । परन्तु अद्य वयं बहुवृक्षान् छित्त्वा वायुजलं प्रदूषयामः, तेन प्रकृतैः हानी भवति । अनेन जलवायुपरिवर्तनं, पशूनां हानिः इत्यादयः समस्याः उत्पन्नाः । प्रकृतिः अत्र सर्वदा एव आसीत्, परन्तु वयं तस्य विस्मरामः यत् सा कियत् महत्त्वपूर्णा अस्ति । यदि वयं तस्य रक्षणं न कुर्मः तर्हि भविष्यत्पुस्तकानां दुःखं भविष्यति । वृक्षा-
शेपेण, जलस्य रक्षणेन, परिवेशस्य स्वच्छतां च कृत्वा प्रकृतैः पालनं कर्तुं शक्नुमः ।

खुशदीप कौर
देव समाज कॉलेज फॉर विमेन
सेक्टर-45, चंडीगढ़

Best Handwriting Award - English

Nature is the ultimate source of our living. Both living and non-living things include nature, and everyone is interdependent, which helps maintain the ecosystem. Plants, animals, and humans all depend on nature for their survival. It supplies oxygen, sunlight, soil, water, and other necessary components. But deforestation has been the primary cause of global warming, destroying nature. In addition to exploiting excessive natural resources, other industries pollute the environment with toxic gases and chemicals. It is now essential to reduce biological damage, reuse things, and recycle existing materials to create new ones. People from all over the world should join forces to relieve pressure on the environment and restore its balance. It is now the essential aim to serve nature.

Partibha
Ramgarhia Girls College,
Millerganj, Ludhiana

RESULT OF 66th PANJAB UNIVERSITY INTER ZONAL YOUTH AND HERITAGE FESTIVAL 2025-26

VENUE: A. S. COLLEGE, KHANNA

Date: 08-11-2025 (Day 1)	
Position	Item Name/College Name/Participant Name
	GIDHA
First	Dev Samaj College for Women, Ferozepur City: Ashnoor Kaur, Harleen Kaur, Sumanpreet Kaur, Navdeep Kaur, Harmeet Kaur, Arshdeep Kaur, Gaganjot Mirock, Navjot Kaur, Shinedeep Kaur, Palak Kataria, Gagandeep Kaur
Second	D. A. V. College, Sector- 10, Chandigarh: Simrandeep Kaur, Jasleen Kaur, Rupinder Kaur, Damanpreet Kaur, Satwinder Kaur, Arshia, Arshpreet Kaur, Tania, Prabhleen Kaur, Lovedeep Kaur, Prabhnoor Kaur
Third	A. S. College, Khanna: Babita Verma, Gurveer Kaur, Akashpreet Kaur, Isha, Nandini Sharma, Gurleen Kaur, Navneet Kaur, Harmanpreet Kaur, Taranpreet Kaur, Shagunveer Kaur, Yashni Verma
Third	Khalsa College for Women, Civil Lines, Ludhiana: Bhavika Malik, Simrandeep Kaur, Manmeet Kaur Maan, Anmolpreet Kaur, Ramandeep Kaur, Simardeep Kaur, Muskan, Simranjot Kaur, Bhawanpreet Kaur, Chahatjeet Kailey, Arshpreet Kaur
	GIDHA (INDIVIDUAL)
First	Dev Samaj College for Women, Ferozepur: Harleen Kaur
Second	A. S. College, Khanna: Gurveer Kaur
Third	Khalsa College for Women, Civil Lines, Ludhiana: Simerdeep Kaur
Third	D. A. V. College, Sector- 10, Chandigarh: Simrandeep Kaur
	BHANGRA
First	G. G. D. S. D. College, Sector- 32, Chandigarh: Sai Arpan, Harshpreet Singh, Gaurav, Tanveer Singh, Jatin, Jaskarnpal Singh, Karm Singh, Parminder Singh, Prabhjot Singh (Boli Singer)
Second	P. G. Govt. College, Sector- 11, Chandigarh: Jagmeet Singh, Hardeep Singh, Rajvir Singh, Manav Sharma, Jatinder Singh, Amrit Singh, Abhijeet, Gurdit Singh, Narinderpal Singh (Boli Singer)
Third	R. S. D. College, Ferozepur: Sandeep Singh, Gursewak Singh, Raman Kumar, Parteek Singh, Jagseer Singh, Harmanpreet Singh, Gursewak Singh, Rajvee R Singh, Gagandeep Singh (Vocalist)
Third	D. A. V. College, Hoshiarpur: Ranjodh Singh, Jishu Thakur, Manroop Singh, Ashutosh, Guriqbal Singh, Arshdeep Bhatoa, Vansh Kumra, Nitin, Ashish (Boli Singer)
	BHANGRA (INDIVIDUAL)
First	P. G. Govt. College, Sector- 11, Chandigarh: Manav Sharma
Second	Guru Nanak College, Killyan Wali: Supanpreet Singh
Third	Govind National College, Narangwal: Sukhdeep Singh
Third	Guru Nanak College, Killyan Wali: Karan
	GROUP SHABAD
First	Ramgarhia Girls College, Miller Ganj, Ludhiana: Jasleen Kaur, Taranjeet Kaur Lamba, Sukhdeep Kaur, Hargunpreet Kaur, Manmeet Kaur, Janvi, Dilveen Kaur Makkar
Second	Malwa Central College of Education for Women, Ludhiana: Gurleen Kaur, Harshleen Kaur, Amritpal Kaur, Kajal Kumari, Harpreet Rani, Harjeet Rani, Kashish Sharma
Third	Guru Nanak College, Sri Muktsar Sahib: Mantaj Singh, Japjeet Kaur, Rubina, Amanpreet Kaur, Niranjanpreet Singh, Monu, Rajandeep Kaur
	GROUP SHABAD (INDIVIDUAL)
First	Ramgarhia Girls College, Miller Ganj, Ludhiana: Hargunpreet Kaur
Second	Malwa Central College of Education for Women, Ludhiana: Kashish Sharma
Third	P. G. Govt. College for Girls, Sector- 42, Chandigarh: Rhythm Sharma

	GROUP BHAJAN
First	Guru Nanak National College, Doraha: Amanpreet Singh, Abhijeet Singh, Arsh, Dhadkan Sharma, Pooja, Sourav, Vikas John
Second	D. A. V. College, Sector- 10, Chandigarh: Jasagam Kaur, Aditya Bhagra, Hitesh Sharma, Pragti, Beersukhman Singh, Keshav Singla, Ayan Ghagta
Third	G. G. S. D. A. V. College, Jalalabad: Raghunandan Sharma, Bharti, Sanya, Babanpreet Singh, Anmol, Gurlal Singh, Devansh Aneja
	GROUP BHAJAN (INDIVIDUAL)
First	G. G. S. D. A. V. College, Jalalabad: Raghunandan Sharma
Second	Guru Nanak National College, Doraha: Amanpreet Singh
Third	D. A. V. College, Sector- 10, Chandigarh: Aditya Bhagra
	POEM RECITATION
First	A. S. College, Khanna: Harkirat Singh
Second	G. T. B. Khalsa College of Education Dasuya, Hoshiarpur: Harshita
Third	Khalsa College for Women, Sidhwan Khurd: Manmehak Preet Kaur
Third	M. C. M. D. A. V. College for Women, Sector- 36, Chandigarh: Nandini Sharma
	MUHAVAREDAR VATALAP
First	Panjab University Campus, Sector- 14, Chandigarh: Husanpreet Kaur, Dapinder Kaur, Jasleen Kaur
Second	Arya College, Ludhiana: Mannat Bajaj, Diksha Verma, Simmi
Third	Khalsa College for Women, Civil Lines, Ludhiana: Arshpreet Kaur, Husanpreet Kaur, Jashandeep Kaur
Third	M. C. M. D. A. V. College for Women, Sector- 36, Chandigarh: Navjot Kaur, Harleen Kaur, Suveer Kaur
	GUDDIAN PATOLE MAKING
First	D. A. V. College, Sector- 10, Chandigarh: Bhajanpreet Kaur
Second	Maharaja Ranjit Singh College, Malout: Komaldeep Kaur
Third	Dasmesh Girls College, Badal, Sri Muktsar Sahib: Yashandeep Kaur
	PARANDA MAKING
First	Khalsa College for Women, Civil Lines, Ludhiana: Shivani
Second	D. A. V. College of Education, Hoshiarpur: Bipasha
Third	Dasmesh Girls College, Badal, Sri Muktsar Sahib: Manpreet Kaur
	CHHIKU MAKING
First	Dev Samaj College for Women, Ferozepur City: Maneesha Rani
Second	Shree Atam Vallabh Jain College, Ludhiana: Gur Kanwar Singh Chabba
Third	Dasmesh Girls College, Badal, Sri Muktsar Sahib: Pawaneet Kaur
	NAALA MAKING
First	Malwa Central College of Education for Women, Civil Lines, Ludhiana: Geeta Rani
Second	Dasmesh Girls College, Badal, Sri Muktsar Sahib: Dilsharan Kaur
Third	D. A. V. College of Education, Hoshiarpur: Preeti Kumari
	TOKRI MAKING
First	D. A. V. College, Hoshiarpur: Sumit
Second	S. C. D. Govt. College, Ludhiana: Arshpreet Singh
Third	Govt. Girls College, Jalalabad: Pajal Rani
	CREATIVE WRITING ESSAY
First	M. C. M. D. A. V. College for Women, Sector- 36, Chandigarh: Anshika Kohli
Second	Dasmesh Girls College, Chakalla Baksh, Mukerian: Mahek Choudhary
Third	P. U. Regional Centre, Ludhiana: Khushi Kohli

	CREATIVE WRITING STORY
First	S. G. G. S. Khalsa College, Mahilpur, Hoshiarpur: Monika
Second	Govt. College, Ludhiana (East): Dolsy Khanna
Third	G. H. G. Harparkash College of Education for Women, Sidhwan Khurd: Sukhpreet Kaur
	CREATIVE WRITING POEM
First	A. S. College, Khanna: Simranjeet Kaur
Second	D. A. V. College, Abohar: Karni Das
Third	Khalsa College of Education, Sri Muktsar Sahib: Hasandeep Kaur
	HANDWRITING PUNJABI
First	Guru Nanak College, Sri Muktsar Sahib: Mehak Rani
Second	Guru Nanak National College, Doraha: Harmanpreet Kaur
Third	Guru Nanak Govt. College, GTB Nagar, Moga: Kavita
	HANDWRITING ENGLISH
First	Ramgarhia Girls College, Miller Ganj, Ludhiana: Pratibha
Second	Maharaja Ranjeet Singh College, Malout: Neha Rani
Third	Panjab University Campus, Sector- 14, Chandigarh: Komalpreet Kaur
	HANDWRITING HINDI
First	Govt. Colletge for Girls, Ludhiana: Khushboo
Second	S. G. G. S. Khalsa College, Mahilpur, Hoshiarpur: Kiratpreet Kaur
Third	Dev Samaj College of Education for Women, Ferozepur: Gurjot Kaur
	HANDWRITING SANSKRIT
First	Dev Samaj College for Women, Sector- 45, Chandigarh: Khushdeep Kaur
Second	Shree Atam Vallabh Jain College, Ludhiana: Palakdeep Kaur
Third	S. G. G. S. Khalsa College, Mahilpur, Hoshiarpur: Jasmeen Kaur
	KHIDDO MAKING
First	Govt. College, Sri Muktsar Sahib: Khushwinder Singh
Second	Arya College, Ludhiana: Poonam
Third	D. A. V. College, Sector- 10, Chandigarh: Samreen Kaur
	PEERHI MAKING
First	D. A. V. College of Education , Hoshiarpur: Amandeep Kaur
Second	Dasmesh Girls College, Badal, Sri Muktsar Sahib: Sandeep Kaur
Third	Khalsa College for Women, Civil Lines, Ludhiana: Kamalpreet Kaur
	RASSA VATTNA
First	D. A. V. College, Sector- 10, Chandigarh: Gurkirat Singh
Second	Shree Atam Vallabh Jain College, Ludhiana: Mansh Arneja
Third	Govt. College for Girls, Ludhiana: Khushboo
	ENNU MAKING
First	Dashmesh Girls College, Chak Alla Baksh, Mukerian: Bhumika Devi
Second	Sri Guru Gobind Singh College, Sector- 26, Chandigarh: Shallini
Third	Bhag Singh Khalsa College for Women, Kala Tibba: Mandeep Kaur
	MITTI DE KHIDAUNE
First	Govt. College of Art, Sector- 10, Chandigarh: Harshdeep Singh
Second	D. A. V. College, Hoshiarpur: Vansh Sharma
Third	Guru Nanak College, Moga: Harpreet Das

Date: 09-11-2025 (Day 2)

ONE ACT PLAY	
First	D. A. V. College, Sector- 10, Chandigarh: Rannvijay Singh, Parwaz, Nimarpreet Kaur, Aryan Yadav, Avneet Kaur, Nitika Kumari, Aryan Manhas, Jiya Sharma, Eklavya Pradhan
Second	P. G. Govt. College, Sector- 11, Chandigarh: Shubham Paswan, Karnveer Singh, Nandika Chand, Mehak Sharma, Himanshi Thakur, Himanti Dang, Lakshika, Dheeraj Kumar Yadav, Bibhakar Singh
Third	Dasmesh Girls College Badal, Sri Muktsar Sahib: Rupinder Kaur, Kanchan Rani, Ritika, Prinka Kaur, Satveer Kaur, Jashandeep Kaur, Harpreet Kaur, Chand, Sumanpreet Kaur
Third	Khalsa College for Women, Civil Lines, Ludhiana: Sofia Khan, Cherrika, Mehak, Mehardeep Kaur, Khushpreet Kaur, Palak Singh, Sanchi, Honey, Disha Vikas Sharma
ONE ACT PLAY (INDIVIDUAL)	
First	Dasmesh Girls College Badal, Sri Muktsar Sahib: Harpreet Kaur
Second	S. C. D. Govt. College, Ludhiana: Manpreet Singh
Third	Khalsa College for Women, Sidhwan Khurd: Aishwaria
HISTRIONICS	
First	G. H. G. Institute of Law, Sidhwan Khurd: Niranjana Singh
Second	P. G. Govt. College, Sector- 11, Chandigarh: Himanti Dang
Third	Dasmesh Girls College Badal, Sri Muktsar Sahib: Harpreet Kaur
Third	Maharaja Ranjit Singh College, Malout: Navdeep Kaur
KAVISHARI	
First	Dev Samaj College for Women, Sector- 45, Chandigarh: Sandeep Kaur, Jaskirat Kaur, Parneet Kaur
Second	Guru Nanak National College, Doraha: Amanpreet Singh, Abhijeet Singh, Sourav
Third	A. S. College, Khanna: Sharanpreet Singh, Jatinder Singh, Ramjot Singh
KAVISHRI (INDIVIDUAL)	
First	Dev Samaj College for Women, Sector- 45, Chandigarh: Jaskirat Kaur
Second	Govt. College, Hoshiarpur: Harkawal Heer
Third	Guru Nanak College, Sri Muktsar Sahib: Japjeet Kaur
VAAR SINGING	
First	Dev Samaj College for Women Ferozepur :Ritu, Rabia, Shruti
Second	Govt. College of Education, Sector- 20, Chandigarh: Karandeep Singh, Satnam Singh, Gurpreet Singh
Third	Dev Samaj College for Women, Sector- 45, Chandigarh: Sandeep Kaur, Jaskirat Kaur, Parneet Kaur
VAAR SINGING (INDIVIDUAL)	
First	C. G. M. College, Mohlan: Badsha Khan
Second	S. C. D. Govt. College, Ludhiana: Balkar Singh
Third	Maharaja Ranjit Singh College, Malout: Prabhjot Singh
KALI SINGING	
First	A. S. College, Khanna: Gurkirat Singh, Ramjot Singh, Navkanwar Singh Mandair
Second	Govt. College of Education, Sector- 20, Chandigarh: Karandeep Singh, Satnam Singh, Gurpreet Singh
Third	D. A. V. College , Sector- 10, Chandigarh: Navdeep Singh, Gurvinder Singh, Karshubhjit Singh
KALI SINGING (INDIVIDUAL)	
First	D. A. V. College , Sector- 10, Chandigarh: NAVDEEP SINGH
Second	A. S. College, Khanna: GURKIRAT SINGH
Third	Dasmesh Girls College of Education, Badal, Sri Muktsar Sahib: SIMRAN
QUIZ	
First	Arya College, Ludhiana: Lakshay Goyal, Jyant, Advit Kapoor
Second	S. C. D. Govt. College, Ludhiana: Rishi Malhotra, Nimesh Gupta, Ishpreet Kaur
Third	P. G. Govt. College, Sector- 11, Chandigarh: Om Sood, Ayushman Bhardwaj, Rahul

	HERITAGE QUIZ
First	S. C. D. Govt. College, Ludhiana: Bikramjit Singh, Bhavdeep Singh, Amandeep
Second	Guru Nanak College, Ferozepur Cantt: Rinku Singh, Sunny, Gurveer Singh
Third	D. A. V. College, Abohar: Karandeep Singh, Navjot Kaur, Gagandeep Singh
	LADIES TRADITIONAL AND RITUALISTIC SONGS OF PUNJAB
First	P. G. Govt. College for Girls, Sector- 11, Chandigarh: Jaspreet Kaur, Ramanpreet Kaur, Radhika Karyal, Rishu, Simran Kumari, Himani
Second	Khalsa College for Women, Civil Lines, Ludhiana: Rupinder Kaur, Arshdeep Kaur, Gurmandeep Kaur, Manpreet Kaur, Sandeep Kaur, Navjot Kaur
Second	Ramgarhia Girls College, Miller Ganj, Ludhiana: Manmeet Kaur, Dilveen Kaur Makkar, Najia, Jasleen Kaur, Taranjeet Kaur Lamba, Janvi
Third	Govt. College of Education, Sector- 20 Chandigarh: Bhumika, Bhawna Kumari, Kanchan, Naunidh Kaur, Nimrat Kaur, Kasturi Gorai
Third	Sri Guru Gobind Singh College, Sector- 26, Chandigarh: Sweety, Komalpreet Kaur, Harjot Kaur, Shangvi Pandey, Pushpinder Kaur, Riya Thakur
	LADIES TRADITIONAL AND RITUALISTIC SONGS OF PUNJAB (INDIVIDUAL)
First	P. G. Govt. College for Girls, Sector- 11, Chandigarh: Simran Kumari
Second	S. G. G. S. Khalsa College, Mahilpur: Satvir Kaur
Third	Dasmesh Girls College, Badal, Sri Muktsar Sahib: Husanpreet Kaur
	GROUP SINGING INDIAN
First	Panjab University Campus, Sector- 14, Chandigarh: Simran Kaur, Rhythm, Dev Vratt Singla, Harmanbir Gill, Vinod, Hrishita Shandil
Second	D. A. V. College, Sector- 10, Chandigarh: Jasagam Kaur, Pragti, Aditya Bhagra, Beersukhman Singh, Hitesh Sharma, Ayan Ghagta
Third	Guru Nanak Khalsa College, Gujar Khan Campus, Ludhiana: Simrandeep Kaur, Gurpreet Kaur, Lavisha, Isihita Jain, Gurnoor Kaur, Maninder Kaur
	GROUP SINGING INDIAN (INDIVIDUAL)
First	G. G. S. D. A. V. College, Jalalabad: Raghunandan Sharma
Second	Guru Nanak Khalsa College, Gujar Khan Campus, Ludhiana: Simrandeep Kaur
Third	Govt. College, Hoshiarpur: Saloni
	LIGHT MUSIC VOCAL-FOLK SONG
First	Govt. College of Education, Sector- 20, Chandigarh: Gurpreet Singh
Second	Baba Kundan Singh College, Muhar: Dilbahr
Third	P. G. Govt. College for Girls, Sector- 11, Chandigarh: Manjinder Kaur
Third	Dev Samaj College for Women, Ferozepur city: Ritu
	COLLAGE MAKING
First	D. A. V. College, Sector- 10, Chandigarh: Kirti Sharma
Second	P. G. Govt. College for Girls, Sector- 11, Chandigarh: Arshdeep Kaur
Third	D. A. V. College, Hoshiarpur: Navleen Kaur Sandhu
Third	Dev Samaj College for Women Ferozepur City: Mehak Rani
	RANGOLI
First	D. A. V. College, Sector- 10, Chandigarh: Shivam
Second	Guru Nanak Girls College, Model Town, Ludhiana: Neelam Kumari
Third	P. G. Govt. College for Girls, Sector- 42, Chandigarh: Diksha Mago
Third	G. T. B. Khalsa College of Education, Dasuya: Riya

	ON THE SPOT PAINTING
First	Khalsa College for Women, Civil Lines, Ludhiana: Jaya Arora
Second	S. P. N. College, Mukerian: Ashish Manhas
Third	G. G. D. S. D. College, Sector- 32, Chandigarh: Divyanshee Singh
Third	P. G. Govt. College for Girls, Sector- 42, Chandigarh: Lipsa Manro
	PHOTOGRAPHY
First	S. C. D. Govt. College, Ludhiana: Kamaldeep Singh
Second	D. A. V. College, Hoshiarpur: Prabhjeet Singh
Third	Govt. College, Hoshiarpur: Manroop Singh Gill
Third	P. G. Govt. College for Girls, Sector- 11, Chandigarh: Shiron Dass
	CLAY MODELLING
First	G. G. D. S. D. College, Sector- 32, Chandigarh: Rajeshwar Kumar
Second	Govt. College of Art, Sector- 10, Chandigarh: Ritu Raj
Third	Maharaja Ranjit Singh College, Malout: Muskan
Third	Malwa Central College of Education for Women, Ludhiana: Asha Kumari
	CARTOONING
First	G. G. D. S. D. College, Sector- 32, Chandigarh: Nandan
Second	Govt. College of Art, Sector- 10, Chandigarh: Mohit Kumar
Third	D. A. V. College, Abohar: Nishu Kumari
Third	Dev Samaj College for Women, Forozepur City: Sumanpreet Kaur
	POSTER MAKING
First	M. C. M. D. A. V. College for Women, Sector- 36, Chandigarh: Ritika Bose
Second	G. H. G. Institute of Law, Sidhwan Khurd: Jasmine Kaur
Third	P. G. Govt. College for Girls, Sector- 42, Chandigarh: Priyanka Singh
Third	D. A. V. College, Abohar: Sameer
	INSTALLATION
First	G. K. S. M. Govt. College, Tanda Urmar: Diya, Jasmin, Samiksha Choudhary, Harinder Singh
Second	Ramgarhia Girls College, Miller Ganj, Ludhiana: Lovepreet Kaur, Simranjeet Kaur, Surleen Kaur, Harmandeep Kaur
Third	Govt. College of Art, Sector- 10, Chandigarh: Raman Kumar, Shilpa Roy, Shrishti Singh, Raj Pal
Third	G. G. D. S. D. College, Sector- 32, Chandigarh: Mohammad Atif, Ram Chander, Ashima Rattan, Pragati Ghavri
	STILL LIFE DRAWING
First	Master Tara Singh Memorial College for Women, Ludhiana: Baljinder Kaur
Second	Govt. Home Science College, Sector- 10, Chandigarh: Bishnu
Third	G. K. S. M. Govt. College, Tanda Urmar: Jaspreet Singh
Third	D. A. V. College, Abohar: Haritika
Date: 10-11-2025 (Day 3)	
	FOLK ORCHESTRA
First	G. G. D. S. D. College Sector -32 Chandigarh: Mankaran Singh Kalsi, Gurnoor Kaur, Nimrat Kaur, Bisman Kaur, Navdeep Singh, Brahampreet Singh, Akshdeep Singh, Garv Patiyal, Rehat Kaur, Agam Singh Khalsa, Harshdeep Singh, Gurpreet Guri
Second	S. G. G. S. College, Sector- 26, Chandigarh: Harjugrajvir Singh, Harsh Kumar, Jasjit Singh, Martin Sahota, Prabhjyot Singh, Prince, Taranjot Singh, Aman, Abhi, Arshjot Singh, Gursharanjot Singh, Kanwar Singh Saini
Third	C. G. M. College, Mohlan: Gurbaksh Singh, Ashishdeep Singh, Gurveer Singh, Amritpal Singh, Vippy Singh, Honey, Navjot Kaur, Kirandeep Kaur, Nazampreet Kaur, Dharmpreet Singh, Mehakpreet Kaur, Badshah Khan

	FOLK ORCHESTRA (INDIVIDUAL)
First	C. G. M. College, Mohlan: Gurbaksh Singh
Second	Guru Nanak National College, Doraha: Pooja
Third	Arya College, Ludhiana: Navdeep Singh
	SKIT
First	S. G. G. S. Khalsa College, Mahilpur: Ritika, Harmanpreet, Prabhjot Singh, Alisha, Manish Kumar, Amritpal Singh
Second	D. A. V. College, Sector- 10, Chandigarh: Harjot Kaur, Amrita, Nitika Kumari, Shivansh Chopra, Eklavya Pradhan, Paramvir Singh
Third	Guru Nanak College, Moga: Lovepreet Singh, Gurshan Singh Sandhu, Jaskaran Singh, Dharampreet Singh, Gursewak Singh, Krishan Kumar
Third	Dasmesh Girls College, Badal, Sri Muktsar Sahib: Prinka, Veerpreet Kaur, Chand, Kanchan Rani, Rupinder Kaur, Sumanpreet Kaur
	SKIT (INDIVIDUAL)
First	Dasmesh Girls College, Badal, Sri Muktsar Sahib: Rupinder
Second	D. A. V. College, Sector- 10, Chandigarh: Nikita
Third	Guru Nanak College, Moga: Krishan Kumar
	MIMICRY
First	Khalsa College for Women Civil Lines, Ludhiana: Rupali Sharma
Second	Arya College Ludhiana: Jaya Vashishta
Third	D. A. V. College, Sector- 10, Chandigarh: Akhil Baluni
	MIME
First	M. C. M. D. A. V. College for Women, Sector- 36, Chandigarh: Saina Batiall, Anjita Rajput, Angel Verma, Simran, Diya Arora, Divya
Second	G. G. D. S. D. College, Sector- 32, Chandigarh: Gauri Sharma, Saksham Sharma, Prakash Joshi, Saksham Sati, Vaibhav Aggarwal, Krishna Sharma
Third	G. T. B. National College, Dakha: Sukhdeep Kaur, Rajdeep Kaur, Manjit Kaur, Jaspreet Kaur, Gurveen Kaur, Harman Kaur
	MIME (INDIVIDUAL)
First	Govt. College of Education, Sector- 20, Chandigarh: Kumari Anjali
Second	Arya College, Ludhiana: Kris Mehra
Third	Maharaja Ranjit Singh College, Malout: Nisha Kaur
	GROUP DANCE GENERAL
First	M. C. M. D. A. V. College for Women, Sector- 36, Chandigarh: Khushi Jain, Manya Bahl, Anuradha Thakur, Ridhima, Khushboo Rathore, Rewa Dixit
Second	P. G. Govt. College for Girls, Sector- 42, Chandigarh: Khushi Shrivastav, Anjali, Komal, Pooja Chauhan, Kajal, Muskan
Third	S. C. D. Govt. College, Ludhiana: Shruti Kalia, Shivani, Muskan Singh, Aarti, Archie Thakur, Renu Yadav
Third	Khalsa College for Women, Civil Lines, Ludhiana: Dilpreet Kaur, Khushi Goswami, Preeti Divakar, Sanjana Verma, Sanya Sharma, Aastha Rauth
	GROUP DANCE GENERAL (INDIVIDUAL)
First	Khalsa College for Women, Civil Lines, Ludhiana: Sanjana Verma
Second	P. G. Govt. College for Girls, Sector- 42, Chandigarh: Muskan
Third	Dasmesh Girls College, Badal, Sri Muktsar Sahib: Nisha
	CLASSICAL DANCE
First	P. G. Govt. College for Girls, Sector- 42, Chandigarh: Guddi Rani
Second	P. G. Govt. College for Girls, Sector- 11, Chandigarh: Gitanjali Thakur
Third	Govt. College for Girls, Ludhiana: Tanishq
Third	Khalsa College for Women, Civil Lines, Ludhiana: Nidhi

	ELOCUTION
First	Ramgarhia Girls College, Miller Ganj, Ludhiana: Prakriti
Second	M. C. M. D. A. V. College for Women, Sector- 36, Chandigarh: Karika Thakur
Third	G. G. D. S. D. College, Sector- 32, Chandigarh: Shruti Bedi
	DEBATE
First	Guru Gobind Singh College for Women, Sector- 26, Chandigarh: Akoijam Jesita
Second	B. A. M. Khalsa College, Garhshankar, Hoshiarpur: Simran
Third	G. H. G. Institute of Law, Sidhwan Khurd: Paarvi Verma
Third	Dev Samaj College of Education for Women, Ferozepur City: Ashdeep Kaur
	CROCHET WORK
First	Guru Nanak Khalsa College for Women, Ludhiana: Gaganpreet Kaur
Second	Sri Guru Gobind Singh College, Sector- 26, Chandigarh: Chetna
Third	Govt. Home Science College, Sector- 10, Chandigarh: Simran
Third	D. A. V. College of Education, Hoshiarpur: Lakhvir Kaur
	PHULKARI
First	D. M. College, Moga: Riya
Second	S. D. College, Hoshiarpur: Vandna Kumari
Third	G. T. B. National College, Dakha: Jagjot Kaur
Third	Shree Atam Vallabh Jain College, Ludhiana: Archana Kumari
	DASUTI/CROSS STITCH
First	Guru Nanak Girls College, Model Town, Ludhiana: Heena Khana
Second	D. A. V. College Hoshiarpur: Simranjeet Kaur
Third	Govind Nantional College, Narangwal: Gurpreet Kaur
Third	D. A. V. College of Education, Hoshiarpur: Laxmi Kanta
	BAGH
First	M. C. M. D. A. V. College for Women, Sector- 36, Chandigarh: Gaganjot Kaur
Second	Dev Samaj College for Women, Ferozepur City: Mehakdeep Kaur
Third	D. A. V. College of Education, Hoshiarpur: Preeti Kumari
Third	G. G. D. S. D. College, Sector- 32, Chandigarh: Shreya Pahuja
	PAKHI DESIGNING
First	Dasmesh Girls College, Badal, Sri Muktsar Sahib: Amandeep Kaur
Second	Govind National College, Narangwal: Geeta Joshi
Third	G. G. D. S. D. College, Sector- 32, Chandigarh: Shagunpreet Kaur
Third	G. G. S. Khalsa College for Women, Jhar Sahib: Khushpreet Kaur
	MEHANDI DESIGNING
First	Govt. College of Art, Sector- 10, Chandigarh: Khushi Dhiman
Second	D. A. V. College, Hoshiarpur: Aishdeep Saini
Third	G. H. G Khalsa College of Education, Gurusar Sadhar: Simarjit Kaur
Third	Govt. College, Hoshiarpur: Yash Kumar
	KNITTING
First	G. H. G. Khalsa College of Education, Gurusar Sadhar: Ishpuneet Kaur
Second	D. A. V. College of Education, Hoshiarpur: Anjali Bala
Third	Dasmesh Girls College of Education, Badal: Sukhdeep Kaur
Third	Dasmesh Girls College, Badal, Sri Muktsar Sahib: Sukhreet Kaur

	FOLK INSTRUMENTS
First	C. G. M. College, Mohlan: Gurbaksh Singh
Second	G. K. S. M. Govt. College, Tanda: Baljinder Singh
Third	M. C. M. D. A. V. College for Women, Sector- 36, Chandigarh: Bella Athokpam
Date: 11-11-2025 (Day 4)	
	FOLK DANCE: JHUMAR
First	P. G. Govt. College, Sector- 11, Chandigarh: Gurdit Singh, Hardeep Singh, Rajvir Singh, Manav Sharma, Jatindeep Singh, Amrit Singh, Abhijeet, Jagmeet Singh, Karanvir Singh, Ishwinder Singh, Narinder Pal Singh (Boli Singer)
Second	Govind National College, Narangwal: Lovepreet Singh, Sanjogdeep Singh, Prabhjot Singh, Balpreet Singh, Sukhdeep Singh, Inderjot Singh, Sunny Sabri, Manveer Singh, Nandan Bhardwaj, Prabhjot Singh, Shine (Boli Singer)
Third	Panjab University Campus, Sector- 14, Chandigarh: Harsh Saini, Aman, Lovepreet Singh, Pankaj Handa, Shubhtaj, Rajvir Singh, Mantaj Singh, Tarlochan Kumar, Jashanpreet Singh, Harpreet Singh, Gurkamal Singh (Boli Singer)
Third	S. C. D. Govt. College, Ludhiana: Gurjot Singh Lotey, Navkirat Singh, Prabhjot Singh, Simratpal Singh, Jagjeet Singh, Tarmanpreet Singh Mangat, Harpreet Singh, Ranveer Singh Hunjan, Pritam Singh, Ishpreet Singh, Ankush Nahar (Boli Singer)
	FOLK DANCE: JHUMAR (INDIVIDUAL)
First	P. G. Govt. College, Sector- 11, Chandigarh: Manav Sharma
Second	Govind National College, Narangwal: Sanjogdeep Singh
Third	Panjab University Campus, Sector- 14, Chandigarh: Lovepreet Singh
	BHAND
First	Guru Nanak Govt. College, GTB Garh, Moga: Karan Singh, Manpreet Singh
Second	Arya College Ludhiana: Parul Chouhan, Sajandeep Singh
Third	Panjab University Campus, Sector- 14, Chandigarh: Surinderpal Singh, Vishal
	BHAND (INDIVIDUAL)
First	Guru Nanak Govt. College, GTB Garh, Moga: Manpreet Singh
Second	G. G. D. S. D. College, Sector- 32, Chandigarh: Ravinder Singh
Third	S. C. D. Govt. College, Ludhiana: Avjeet Singh
	INSTRUMENTAL MUSIC INDIAN (NON PERCUSSION)
First	P. G. Govt. College, Sector- 46, Chandigarh: Aman
Second	Khalsa College for Women Civil Lines, Ludhiana: Ranjit Kaur
Second	Panjab University Campus, Sector- 14, Chandigarh: Dev Vratt Singla
Third	Ramgarhia Girls College, Miller Ganj, Ludhiana: Avneet Kaur
Third	B. A. M. Khalsa College, Garhshankar, Hoshiarpur: Ajit Singh
	INDIAN ORCHESTRA
First	Khalsa College for Women Civil Lines, Ludhiana: Sidhi, Jasvir Kaur, Bishanpreet Kaur, Bani, Tanisha, Ramanjot Kaur Hora, Manjot Kaur, Ranjit Kaur
Second	P. G. Govt. College for Girls, Sector- 11, Chandigarh: Simranjeet Kaur, Sneha, Sukrita Sharma, Ishika, Isha, Manmeet Joshi, Priya Devi, Himani
Second	G. G. D. S. D. College, Sector- 32, Chandigarh: Sai Giridhar Sharma, Puneet Kumar, Agam Sharma, Shiwansh Singh Negi, Abhinav Chaudhary, Mayank, Surjit Kumar, Sarvaansh Guleri
Third	Govt. College for Girls, Ludhiana: Sursangam Kaur, Arshpreet Kaur, Manpreet Kaur, Prabhleen Kaur, Paramjot Kaur, Amitoz Kaur, Poornima Gautam, Harmandeep Kaur
Third	D. A. V. College, Hoshiarpur: Pawittar Singh, Karamjit Singh, Jagjot Kaur, Prabhjot Singh, Harshit Patial, Harjot Singh, Ashish Pal, Nitin

	INDIAN ORCHESTRA (INDIVIDUAL)
First	Khalsa College for Women Civil Lines, Ludhiana: Ranjit Kaur
Second	G. G. D. S. D. College, Sector- 32, Chandigarh: Punit Kumar
Second	Dev Samaj College for Women, Ferozepur City: Baljit Kaur
Third	P. G. Govt. College for Girls, Sector- 11, Chandigarh: Sukrita Sharma
Third	Khalsa College For Women Civil Lines, Ludhiana: Sidhi
	INSTRUMENTAL MUSIC INDIAN (PERCUSSION)
First	D. A. V. College, Sector- 10, Chandigarh: Manmahi Singh
Second	P. G. Govt. College for Girls, Sector- 11, Chandigarh: Sonia
Second	Arya College, Ludhiana: Harasees Singh
Third	Baba Balraj P. U. Constituent College, Balachaur: Lagan Gill
Third	D. A. V. College, Hoshiarpur: Harjot Singh
	LIGHT MUSIC VOCAL-GEET
First	Dasmesh Girls College of Education, Badal, Sri Muktsar Sahib: Simran
Second	G. N. College, Muktsar: Monu
Third	Malwa Central College of Education for Women, Ludhiana: Amritpal Kaur
Third	M. C. M. D. A. V. College for Women, Sector- 36, Chandigarh: Sanskriti Sharma
	LIGHT MUSIC VOCAL-GAZAL
First	P. G. Govt. College for Girls, Sector- 11, Chandigarh: Sargam Sharma
Second	B. A. M. Khalsa College, Garh Shankar, Hoshiarpur: Vishal Kumar
Third	G. G. S. D. A. V. College, Jalalabad: Raghu Nandan Sharma
Third	Govt. College of Education Sector- 20, Chandigarh: Satnam Singh
	FOLK DANCE: SAMMI
First	Govt. College, Hoshiarpur: Kirandeep Kaur, Nikita, Sharanjeet Kaur, Taranjit Kaur, Kanika, Isha Mehmi, Muskan, Kirti, Tanvir Kaur, Shweta, Tammana Devi (Boli Singer)
Second	G. T. B. Khalsa College of Education, Dasuya: Sukhwinder Kaur, Komal, Gurleen Kaur, Rimple, Saloni, Reema, Baljeet Kaur, Lavanya, Nisha Devi, Manjot Kaur, Kajal (Boli Singer)
Third	Dev Samaj College for Women, Ferozepur City: Suneha, Ramneek Kaur, Gurleen Kaur, Parneet Kaur, Gungun, Sneha Rani, Kuljeet Kaur, Khushpreet Kaur, Ramandeep Kaur, Balwant Kaur, Tania (Singer)
Third	Dasmesh Girls College, Badal, Sri Muktsar Sahib: Anmolpreet Kaur, Khushpinder Kaur, Khusboo, Sumandeep Kaur, Sehajpreet Kaur, Navjot Kaur, Gagandeep Kaur, Pawanpreet Kaur, Rajpreet Kaur, Sumandeep Kaur, Priya
	FOLK DANCE: SAMMI (INDIVIDUAL)
First	Govt. College, Hoshiarpur: Kirandeep Kaur
Second	Dev Samaj College for Women, Ferozepur City: Gurleen Kaur
Third	Dasmesh Girls College, Badal, Sri Muktsar Sahib: Khushboo
	FOLK DANCE: LUDDI-GIRLS
First	G. G. D. S. D. College, Sector- 32, Chandigarh: Lavisha Jassal, Nandini Wadhwa, Sumeeti Sharma, Sumedha Sharma, Channmeet Kaur, Nidhi Popli, Manya Shukla, Navneet Kaur, Priyanka Preet Kaur, Bhagwan Kaur, Diksha Dhar (Boli Singer)
Second	M. C. M. D. A. V. College for Women, Sector- 36, Chandigarh: Harpreet Kaur, Khushleen Kaur, Divanshi Verma, Sirat Aujla, Jasleen Kaur, Harnoor Kaur, Sakshi Bhatia, Jupneet Kaur, Hargun Taggar, Iqwinderpreet Kaur Dhanesar, Jasreet Kaur (Boli Singer)

Third	Khalsa College for Women Civil Lines, Ludhiana: Shivanshi Sharma, Ishnoor Kaur, Varinda Gupta, Vaani Rothki, Roopleen Kaur, Khushi Sharma, Himangi Dhanotia, Lakshita Punj, Sanchi Bassi, Raminder Kaur, Chahat Jhakhu (Boli Singer)
FOLK DANCE: LUDDI-GIRLS (INDIVIDUAL)	
First	G. G. D. S. D. College, Sector- 32, Chandigarh: Priyankaal Preet
Second	Khalsa College For Women Civil Lines, Ludhiana: Ishnoor Kaur
Third	M. C. M. D. A. V. College for Women, Sector- 36, Chandigarh: Khushleen Kaur
Third	G. G. D. S. D. College, Sector- 32, Chandigarh: Nidhi Popli
FOLK DANCE: LUDDI-BOYS	
First	P. U. Constituent College Mohkam Khan Wala, Ferozepur: Jaskaran Singh, Abhishek, Maninder Singh, Akash, Vishal Singh, Ivanjeet Singh Sidhu, Kuldeep Singh, Nishan Singh, Anmolpreet Singh, Jaspal Singh, Mohit (Boli Singer)
Second	Maharaja Ranjit Singh College, Malout: Davinder Kumar, Gurpreet Singh, Inderjeet Singh, Bikram, Gurman Asees Singh, Harpreet Singh, Onkardeep Singh, Nishan Singh, Sehajveer Singh, Lovepreet Singh, Komaldeep Singh (Boli Singer)
FOLK DANCE: LUDDI-BOYS (INDIVIDUAL)	
First	Maharaja Ranjit Singh College, Malout: Inderjeet Singh
Second	P. U. Constituent College Mohkam Khan Wala, Ferozepur: Nishan Singh
Third	P. U. Constituent College Mohkam Khan Wala, Ferozepur: Abhishek
CLASSICAL VOCAL	
First	Panjab University Campus, Sector- 14, Chandigarh: Shilpi Roy
Second	Ramgarhia Girls College, Miller Ganj, Ludhiana: Hargunpreet Kaur
Third	Guru Nanak National College, Doraha: Amanpreet Singh

Over All Panjab University Vice Chancellor's Trophy for the session 2025-26

Vice Chancellor's Trophy won by D.A.V. College, Sector-10, Chandigarh

Vice Chancellor's Trophy 1st Runner Up won by G.G.D.S.D. College, Sector-32, Chandigarh

Vice Chancellor's Trophy 2nd Runner Up won by Khalsa College for Women, Civil Lines, Ludhiana

Nature Camp Thapli, Panchkula
Organised by: CM House, Haryana
Date: February 24 to 25, 2026

Nature Camp Thapli, Panchkula
Organised by: CM House, Haryana
Date: February 24 to 25, 2026

HIKING TREKKING CAMP 2025

Venue: Student Holiday Home, Dalhousie (HP)

Date: June 18 to 22, 2025

Glimpses of Youth Leadership Camp 2024-25

Activities of Youth Leadership Camp 2024-25

Glimpses of Annual Function 2025-26

Glimpses of Annual Function 2025-26

Glimpses of Annual Function 2025-26

Statement about ownership and other particulars about “Jawan Tarang”

Form IV (See Rule 8)

1. Place of publication	Panjab University, Chandigarh
2. Periodicity of its publication	Yearly
3. Printers Name	Sh. Sukhpal Sharma
Nationality	Indian
Address	Manager, Panjab University, Chandigarh
4. Publishers Name	Dr. Sukhjinder Singh
Nationality	Indian
Address	Department of Youth Welfare, Panjab University, Chandigarh
5. Editor	Dr. Sukhjinder Singh
Nationality	Indian
Address	Department of Youth Welfare, Panjab University, Chandigarh

I, Director Youth Welfare, Panjab University, Chandigarh hereby declare that particulars given above are true to the best of my knowledge and belief.

Sd/-

Signature of the Publisher

Printed and published by Director Youth Welfare on behalf of Department of Youth Welfare, Panjab University, Chandigarh and printed at M/S Students' Store, Booth No. 51, Panjab University Campus Market, Sector- 14, Chandigarh and published at Chandigarh.

This magazine is for internal circulation within the Panjab University jurisdiction.

Releasing of Panjab University Youth & Heritage Festival's Logo 2025-26

Punjab State Bhangra Champion Team

**Panjab University Team in 39th AIU Inter-University
North Zone Youth Festival 2026**

+91172-2784-448, 253-4152, 253-4153

✉ Youthwelfare@pu.ac.in, dywpu14@gmail.com